

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

MUZAHIM JASSIM MAJID AL-ANI

"ΑΡΑΒΙΚΕΣ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ"

"ΕΠΙ ΤΟΠΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ"

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
στην ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
Βασίλης Φίλιας
Γιάννης Σαμαράς
Κούλα Κασσιμάτη

ΑΘΗΝΑ 1991

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

MUZHIM JASSIM MAJID AL-ANI

"ΑΡΑΒΙΚΕΣ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ"

"ΕΠΙ ΤΟΠΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ"

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
στην ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βασίλης Φίλιας
Γιάννης Σαμαράς
Κούλα Κασσιμάτη

ΑΘΗΝΑ 1991

<u>Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ</u>	1
<u>Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Η</u>	5
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ : ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ</u>	
1.1. <u>Σημασία και σκοπός της έρευνας</u>	16
1.2. <u>Μέθοδος της έρευνας και τα μέσα συλλογής των πληροφοριών</u>	18
1.3. <u>Οι υποθέσεις της έρευνας</u>	21
1.4. <u>Τα όρια, τομείς και δείγμα της έρευνας</u>	
1.4.1 <u>Τα όρια και τομείς της έρευνας</u>	23
1.4.2 <u>Δείγμα της έρευνας</u>	24
1.5. <u>Οι δυσκολίες της μελέτης</u>	27
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΑΦΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ</u>	29
2.1. <u>Κοινωνική και πολιτιστική αλλαγή</u>	33
2.1.1 <u>Εθνολογικές Ομάδες</u>	39
2.1.2 <u>Πολιτισμός-Πολιτιστική κουλτούρα (culture)</u>	43
2.2. <u>Πολιτιστική επαφή (culture contact)</u>	46
2.2.1 <u>Προσαρμογή</u>	50
2.3.2 <u>Αφομοίωση</u>	52
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟΝ: ΟΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ</u>	
3.1. <u>Ορισμός της έννοιας της μετανάστευσης</u>	55
3.2. <u>Οι θεωρίες της Διεθνούς μετανάστευσης</u>	61
3.2.1 <u>Η Δημογραφική πλευρά</u>	65
3.2.2 <u>Η Γεωγραφική πλευρά</u>	66
3.2.3 <u>Η Οικονομική πλευρά</u>	67
3.2.4 <u>Η Κοινωνική πλευρά</u>	68
3.3. <u>Οι παράγοντες που επηρεάζουν την μετανάστευση</u>	71
3.4. <u>Οι επιδράσεις της μετανάστευσης</u>	76
3.4.1 <u>Οι Δημογραφικές και Οικονομικές επιδράσεις</u>	76
3.4.1.1 <u>Οι θετικές επιδράσεις</u>	83
3.4.1.2 <u>Οι αρνητικές επιδράσεις</u>	83
3.4.2 <u>Οι ψυχολογικές και κοινωνικές επιδράσεις</u>	85
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟΝ: Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ,ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΟΝ ΑΡΑΒΙΚΟ ΚΟΣΜΟ</u>	
4.1. <u>Η δημογραφική σύνθεση του πληθυσμού</u>	88

	<u>Σελίδα</u>
4.1.1. <u>Ρυθμός αύξησης του πληθυσμού</u>	92
4.1.2. <u>Η σύνθεση του πληθυσμού κατά φύλο και ηλικία</u>	100
4.2. <u>Εργατικό δυναμικό και οικονομικές δραστηριότητες</u>	104
4.3. <u>Τύποι και κατευθύνσεις των μεταναστευτικών κινήσεων στον</u> <u>Αραβικό κόσμο</u>	116
4.3.1. <u>Μέγεθος της Αραβικής μετανάστευσης εντός του Αραβικού κόσμου</u>	120
4.3.2. <u>Ογκος των ξένων εργατικών μεταναστευτικών ρευμάτων στον</u> <u>Αραβικό κόσμο</u>	128
4.3.3. <u>Η Αραβική μετανάστευση έξω από την Αραβική περιοχή</u>	135
 <u>ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ</u>	 142
 <u>ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΑΡΑΒΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ</u>	
5.1. <u>Η σύνθεση της Αραβικής μετανάστευσης στην Ελλάδα</u>	164
5.2. <u>Πραγματική εικόνα της Αραβικής Παροικίας στην Ελλάδα</u>	174
 <u>ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΟΙ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑ-</u> <u>ΝΑΣΤΕΥΣΗΣ</u>	
6.1. <u>Οι Δημογραφικές και Κοινωνικές ιδιότητες των ερευνούμενων</u> ..	187
6.2. <u>Τα κίνητρα της μετανάστευσης</u>	195
 <u>ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ</u>	
7.1. <u>Ο χρόνος της διαμονής</u>	200
7.2. <u>Οι κοινωνικές σχέσεις</u>	202
7.3. <u>Η κοινωνία των μεταναστών</u>	211
 <u>ΟΓΔΟΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΤΕΓΗΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ</u>	
8.1. <u>Οι συνθήκες της στέγης</u>	217
8.2. <u>Οι οικονομικές ιδιότητες</u>	225
8.2.1 <u>Η επιθυμία στην αλλαγή εργασίας</u>	234
8.2.2. <u>Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ερευνηθέντες στην</u> <u>εργασία τους</u>	237
 <u>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ:</u>	 239
 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	
 ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	

Α Φ Ι Ε Ρ Ω Μ Α

Σ' όλους αυτούς που στάθηκαν στο πλευρό μου, με εφοδίασαν με έντυπο υλικό και με ενθάρρυναν ψυχολογικά κατά την διάρκεια της έρευνάς μου, εκτιμώντας και κατανοώντας τον πολύτιμο χρόνο που απαιτείται και δαπανάται δια την διεκπεραίωση μιάς τέτοιας μελέτης.

Στην ακριβή μου γυναίκα και τα αγαπημένα μου παιδιά.

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Η μετανάστευση είναι ένα από τα αρχαιότερα φαινόμενα που παρατηρήθηκαν από την πανάρχαια ιστορία του ανθρώπου. Ο άνθρωπος θεωρείται το κατ'εξοχήν "έμψυχο" όν που δύναται να κινείται και να εξαπλούται σ'όλα τα μήκη της γής. Δεν περιορίστηκε σ'ένα συγκεκριμένο περιβάλλον, αντιθέτως θεώρησε όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες ως δικό του "συνεχές" πεδίο και μεταφερόταν από το ένα περιβάλλον στο άλλο⁽¹⁾.

Με την πάροδο του χρόνου, η μετανάστευση θεωρήθηκε σημαντικός παράγων ισορροπίας μεταξύ του ανθρώπου και των πηγών "πλούτου", που τον περιβάλλουν. Όταν οι πηγές αυτές μειώθηκαν ή στέρεψαν, ο άνθρωπος μετανάστευσε σε άλλη περιοχή που του εξασφάλιζε καλύτερο βιοτικό επίπεδο. Βάσει αυτής της προϋπόθεσης εξαπλώθηκε το ανθρώπινο γένος σ'όλα τα μέρη της γής, πλώθηκαν όμως μαζί του και οι διάφοροι πολιτισμοί⁽²⁾.

Η μετανάστευση στην Ιστορία εμφανίζεται ως ομαδική, αυτή που πραγματοποιούν οι φυλές. Οι φυλετικές ομάδες προτιμούσαν να κατοικούν σε περιοχές που τις εξασφάλιζαν νερό και εύφορο έδαφος⁽³⁾. Αφότου, μάλιστα, ο άνθρωπος "γνώρισε" τη γεωργία, άρχισε να κινείται και να μεταφέρεται μεμονωμένα από την μία περιοχή στην άλλη. Έτσι άρχισε η ατομική μετανάστευση⁽⁴⁾.

Γενικά μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η μετανάστευση δεν είναι η μεταφορά ανθρώπων από τη μία περιοχή στην άλλη, αλλά ένα κοινωνικό φαινόμενο και θεωρείται ένας από τους παράγοντες που επηρεάζουν την κοινωνική και πολιτιστική αλλαγή. Επίσης η κοινωνική υποδομή και το πολιτιστικό σύστημα ρεάζονται με την μετανάστευση στις περιοχές προέλευσης και υποδοχής και με τη σειρά τους επηρεάζουν τον μετανάστη.

(1) Attebry George, and others "1945". Introduction to social Science N.Y. p. 258, 1966.

(2) Abdel-Karem Mohamed G. 1982, "Population Sociology", Alexandria p.

(3) Mahjob A. Mohammed, 1981, "Anthropology and Urbanization Problems" Alexandria p. 175.

(4) Abdel-Karem Mohamed G., 1982, "Population Sociology", op.cit p.62.

Η μετανάστευση διαδραματίζει ακόμη σημαντικό ρόλο στις κοινωνικές συνθέσεις⁽⁵⁾. Γι' αυτό οι κοινωνιολόγοι επέδειξαν περισσότερο ενδιαφέρον στη μελέτη των αποτελεσμάτων της μετανάστευσης στους μετανάστες και στους πληθυσμούς των χωρών της προέλευσης και της υποδοχής, καθώς επίσης στην προσαρμογή των μεταναστών και τις διαδικασίες της πολιτιστικής επαφής.

Η μετανάστευση θεωρείται ακόμη ζωτικός παράγοντας που συμβάλλει στην αλτίωση του όγκου του πληθυσμού και των δημογραφικών χαρακτηριστικών στις χώρες της προέλευσης και της υποδοχής.

Εξ' άλλου η μετανάστευση θεωρείται ένα οικονομικό φαινόμενο επειδή όλες οι μετακινήσεις του πληθυσμού γίνονται λόγω της οικονομικής ανισορροπίας μεταξύ των περιοχών. Επιπλέον έχει πολιτικό χαρακτήρα, ειδικά η διεθνής μετανάστευση επειδή το πέρασμα των διεθνών συνόρων διέπεται από όρους και νόμους. Γι' αυτό καθιερώθηκε ανάλογη κυβερνητική πολιτική και νομοθεσίες που αφορούν την μετανάστευση⁽⁶⁾.

Η Ελλάδα σήμερα θεωρείται χώρα εκροής και εισροής μεταναστευτικών ρευμάτων. Γι' αυτό εισχώρησαν στην Ελληνική κοινωνία διάφορες εθνολογικές ομάδες - μία εκ των οποίων είναι και η Αραβική-.

Βάσει των προαναφερθέντων, στην έρευνά μας αυτή -γύρω απ' την Αραβική μετανάστευση- επιδιώκαμε να γνωρίσουμε την υφή αυτής της μετανάστευσης, τα αίτια της, τη διαδικασία κοινωνικής προσαρμογής των μεταναστών αυτών, τη υφή της κοινωνίας προέλευσης, τους παράγοντες ώθησης των ατόμων για μετανάστευση, την πολιτιστική επαφή μεταξύ των μεταναστών και της κοινωνίας υποδοχής και την επίδρασή της στην κοινωνική και πολιτιστική αλλαγή των μεταναστών.

Για τον λόγο αυτό η έρευνα αυτή κατανομήθηκε σε οκτώ (8) βασικά κεφάλαια. Το πρώτο το αφιερώσαμε στην εξέταση του μεθοδολογικού πλαισίου που συμπεριλαμβάνει τη σημασία της έρευνας. Τη μεθοδολογία της έρευνας με τα στοιχεία, τις υποθέσεις, τα όρια, τους τομείς, τις δυσκολίες και το δείγμα τι

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στο θέμα της πολιτιστικής επαφής επειδή θεωρείται σημαντικός παράγων που προκαλεί κοινωνικές και πολιτιστικές αλλαγές

(5) Κασσιμάτη Κούλα, 1984. Μετανάστευση-Παλιννόστηση. Η προβληματική της δεύτερης Γενιάς", σελ. 9.

(6) Shryock Henry, S. et al 1976. The Methods and Materials of Demography N.Y., Academic Press p. 349.

στους μετανάστες. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο διαίρεσαν το κεφάλαιο αυτό σε δύο μέρη. Το πρώτο εξετάζει την κοινωνική και πολιτιστική αλλαγή στη βάση της εθνολογικής ομάδας και του πολιτισμού, ως εισαγωγή για τη μελέτη του θέματος της πολιτιστικής επαφής, η οποία και εξετάστηκε στο δεύτερο μέρος, στη βάση της προσαρμογής και της αφομοίωσης.

Στο τρίτο κεφάλαιο ερευνάται το θέμα των θεωρητικών προσανατολισμών της μετανάστευσης. Εξετάζεται η έννοια της μετανάστευσης, οι θεωρίες της Διεθνούς μετανάστευσης, οι παράγοντες που επηρεάζουν τη μετανάστευση και οι επιδράσεις της μετανάστευσης στις χώρες προέλευσης ή στις χώρες προορισμού.

Το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στην κοινωνία προέλευσης από απόψεως πληθυσμιακής σύνθεσης, ιδιοτήτων του εργατικού δυναμικού και προτύπων και στους προσανατολισμούς της μετανάστευσης σ' αυτήν την κοινωνία.

Το πέμπτο κεφάλαιο αναφέρεται στην Αραβική μετανάστευση στην Ελλάδα και χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο εξετάζει τα πρότυπα και τα ρεύματα της Αραβικής μετανάστευσης στην Ελλάδα. Το δεύτερο μέρος εξετάζει την πραγματική κατάσταση της Αραβικής παροικίας στην Ελλάδα σύμφωνα με τη γεωγραφική κατανομή κατοικίας τους, τα ιδρύματα και τους συλλόγους που έχουν ιδρύσει στην Ελλάδα καθώς και τις θρησκευτικές, πολιτικές και οικονομικές δραστηριότητές τους στην χώρα αυτή..

Τα τελευταία κεφάλαια αναφέρονται στην επιτόπια έρευνα. Στο έκτο κεφάλαιο εξετάζονται οι ιδιότητες των ερευνουμένων μεταναστών σύμφωνα με τις κατηγορίες της ηλικίας, του γένους, της οικογενειακής κατάστασης και της μόρφωσης και οι παράγοντες που τους ώθησαν στην μετανάστευση.

Στο έβδομο κεφάλαιο ερευνάται η κοινωνική και πολιτιστική προσαρμογή του και οι κοινωνικές σχέσεις τους και η σύνδεσή τους με τη μητέρα-πατρίδα,

Το όγδοο κεφάλαιο αναφέρεται στις συνθήκες κατοικίας τους και την οικονομική τους κατάσταση. Γι' αυτόν τον λόγο εξετάζονται οι συνθήκες και η υφή της κατοικίας τους, η σύνθεση των οικονομικών και επαγγελματικών κλάδων των μεταναστών, οι συνθήκες εργασίας τους και το βιοτικό επίπεδό τους.

Ας σημειωθεί ότι η έρευνά μας αυτή στηρίχθηκε σε αρκετές Αραβικές, Αγγλικές και Ελληνικές βιβλιογραφίες.

Θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη και τις ειλικρινείς ευχαριστίες μου στον σεβαστό καθηγητή κ.Βασίλη Φίλια, διότι χωρίς την ενθάρρυνσή του, την υποστήριξή του και την παρακολούθηση που μου πρόσφερε μαζί με τις αξιόλογες οδηγίες του, δεν θα έβλεπε η παρούσα μελέτη το φώς της δημοσιότητας.

Ομοίως ευχαριστώ τον καθηγητή κ.Σαμαρά και την καθηγήτρια κυρία Κασιμάτι για τις σημαντικές συμβουλές και υποδείξεις τους που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην ολοκλήρωση της έρευνας.

Επίσης ευχαριστώ το Υπουργείο Εργασίας του ΙΡΑΚ, το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας της Ελλάδας, που μου πρόσφεραν την υποτροφία για να μπορέσω να υλοποιήσω τη μελέτη αυτή.

Ευχαριστώ την γραμματεία του κοινωνιολογικού τμήματος και τους υπαλλήλους της γραμματείας της Παντείου Σχολής, τους υπαλλήλους της στατιστικής υπηρεσίας του Υπουργείου Εργασίας, τη διεύθυνση της Κεντρικής Βιβλιοθήκης της Βαγδάτης, τη διεύθυνση της Βιβλιοθήκης του Ο.Η.Ε. στην Αθήνα και την Οικονομική-κοινωνική Επιτροπή της Δυτικής Ασίας (Ε.Σ.Ο.Α.), για τη βοήθεια που μου πρόσφεραν στην εξασφάλιση των απαραίτητων βιβλιογραφιών για τις ανάγκες της έρευνας.

Τέλος ευχαριστώ τα μέλη της Αραβικής παροικίας στην Ελλάδα για την πολύτιμη συνεργασία τους στην επιτόπια έρευνα .

Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Η

Η Ελλάδα χώρα εκροής και εισροής της μετανάστευσης

Είναι γνωστό πως η Ελλάδα θεωρείται από τις παραδοσιακές χώρες στην μετανάστευση.

Στη μέση του δέκατου όγδοου αιώνα, τα ελληνικά μεταναστευτικά ρεύματα κατευθύνθηκαν προς τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και της Αυστραλίας, ενώ στον δέκατο ένατο αιώνα οι Έλληνες μετανάστες κατευθύνθηκαν προς την Ρουμανία, την Αίγυπτο, την Βόρεια Αφρική και την Μικρά Ασία⁽¹⁾. Γενικά μπορεί να διακρίνει κανείς δύο ελληνικά μεταναστευτικά ρεύματα.

Το πρώτο πραγματοποιήθηκε στην χρονική περίοδο μεταξύ 1900-1922, και το δεύτερο μεταξύ 1953-1973⁽²⁾.

Οι πίνακες της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδας δείχνουν ότι το σύνολο των Ελλήνων μεταναστών στα υπερπόντια, στην χρονική περίοδο μεταξύ 1821-1977 έφτασε στα (1.018.656) άτομα και το ποσοστό των μεταναστών που κατευθύνθηκαν στις Η.Π.Α. ανέρχεται στο 61,9%, ενώ οι Έλληνες μετανάστες που κατευθύνθηκαν στην Ευρώπη στην χρονική περίοδο μεταξύ 1955-1977 έφτασαν στα (758.351) άτομα.

Οι αριθμοί αυτοί δείχνουν ότι η Ελλάδα αποτελούσε μια χώρα για την τροφοδότηση της δυτικής Ευρώπης με φθηνά εργατικά χέρια μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο⁽³⁾.

Η Γερμανία θεωρείται συγκριτικά πρωτεύουσα χώρα στην απορρόφηση των Ελλήνων μεταναστών, με ποσοστό που έφτασε στο 84% από το σύνολο των Ελλήνων μεταναστών στην Ευρώπη στην ίδια χρονική περίοδο. Σημειώνουμε ότι η πλειοψηφία των μεταναστών ήταν νέοι που η ηλικία τους είναι κάτω των 28 ετών στους άρρενες και κάτω των 25 ετών στους θήλεις⁽⁴⁾.

(1) Κασσιμάτη Κούλα, 1984, Μετανάστευση-Παλιννόστηση-Η προβληματική της δεύτερης γενιάς-Ε.Κ.Κ.Ε. σελ.13

(2) Πολύζος Ηλκος, 1981, "Δημογραφική πρόκληση υπογεννητικότητα και γήρανση στην Ελλάδα, Αθήνα σελ. 41

(3) Κασσιμάτη Κούλα, 1984, op.cit. p.16

(4) Πολύζος Ηλκος, 1981, op.cit. p.42

Γενικά μπορεί να ισχυρισθεί κανείς ότι η Ελληνική μετανάστευση στο εξωτερικό συνέβαλε στον περιορισμό της φυσικής αύξησης του πληθυσμού κατά 20% στην χρονική περίοδο 1959-1969⁽⁵⁾.

Στα τελευταία χρόνια όμως, η Ελλάδα έγινε χώρα υποδοχής της μετανάστευσης ειδικά για τους μετανάστες που προέρχονται από τον τρίτο κόσμο και συγκεκριμένα από την Ασία και την Αφρική. Η εισροή και εκροή μεταναστών αποτελεί νέου τύπου μετανάστευση στην Ελλάδα.

Αν πάρουμε υπόψη τους κανόνες της μετανάστευσης του Κοινωνιολόγου (Kavenstein), που θεωρεί ότι η μετανάστευση "γεννάει" άλλη μετανάστευση και πως για κάθε μεταναστευτικό ρεύμα υπάρχει ένα αντίθετο ρεύμα⁽⁶⁾, θα διαπιστώσουμε ότι στην Ελλάδα ισχύει αυτή η περίπτωση, διότι η Ελλάδα θεωρείται τώρα χώρα υποδοχής της μετανάστευσης, την ώρα που αποτελεί βασική Ευρωπαϊκή χώρα που εξάγει την μετανάστευση.

Υπάρχουν τέσσερις εμφανείς παράγοντες που προετοίμασαν το έδαφος να γίνει η Ελλάδα χώρα υποδοχής και συγχρόνως εξαγωγής του εργατικού δυναμικού. Οι παράγοντες αυτοί είναι:

Πρώτον: Η οξεία μείωση του ανθρώπινου δυναμικού της Ελλάδας λόγω της μετανάστευσης των Ελλήνων στο εξωτερικό, πράγμα που δημιούργησε μεγάλη έλλειψη ιδιαίτερα στον τομέα των υψηλών τεχνολογικών ειδικοτήτων και λόγω της μείωσης του ρυθμού αύξησης της γεννητικότητας⁽⁷⁾.

Η έλλειψη του εργατικού δυναμικού σε συνδυασμό με την αύξηση της ζήτησης στο δυναμικό αυτό όπως είναι φυσικό οδήγησαν στην ανάγκη χρησιμοποίησης του ξένου εργατικού δυναμικού.

Οι διαθέσιμες στατιστικές που αφορούν την μετανάστευση του Ελληνικού εργατικού δυναμικού στο εξωτερικό, μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, δείχνουν ότι το σύνολο των Ελλήνων μεταναστών στο εξωτερικό στην χρονική περίοδο μεταξύ 1951-1977, ανέρχεται στα (1.313.601) άτομα, (805.094) από αυτούς κατευθύνθηκαν στην Ευρώπη και (508.570) στα υπερπόντια⁽⁸⁾.

(5) UNITED NATIONS. (1973), "The Determinants and Consequences of Population Trends. New Summary of Findings on International of Demographic, Economic and Social Factors, Vol.1, New York, p.246

(6) Jackson, J.A. (1969): "Migration Sociological Studies". EI, Cambridge University Press, pp.1-10

(7) Πολύζος Νίκος, 1981, op.cit. p.42.

(8) Ibid. p.51.

Η μετανάστευση των Ελλήνων στο εξωτερικό συνέβαλε στον περιορισμό της ανεργίας στην Ελλάδα, δεν κατάφερε όμως να απορροφήσει το πλεόνασμα του εργατικού δυναμικού, όπου ο αριθμός των ανέργων το 1961 έφτασε στις 215 χιλιάδες άνεργους και το 1971 στο 110,7 χιλιάδες άνεργους⁽⁹⁾.

Δεύτερον: Κάθε σύγχρονη Βιομηχανική Κοινωνία υπάρχει μία κατηγορία εργατικού δυναμικού που χαρακτηρίζεται από χαμηλούς μισθούς, κακές συνθήκες εργασίας, αστάθεια και έλλειψη ευκαιριών για την βελτίωση του βιωτικού τους επιπέδου, γεγονός που απωθεί την πλειοψηφία του ντόπιου εργατικού δυναμικού από τις εργασίες αυτές, και επισπεύδει την χρησιμοποίηση των ξένων εργατών στις εργασιακές αυτές θέσεις. Την κατάσταση αυτή την επιβεβαιώνει ο Κοινωνιολόγος (Bohning) στηριζόμενος στην Ευρωπαϊκή εμπειρία⁽¹⁰⁾.

Τρίτον: Δεν μπορεί κανείς να αγνοήσει τον ρόλο που έπαιξαν οι επιχειρήσεις και εργοστασιάρχες στην όθηση της μετανάστευσης του Ελληνικού εργατικού δυναμικού, που προτιμούν να χρησιμοποιούν ξένους εργάτες στις επιχειρήσεις του λόγω των χαμηλών αμοιβών τους, του παρατεινόμενου ωραρίου εργασίας και λόγω του ότι αρκετοί ξένοι εργάτες είναι ειδικευμένοι από τεχνική άποψη και δεν χρειάζεται να καταβληθούν δαπάνες για την επαγγελματική κατάρτισή τους, ούτε να πληρώνουν την κοινωνική ασφάλισή τους, συν του ότι η απόλυσή τους είναι πιο εύκολη, ενώ επιπλέον αντέχουν αδιαμαρτύρητα στις σκληρές συνθήκες εργασίας.

Όλα αυτά οδηγούν στην μείωση του παραγωγικού κόστους, επομένως και στην εξασφάλιση του υψηλότερου δυνατού κέρδους.

Τέταρτον: Η άνοδος του ποσοστού της ανεργίας και η μείωση του ρυθμού της οικονομικής δραστηριότητας στην δυτική Ευρώπη, ανάγκασαν τις αρχές εκεί να θεσπίσουν περιοριστικά -και μερικές φορές απαγορευτικά- μέτρα στην είσοδο των ξένων μεταναστών στην δυτική Ευρώπη..

Απεναντίας, η Ελλάδα ακολουθεί ελαστική πολιτική που επιτρέπει την είσοδο των ξένων εργατών στην Ελλάδα μέσω του τουρισμού και λόγω των αυξανόμενων επενδύσεων του ξένου κεφαλαίου και της εμφάνισης ξένων βιομηχανικών μονάδων που απαιτεί την εισαγωγή ξένων τεχνικών και ειδικευμένων εργατών⁽¹¹⁾.

(9) Φράγκου Διονυσίου, 1980. "Οικονομικά ενεργός πληθυσμός της Ελλάδας" σελ. 161.

(10) Bohning, W.R., 1976, "Determinants of Labour Immigration in Industrialized Countries of Western Europe", Geneva 120 World Employment Prog

(11) Πολύζος Νίκος, 1981, op.cit. p.50

Τέλος δεν μπορεί κανείς να αγνοήσει τον ενθαρρυντικό ρόλο του Παγκόσμιου Κέντρου Εκκλησιών στην εισροή των ξένων μεταναστών. Επίσης και το ρόλο του Μεταναστευτικού γραφείου του Ο.Η.Ε. στην διείσδυση των πολιτικών προσφύγων.

Δεν μπορούμε, ακόμη, να αγνοήσουμε τη γραφική θέση της Ελλάδας που βρίσκεται μεταξύ των Ευρωπαϊκών βιομηχανικών χωρών και των αναπτυσσόμενων χωρών του Τρίτου Κόσμου, στην Ασία και στην Αφρική. Η Ελλάδα υπερέχει από απόψεως βιοτικών συνθηκών σε σύγκριση με τις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Επιπλέον έχει και υψηλό ποσοστό παροχής εργασίας, ειδικά στον τομέα της εμπορικής ναυτιλίας, στις βιομηχανίες και στον τομέα των υπηρεσιών. Γενικότερα η Ελλάδα προσφέρει θέσεις εργασίας που θεωρούνται ως βαρείες ή επικίνδυνες ή όλες εκείνες τις οποίες αποφεύγει το Ελληνικό εργατικό δυναμικό.

Γενικά μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο πρώτος, ο δεύτερος και ο τρίτος παράγων είναι αυτοί που συμπίπτουν περισσότερο στην περίπτωση της Ελλάδας, οι οποίοι και την οδήγησαν να χαρακτηριστεί ως "Χώρα-υποδοχή" της μετανάστευσης, παρότι μέχρι σήμερα θεωρείται σαν μία από τις βασικές χώρες εξαγωγής του εργατικού δυναμικού, ειδικά προς την Δυτική Ευρώπη και επιπλέον έχει ένα αρκετά υψηλό ποσοστό ανέργων.

Λόγω του περιορισμού των διαθέσιμων στατιστικών δελτίων σχετικά με τα εισερχόμενα μεταναστευτικά ρεύματα στην Ελλάδα, είναι δύσκολο να γίνει μια ακριβής εκτίμηση του μεγέθους και των χαρακτηριστικών του εισερχόμενου πληθυσμού, διότι δεν υπάρχουν ακριβείς αριθμοί για τα αποθέματα και την είσοδο των μεταναστών. Ήπροστά σ' αυτή την κατάσταση θα στηριχθούμε βασικά στα επίσημα στατιστικά και ιδιαίτερα στα στατιστικά της πληθυσμιακής απογραφής του 1931 και στα στατιστικά δελτία που εκδίδει το Υπουργείο Εργασίας και που αφορούν το εισερχόμενο εργατικό δυναμικό, στηριζόμενο στις άδειες εργασίας και στην απασχόληση του ξένου εργατικού δυναμικού, παρ' όλο που τα στατιστικά της απογραφής αυτής του πληθυσμού δεν εκφράζουν την αντικειμενική κατάσταση της εισερχόμενης μετανάστευσης του πληθυσμού λόγω της παρόδου του χρόνου, ενώ τα δελτία του Υπουργείου Εργασίας είναι ανάκα- να να προσδιορίσουν το πραγματικό μέγεθος του ξένου εργατικού δυναμικού γι- τον λόγο ότι αυτά περιλαμβάνουν μόνο τους ξένους εργάτες που εργάζονται νόμιμα, την ώρα που υπάρχουν πολλές ενδείξεις που μαρτυρούν την ύπαρξη παράνομου ξένου εργατικού δυναμικού, που πιθανόν ο αριθμός τους ξεπερνά κατά πολύ τον αριθμό των νόμιμων ξένων εργατών.

Ο Καθηγητής Βασίλης Τζανετάκος ισχυρίζεται ότι υπάρχουν στην Ελλάδα 30 χιλιάδες ξένοι εργάτες που εργάζονται παράνομα χωρίς άδεια εργασίας⁽¹²⁾.

(12) Πολύζος Νίκος, 1981. op.cit. p.50

Οι αριθμοί αυτοί ισχύουν μέχρι το 1981, ενώ τωρινοί αριθμοί των ξένων εργατών που δουλεύουν παράνομα διπλασιάστηκαν σε σχέση με τους προηγούμενους αριθμούς.

Παρ' όλη την έλλειψη επίσημων στατιστικών πινάκων, μπορεί κανείς να διαπιστώσει την αύξηση του αριθμού των ξένων εργατών μέσω,

Πρώτον: των ρεπορτάζ και τις έρευνες που δημοσιεύει κατά διαστήματα ο Ελληνικός Τύπος, όπως τον αριθμό που δημοσίευσε η εφημερίδα (ΕΘΝΟΣ), που επιβεβαιώνει ότι ο αριθμός των παράνομων ξένων εργατών στην Ελλάδα ξεπερνά τις 150 χιλιάδες εργάτες, ενώ η εφημερίδα (ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ) εκτιμά ότι ο αριθμός αυτός έφτασε στις 170 χιλιάδες.

Η εφημερίδα (ΤΑ ΝΕΑ) δημοσίευσε στις 13.9.1984 μια έρευνα που παρουσίασε τις συνθήκες ζωής των Αράβων μεταναστών στην Ελλάδα. Η έρευνα αυτή θα μελετηθεί στο κεφάλαιο Η Αραβική μετανάστευση στην Ελλάδα.

Δεύτερον: μέσω επι τόπων ερευνών, οι οποίες απόδειξαν ότι υπάρχει μεγάλος αριθμός ξένων εργατών στην Ελλάδα που ζούν και εργάζονται παράνομα και

Τρίτον: μέσω του δελτίου τύπου που εκδίδει η επιτροπή για τα δικαιώματα των ξένων εργατών και μειονοτήτων στην Ελλάδα.

Σε γενικές γραμμές δεν μπορεί κανείς να αποδεχθεί την αντικειμενικότητα των αριθμών που αφορούν τον αριθμό των ξένων εργατών που ζούν και εργάζονται παράνομα στην Ελλάδα, διότι πολλές φορές γίνεται μια εσκεμμένη υπερβολική εκτίμηση των αριθμών αυτών για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας. Οι αριθμοί αυτοί από την άλλη πλευρά αποδεικνύουν την έλλειψη επίσημων στατιστικών αριθμών γύρω από αυτό το θέμα.

Οι στατιστικοί πίνακες της απογραφής του πληθυσμού του 1981 στην Ελλάδα, δείχνουν ότι ο αριθμός του ξένου πληθυσμού που διαμένει στην Ελλάδα ανέρχεται στα 130.595 άτομα. Το ποσοστό των αρρένων στην κατηγορία αυτή ανέρχεται στο 51%⁽¹⁴⁾.

Η καταγωγή των περισσότερων ξένων μεταναστών στην Ελλάδα είναι από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας. Το ποσοστό τους σε σχέση με

(13) ΕΘΝΟΣ, 27.8.1989 - ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ, 29-8-1989

(14) Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1984. Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού, Κατοικιών της 5ης Απριλίου 1981. Αθήναι, σελ. 152, Πλν. 7.

με τους υπόλοιπους ξένους ανέρχεται στο 31%, ενώ το ποσοστό των ξένων που προέρχονται από τις Ασιατικές χώρες ανέρχεται στο 23% και το ποσοστό των ξένων που προέρχονται από την Βόρεια και Νότια Αμερική ανέρχεται στο 17%. Το ποσοστό των δυτικοευρωπαίων που δεν ανήκουν στις χώρες της Ε.Ο.Κ. ανέρχεται στο 15%, και οι υπόλοιποι ξένοι προέρχονται από τις χώρες ανατολικής Ευρώπης, την Αυστραλία και τις Αφρικανικές χώρες.

Αξιοσημείωτο είναι ότι υπάρχει μια κατηγορία ξένων που δεν κατέχουν καμία υπηκοότητα και το ποσοστό τους φτάνει στο 2% από το σύνολο των ξένων που διαμένουν στην Ελλάδα.

Γενικά παρατηρούμε ότι οι στατιστικοί πίνακες της απογραφής του 1981 δεν διευκρινίζουν τους λόγους που οδηγούν τους ξένους να διαμένουν στην Ελλάδα, ούτε επίσης την ηλικία τους ή το επάγγελμά τους, όπως θα δούμε από τον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας α'

Ξένοι πληθυσμοί κατά υπηκοότητα και φύλο
στην Ελλάδα, 1981

Χώρες	Σύνολο		Αρρενες		Θήλειες	
	No	%	No	%	No	%
Ευρώπη-Χώρες ΕΟΚ	55018	30.5	25022	27.2	29996	33.2
Ευρώπη-Χώρες Δυτ.	26583	14.7	13192	14.3	13391	15.1
Ευρώπη-Ανατολικές	8445	4.7	5216	5.7	3229	3.7
Ασία	41954	23.2	22238	24.2	19716	22.3
Αφρική	6671	3.7	4796	5.2	1875	2.1
Αμερική-Β-Κ-Καν.Ν.	29990	16.6	15336	16.7	14654	16.4
Ωκεάνια	7458	4.1	3658	4.0	3761	4.3
Χωρίς υπηκοότητα	3599	2.0	2056	2.2	1543	1.7
Δεν δηλώθηκε	877	0.5	469	0.5	408	0.5
Σύνολο	180595	100	92022	100	88575	100

ΠΗΓΗ: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1984.
Αποτέλεσμα απογραφής πληθυσμού-κατοικιών της
5ης Απριλίου 1981. Αθήναι, Σελ. 152. Πιν. 7

Ο προσδιορισμός του πραγματικού μεγέθους τους ξένου εργατικού δυναμικού που εργάζεται στην Ελλάδα είναι σχεδόν αδύνατος λόγω των διάφορων αντιφατικών εκτιμήσεων, και του περιορισμού των επίσημων στατιστικών για τους ξένους εργάτες που δουλεύουν νόμιμα στην Ελλάδα.

Έτσι, τα στατιστικά δελτία του Υπουργείου Εργασίας αναφέρουν ότι το 1987 χορηγήθηκαν 11.266 νέες άδειες εργασίας σε ξένους για να εργασθούν στην Ελλάδα, ανανεώθηκαν 15.800 άδειες εργασίας σε ξένους εργάτες για το ίδιο έτος⁽¹⁵⁾, ενώ 10.902 ξένοι εργάτες απέκτησαν για πρώτη φορά άδειες εργασίας από τις αρχές του 1988 μέχρι τον ένατο μήνα του ίδιου έτους. Εγκρίθηκε ακόμη και η ανανέωση της άδειας εργασίας για 10.034 ξένους εργάτες⁽¹⁶⁾.

Γενικά, οι στατιστικοί πίνακες του 1987 αναφέρουν ότι ο αριθμός των ξένων εργατών στην Ελλάδα έφτασε στα 27.066 άτομα, και το ποσοστό των αλλοδαπών ξένων εργατών ανέρχεται στο 63%, όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας:

Π ί ν α κ α ς β'

Άδειες εργασίας αλλοδαπών στην Ελλάδα
κατά φύλο και χώρα και υπηκοότητας 1987

Χώρες	Αρρενες -		Θήλεις		Σύνολο	
	No	%	No	%	No	%
Χώρες Ευρώπης	8142	48.0	4493	44.5	12635	46.7
Αφρική	3432	20.2	289	2.9	3721	13.7
Χώρες Αμερικής	880	5.2	685	6.8	1565	5.8
Ασίας	4176	24.6	4414	43.7	8590	31.7
Αυστραλία	227	1.3	199	1.9	426	1.6
Χώρες Ακαθόριστες	113	0.7	16	0.2	129	0.5
Σύνολο	16970	100	10096	100	27066	100

Από τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα, παρατηρείται ότι οι περισσότεροι ξένοι εργάτες που εργάζονται στην Ελλάδα προέρχονται από τις Ευρωπαϊκές

(15) Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1987. Υπηρεσία Στατιστική Υπουργείου Εργασίας, Τόμος XII-Τεύχος 1ο, 2ο, 3ο, 4ο. Πίν, 21, σελ. 43-44 Αθήνα.

(16) Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, 1988. Υπηρεσία Στατιστική Υπουργείου Εργασίας, Τόμος XIII, σελ. 43-44

χώρες, και το ποσοστό τους έφτασε στο 47% από το σύνολο των ξένων εργαζομένων στην Ελλάδα, ενώ το ποσοστό των ξένων εργατών που προέρχονται από τις χώρες του τρίτου κόσμου (Ασία και Αφρική) έφτασε στο 45,4%, και οι υπόλοιποι ξένοι εργάτες προέρχονται από τις χώρες της Αμερικανικής Ηπείρου και την Αυστραλία.

Όσον αφορά την κατανομή των ξένων εργατών κατά φύλο, ο παραπάνω πίνακας δείχνει ότι 48% από τους Άρρενες εργάτες προέρχονται από τις Ευρωπαϊκές χώρες, 24,6% από τις χώρες της Ασίας και 20,2% από την Αφρική, ενώ το ποσοστό των Θηλέων του ξένου εργατικού δυναμικού που προέρχεται από τις ευρωπαϊκές χώρες έφτασε στο 45% και αυτών που προέρχονται από τις Ασιατικές χώρες έφτασε στο 44%, την ώρα που το ποσοστό των Θηλέων που προέρχονται από τις χώρες της Αφρικής δεν ξεπερνά το 3% από το σύνολο των ξένων εργαζομένων Θηλέων.

Το αξιοσημείωτο του παραπάνω πίνακα είναι ότι στο ξένο εργατικό δυναμικό που προέρχεται από τις Ασιατικές χώρες επικρατεί το γυναικείο φύλο, σε αντίθεση με το ξένο εργατικό δυναμικό που προέρχεται από τις χώρες της Αφρικής.

Όσον αφορά την κατανομή του ξένου εργατικού δυναμικού κατά τους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας τους, ο πίνακας γ' δείχνει την κατάσταση της απασχόλησης ξένων εργατών.

Πίνακας γ'

Εργασία αλλοδαπών στην Ελλάδα, κατά
κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

Κλάδο		Αρρενες		Θήλειες		Σύνολο	
		No	%	No	%	No	%
6.4	Γεωργία	1706	10.1	17	0.2	1723	6.4
27.3 Βιομηχανία	Ορυχεία	127	0.7	4		131	0.5
	Βιομηχανία-Βιοτεχνία	4116	24.2	793	7.9	4909	18.1
	Ηλεκτρισμός-φωταέριο	350	2.1	16	0.1	366	1.4
	Οικοδομικά-Δημόσια εργ.	1779	10.5	197	1.9	1976	7.4
	66.3	Εμπόριο-Εστιατόρια-Ξενοδοχεία	3681	21.7	1605	15.9	5286
66.3 Υπηρεσία	Μεταφορές-επικοινωνίες	1932	11.4	2452	24.3	4384	16.2
	Τράπεζες-Ασφάλειες	616	3.6	239	2.4	855	3.1
	Υπηρεσίες	2663	15.7	4773	41.3	7436	27.5
	Σύνολο	16970		10096		27066	

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας.

Υπηρεσία στατιστικής Υπουργείου Εργασίας. 1987, Τόμος XII
Τεύχος 1ο,2ο,3ο,4ο, πιν. 22, Σελ. 45.

Από τα δεδομένα του τρίτου πίνακα, παρατηρείται ότι ο τριτογενής τομέας, δηλαδή ο τομέας των υπηρεσιών απορροφά την πλειοψηφία του ξένου εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα. Το ποσοστό των εργαζομένων στον τομέα αυτό έφτασε στο 66,3% από το σύνολο των ξένων εργαζομένων, και το ποσοστό της απασχόλησης του ξένου εργατικού δυναμικού στο βιομηχανικό τομέα έφτασε στο 27,3% την ώρα που το ποσοστό των ξένων εργαζομένων στο γεωργικό τομέα δεν ξεπερνά το 6,4% από το σύνολο των ξένων εργαζομένων.

Όσον αφορά τώρα την κατανομή του ξένου εργατικού δυναμικού στις οικονομικές δραστηριότητες κατά φύλο, ο παραπάνω πίνακας δείχνει ότι το ποσοστό των αρρένων που απασχολούνται στον τομέα των υπηρεσιών ανέρχεται στο 52,4% από το σύνολο των εργαζομένων στους υπόλοιπους τομείς, και το ποσοστό των θηλέων στον ίδιο τομέα ανέρχεται στο 90% περίπου.

Το ποσοστό των Αρρένων που απασχολούνται στον τομέα της Βιομηχανίας έφτασε στο 33% ενώ το ποσοστό των Θηλέων στο 9,9%.

Στις βιομηχανίες-βιοτεχνίες το ποσοστό των αρρένων έφτασε στο 24,2% και το ποσοστό των αρρένων που απασχολούνται στον τουριστικό τομέα (εστιατόρια-ξενοδοχεία) έφτασε στο 21,7% και στις υπηρεσίες 15,7%, στις μεταφορές και επικοινωνίες 11,4% .

Το ποσοστό των Θηλέων που απασχολούνται στις υπηρεσίες έφτασε στο 47,3%, στις μεταφορές και επικοινωνίες 24,3% στα ξενοδοχεία-εστιατόρια 15,9%, ενώ το ποσοστό των Θηλέων που απασχολούνται στις βιομηχανίες-βιοτεχνίες δεν ξεπερνά το 7,9% από το σύνολο του γυναικείου εργατικού δυναμικού.

Οι Στατιστικοί πίνακες του Υπουργείου Εργασίας που αφορούν την επαγγελματική κατανομή του ξένου εργατικού δυναμικού που εργάζεται στην Ελλάδα, δείχνουν ότι 31,3% από το σύνολο των ξένων εργαζομένων απασχολούνται στα επιστημονικά και ελεύθερα επαγγέλματα, 24,9% υπάλληλοι γραφείου, και 19,1% από το σύνολο των ξένων εργατών είναι τεχνίτες και εργάτες.

Η επαγγελματική κατανομή του ξένου εργατικού δυναμικού κατά φύλο διαφέρει από τομέα σε τομέα, όπου οι περισσότεροι άρρενες ξένοι εργαζόμενοι συγκεντρώθηκαν στην κατηγορία των τεχνιτών και εργατών με ποσοστό που έφτασε στο 27,4% από το σύνολο των ξένων αρρένων εργαζομένων, και το ποσοστό των αρρένων εργαζομένων στην κατηγορία των επιστημονικών και ελεύθερων επαγγελμάτων 23,3%. Οι υπάλληλοι γραφείου 19%, ενώ το ποσοστό των αρρένων που απασχολούνται στο γεωργικό τομέα έφτασε στο 10,6% από το σύνολο των αρρένων εργαζομένων.

Όσον αφορά την κατανομή των θηλέων κατά επαγγελματικό κλάδο, αυτή ήταν ως εξής: 44,8% από το σύνολο των θηλέων συγκεντρώθηκαν στον τομέα των επιστημονικών επαγγελμάτων, 34,8% των υπαλλήλων γραφείου, ενώ 9,7% συγκεντρώθηκαν στον τομέα των υπηρεσιών όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας γ'.

Π ί ν α κ α ς Δ΄

Εργασία αλλοδαπών στην Ελλάδα κατά
ομάδες επαγγελματιών

Φύλο Ομάδα	Αρρενες		Θήλειες		Σύνολο	
	No	%	No	%	No	%
Επιστημ. & Ελευθ. επαγγελ.	3955	23.3	4521	44.8	8476	31.3
Διευθ. & Ανωτ. διοικ. στελ.	876	5.2	133	1.3	1009	3.7
Υπάλληλοι γραφείου	3218	19.0	3517	34.8	6735	24.9
Εμποροι & πωλητές	1263	7.4	435	4.3	1698	6.3
Απασχόληση στην παροχή υπηρεσιών	1203	7.1	975	9.7	2178	8.0
Απασχόληση στη Γεωργία	1795	10.6	12	0.1	1807	6.7
Τεχνίτες και εργάτες	4660	21.4	503	5.0	5163	19.1
Σύνολο	16970	100	10096	100	27066	100

ΠΗΓΗ: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος.

Υπηρεσία Στατιστικής Υπουργείου Εργασίας, 1937.

Τόμος XII, Τεύχος 1ο, 2ο, 3ο, 4ο, Πίν. 22, σελ. 45.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟΝ : ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1. Σημασία και Σκοπός της Έρευνας

Η εξάπλωση των εθνικών ομάδων συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με τις διάφορες μεταναστεύσεις αυτών των ομάδων και την προσχώρησή τους σ'εκείνες τις κοινωνίες⁽¹⁾. Η ύπαρξη των διαφορετικών ομάδων δεν μπορεί παρά να έχει διάφορες επιδράσεις και στ'άτομα αυτών των ομάδων και στους κατοίκους της περιοχής στην οποία προσήλθαν⁽²⁾.

Τα μέλη αυτών των εθνικών ομάδων μεταφέρουν μαζί τους τα ήθη και τα έθιμά τους, καθώς και τις γλώσσες τους και τα φυλετικά τους χαρακτηριστικά, συμπεριλαμβανομένων των θρησκευτικών πεποιθήσεων και των πολιτικών τους απόψεων. Οι ομάδες αυτές αντιμετωπίζουν συνήθως προβλήματα προσαρμογής στο νέο περιβάλλον στο οποίο εγκαταστάθηκαν. Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν κατά την διάρκεια της προσαρμογής μπορεί να προκαλέσουν μιά εσωτερική πάλη στο προσωπικό και πολιτιστικό επίπεδο αυτών των μεταναστών. Ταυτόχρονα η ύπαρξη αυτών των ομάδων βοηθά στην πολιτιστική επαφή τους με την κοινωνία στην οποία προσχώρησαν⁽³⁾.

Η ύπαρξη αυτών των εθνικών ομάδων που προσήλθαν στην Ελλάδα θα έχει ως αποτέλεσμα την εμφάνιση αντιλήψεων και ποικίλων εντυπώσεων (concepts), πράγμα που καταστά αναγκαία τη διεξαγωγή επιστημονικών μελετών που να προσδιορίζουν την υφή αυτών των ομάδων, να προσφέρουν μια επιστημονική περιγραφή και αποδεκτή ερμηνεία των καταστάσεών τους, καθώς επίσης να ρίξουν μια βαθειά ερευνητική ματιά στα σχετικά μ'αυτές προβλήματα. Αυτό είναι η μία όψη, η άλλη όψη είναι ότι οι ομάδες αυτές χαρακτηρίζονται σε μια στάση που μοιάζει να είναι απομονωτική στις σχέσεις τους με την κοινωνία στην οποία ζούνε. Δεν παίρνουν μια απόλυτη απομονωτική στάση, στην Ελλάδα, αλλά ταυτόχρονα δεν αφομοιώνονται στην κοινωνία στο σημείο που επιτρέπει η επαφή μ'αυτήν ούτως ώστε η κοινωνική αλληλεπίδραση να πάρει τη φυσιολογική της ροή. Κάθε ομάδα απ'αυτές έχει τα πολιτιστικά και μορφωτικά της πρότυπα, καθώς και τις δικές της οικονομικές δραστηριότητες, πράγμα που κάνει τις

(1) Levine Robert and Campbell Donald (1972): "Ethnocentrism"- John Wiley and Sons, New York, p. 87.

(2) Ali Yunis, H. (1985): "Principles demography". Baghdad p. 202

(3) Alfred North Whitehead (1952): "Science and the Modern World". The MacMillan Co, New York pp. 297-298

ομάδες αυτές να ξεχωρίζουν μεταξύ τους. Επιπλέον κάθε εθνολογική ομάδα έχει τη δική της συνοικία⁽⁴⁾.

Η Αραβική εθνική ομάδα (παροικία) είναι μια από τις ομάδες που βρίσκονται στην Ελλάδα. Τα μέλη της διατηρούν τις δικές τους πολιτιστικές αξίες και επιτελούν διάφορες οικονομικές δραστηριότητες ενώ επίσης κατοικούν σε ορισμένες περιοχές που βρίσκονται κοντά μεταξύ τους. Συνδέονται με κοινωνικούς δεσμούς. Γι' αυτούς τους λόγους είναι αναγκαίο να εκπονηθεί μια αναλυτική μελέτη σχετικά με την προσαρμογή τους στο καινούργιο περιβάλλον και στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν καθώς και με τη φύση των σχέσεων μεταξύ αυτής και της κοινωνίας, για να έρθει σε μας η εξέλιξη που έχει υποστεί κατά τη διάρκεια της πολιτιστικής της επαφής με την ελληνική κοινωνία. Η σημασία της μελέτης αυτής επικεντρώνεται στα παρακάτω σημεία:

A. Η μελέτη αυτή έχει εφαρμοσμένη σημασία που πηγάζει από τη δυνατότητα χρησιμοποίησης των στοιχείων της σαν ενδεικτικά δια την κατάρτιση μιάς κοινωνικής πολιτικής απέναντι στις εθνικές μειοότητες στην Ελλάδα γενικά και απέναντι στην Αραβική παροικία ειδικά. Επίσης έχει θεωρητική σημασία γιατί τα στοιχεία της βοηθούν στη διαμόρφωση των θεωρητικών υποθέσεων σχετικά με την διεθνή μετανάστευση.

B. Η σημασία της μελέτης αυτής διπλασιάζεται σε αξία αν λάβουμε υπόψη ότι δεν υπάρχουν άλλες κοινωνιολογικές και ανθρωπολογικές επιτόπιες έρευνες σχετικά με εκείνες τις εθνικές ομάδες και ιδίως με την Αραβική.

Οι κοινωνιολογικές και ανθρωπολογικές μελέτες φανέρωσαν τη σημασία και κατά συνέπεια την αναγκαιότητα της διερεύνησης των εθνικών ομάδων από τις κοινωνιολογικές πολιτιστικές και οικονομικές απόψεις, συμπεριλαμβάνοντας την παρακολούθηση των μορφών και διαστάσεων των εξελίξεων που έχουν υποστεί κατά την επαφή και αλληλοεπίδρασή τους με τις κοινωνίες στις οποίες βρίσκονται. Τέτοιες μελέτες μας επιτρέπουν να δούμε τη φύση της ανθρώπινης δραστηριότητας που ασκούν οι ομάδες αυτές και μας αποκαλύπτουν τον τύπο των σχέσεων που επικρατεί ανάμεσα σ' αυτές τις ομάδες και την κοινωνία στην οποία ζούνε. Από αυτό το πρίσμα μπορούμε να διατυπώσουμε τους σκοπούς της

(4) Φίλια Βασίλη, 1986. "Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις", Πέμπτη Έκδοση, Αθήνα, σελ. 108

(5) Ali Yunis H. (1985) op.cit. p.224

μελέτης αυτής ως ακολούθως:

Α. Προσφέρει μια περιγραφή που τείνει να είναι σφαιρική όσον αφορά την Αραβική ομάδα στην Ελλάδα που καλύπτει τις συνθήκες ζωής τους στην Ελλάδα, τις διάφορες δραστηριότητές τους και τις πολιτιστικές τους συνήθειες, με σκοπό να καταλήξει σε μια ολοκληρωμένη άποψη για τη φύση και διάσταση της ζωής αυτής της ομάδας αποκρυσταλλώνοντας ορισμένες αντιλήψεις σχετικά με την κοινωνική τους δομή. Επιπλέον προσδιορίζονται οι λόγοι και τα κίνητρα που επηρεάζουν την μετανάστευσή τους προς την Ελλάδα.

Β. Την ανάλυση της διαδικασίας προσαρμογής τους στο καινούργιο περιβάλλον, με σκοπό να προσδιοριστεί η δυναμικότητα της προσαρμογής και να ανακαλυφθούν οι λόγοι που εμποδίζουν την προσαρμογή αυτής της ομάδας. Όστε να καταλήξουμε στον προσδιορισμό των παραγόντων που υποβοηθούν στη διαδικασία προσαρμογής και τις επιπτώσεις που θα έχει η έλλειψη της προσαρμογής. Επιπλέον θα προσδιορισθεί η δυναμικότητα της πολιτιστικής διαφοροποίησης της ομάδας αυτής.

Γ. Την ανάλυση της φύσης των κοινωνικών σχέσεων των μελών της ομάδας μεταξύ τους, καθώς αυτών με την ελληνική κοινωνία, με σκοπό να εντοπισθούν τα όρια, οι κοινωνικοί διαχωρισμοί και η υφή της κοινωνικής υποδοχής που "αναδύονται" εκ μέρους των μελών της Ελληνικής κοινωνίας στη σχέση τους με τους μετανάστες. (το καθεστώς του γκέτο στο οποίο ζούνε οι μεταναστευτικές οικογένειες στις χώρες υποδοχής)⁽⁶⁾.

1.2. Μέθοδος της Έρευνας και τα Μέσα Συλλογής των Πληροφοριών

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε σ' αυτή την έρευνα αποσκοπεί στην εντόπιση των κοινωνικών πολιτιστικών και οικονομικών ιδιομορφιών της Αραβικής εθνικής ομάδας στην Ελλάδα για την κατανόηση της δυναμικότητας προσαρμογής⁽⁷⁾ και την κοινωνική και πολιτιστική αλλαγή στα μέλη της ομάδας αυτής. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η επιλογή της μεθόδου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το σκοπό

(6) Φίλια Βασίλη, 1986, op.cit. p. 109.

(7) Heiss Jerald (1967): "Factors related to immigrant assimilation".
In human organization vol. 26, No 4, p.228

της μελέτης από μιά πλευρά⁽⁸⁾ και από τη φυσιολογία της υπό μελέτη ομάδας από την άλλη. Η κοινωνιολογική ποσοτική στατιστική μέθοδος βασίζεται στην επιλογή ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος της υπό μελέτη κοινωνίας και τη μελέτη αυτού του δείγματος μέσω των απαντήσεων στο ερωτηματολόγιο και στα συμπεράσματα των συνεντεύξεων. Η μέθοδος αυτή αποσκοπεί στη συλλογή πληροφοριών και επιτοπίων στοιχείων που βοηθούν στη διατύπωση των υποθέσεων και την ανάλυση των δεδομένων. Επίσης η μέθοδος βασίζεται στην αρχή της στατιστικής ανάλυσης κατά την εξέταση του υπό μελέτη φαινομένου⁽⁹⁾.

Οι κοινωνιολογικές μέθοδοι σημείωσαν μεγάλη πρόοδο βασιζόμενες στα αποτελέσματα της ποσοτικής στατιστικής μεθόδου κατά τη διάρκεια της ανάλυσης. Η πρόοδος αυτή οδήγησε σε κάποια συμφωνία σχετικά με τη σημασία των τρόπων και μεθόδων της αναγνώρισης των διαστάσεων των φαινομένων και προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι ανθρώπινες κοινωνίες, ιδίως σχετικά με τις δημογραφικές και οικονομικές πτυχές και τα προβλήματα εξέλιξης, μετανάστευσης και λοιπά προβλήματα της βιομηχανικής κοινωνίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι το να βασισθεί κανείς στις ποσοτικές ιδιότητες και τις στατιστικές μεθόδους στην κοινωνιολογική ανάλυση επηρεάστηκε από την εμπειρική μέθοδο, δηλαδή ακολούθησε τα βήματα της ανάλυσης των φυσικών επιστημών⁽¹⁰⁾. Πιστεύοντας ότι η μέθοδος αυτή είναι η πλέον κατάλληλη για τους σκοπούς αυτής της έρευνας, γι' αυτό την χρησιμοποιήσαμε στην έρευνά μας αυτή.

Για να συλλέξουμε συμπληρωματικά στοιχεία σχετικά με την υπό μελέτη ομάδα και για να αποφύνουμε τα πιθανά λάθη που ίσως γίνουν κατά την εφαρμογή της ποιοτικής στατιστικής μεθόδου, είμαστε υποχρεωμένοι να καταφύγουμε στην ποιοτική ανθρωπολογική μέθοδο που βασίζεται στην συμμετοχική παρατήρηση (participant observation), προσθέτοντας σ' αυτή την κοινωνιολογική ποσοτική στατιστική που βασίζεται στις συνεντεύξεις. Και αυτό γιατί δεν μπορούμε να αγνοήσουμε τις μεγάλες δυσκολίες που αντιμετωπίζονται κατά τη συλλογή ακριβών πληροφοριών και στοιχείων γύρω από τις κοινωνικές σχέσεις ανάμεσα στα ίδια μέλη των ομάδων από μια μεριά και τα μέλη της ομάδας σαν σύνολο με την ελληνική κοινωνία από την άλλη, λαμβάνοντας υπόψη ότι υπάρχουν μερικά άτομα που αποφεύγουν να δώσουν τις πραγματικές απαντήσεις και να αποκαλύψουν τις αληθινές πληροφορίες για διάφορους λόγους.

(8) Selltitz C., et al (1961): "Research Methods in Social Relations". Henry Holt, pp.80, 142.

(9) Moser C.A. (1967): "Survey Methods in Social Investigation". Heinemann, London p.3.

(10) Mahjob A. Mohammed, "1974, Introduction studies Community Normadism", University Kuwait press, p.90

Βασιζόμενοι σ' αυτό που είπαμε προηγουμένως μπορούμε να πούμε ότι η μέθοδος της έρευνας που διαλέξαμε σ' αυτή τη μελέτη είναι μέθοδος ζεύξης ανάμεσα στη στατιστική αναλυτική ποσοτική και στην ανθρωπολογική κλασσική ποιοτική.

Στη μελέτη χρησιμοποιήθηκαν τα παρακάτω μεθοδολογικά μέσα:

A. Η συνέντευξη (Interview)

Η συνέντευξη είναι από τα πιο σημαντικά μέσα για τη συλλογή στοιχείων και πληροφοριών στις επιτόπιες μελέτες. Το ερωτηματολόγιο (Interview format) αποτελείτο από σύνολο ερωτημάτων, τα περισσότερα των οποίων είναι ανοικτού καταλήξεως τύπου (open-ended question), μοιρασμένα σε εξής βασικούς τομείς:

1. Δημογραφικές και κοινωνικές ιδιότητες: Ο τομέας αυτός περιλαμβάνει τις ερωτήσεις που είναι σχετικές με την ηλικία, το φύλο, την οικογενειακή κατάσταση, τη θρησκεία, τη μόρφωση και τα κίνητρα και οι δυσκολίες της μετανάστευσης.

2. Η κοινωνική και πολιτιστική προσαρμογή: Οι ερωτήσεις αυτού του τομέα έχουν ως "εστία" τη διάρκεια της διαμονής, τις κοινωνικές σχέσεις και τη φύση τους και τον βαθμό σύνδεσής τους με την πατρίδα τους.

3. Η κατοικία και η οικονομική κατάσταση: Οι ερωτήσεις αυτού του τομέα επικεντρώνονται στη μορφή της κατοικίας -περιοχή, γειτονιές- το είδος της εργασίας, το μηνιαίο εισόδημα καθώς και η επάρκειά του, την επαγγελματική κατάρτιση και τις εργασιακές σχέσεις.

Το ερωτηματολόγιο καταρτίστηκε σύμφωνα με τις υποθέσεις της έρευνας. Φροντίσαμε έτσι ώστε κατά το δυνατό οι ερωτήσεις να είναι σαφείς, ευκολονόητες και να ταιριάζουν με το αντικείμενο της έρευνας και ταυτόχρονα βραχείς.

B. Η συμμετοχική παρατήρηση (participant observation)

Η συμμετοχική παρατήρηση περιλαμβάνει την συμμετοχή του ερευνητή στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων που ερευνά, και την συμβολή του στις διάφορες δραστηριότητες που αναλαμβάνουν για ένα χρονικό διάστημα όσο απαιτεί η επιτόπια έρευνα.

Η έρευνα αυτή στηρίχθηκε στην παρατήρηση μέσω της συμμετοχής, σαν πρόσθετο μέσο για την συλλογή πληροφοριών που δεν μπορούν να συγκεντρωθούν μέσω της συνέντευξης.

Εγγώρισε από κοντά τα μέλη της Αραβικής παροικίας, ειδικά των Αιγυπτίων. Συμμετείχε στην καθημερινή τους ζωή, στα καφενεία, στις πολιτιστικές συγκεντρώσεις τους, στις διάφορες γιορταστικές εκδηλώσεις, συμμετείχε μαζί τους επίσης στις θρησκευτικές λειτουργίες τους στο Τζαμί, με σκοπό την συλλογή πληροφοριών για τις εκπαιδευτικές, θρησκευτικές, πολιτικές και κοινωνικές δραστηριότητες τους, τον τρόπο ζωής τους, τα ήδη και τα έθιμά τους.

Και για την αναγνώριση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, των ιδρυμάτων κοινωνικών συνδέσμων και των εμπορικών επιχειρήσεων που έχουν ιδρυθεί από μέλη της Αραβικής παροικίας.

Επίσης και για την συλλογή πληροφοριών που αφορούν τα προβλήματα της δεύτερης γενιάς των Αράβων μεταναστών.

Αξιίζει να σημειωθεί ότι η επιτόπια αυτή έρευνα συνεχίστηκε για ένα χρόνο.

1.3. Οι Υποθέσεις* της Έρευνας

Η μελέτη αυτή προσπαθεί, όπως διευκρινίσαμε προηγουμένως, να ανακαλύψει τις διαδικασίες προσαρμογής που υπόκεινται τα μέλη της εθνολογικής ομάδας στην Ελλάδα, στα πλαίσια των επαφών τους με την κοινωνία στην οποία έχουν προσέλθει. Επίσης να προσδιορίσει τις αλλαγές που έχουν σημειωθεί σαν συνέπεια αυτής της επαφής. Με γνώμονα αυτή τη συλλογιστική έγινε ο προσδιορισμός των θεωρητικών υποθέσεων, που θα εξετασθούν κατά την επιτόπια μελέτη. Οι υποθέσεις αυτές είναι:

* Εννοούμε με τον όρο "υποθέσεις" από την ελληνική του ρίζα το σύνολο των αρχών την ορθότητα των οποίων παραδέχεται ο νους. Ο Αριστοτέλης όρισε την υπόθεση αφετηρία κάθε απόδειξης.

A.- Γενικές Υποθέσεις:

1. Η πολιτιστική επαφή των Αράβων μεταναστών με την Ελληνική κοινωνία-υποδοχή, οδηγεί στην αλλαγή της πολιτιστικής συμπεριφοράς των μεταναστευτικών ομάδων.

2. Οι Άραβες μετανάστες στην Ελλάδα είναι στην πλειοψηφία τους νέοι-άρρενες- που συνήθως βρίσκονται στο "ζενίθ" της παραγωγικής δραστηριότητάς τους.

3. Η μετανάστευση των Αράβων στην Ελλάδα είναι αποτέλεσμα διαφόρων οικονομικών παραγόντων που σχετίζονται με τις ευκαιρίες της εργασίας και την επιθυμία τους να ζήσουν κάτω από ευνοϊκότερες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες.

Η Αραβική μετανάστευση στην Ελλάδα έχει τον χαρακτήρα της "ατομικής" μετανάστευσης.

B.- Οι Υποθέσεις Προσαρμογής:

1. Ο παράγοντας του χρόνου επιδρά στη διαδικασία προσαρμογής, όσο αυξάνεται ο χρόνος παραμονής, τόσο αυξάνεται η δυνατότητα προσαρμογής και αντίστροφα.

2. Ο παράγοντας της θρησκείας επηρεάζει την διαδικασία προσαρμογής. Τα άτομα που είναι ομόθρησκα με τους Έλληνες προσαρμόζονται ταχύτερα από εκείνα που έχουν διαφορετική θρησκεία.

3. Οι συγγενείς και οι φίλοι που μετανάστευσαν πρώτοι παίζουν ένα σημαντικό ρόλο στη διαδικασία προσαρμογής, αφού τα άτομα που έχουν συγγενείς και φίλους εγκαταστημένους νωρίτερα προσαρμόζονται ταχύτερα από εκείνους που δεν έχουν.

4. Η οικογένεια παίζει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία προσαρμογής αφού είναι ένα από τα δυσαστοχάτα κοινωνικά φαινόμενα και γι' αυτό το λόγο τα άτομα που συνοδεύονται με τις οικογένειές τους έχουν πιο περιορισμένη δυνατότητα προσαρμογής . Το αντίθετο ευσταθεί.

5. Τα κοινωνικά όρια και ο βαθμός αποδοχής της ελληνικής κοινωνίας απέναντι σ'αυτές τις ομάδες επηρεάζουν τη διαδικασία προσαρμογής. Εάν η κοινωνία τους αντιμετωπίζει καχύποπτα, τότε βοηθά στην απομόνωσή τους ωθώντας τους να κρατήσουν αρνητική στάση κρατώντας τα έθιμά τους. Το αντίθετο ευσταθεί.

1.4. Τα Όρια, Τομείς και Δείγμα της Έρευνας

1.4.1. Τα όρια και τομείς της έρευνας

Για τον προσδιορισμό του πραγματικού πεδίου, στο οποίο θα εξετασθούν οι υποθέσεις της έρευνας, ο ερευνητής υποχρεούται να προσδιορίσει τις διαστάσεις αυτού του πεδίου.

Κατά την άποψη του κοινωνιολόγου (ERIXON) πρέπει να διευκρινισθούν τρεις διαστάσεις του πεδίου της έρευνας. Οι διαστάσεις αυτές είναι : ο χρόνος, ο χώρος και η κοινωνική μονάδα⁽¹¹⁾.

A.- Χ ρ ό ν ο ς

Η χρονική διάρκεια της καθημερινής ζωής της εθνολογικής ομάδας που αποτελεί το αντικείμενο της μελέτης σήμερα, την οποία παρατήρησε ο ερευνητής.

Η επιτόπια έρευνα διήρκεσε ένα χρόνο, από τον Αύγουστο του 1988 μέχρι τον Αύγουστο του 1989, όπου ο ερευνητής είχε επαφές με διάφορες Αραβικές ομάδες στην Ελλάδα, βάσει των οποίων έγινε δυνατόν ο προσδιορισμός του δείγματος της μελέτης στο οποίο στηρίχθηκε η επιτόπια μελέτη.

B.- Η Ανθρώπινη Διάσταση

Το Ανθρώπινο αντικείμενο της μελέτης είναι το Αιγυπτιακό εργατικό δυναμικ που εργάζεται στην Ελλάδα είτε νόμιμο , είτε παράνομο.

Γ.- Η Γεωγραφική Διάσταση

Επειδή οι μετανάστες Άραβες που εργάζονται στην Ελλάδα "συγκεντρώνονται" στην Αθήνα και το Λαύριο, που προτιμήθηκαν μετά από αναγνωριστικές επιλογές που πραγματοποίησαν σε διάφορους χώρους εγκατάστασης, προσδιορίζουμε ως γεωγραφική διάσταση της έρευνάς μας την Αθήνα και το Λαύριο.

(11) Al Johave Mohammed, 1977. "Fulcloric Science". Cultural Anthropology Studies. Second Edition, Part I, Dar Al Maarif Egypt, pp.287-288

1.4.2. Δείγμα της Έρευνας

Οι διαδικασίες με τις οποίες πραγματοποιούνται οι επιτόπιες έρευνες, γίνονται με δύο μεθόδους: Η πρώτη, η οποία και ονομάζεται "Γενική Καταγραφή", γίνεται μέσω της γενικής μελέτης όλων των μονάδων που συνθέτουν την κοινωνία που αποτελεί το αντικείμενο της μελέτης. Δηλαδή να μελετηθούν τα άτομα της κοινωνίας χωρίς διάκριση.

Τα μειονεκτήματα που δυσχερύνουν την χρησιμοποίηση της μεθόδου αυτής είναι: οι τεράστιες δαπάνες, οι πολλοί κόποι και το μεγάλο χρονικό διάστημα που απαιτείται για την έρευνα.

Η δεύτερη μέθοδος ονομάζεται μέθοδος των δειγμάτων (Sampling), στην οποία επιλέγεται ένα δείγμα που αντιπροσωπεύει την υπο μελέτη κοινωνία. Στη συνέχεια διερευνάται αυτό το δείγμα.

Επειδή η μέθοδος της γενικής καταγραφής απέδειξε την αναποτελεσματικότητά της, ή τουλάχιστον το ασθενές αποτέλεσμά της σε σύγκριση με τις υπερβολικές δαπάνες και κόπους που απαιτεί η διεξαγωγή της, γι' αυτό οι σύγχρονες κοινωνιολογικές μελέτες στηρίζονται στα δείγματα που επιλέγονται από την κοινωνία που αποτελεί το αντικείμενο της μελέτης.

Υπό μορφήν σκοπίμως επιλεγμένου δείγματος, ταξικού δείγματος, συστηματικού δείγματος ή απλού-τυχαίου δείγματος.

Η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε ως εκ τούτου με την μέθοδο του δείγματος.

Με την επιλογή του αντιπροσωπευτικού δείγματος που συμπεριλαμβάνει όλες τις ιδιότητες της υπό μελέτην κοινωνίας, "επιδιώχθηκαν" τα εξής:

A. Προσδιορισμός του πλαισίου του δείγματος

Το αντικείμενο της μελέτης είναι η εθνολογική Αραβική ομάδα στην Ελλάδα. Επειδή όμως η ομάδα αυτή αποτελείται από πολλές Αραβικές κοινωνικές μονάδες Αιγυπτίους, Λιβανέζους, Ιορδανούς, Σύριους κ.ά., θεωρήσαμε αναγκαία την επιλογή μιας μονάδας της Αραβικής παροικίας η οποία θα αποτελέσει το αντικείμενο της επιτόπιας έρευνας.

Διότι η διεξαγωγή της επιτόπιας μελέτης στο σύνολό της Αραβικής παροικίας θα επιφέρει σύγχυση στα αποτελέσματα της μελέτης, γιατί η υπό μελέτη κοινωνία σ' αυτή την περίπτωση δεν θα είναι ομοιόμορφη και για την αποφυγή της σύγχυσης αυτής θα απαιτούσε την διαίρεσή της κύριας ομάδας σε μικρότερες μονάδες για την εξασφάλιση της απαιτούμενης αναλογίας στην ομοιομορφία της έρευνας.

Για το λόγο αυτό, το ενδιαφέρον της επιτόπιας μελέτης συγκεντρώθηκε στην Αιγυπτιακή Αραβική μονάδα γιατί αποτελεί την μεγαλύτερη και παλαιότερη μονάδα της Αραβικής παροικίας στην Ελλάδα.

Έτσι η κοινωνία στην οποία στηρίχθηκε η παρούσα έρευνα είναι οι Αιγύπτιοι εργαζόμενοι στην Ελλάδα, οι οποίοι διαμένουν μόνιμα στην Αθήνα και στο Λαύριο.

Β. Προσδιορισμός της μονάδας του δείγματος

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από μονάδες, και στην συγκεκριμένη έρευνα ορίστηκε ο Αιγύπτιος μετανάστης στην Ελλάδα, ο οποίος εργάζεται πραγματικά και διαμένει στην Ελλάδα πάνω από δύο χρόνια. Σαν μονάδα της έρευνας ορίζεται η ηλικία του μετανάστη αυτού που πρέπει να είναι από 13 ετών και άνω.

Ο σκοπός του όρου αυτού είναι η αποκάλυψη της διαδικασίας προσαρμογής του μετανάστη ο οποίος γεννήθηκε και μεγάλωσε στην πατρίδα του, επομένως γαλουχήθηκε με τα ήθη και τα έθιμα της πατρίδας του.

Γ. Μέθοδοι επιλογής των μελών του δείγματος

Για την πραγματοποίηση της έρευνας με τη μέθοδο του δείγματος πρέπει ο ερευνητής να καθορίσει το είδος του πλαισίου, πάνω στο οποίο θα στηριχθεί η επιλογή των μονάδων.

Λόγω της έλλειψης των λεπτομερών στατιστικών δελτίων γύρω από την υπό μελέτη κοινωνία δηλαδή τους Αιγυπτίους μετανάστες που εργάζονται στην Ελλάδα είτε νόμιμα, είτε παράνομα. Γι' αυτό η έρευνα αυτή στηρίχτηκε στην επιλογή των μελών του δείγματος με την μέθοδο του επιλεγμένου σκοπύμως δείγματος

(purposive sample). Ας σημειωθεί ότι η γνωριμία με τα άτομα του δείγματος έγινε τυχαία και μπορεί να λεχθεί ότι η τύχη διαδραμάτισε ένα σημαντικό ρόλο στην επιλογή τους αργότερα.

Πρέπει ακόμα να σημειωθεί ότι το πλαίσιο που υπάρχει για την υπό μελέτην κοινωνία χαρακτηρίζεται ως ανελλιπές (adequate). Επειδή δεν συμπεριλαμβάνει όλα τα υπό μελέτην μέλη του δείγματος. Γι' αυτό ήταν και αδύνατη η επιλογή των μελών του δείγματος παρά μονάχα με την μέθοδο του επιλεγμένου σκοπίμως δείγματος.

Έτσι καθορίστηκε το μέγεθος του δείγματος σε (100) άτομα. Απ' αυτά τα (50) άτομα είναι Αιγύπτιοι νόμιμα εργαζόμενοι και άλλα (50) άτομα είναι Αιγύπτιοι που εργάζονται παράνομα. Σημειωτέον ότι η έρευνα στηρίχθηκε σε στατιστικές του Υπουργείου Εργασίας του 1937 που αφορούν στους νόμιμα εργαζόμενους Αιγύπτιους με σκοπό την αντιπροσώπευση της ηλικίας, του φύλου και του επαγγέλματος στο επιλεγμένο δείγμα ανάλογα με την πραγματική αντιπροσώπευσή τους στην υπό μελέτην κοινωνία.

Η έρευνα στηρίχθηκε επίσης στα στατιστικά στοιχεία της Αιγυπτιακής Πρεσβείας στην Ελλάδα που αφορούν τους Αιγύπτιους εργαζόμενους με σκοπό να αντιπροσωπευθούν οι ιδιότητες της υπό μελέτην κοινωνίας.

Με σκοπό τη συλλογή επιπρόσθετων πληροφοριών γύρω από την Αιγυπτιακή παροικία, μέσα στο δείγμα που προαναφέραμε επιλέχθηκαν σκοπίμως πενήντα (50) Αιγυπτιακές οικογένειες οι οποίες και μελετήθηκαν με την ανθρωπολογική μεθοδολογία που διαξάγεται με συμμετοχή παρατήρηση επειδή η συλλογή αυτών των επιπρόσθετων πληροφοριών είναι αδύνατη να πραγματοποιείται μέσω της κοινωνιολογικής στατιστικής μεθοδολογίας.

Οι πληροφορίες και τα στατιστικά δελτία που αφορούν την Αιγυπτιακή παροικία στην Ελλάδα, δεν διαμορφώθηκαν μόνο από το δείγμα της έρευνας, αλλά επίσης μέσω των αναγνωριστικών επισκέψεων που πραγματοποίησα στους τόπους παραμονής τους, που έγιναν πριν την τελική διαμόρφωση των δειγμάτων.

Οι επισκέψεις αυτές μπορεί να θεωρηθούν σαν μια αναγνωριστική απογραφή που τα αποτελέσματα της εξυπηρετούν τους σκοπούς της έρευνας και εμπλουτίζουν τον ερευνητή με πρόσθετη πείρα που τον διευκολύνει να δημιουργήσει φιλικές σχέσεις με τα μέλη της ομάδας, επομένως και του επιτρέπουν να γνωρίζει απευθείας κοντά όλα τα στοιχεία που είναι απαραίτητα για την έρευνά του.

Για τους λόγους αυτούς πραγματοποιήθηκαν πολλές επισκέψεις στις γεωγραφικές περιοχές που θεωρούνται τόποι διαμονής των Αράβων μεταναστών, όπου δημιουργήθηκαν καλές φιλικές σχέσεις με τα μέλη και τις οικογένειες της παροικίας πράγμα που με βοήθησε στην μελέτη της εν λόγω ομάδας μέσω της Ανθρωπολογικής μεθόδου.

Το δείγμα της έρευνας συμπεριλάμβανε 100 Αιγύπτιους εργαζόμενους (νομίμους και παράνομους) στην Ελλάδα.

Τα χαρακτηριστικά του δείγματος που μελετήθηκε περιλαμβάνει τα παρακάτω στοιχεία:

Α.- Οι Άρρενες αποτελούσαν το 97% από το σύνολο των μελετούμενων ατόμων.

Β.- Τα αποτελέσματα της μελέτης απόδειξαν ότι 67% από το σύνολο των ατόμων που συμμετείχαν στο δείγμα γεννήθηκαν σε αστικές περιοχές και 33% σε αγροτικές περιοχές και ότι 86% από το σύνολο πριν έρθουν στην Ελλάδα κατοικούσαν σε αστικές περιοχές και 14% σε αγροτικές περιοχές.

Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι ουσιαστικά 19% από το σύνολο των ατόμων που πήραν μέρος στο δείγμα προέρχονται από αγροτικές περιοχές και είχαν μεταναστεύσει σε αστικές περιοχές της Αιγύπτου πριν μεταναστεύσουν στην Ελλάδα.

Γ.- Το ποσοστό των Μουσουλμάνων ανέρχεται στα 91% από το σύνολο των ατόμων που πήραν μέρος στην έρευνα, ενώ το ποσοστό των Χριστιανών στο 9%.

Δ.- Το σύνολο των ερευνώντων δεν ε γνώριζαν την ελληνική γλώσσα πριν μεταναστεύσουν στην Ελλάδα. Με την διαμονή τους στην Ελλάδα μάθανε τα Ελληνικά. Συγκεκριμένα 50% από τους ερωτηθέντες μιλάνε καλά την Ελληνική γλώσσα, 28% μιλάνε μέτρια, και 22% ξέρουν λίγα Ελληνικά.

1.5. Οι Δυσκολίες της μελέτης

Στην προσπάθεια του ερευνητή να μελετήσει μια εθνολογική ομάδα, είναι φυσικό να συναντήσει μερικές δυσκολίες, όπως η μεθόδευση της εισχωρήσεως του στην υπό μελέτη κοινωνία, τα βήματα που θα ακολουθήσει στην περίοδο που θα διαρκεί η επιτόπια έρευνα, ο τρόπος με τον οποίο θα συμπεριφερθεί στα μέλη της ομάδας, επίσης η επιλογή των ατόμων που θα αντιπροσωπεύσουν τα μέλη και τις οικογένειες της ομάδας που θα αποτελέσουν το δείγμα της έρευνας. Επιπλέον θα πρέπει να εξασφαλίσει τις πηγές των πληροφοριών για την ομάδα σαν σύνολο

Ο ερευνητής στην αρχή συνάντησε δυσκολίες στις προσπάθειες του να γνωρίσει τον ακριβή αριθμό των Αράβων μεταναστών στην Ελλάδα, λόγω της ανεπάρκειας ακριβών στατιστικών πινάκων που αφορούν το θέμα αυτό, επιπλέον και τη δυσκολία στον ακριβή προσδιορισμό της χρονολογίας της εισόδου των Αράβων μεταναστών στην Ελλάδα.

Είναι φυσικό να συναντήσει ο ερευνητής στην διάρκεια της επιτόπιας έρευνας, μερικές δυσκολίες και εμπόδια που δυσκολεύουν την υλοποίηση της επιστημονικής αποστολής του έτσι όπως την είχε προγραμματίσει.

Μερικές από αυτές τις δυσκολίες αφορούν στις υλικές ή τεχνικές ή ατομικές ικανότητες του ερευνητή, παράγοντες που τον κάνουν μερικές φορές να μη μπορέσει να έχει μια σφαιρική αντίληψη για όλα τα θέματα που συναντά. Μερικές άλλες πηγάζουν από τις επαφές του με την ομάδα που αποτελεί το αντικείμενο της μελέτης. Μια από τις βασικές δυσκολίες είναι πώς να πείσει ο ερευνητής τα μέλη της ομάδας στην αποστολή του ειδικά όταν τυχαίνει να έχουν σχέση με τον ένα ή τον άλλο τρόπο σ'αυτήν την αποστολή, όπου μπορεί να έχουν ποικίλες αντιδράσεις, από να υποβαθμίζουν την σημασία της έρευνας μέχρι και την πρότασή τους για άλλα θέματα που νομίζουν ότι είναι μεγαλύτερης σημασίας κατά την άποψή τους λόγω της άγνοιας τους για την σημασία των κοινωνικών και ανθρωπολογικών μελετών που αφορούν την μελέτη τέτοιων ομάδων.

Επίσης ο ερευνητής συνάντησε μεγάλες δυσκολίες από πολλά μέλη που περιλαμβάνονται στο δείγμα της μελέτης που αρνήθηκαν να απαντήσουν στις ερωτήσεις του, πράγμα που τον ανάγκασε να τους αντικαταστήσει. Η κατάσταση αυτή επαναλήφθηκε αρκετές φορές, ειδικά στους εργάτες που εργάζονται παράνομα, διότι φοβούνται συνήθως μην τυχόν ανακαλυφθούν από την αστυνομία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ: Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΑΦΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ
ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ.

Ο συμβατικός τρόπος ζωής δεν μπορεί πιά να αντιστέκεται στους παράγοντες αλλαγής, σε οποιαδήποτε ομάδα είτε κοινοτική κοινωνική, είτε εθνολογική, διότι οι κοινωνίες βρίσκονται σε μιά κατάσταση που χαρακτηρίζεται από τις συνεχείς αλλαγές στις οποίες ο βαθμός και ο τρόπος διαφέρει από μιά κοινωνία στην άλλη¹.

Υπάρχει έντονη διαφωνία μεταξύ των κοινωνικοανθρωπολόγων ερευνητών ως προς τις αιτίες των αλλαγών των κατά κοινοτικών παραδοσιακών κοινωνιών και των εθνολογικών ομάδων.

Μερικοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι η αλλαγή των ομάδων αυτών οφείλεται σε εξωτερικούς παράγοντες και επιρροές λόγω της συνεχούς επαφής και σύνδεσής τους με άλλες ομάδες.

Άλλοι πάλι υποστηρίζουν ότι οι αλλαγές γίνονται λόγω εσωτερικών αιτιών που δημιουργούνται μέσα στον ίδιο τον πολιτισμό της ομάδας και ότι οι εξωτερικές επιδράσεις δεν είναι παρά βοηθητικοί παράγοντες που αυξάνουν τον ρυθμό της αλλαγής².

Λέγοντας εσωτερικούς παράγοντες, εννοούμε την πολιτιστική επαγωγή (ENCULTURATION), δηλαδή την διαδικασία του να αποκτήσει ένας άνθρωπος τις πολιτιστικές ιδιότητες της κοινωνίας του, διότι ο άνθρωπος προσαρμόζεται με τον πολιτισμό του και

1 : WASFI, ATEF (1971) : "Πολιτιστική Ανθρωπολογία" με επιτόπια μελέτη για την Ισλαμική και την Λιβανέζικη παροικία στην πολιτεία NTITERONET της Αμερικής, εκδ. NTAP AL NAXDA, Βηρυττός, σελ. 95.

2 : Gafith, Mohammed Atef. (1965): "Κοινωνική αλλαγή στο Αιγυπτιακό χωριό", Κάιρο σελ. 92

μαθαίνει σταδιακά τους ρόλους και τα καθήκοντά του³.

Βάσει μιάς υπόθεσης αυτής της μελέτης που επιβεβαιώνει το ρόλο της πολιτιστικής επαφής, στη διαδικασία της προσαρμογής και της αφομοίωσης, δηλαδή την αλλαγή των πολιτιστικών

των μεταναστών μπορεί να ειπωθεί ότι η πολιτιστική επαφή θεωρείται ένας παράγοντας που βοηθάει στην πραγματοποίηση κοινωνικών και πολιτιστικών αλλαγών στις εθνολογικές ομάδες που ζουν στην Ελλάδα, μέσω των συνεχών επαφών με τα μέλη της ελληνικής κοινωνίας. Έτσι μπορεί να ειπωθεί ότι η εξέλιξη των πολιτισμών κατατάσσεται από μερικούς μελετητές στο φαινόμενο των μεταναστεύσεων από ένα τόπο σε άλλο που οδηγεί με τη σειρά του στην ανάπτυξη των ομάδων και των πολιτισμών και όταν ο άνθρωπος παύει να μετακινείται, σταματάει η διαδικασία της ανθρώπινης εξέλιξης⁴.

Μιά από τις συνέπειες της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας στην Ασία, στην Αφρική, στην Αμερική, στην Αυστραλία και στα νησιά του Ινδικού Ωκεανού, ήταν το ενδιαφέρον των αποικιοκρατών για τους λαούς που ήρθαν σε επαφή μαζί σας, πράγμα που τους ώθησε να αρχίσουν συστηματικές μελέτες για τον τρόπο ζωής των λαών εκείνων που προετοίμασαν το έδαφος για την εμφάνιση της πολιτιστικής ανθρωπολογίας (Culture Anthropology) στο τέλος του δέκατου ένατου αιώνα⁵.

Αρχικά οι μελέτες αυτές έδιναν έμφαση στην πρόβλεψη των ιστορικών σταδίων της πολιτιστικής εξέλιξης με σκοπό την οριοθέτηση της θέσης των λαών αυτών σε σχέση με τα ιστορικά στάδια εξέλιξης της ανθρώπινης κοινωνίας επηρεασμένες από την εξελικτική πολιτιστική τάση που επικρατούσε σ' εκείνη την περίοδο και ερμήνευε την πολιτιστική εξέλιξη, βάσει της θεωρίας της μοναδικής κατεύθυνσης (Linear Evolution)⁽⁶⁾ που υιοθετεί η εξελικτική σχολή.

Μετά από αυτήν την περίοδο, οι μελέτες στράφηκαν προς άλλη κατεύθυνση και έδιναν έμφαση στη μελέτη της αλληλεπίδρασης μεταξύ των πολιτισμών, δηλαδή στη μελέτη των συνεπειών της πολιτιστικής επαφής μεταξύ των λαών αυτών και του ευρωπαϊκού πολιτισμού και του ρόλου της στη διαδικασία της κοινωνικής

και πολιτιστικής αλλαγής των λαών αυτών. Μ' άλλα λόγια, στη μελέτη της αλληλεπίδρασης που πραγματοποιείται μεταξύ του πολιτισμού των λαών που αναφέρθηκαν και του ευρωπαϊκού πολιτισμού και στη μελέτη των συνεπειών αυτής.

3 : Ake, Hultkvantz R. and Bagger (1960): "International Dictionary of Regional European Ethnology and Folklore". Translated by Al-Johary, M. Cairo 1972. p.129.

4 : Alfred North Whitehead (1952): Science and the modern world. the Macmillan Co. New York pp. 297-298.

5 : Linton, Ralph, edited, 1945, The Science of Man in the World Crisis: Columbia University Press, New York, p.

6 : Ralph L. Beals and Harry Hoijer, 1972, "An introduction to Anthropology". Fourth Edition. The MacMillan Company, New York, p. 581.

Οι λόγοι που ώθησαν τους Ευρωπαίους στο να πραγματοποιήσουν τέτοιες μελέτες, μπορούν να προσδιοριστούν ως εξής :

1. Οι ανάγκες των αποικιοκρατικών κυβερνήσεων για τέτοιες μελέτες με σκοπό την αναγνώριση της φύσης και της ιδιότητας των λαών που υπάγονται στην πολιτική κυριαρχία τους.
2. Τα μεγάλα προβλήματα που δημιουργούνται λόγω της επαφής μεταξύ πολλών και διαφόρων ομάδων.
3. Τέτοιες μελέτες βοηθούν στην κατανόηση των δυναμικών παραγόντων στην ανθρώπινη συμπεριφορά και της ικανότητάς της να προσαρμόζεται Αυτό μπορεί να θεωρηθεί επιστημονικός παράγοντας(7).

Με βάση τις μελέτες αυτές, πολλοί ανθρωπολόγοι συμπέραναν ότι η πολιτιστική επαφή είναι ο βασικός παράγοντας στις κοινωνικές και πολιτιστικές αλλαγές που διαδραματίζονται στους λαούς αυτούς, υποθέτοντας ότι "οι λαοί δανίστηκαν συνήθειες τους και τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά τους, κατά κύριο λόγο, από τον ευρωπαϊκό πολιτισμό(8).

Όμως δεν επαληθεύεται απόλυτα η ορθότητα αυτής της άποψης, παρόλο που υπάρχουν μερικοί μελετητές στην εποχή μας που την υιοθετούν, διότι οι επιδράσεις που προκύπτουν από την πολιτιστική επαφή δεν είναι από τη μιά πλευρά μόνο, αλλά αμοιβαίες μεταξύ των διαφόρων πολιτισμών(9) και ορίζονται και ορίζονται ανάλογα με τις συνθήκες της επαφής.

Η επαφή διακρίνεται σε δύο είδη, βάσει της φύσης των επιδράσεων που γίνονται εξ αιτίας της. Έτσι έχουμε :

1. Περιορισμένη επαφή που οδηγεί στην εξάπλωση των πολιτιστικών συμπλεγμάτων και στοιχείων, με τα οποία γίνεται η ανταλλαγή των σκέψεων, των συνηθειών, των ηθών και των υλικών.

7 : Linton, Ralph, 1945, op. cit. p. 301.

8 : Gaith, Mhmmmed, Alef, 1965, op. cit. p. 67

9 : John, S.Mbiti, 1970, "African religions and philosophy", New York, p. 4.

συμπλεγμάτων, μ'άλλα λόγια πραγματοποιούνται οι εισαγωγικές και εξαγωγικές διαδικασίες μεταξύ δύο διαφορετικών πολιτισμών.

2. Ολοκληρωμένη επαφή δηλαδή άμεση και συνεχής επαφή μεταξύ ομάδων που ανήκουν σε διαφορετικούς πολιτισμούς. Αυτό το είδος επαφής οδηγεί σε κοινωνικές και πολιτιστικές αλλαγές στους δύο πολιτισμούς που έρχονται σε επαφή, όσον αφορά στην δομή και στην κατεύθυνση ⁽¹⁰⁾. Όπως είναι η επαφή των Αράβων μεταναστών με τα μέλη της Ελληνικής κοινωνίας.

Οι μελέτες της πολιτιστικής επαφής που εμφανίστηκαν στη δεκαετία του '20, ήρθαν σε αντιπαράθεση με τους οπαδούς της Εξελεκτικής Σχολής (Evolutionism) και της Ιστορικής Σχολής (Historicism). Επίσης ενάντια στις υπεραπλουστευτικές διατυπώσεις που εμφανίστηκαν στην Ευρώπη και στην Αμερική, διότι οι μελετητές αγνόησαν τις υφιστάμενες σχέσεις μεταξύ των ιδίων των πολιτισμών και των μεταφερόντων των πολιτισμών αυτών ⁽¹¹⁾.

Ετσι μετά από αυτή την εισαγωγή, είναι προτιμότερο να αναφερθεί κανείς ξεχωριστά στην κοινωνική και πολιτιστική αλλαγή, και ξεχωριστά στην πολιτιστική επαφή.

10: Ake-Hultkrantz- R.Bagger, 1960 - op. cit.p. 14.

11. Ibid p. 74.

2.1 Κοινωνική και πολιτιστική αλλαγή

Η κοινωνική αλλαγή θεωρείται φυσικό φαινόμενο που συνδέεται με την ανθρώπινη κοινωνία και διαφέρει απ'τη μία κοινωνία στην άλλη.

Πολλοί χαρακτηρίζουν τις παραδοσιακές κοινωνίες ως στάσιμες και σταθερές, λόγω της απομόνωσής τους έξω από τον έξω κόσμο και της ακαμψίας των εθίμων τους. Όμως, οι οπαδοί της τάσης αυτής δεν κατάφεραν να τεκμηριώσουν τον ισχυρισμό τους αυτό⁽¹²⁾.

Το φαινόμενο της κοινωνικής αλλαγής δεν είναι πρόσφατο και υπάρχουν πολλές μορφές αλλαγών που σημειώθηκαν στις διάφορες εποχές της ανθρώπινης κοινωνίας. Όμως το ενδιαφέρον που δείχνουν οι επιστήμονες στο φαινόμενο της αλλαγής, οφείλεται στις τεράστιες αλλαγές που διαδραματίστηκαν στις σύγχρονες κοινωνίες⁽¹³⁾ εξ αιτίας της τεχνολογικής και επιστημονικής προόδου που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη εποχή και που θεωρείται προϊόν του υλικού πολιτισμού⁽¹⁴⁾.

Οι πρωτοπόροι της κοινωνιολογικής επιστήμης ενδιαφέρονταν για τις μελέτες και τα προβλήματα της κοινωνικής αλλαγής, ενώ οι ανθρωπολόγοι μόνο πρόσφατα άρχισαν να ενδιαφέρονται για τα θέματα αυτά, διότι οι έρευνές τους είχαν επίκεντρο τις παραδοσιακές κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από τον αργό ρυθμό αλλαγής.

Όμως οι πολιτιστικές επαφές που σημειώθηκαν μεταξύ των παραδοσιακών και ευρωπαϊκών κοινωνιών, γέννησε κοινωνικές και πολιτιστικές αλλαγές, πράγμα που έκανε τους ανθρωπολόγους να ενδιαφερθούν για την πολιτιστική επαφή και το ρόλο της στην κοινωνική και πολιτιστική αλλαγή των παραδοσιακών κοινωνιών.

12: Linton, Ralph, 1945, op. cit. p. 302,

13: Moore, Wilbert E., 1965: "Social change" Prentice- Hall of India (private). Lit. New Delhi, p. 1.

14 : Walter, L., Wallace, 1969: "Sociological theory", first published, London, p. 141.

Γενικά οι μελετητές αυτοί επεκτάθηκαν περισσότερο από τους κοινωνιολόγους, διότι οι βαθειές αλλαγές που υφίστανται οι παραδοσιακές κοινωνίες, λόγω των επαφών τους με τις άλλες κοινωνίες απ' τη μιά και της εφαρμογής των αναπτυξιακών προγραμμάτων από την άλλη, οδήγησαν στο να σημειωθούν τεράστιες εξελίξεις στον πολιτισμό και στις κοινωνικές δομές τους⁽¹⁵⁾.

Είναι χρήσιμο να ορισθούν εκείνα τα στοιχεία (Element) που εξελίσσονται ανάλογα με τη μορφή της αλλαγής. Οι επιστήμονες της Πολιτιστικής Ανθρωπολογίας θεωρούν ότι ο πολιτισμός αλλάζει και γι' αυτό δίνουν έμφαση στην πολιτιστική αλλαγή⁽¹⁶⁾ που σημειώνεται εξ αιτίας των παρακάτω αιτιών :

- A) Εξωτερικοί παράγοντες : Η διάδοση (Diffusion). Δηλαδή η διάδοση των πολιτιστικών στοιχείων (Complex) από μιά κοινωνία σε άλλη μέσω των διαδικασιών των συνεχών επαφών που γίνονται ανάμεσά τους⁽¹⁷⁾.
- B) Εσωτερικοί παράγοντες : Οι καινοτομίες και οι ανακαλύψεις (Discovery) νέων υλικών στοιχείων ή εννοιών ή σκέψεων που αφορούν τις συγγενικές σχέσεις ή αξίες⁽¹⁸⁾. Διότι κάθε πολιτισμός εμπεριέχει το φαινόμενο της δυναμικής ανθρώπινης δημιουργικότητας, που του επιτρέπει την παραγωγή και την ανακάλυψη νέων στοιχείων⁽¹⁹⁾. Γενικά η ενεργοποίηση και ο συνδυασμός των δύο παραπάνω παραγόντων στην δημιουργία των πολιτιστικών αλλαγών. παραγόντων.

Οι επιστήμονες αυτοί έδωσαν μεγαλύτερη σημασία στη μελέτη των πολιτιστικών αλλαγών από αυτή των κοινωνικών αλλαγών

15 : Αμπού Ζέλντ Αχμέντ, 1965: "Κοινωνική δομή . Εισαγωγή για τη μελέτη της κοινωνίας". Α' τόμος. Έκδοση : Γενική Επιτροπή το Βιβλίο , Αγγ. Κάϊρο, σελ. 251.

16 : Ibid, op. cit. p. 272.

17 : Ralph, L. Beals & Harry Hoijer, 1972: "An introduction to Anthropology", 4th ed., The MacMillan Company, N. York, 2nd printing, pp. 574-599.

18 : Lonton, Ralph 1945, op. cit. p. 266.

19 : Godfrey Lienhardt, 1969: social Anthropology: Oxford university Press, London, oxford., p. 153

και επιβεβαιώσαν ότι η πολιτιστική αλλαγή είναι πιο ευρεία από την κοινωνική και ότι η τελευταία σημαίνει αλλαγή που συμβαίνει στην κοινωνική οργάνωση, είτε στη δομή είτε στο ρόλο, γι' αυτό αποτελεί μέρος της πολιτιστικής αλλαγής που εμπεριέχει όλες τις αλλαγές που σημειώνονται σε κάθε μέρος του πολιτισμού⁽²⁰⁾, ενώ οι κοινωνιολόγοι και ανθρωπολόγοι με τον όρο "κοινωνική αλλαγή", εννοούν κάθε αλλαγή που σημειώνεται στο σύστημα, στη μορφή και στην κοινωνική οργάνωση, στη διάρκεια μιάς συγκεκριμένης χρονικής περιόδου. Θεωρούν ακόμη ότι οι αλλαγές αυτές χαρακτηρίζονται από τη συνοχή και την αλληλεπίδραση ανάμεσά τους. Έτσι η μελέτη της κοινωνικής αλλαγής αποσκοπεί στη μελέτη των αλλαγών που σημειώνονται στις κοινωνικές δομές και που αντιπροσωπεύουν το κοινωνικό σύστημα. τις κοινωνικές σχέσεις⁽²¹⁾. Γι' αυτό δίνουν περισσότερη σημασία στην κοινωνική αλλαγή από την πολιτιστική, διότι οι αλλαγές που γίνονται σε μιά κοινωνία εκφράζονται μέσω της αγωγής και της συμπεριφοράς των μελών της κοινωνίας αυτής, δηλαδή μέσω πολιτιστικών φαινομένων, πράγμα που δείχνει ότι η κοινωνική αλλαγή εμπεριέχει την πολιτιστική.

Οι οπαδοί της κοινωνικής αλλαγής επιβεβαιώνουν ότι η πολιτιστική επαφή δεν σημειώνεται μεταξύ δύο πολιτισμών, αλλά μεταξύ των μελών ή των ομάδων εντός μιάς συγκεκριμένης κοινωνικής δομής⁽²²⁾.

Ο κοινωνιολόγος Ogburn θεωρεί ότι κάθε κοινωνία έχει το δικό της πολιτισμό, κι' η μελέτη του πολιτισμού συνεπάγει την μελέτη της κοινωνίας, επομένως, η μελέτη της κοινωνικής αλλαγής περιλαμβάνει την υλική και πνευματική πλευρά του πολιτισμού⁽²³⁾. Ενώ η Ginsberg επιβεβαιώνει ότι η κοινωνική αλλαγή που διεξάγεται στην κοινωνική δομή, όπως με την αύξηση ή την πτώση του κοινωνικού μεγέθους, ή στα κοινωνικά συστήματα, ή στις τέχνες ή τη γλώσσα, καθώς επίσης στα ήθη και έθιμα καθώς επίσης και τα ήθη και έθιμα⁽²⁴⁾.

20 : Davis, Kingsley, 1966: "Human society". the Macmillan Co., New York, pp. 622-623.

21 : Bottomore, T.B. 1965. "Sociology. A guide to problems and literature". Unwin University Books, London, pp. 263-275.

22 : Αμπού Ζέϊντ Αχμέντ, 1965, op.cit. p. 273.

23 : Wasfi, A'ef, 1975: "Πολιτιστική και προσωπικότητα". Dar al Marif - Cairo σελ. 69

24 : Ginsberg, 1961: "Essays in sociology and social philosophy", Vol. III, William Henceman Ltd. London, p. 145.

Γενικά, μπορεί να ειπωθεί ότι η κοινωνική και πολιτιστική αλλαγή συνδυάζονται άμεσα μεταξύ τους και αποτελούν τις δύο πλευρές ενός νομίσματος και όταν χρησιμοποιείται ο όρος κοινωνική αλλαγή, αυτός εμπεριέχει αναγκαστικά την πολιτιστική αλλαγή⁽²⁵⁾. Διότι η κοινωνική αλλαγή είναι εκείνες οι σημαντικές αλλαγές στις σχέσεις στα συστήματα, στις αξίες, στη νοοτροπία, στα ήθη και έθιμα που αποτελούν την κοινωνική δομή, την πραγματοποίηση εξ αιτίας πολλών παραγόντων και επιδράσεων και μέσω της ενεργοποίησής τους επιφέρουν αυτές τις αλλαγές.

Έχουν εμφανιστεί πολλές θεωρίες για την εξήγηση της κοινωνικής αλλαγής και παρ'όλο που το αντικείμενο είναι ένα, διαφώνησαν στην εξήγηση του φαινομένου αυτού.

Μερικοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι οι θεωρίες των κοινωνικών αλλαγών υπάγονται σ'ένα μόνο παράγοντα που αποτελεί το βασικό κίνητρο για κάθε αλλαγή που με τη σειρά του επιφέρει αλληλεπάλληλες αλλαγές στις διάφορες κοινωνικές πτυχές. Ενώ άλλοι νομίζουν ότι η κοινωνική αλλαγή προκύπτει από τη συσσώρευση και ενεργοποίηση διαφόρων παραγόντων⁽²⁶⁾.

Ο Ogburn θεωρείται από τους πρώτους κοινωνιολόγους που ασχολήθηκαν με το φαινόμενο της αλλαγής, διότι πρώτος χρησιμοποίησε τον όρο αλλαγή αντί εξέλιξη που επικρατούσε μέχρι τότε. Ο Ogburn έδωσε μεγάλη σημασία στον τεχνολογικό παράγοντα στη διαδικασία της κοινωνικής αλλαγής μέσω της θεωρίας του για την έννοια της "cultural lag" (πολιτιστική υστέρηση - πολιτιστικό χάσμα), όπου διευκρίνησε την δυσαρμονία μεταξύ της γρήγορης τεχνολογικής ανάπτυξης και

25: UNESCO, 1972, op. cit. p. 746.

26: Al-Johary-Mohammed, 1980: "Ανθρωπολογία- Θεωρητικές βάσεις", Κάιρο σελ. 225.

της αργής εξέλιξης στα κοινωνικά και πολιτικά οικονομικά συστήματα καθώς και στις νοοτροπίες στα ήθη και τα έθιμα⁽²⁷⁾.

Και επειδή η έννοια του πολιτισμού είναι μιά ολοκληρωμένη μονάδα με άμεση συνοχή ανάμεσα στις διάφορες πτυχές της, οποιαδήποτε αλλαγή σε μιά πτυχή της αντανakλά αναγκαστικά στις άλλες πλευρές και στοιχεία της. Πρόσθεσε ακόμη ότι η ανομοιότητα οδηγεί στην δυσαρμονία (maladjustment) μεταξύ των πτυχών του ίδιου πολιτισμού⁽²⁸⁾.

Γενικά, δεν μπορεί κανείς να παραλείψει το ρόλο των υλικών παραγόντων στη διαδικασία της αλλαγής, οπωσδήποτε όμως δεν είναι οι μοναδικοί παράγοντες που επιφέρουν την αλλαγή, όπως ισχυρίσθηκε ο Orghurn, διότι υπάρχουν πολλές αλλαγές που σημειώνονται σε μιά κοινωνία και δεν μπορούν να εξηγηθούν βάσει των τεχνολογικών παραγόντων.

Η μαρξιστική θεωρία ενδιαφέρεται για την κοινωνική αλλαγή, με σκοπό την ανακάλυψη των μεθόδων μεταβολής στις ανθρώπινες σχέσεις⁽²⁹⁾. Ο Μαρξ έδωσε έμφαση στον οικονομικό παράγοντα περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο στην εξήγηση του φαινόμενου της αλλαγής, διότι, κατά τη γνώμη του, οι αντικειμενικές δυνάμεις που ωθούν την αλλαγή, βρίσκονται στις οικονομικές βάσεις της κοινωνίας και θεώρησε ότι το επίπεδο των παραγωγικών δυνάμεων σε μιά κοινωνία είναι εκείνο που ορίζει το γενικό επίπεδο του πολιτισμού, τις γνώσεις και την ιδεολογία, επειδή οι αλλαγές που συμβαίνουν στις οικονομικές βάσεις ακολουθούνται από αλλαγές στην υπερδομή της κοινωνίας⁽³⁰⁾. Επειδή οι παραγωγικές

27: Bottomore, T.B. 1965, op. cit. 167

28: Waiter, L. Wallace, 1969, op.cit. p. 140

29: John Mcleish, 1972, op. cit. p. 25

30: Ibid

δυνάμεις στη διάρκεια της ανάπτυξής τους μπαίνουν σε διαμάχη με τις παραγωγικές σχέσεις που επικρατούν και επειδή οι σχέσεις αυτές γίνονται αντίθετες με τις παραγωγικές δυνάμεις, αρχίζει η κοινωνική επανάσταση που οδηγεί στην αλλαγή των οικονομικών βάσεων όπου και στηρίζεται η κοινωνική δομή⁽³¹⁾.

Ο Max Weber έκφρασε τις απόψεις του που αφορούν την κοινωνική αλλαγή μέσω των μελετών του για τις καπιταλιστικές βάσεις που είναι αντίθετες με τις απόψεις του Καρλ Μαρξ στον ιστορικό υλισμό. Ο Weber θεωρεί ότι τα θρησκευτικά κινήματα είναι εκείνα που προετοίμασαν τις κατάλληλες κοινωνικές συνθήκες για την εμφάνιση της Ευρωπαϊκής αστικής τάξης. Στο βιβλίο του "Προτασεντική ηθική και καπιταλιστικό πνεύμα" που εκδόθηκε το 1904, αποκάλυψε την ταύτιση μεταξύ της θρησκευτικής και καπιταλιστικής ηθικής στα οικονομικά προγράμματα. Γι' αυτό επιβεβαιώνει τη σημασία του θρησκευτικού παράγοντα στην πραγματοποίηση της κοινωνικής αλλαγής⁽³²⁾.

Μπορεί να παρατηρήσει κανείς εύκολα ότι ο Weber υπερβάλλει στη σημασία του θρησκευτικού παράγοντα στην κοινωνική αλλαγή, διότι πολλές αλλαγές που σημειώνονται στις σύγχρονες κοινωνίες προκύπτουν από πολλούς και διάφορους παράγοντες, χωρίς να παρατηρηθεί επίδραση του θρησκευτικού παράγοντα. Τέλος, μπορούμε να πούμε ότι οι θεωρίες αυτές που αναφέρθηκαν, μαζί με τις θεωρίες της κοινωνικής επαφής που αναφέρουμε παρακάτω, είναι οι επικρατέστερες στον τομέα της κοινωνικής αλλαγής. Μετά απ' αυτήν την αναφορά είναι ανάγκη να προσδιορισθούν οι έννοιες των εθνολογικών ομάδων και του πολιτισμού.

31 : Γ. Οσιούφ : "Κοινωνιολογικές υποθέσεις" 1970, μετάφραση Σαμίρ Ναϊμ Αχμέντ, Εκδ. Αλ Μαάρφ, Κάιρο, σελ. 13

32 : Duncan.Mitchell, 1967: "A dictionary of Sociology"
University of exeter Press, England
Translated by Al-Hassan-Baghdad, p. 191

Η ύπαρξη των εθνολογικών ομάδων είναι διεθνές φαινόμενο, όσον αφορά τον τόπο και το χρόνο που εμφανίστηκαν και διείσδυσαν στις κοινωνίες⁽³³⁾. Η διείσδυσή τους εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα διάφορα μεταναστευτικά κύματα, από τους πολέμους, την αποικιοκρατία, λόγω των συνεχών μετακινήσεων με σκοπό καλύτερες συνθήκες διαβίωσης ή λόγω οικολογικών πιέσεων⁽³⁴⁾.

Ο όρος εθνολογικές ομάδες χρησιμοποιείται για να δείξει μια ομάδα ατόμων διαφορετική από άλλη είτε από άποψη πολιτιστική είτε εθνική. Η έννοια που δόθηκε στην εθνολογική ομάδα δείχνει ότι είναι μια πληθυσμιακή κατηγορία που ζει σε μια μεγάλη κοινωνία, έχει τον δικό της πολιτισμό, έχει το αίσθημα της ταυτότητάς της, τα μέλη της συνδέονται μεταξύ τους είτε με φυλετική είτε με πολιτιστική είτε με εθνική σύνδεση⁽³⁵⁾, ή είναι μια ομάδα ατόμων που έχουν την ίδια καταγωγή, ίδια ιστορία και μνήμη και ενιαίο πολιτισμό⁽³⁶⁾. Βάσει των δύο αυτών ορισμών, διαπιστώνεται ότι μπορεί μια εθνολογική ομάδα να έχει φυλετικές ρίζες, πράγμα που οδήγησε μερικούς μελετητές στη σύγχυση μεταξύ εθνολογικών ομάδων και φυλετικών ομάδων (Racial groups) στις αρχές του 20ού αιώνα.

Οι περισσότεροι όμως μελετητές θεωρούν τώρα ότι είναι απαραίτητο να γίνει χωρισμός μεταξύ των δύο αυτών όρων. Διότι η έννοια της φυλετικής ομάδας δείχνει ότι μια ομάδα ατόμων έχουν κοινά φυσιολογικά χαρακτηριστικά και ότι η λέξη Racial δείχνει τα βιολογικά χαρακτηριστικά και όχι τα κοινωνικά⁽³⁷⁾ και ότι αυτά δεν ισχύουν στην εθνολογική ομάδα που μας ενδιαφέρει.

Συνήθως χρησιμοποιείται ο όρος εθνολογικές ομάδες στις περισσότερες κοινωνικο-ανθρωπολογικές μελέτες για την περιγραφή των κοινωνικών ομάδων στις οποίες η μία διαφοροποιείται

33: Duran, James J. (1974): "The ecology of ethnic groups from akynian perspective", in Ethnicity, Vol. I, No I.

34: Levine, Robert and Campbell Donald (1972) : "Ethnocentrism" John Wiley and Sons, New York, p. 87.

35: Morris, M.S.: "Ethnic groups" in Encyclopaedia of Social Sciences, pp. 167-168.

36: Schermerhorn, R.A. (1974) : "Ethnicity in the perspective of the sociology of knowledge" in Ethnicity, vol. I, No I, p. I.

37: Rose, Peter, (1964): "They and we", Social and Ethnic Relation, Random House, Inc. New York, p. 7.

* : Η ρίζα του όρου αυτού είναι ελληνική. Προέρχεται από τη λέξη "έθνος", όπως αναφέρθηκε στο Λεξικό Κοινων. Επιστημών, σελ. 195

από μιά άλλη με ένα ή περισσότερα στοιχεία. Τα πιο σημαντικά στοιχεία για την ένδειξη της διαφοροποίησης των ομάδων είναι τα θρησκευτικά, τα γλωσσικά και τα εθνικά στοιχεία, καθώς επίσης και η γεωγραφική καταγωγή που οδηγούν στη διαφοροποίηση των ατόμων της μίας ομάδας από την άλλη⁽³⁸⁾.

Ο Barth θεωρεί ότι η εθνολογική ομάδα είναι μιά ομάδα ατόμων που ορίζεται βάσει των παρακάτω στοιχείων :

1. Η εθνολογική ομάδα ορίζεται από τη δική της φυλετική θέση που την ξεχωρίζει από τις άλλες ομάδες.
2. Επίσης ορίζεται βάσει της συμμετοχής της στα στοιχεία και στο πολιτιστικό περιεχόμενο που ορίζει την ταυτότητα της ομάδας και που την ξεχωρίζει από τα πολιτιστικά στοιχεία των άλλων ομάδων.
3. Ακόμα πρέπει η εθνολογική ομάδα να έχει δική της δομή, ειδικά σε ό,τι αφορά την επαφή και την εσωτερική ενεργοποίηση μεταξύ των μελών της και των άλλων ομάδων.
4. Τα μέλη της ομάδας είναι ανεξάρτητα μέσω της συμμετοχής τους σ' αυτή την ομάδα. Επίσης μπορούν να ανήκουν συγχρόνως σε διάφορες άλλες ομάδες μέσα στην κοινωνία τους⁽³⁹⁾.

Εκτός από τα στοιχεία αυτά, ο Barth θεωρεί ότι υπάρχουν και άλλα στοιχεία για τον ορισμό της ομάδας όπως η οικολογική κουλτούρα, ο βαθμός της ταξικής ανισότητας, ο βαθμός της

38 : UNESCO (1972) : Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών, Ελληνική έκδοση. Αθήνα σελ. 195.

39 : Barth, Fredrick (ed) (1981): "Ethnic groups and boundaries", Routledge and Kegan Paul, London pp. 200-206

ανεξάρτητης εθνικής ταυτότητας και η συνοχή των κοινωνικών θεσμών που ενισχύουν τις πολιτιστικές αξίες της ομάδας.

Επίσης μπορούν να ορισθούν τα πολιτιστικά στοιχεία μίας ομάδας βάσει της κοινωνικής και πολιτιστικής δομής της ομάδας⁽⁴⁰⁾.

Το ενδιαφέρον που δείχνουν οι κοινωνιολογοί-ανθρωπολόγοι για τη μελέτη των εθνολογικών ομάδων και των διαφοροποιημένων πολιτισμών τους, συνίσταται στις δυναμικές σχέσεις των ομάδων αυτών και στις διαδικασίες των συνεχών αλλαγών και πολιτιστικών αφομοιώσεων μέσω της συνεχούς επαφής και ανάμειξης της μίας εθνολογικής ομάδας με την άλλη.

Βάσει των παραπάνω μπορούν να ορισθούν οι σημαντικοί παράγοντες και τα σημαντικά κριτήρια στα οποία συμφωνούν οι περισσότεροι μελετητές, όταν ορίζουν την εθνολογική ταυτότητα :

1. Το κριτήριο της φυλετικής καταγωγής : δείχνει τα φυσιολογικά χαρακτηριστικά που διακρίνουν τα μέλη μίας ομάδας από την άλλη και προκύπτουν από τους κληρονομικούς παράγοντες οι οποίοι εξασφαλίζουν στην ομάδα την ύπαρξη και τη συνέχειά της.
2. Το κριτήριο του πολιτισμού : κάθε ομάδα έχει το δικό της πολιτιστικό πλαίσιο με ιδιότητες και στοιχεία διαφορετικά από τα πολιτιστικά στοιχεία της άλλης ομάδας, πράγμα που οδηγεί στη διαφοροποίηση των πολιτιστικής συμπεριφοράς μίας ομάδας από την άλλη⁽⁴¹⁾.

Χωρίς αμφιβολία αυτά τα δύο κριτήρια έχουν μεγάλη σημασία στη διαδικασία της οριοθέτησης της εθνολογικής ομάδας, όμως υπάρχουν συγχρόνως και άλλα κριτήρια εξίσου σημαντικά στη διαμόρφωση της εθνολογικής ομάδας, όπως η θρησκεία, η γλώσσα, που αποτελούν πολιτιστικά σύνθετα κατά την άποψη του Tylor.

40 : Ibrahim, Mohammed, Abbas (1985): "Sub-cultures", Alexandria University Press p. 131

41 : Ismail, Farouk. Mostafa (1975): "Ethnic groups" - Μελέτη στην προσαρμογή και αφομοίωση. Αλεξάνδρεια, σελ.40.

Όμως μερικοί κοινωνικο-ανθρωπολόγοι θεωρούν ότι πρέπει αυτοί οι δύο παράγοντες να μελετηθούν ξεχωριστά, διότι κατέχουν σημαντική σημασία στην οριοθέτηση των εθνικών ομάδων.

Οι σύγχρονες μελέτες που έγιναν στην Ασία και στην Αφρική απόδειξαν τη σημασία των δύο παραπάνω παραγόντων. Γιά παράδειγμα, μιά μελέτη που έγινε στις ομάδες των Ινδουϊστών και των Μουσουλμάνων στις Ινδίες, επιβεβαίωσαν ότι η θρησκευτική ιδεολογία που τροφοδοτούσε κάθε ομάδα, επέφερε μεγάλες διαφοροποιήσεις μεταξύ τους, παρόλο που δεν ξεχωρίζουν στη φυσιολογία τους λόγω του ότι ανήκουν στην ίδια φυλετική ομάδα και οι δύο ομάδες πέρασαν τις ίδιες εξωτερικές αλλαγές. Παρ'όλα αυτά όμως συνεχίστηκε η εθνολογική διαφοροποίηση μεταξύ τους⁽⁴²⁾.

Γενικά μπορεί να ειπωθεί ότι κάθε εθνολογική ομάδα έχει τη δική της δομή και ότι υπάρχουν κοινοί παράγοντες που συνδέουν τα μέλη της όπως η κοινή καταγωγή, τα ίδια πολιτιστικά στοιχεία, ίδια θρησκεία και γλώσσα, γεωγραφική προέλευση. Ακόμη οι παράγοντες αυτοί ορίζουν το πολιτιστικό πλαίσιο, επιδρούν στην αγωγή των ατόμων και οριοθετούν τις κοινωνικές ρίζες της ομάδας.

Ο όρος εθνολογική ομάδα χρησιμοποιήθηκε στις Η.Π.Α. γιά την περιγραφή των μεταναστών που πήγαν στις Η.Π.Α. από διάφορες χώρες του κόσμου, όπως οι Ιρλανδοί, οι Ιταλοί, οι Πολωνοί, οι Φιλιππινέζοι, οι Έλληνες και οι Άραβες με την μορφή των συνεχών μεταναστευτικών κυμάτων.

Οι ομάδες δεν ξεχωρίζουν μεταξύ τους ως προς τα χαρακτηριστικά τους μόνο, αλλά υπάρχουν ανάμεσά τους ουσιαστικές διαφορές όπως η θρησκεία, ο πολιτισμός, η γλώσσα. Οι διαφορές αυτές τείνουν να εξαφανισθούν στη δεύτερη και τρίτη γενεά των μεταναστών, πράγμα που επιτρέπει να προβλέψει κανείς ότι μάλλον θα επιτευχθεί μιά πολιτιστική ομοιογένεια, λόγω

42 : Beteille, Andree (1971): "Race caste and ethnic identity" in International Journal of Social Science, vol. 23, No 4, pp. 533-534.

της αφομοίωσης τους στην καινούργια κοινωνία. Όμως, παρ'όλες τις συνεχείς αναμίξεις που γίνονται ανάμεσά τους, μέσω των γάμων, η εθνολογική ταυτότητα της κάθε ομάδας παραμένει ζωντανή (43).

Στην Ευρώπη, η χρησιμοποίηση του όρου αυτού μοιάζει μ' αυτό που χρησιμοποιείται στις ΗΠΑ, κατά συνέπεια μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για τη μελέτη των διαφόρων μεταναστευτικών ομάδων που ήρθαν στην Ευρώπη⁽⁴⁴⁾.

Βάσει των παραπάνω στοιχείων, μπορεί κανείς να χρησιμοποιήσει τον όρο της εθνολογικής ομάδας για τη μελέτη των Αράβων μεταναστών που ήρθαν στην Ελλάδα, διότι οι μετανάστες αυτοί ανήκουν στην ίδια φυλετική ομάδα, επίσης έχουν τη δική τους γλώσσα και τα ίδια πολιτιστικά στοιχεία. Αυτοί οι κοινοί παράγοντες τους κάνουν μία ομάδα με εθνολογική ταυτότητα διαφορετική από την ελληνική κοινωνία.

2.1.2 Πολιτισμός - Πολιτιστική κουλτούρα (culture)

Θεωρείται από τους πιο χρησιμοποιούμενους όρους στην κοινωνική επιστήμη. Αρκετοί επιστήμονες κοινωνιολόγοι από τις αρχές του 19 αιώνα μέχρι σήμερα χρησιμοποίησαν την έννοια του πολιτισμού με διαφορετικές, πολλές φορές, εξηγήσεις, ανάλογα με τη σχολή που έχουν ιδρύσει ή ανήκουν. Από τις σημαντικές σχολές που αναφέρθηκαν στον πολιτισμό είναι : Η οικολογική πολιτιστική σχολή, η εξελεγκτική, η διαδοσική, η ψυχολογική, που έχει σαν αντικείμενο τη μελέτη του πολιτισμού και της προσωπικότητας του ατόμου⁽⁴⁵⁾.

Ο D.Bidney αναφέρει ότι, οι διαφοροποιήσεις γύρω από την έννοια του πολιτισμού, υφίστανται στην ύπαρξη δύο βασικών σχολών γύρω από τον όρο πολιτισμό και το χαρακτηρισμό του⁽⁴⁶⁾.

43 : IBID P. 530

44 : UNESCO (1972), λεξικό κοινωνικών επιστημών 6P.CIT.P.195

45 : IBRAHIM, MOHAMMED, ABBAS; 1985: " SUB-CULTURES", ALEXANDRIA UNIVERSITY, PRESS, P.98.

46 : BIDNEY, DAVID, 1953 : "THEORETICAL ANTHROPOLOGY". COLUMBIA UNIVERSITY, PRESS, PP.24-28.

Οι πρώτοι είναι οι υποστηρικτές της ρεαλιστικής σχολής που επιβεβαιώνουν ότι, το αντικείμενο του πολιτισμού είναι η κοινωνική συμπεριφορά του ανθρώπου. Έτσι προσδιορίζουν την έννοια του πολιτισμού βάσει των συνηθειών, των εθίμων, της επίκτητης συμπεριφοράς και των κοινωνικών συστημάτων και θεωρούν ότι ο πολιτισμός δεν μπορεί να διαχωρισθεί από την αντικειμενική ζωή των ανθρώπων στην κοινωνία.

Η έννοια του πολιτισμού κατά τη σχολή αυτή είναι το σύνολο της συμπεριφοράς που δημιουργείται κι'εξελίσσεται εντός μιάς συγκεκριμένης ανθρώπινης ομάδας στην κοινωνία⁽⁴⁷⁾. Οι κύριοι εκφραστές της σχολής αυτής είναι :*

Οι δεύτεροι είναι υποστηρικτές της αφαιρετικής σχολής που υποστηρίζουν ότι, ο πολιτισμός δεν είναι παρά το σύνολο των σκέψεων των φαντασιών και των κατευθύνσεων που βρίσκονται στο νου των ανθρώπων⁽⁴⁸⁾, και θεωρούν ότι ο πολιτισμός είναι μιά αφηρημένη έννοια, η οποία έχει αποκτηθεί από την ανθρώπινη συμπεριφορά μέσω της αισθητικής παρατήρησης, αλλά δεν είναι η ίδια η συμπεριφορά.

Μερικοί κοινωνιολόγοι της σχολής αυτής φτιάσανε στο σημείο να μην αναγνωρίζουν τις υλικές δομές και να ισχυρίζονται ότι, αυτές δεν αποτελούν πολιτιστικά στοιχεία. Επίσης, οι υποστηρικτές της σχολής αυτής βλέπουν τον πολιτισμό σαν κάτι αφηρημένο και εδώ μπορούμε ν'αναφέρουμε μερικά από τα πιο διάσημα ονόματα

47 : Wasfi, Atef, 1971: "Cultural Anthropology": Dar Al-Nanda Press, Libanon, Beirut, p-67.

* : Εκφραστές της σχολής αυτής : Tylor, Franz Boas Mainowski, Lyand, Hoebler
ΒΛΕΠΕΤΕ: Tylor, E.B. 1913 : "Primitive culture", Fifth Ed., London p.3

- Cowell F. Richard, 1959: "Culture in private public life", Thames & Hudson, London, p.p. 230-240.

- Hoebler E.A., 1960: "The nature of culture", in Shapiro H.L. (ed), "Man Culture and Society", New York, p. 198.

48 : Beals, R. and Hoijer H., 1953 : "An introduction to Anthropology", the MacMillan, Co., New York, p. 219.

της σχολής αυτής όπως του Kroeber και Kluchkohn και άλλοι⁽⁴⁹⁾

Γενικά, μπορεί να ειπωθεί, ότι σχεδόν οι περισσότεροι κοινωνιολόγοι συμφωνούν με τον όρο που έδωσε ο Tylor που αναφέρει ότι, ο πολιτισμός είναι το σύνθετο σύνολο που περιέχει τις γνώσεις, τις πεποιθήσεις την τέχνη, την ηθική των νόμων, τα ήθη και τα έθιμα που αποκτάει ο άνθρωπος σαν μέλος της κοινωνίας⁽⁵⁰⁾

Από αυτή τη σύντομη αναφορά μπορούμε να πούμε ότι, ο πολιτισμός είναι το δεύτερον περιβάλλον που δημιουργήσε ο άνθρωπος, δηλαδή το συνολικό έργο που δημιούργησε ο άνθρωπος μέσω των υλικών και πνευματικών στοιχείων, για να συναλλάσσεται με το πρωτεύον περιβάλλον.

49: Bidney, David, 1953 : " op cit", pp. 24-28
Εκφραστές της σχολής αυτής : Osgood, Linton, Sorokin,
Spengler & Radcliff-Brown

Βλέπετε :

- Kroeber, A.L. and Kluchkohn, C. "Culture, a critical review of concepts and definitions", in W.E. Cole and R.L. Cox (ed), "Social foundations of Education", American Book Company, New York, 1968, pp. 69-74

50 : Tylor E.B. 1913, op. cit.

από τον Αμερικανό ερευνητή Powell στο δοκίμιό του "Εισαγωγή στη μελέτη της γλώσσας των Ινδιάνων"⁽⁵¹⁾ (Introduction to study of the Indian languages), για να δείξει τις πολιτιστικές ανταλλαγές. Από τότε διαδόθηκε και άρχισε να χρησιμοποιείται αρκετά από τους μελετητές στην Αμερική, στην Αγγλία και στην Ευρώπη, με διαφορετικές έννοιες⁽⁵²⁾.

Το 1936, μία επιτροπή του Αμερικανικού Συμβουλίου κοινωνικο-επιστημονικών ερευνών, με μέλη τους Redfield & Linton, καθώς και τον M.J. Herskovits, ασχολήθηκε με τη διατύπωση ορισμού της πολιτιστικής επαφής και ανέφερε στην έκθεσή της : " η πολιτιστική επαφή περιλαμβάνει τα φαινόμενα που εμφανίζονται όταν ομάδες προσώπων με διαφορετικές κουλτούρες έρχονται σε εξακολουθητική, άμεση επαφή, με επακόλουθο να αλλοιώνονται τα πολιτιστικά σχήματα της μιάς ή και των δύο ομάδων ⁽⁵³⁾ και επιβεβαιώνει ότι η πολιτιστική αλλαγή θεωρείται ένα από τα φαινόμενα της επαφής, ενώ η αφομοίωση είναι από τα στάδιά της ⁽⁵⁴⁾.

Ο Malinowski, ιδρυτής της λειτουργικής θεωρίας (Functionalism), θεωρεί ότι η πολιτιστική επαφή δεν είναι μία διαδικασία (process) ανώφελης ανταλλαγής, αλλά μία διαδικασία κατευθύνσεων μέσω συγκεκριμένων πιέσεων και δυνάμεων και προσθέτει ότι οι διαδικασίες της επαφής και της αλλαγής γίνονται με την εξής μορφή : διαμάχη-συνεργασία-συμφιλίωση και έτσι πραγματοποιούνται οι αλλαγές που επιδρούν στους δύο πολιτισμούς. Μ' άλλα λόγια, θεώρησε την πολιτιστική επαφή, προσαρμογή ενός πολιτισμού με άλλους⁽⁵⁵⁾.

Μερικοί άλλοι μελετητές θεωρούν ότι η πολιτιστική επαφή είναι μία πολιτιστική αφομοίωση που προκύπτει από την συνάντηση δύο πολιτισμών. Κύριος εκφραστής της θεωρίας αυτής είναι ο Hoebel που θεώρησε την πολιτιστική επαφή

51: UNESCO, 1972, Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών, op.cit pp. 749-751.

52: Godfrey Lienhardt, 1969: "Social Anthropology", Oxford University Press, London, Oxford, p. 153.

53: UNESCO, 1972, Λεξικό κοινωνικών επιστημών, op.cit. p.750

54: Ake, Hultkrantz R. and Bagger, 1960, op.cit. p. 74.

55: John Mcleish, 1972: "The theory of social change". Four views considered. London, Routledge and Kegan Paul, translated by Ali Leila, Dar-Al Marf, Cairo, 1982 p.57.

* : Ο όρος Acculturation που χρησιμοποιείται στις Αμερικανικές μελέτες αντιστοιχεί με τον όρο culture contact που χρησιμοποιείται στις αγγλικές μελέτες. Η σημασία είναι η ίδια.

σαν μιά διαδικασία αλληλενέργειας μεταξύ δύο κοινωνιών με την οποία η κατώτερη κοινωνία αφομοιώνει τον πολιτισμό της ανώτερης κοινωνίας.

Τον ίδιο ορισμό βρίσκουμε στον Kroeber που θεωρεί ότι η πολιτιστική επαφή περιλαμβάνει τις αλλαγές εκείνες που υφίστανται σ' ένα συγκεκριμένο πολιτισμό, λόγω της επίδρασης ενός άλλου πολιτισμού και που οδηγούν στην αύξηση της ομοιότητας μεταξύ των δύο πολιτισμών. Επίσης ισχυρίστηκε ότι η επίδραση μπορεί να είναι αμοιβαία ή μονόπλευρη⁽⁵⁶⁾.

Άλλοι ανθρωπολόγοι θεωρούν ότι η πολιτιστική επαφή είναι μιά συνεχής πολιτιστική μεταβιβαστική διαδικασία (cultural transmission). Εκφραστής της άποψης αυτής είναι ο Winick που θεωρεί την πολιτιστική επαφή διαδικασία με την οποία ένας πολιτισμός μεταβιβάζεται μέσω της συνεχούς και άμεσης επαφής μεταξύ ομάδων που ανήκουν σε διαφορετικούς πολιτισμούς και συνήθως μιά απ' αυτές τις ομάδες χαρακτηρίζεται από εξελιγμένο πολιτισμό⁽⁵⁷⁾.

Γενικά μπορεί να παρατηρήσει κανείς ότι οι περισσότερες μελέτες της πολιτιστικής επαφής είχανε σαν επίκεντρό τους δύο βασικές αναφορές :

A : Θεωρούν την πολιτιστική επαφή μιά διαδικασία (Process). Επίσης, μεταξύ άλλων, ο Άγγλος Ανθρωπολόγος Fortes επιβεβαίωσε την αναφορά αυτή, διακρίνοντας ότι η πολιτιστική επαφή δεν είναι μιά απλή μεταφορά πολιτιστικών στοιχείων από ένα πολιτισμό σε άλλον, αλλά μιά διαδικασία συνεχών αλληλενεργειών με διαφορετικούς πολιτισμούς⁽⁵⁸⁾.

B : Η ολοκληρωμένη πολιτιστική επαφή μεταξύ δύο πολιτισμών. Είναι η ιδέα της συνεχούς και άμεσης πολιτιστικής επαφής, που τη διατύπωσαν ο Herskovits, ο Linton

56 : Ake, Huitkrantz, R. and Bagger, 1960: op. cit. pp. 75-76.

57 : ibid, p. 77.

58 : ibid, p. 14.

και ο Redfield, όταν έδωσαν μεθοδικό ορισμό στην πολιτιστική επαφή που αναφέρθηκε προηγουμένως. Ο Linton επιβεβαιώνει ότι οι ολοκληρωμένες επαφές πραγματοποιούνται στις περιπτώσεις των κοινωνιών που εισβάλουν και κατοικούν ανάμεσα στις κατακτημένες κοινωνίες. Επίσης, στις περιπτώσεις των ομάδων που μετανάστευσαν και διαμένουν στις κοινωνίες, όπου έχουν μεταναστεύσει⁽⁵⁹⁾.

Βάσει των προαναφερθέντων, μπορεί να διατυπωθεί ένας επιχειρησιακός (operational) ορισμός που θα χρησιμοποιηθεί στην ανάλυση της πολιτιστικής επαφής των Αράβων, μέσω των εθνολογικών Αραβικών ομάδων που μετανάστευσαν στην Ελλάδα, με τον ελληνικό πολιτισμό που επικρατεί στην ελληνική κοινωνία.

Η επαφή μεταξύ αυτών των δύο ομάδων είναι πολιτιστική. Ο ορισμός που μπορεί να δοθεί σ' αυτή την επαφή είναι : μιά διαδικασία αλληλεπίδρασης άμεση και συνεχής μεταξύ των μελών δύο διαφορετικών ομάδων που ανήκουν σε δύο διαφορετικούς πολιτισμούς και έχουν διαφορά στο μέγεθος. Η μιά εκφράζει μειονότητα και η άλλη εκφράζει την εθνική κοινωνία. Επίσης διαφέρουν στο επίπεδο του πολιτισμού.

Από τις επαφές αυτές προκύπτουν ορισμένες αλλαγές στην πολιτιστική συμπεριφορά της Αραβικής εθνολογικής ομάδας για να προσαρμοσθεί και να αφομοιωθεί με τον ελληνικό πολιτισμό, πράγμα που οδηγεί στην πραγματοποίηση κοινωνικών και πολιτιστικών αλλαγών στην ομάδα αυτή.

Οι περισσότερες μελέτες για την πολιτιστική επαφή ανέφεραν ότι αυτή οδηγεί σε τρεις διαφορετικές διαμορφώσεις :

1. Αποδοχή, δηλαδή υιοθέτηση πολιτιστικής συμπεριφοράς ή ενός μέρους από τον πολιτισμό ή ολόκληρου του πολιτισμού.
Η αποδοχή : αυτή μπορεί να είναι επιβαλλόμενη και

59: ibid, p. 77.

και σ'αυτή την περίπτωση ονομάζεται εχθρική δηλαδή αναγκαστική, ή μπορεί νά ναι προαιρετική, δηλαδή ελεύθερη⁽⁶⁰⁾.

2. Προσαρμογή: είναι η απόκτηση, από τη μιά ομάδα των πολιτιστικών στοιχείων της άλλης, πράγμα που οδηγεί στην αμοιόωση και ονομάζεται μονόπλευρη προσαρμογή, ενώ η αμοιβαία προσαρμογή οδηγεί σ'αυτή την περίπτωση στην ελάττωση του χάσματος⁽⁶¹⁾ μεταξύ δύο πολιτισμών και στην εμφάνιση ενός νέου πολιτιστικού συστήματος.

3. Η αντιπαράθεση: δηλαδή η πάλη μεταξύ των παραδοσιακών αξιών και των νέων.

Στη μελέτη των επιδράσεων της πολιτιστικής επαφής, είναι χρήσιμο να αναφερθεί το μέγεθος των ομάδων που έρχονται σε επαφή, καθώς και οι ομοιότητες και οι διαφορές των πολιτιστικών συστημάτων και το πολιτιστικό επίπεδο.

Γ' Η επαφή την οποία θα επιδιώξουμε να ερευνήσουμε πραγματοποιείται μεταξύ δύο πολιτισμών που απέχουν πολύ ο ένας απ'τον άλλον του δυναμισμού και της αδυναμίας.... Που είναι διαφορετικοί στην πολιτιστική τους συμπεριφορά. Γι'αυτό παρατηρούμε τεράστια, διαφορά μεταξύ της Αραβικής παροικίας που μεταφέρει στην Ελλάδα τον Αραβικό Πολιτισμό και της Ελληνικής κοινωνίας που υποδέχεται αυτήν την παροικία. Αν θελήσουμε να εκφράσουμε αυτή τη διαφορά σε αριθμούς, παρατηρούμε ότι η Αραβική παροικία δεν ξεπερνά τα 100 χιλιάδες άτομα, ενώ ο πληθυσμός της Ελλάδας πλησιάζει τα δέκα (10) εκατομμύρια. ⁽⁶²⁾

Όσον αφορά τις διαφορές μεταξύ του Αραβικού πολιτισμού και του Ελληνικού πολιτισμού, αυτές ποικίλουν λόγω του ότι η Αραβική είναι η γλώσσα των Αράβων και επειδή οι περισσότεροι πιστεύουν στην Ισλαμική θρησκεία. Σημειωτέον ότι οι Αραβες χριστιανοί αποτελούν μειονότητα στις Αραβικές χώρες.

Ακόμη ο θεσμός της μεγάλης οικογένειας συνεχίζει να επικρατεί στις Αραβικές χώρες. Ο γάμος μεταξύ συγγενών δεν παύει να συνηθίζεται στον Αραβικό κόσμο. Τις περισσότερες φορές, μάλιστα, η οικογένεια επεμβαίνει στην εκλογή της νύφης ή του γαμπρού. Η προίκα έχει σπουδαία σημασία κατά το συμβόλαιο γάμου αφού θεωρείται ως απαραίτητο δώρο και επιβεβλημένη προσφορά του συζύγου προς τη σύζυγο με την οποία δεσμεύεται. Η νομοθεσία στον Αραβικό κόσμο δεν απαγορεύει στον άνδρα να παντρευτεί με περισσότερο από μία γυναίκες. Οι περισσότερες νομοθεσίες που ισχύουν στις Αραβικές χώρες υποχρεώνουν τους Μουσουλμάνους στην υπογραφή νομίμου συμβολαίου γάμου και τους Χριστιανούς στον θρησκευτικό γάμο της Εκκλησίας.

Από τα ανωτέρω μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο Ελληνικός πολιτισμός σ'αυτή τη περίπτωση βρίσκεται σε υπερέχουσα θέση επειδή αντιπροσωπεύει πολιτισμό μιας υπεράριθμης κοινωνίας, ενώ, από την άλλη πλευρά, η θέση του Αραβικού πολιτισμού που αντιπροσωπεύεται από τους λιγιστούς, σχετικά, Αραβες, μετανάστες είναι όντως μειονεκτική. Αποτέλεσμα - συμπέρασμα είναι η επικράτηση της συμπεριφοράς του Ελληνικού πολιτισμού. Μάλιστα, σ'αυτήν την περίπτωση, ο επηρεασμός γίνεται από τη μία πλευρά προς την άλλη έτσι επηρεάζουν τα μέλη της Αραβικής παροικίας στον Ελληνικό πολιτισμό γεγονός που οδηγεί στην εξάλειψη εντός όχι αρκετά μεγάλου χρονικού διαστήματος της πολιτιστικής τους συμπεριφοράς, που αντικαθίσταται από τη συμπεριφορά του Ελληνικού πολιτισμού. Αναμφισβήτητα υπάρχουν μερικά μέλη της Αραβικής παροικίας που επιμένουν να αντιστέκονται στην επιρροή του Ελληνικού πολιτισμού για μεγάλο χρονικό διάστημα, αλλά και αυτά θα υποχωρήσουν σταδιακά έστω στη δεύτερη ή τη τρίτη γεννιά τους.

Γενικά μπορούμε να πούμε ότι η πολιτιστική επαφή που θα ερευνήσουμε είναι η προσαρμογή ενός πολιτισμού με άλλον και οι πολιτιστικές αλλαγές στους Αραβες μετανάστες που πραγματοποιούνται με τη συνεχή επαφή τους με τα μέλη της κοινωνίας - υποδοχής.

Εδώ φαίνεται η σημασία και ο ρόλος της πολιτιστικής επαφής στη δημιουργία κοινωνικών και πολιτιστικών αλλαγών στην Αραβική Εθνική ομάδα που μεταναστεύει στην Ελλάδα.

60: UNESCO, 1972, Λεξικό κοινωνικών επιστημών pp. 749-751

61: Ake, Huitkrantz R. and Bagger op. cit 81

62: Κούλα Κασιμάτη, 1984 "Μετανάστευση-Παλιννόστηση" OP CIT.

2.2.1. Προσαρμογή

Ο όρος "προσαρμογή" δείχνει γενικά τις διαδικασίες με τις οποίες το άτομο μπαίνει σε καλές θετικές και ισορροπημένες σχέσεις με το κοινωνικό και οικολογικό περιβάλλον.

Όπως είναι γνωστό, ο όρος αυτός χρησιμοποιείται στις μελέτες των έμψυχων όντων για να γίνει γνωστός ο βαθμός προσαρμογής τους στο περιβάλλον, ενώ στις κοινωνικές μελέτες χρησιμοποιείται για να δείξει τους τρόπους με τους οποίους οι ομάδες, οι μειονότητες, οι κοινωνίες προσαρμόζονται με το κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον⁽⁶³⁾.

Στις πολιτιστικές ανθρωπολογικές μελέτες ο όρος αυτός χρησιμοποιείται για να φανερώσει την προσαρμογή ενός πολιτισμού σ'έναν άλλον, μέσα από τις συνεχείς επαφές μεταξύ των δύο αυτών πολιτισμών.

Ο "Radfield" θεωρεί ότι, η πολιτιστική προσαρμογή δείχνει τις διαδικασίες εκείνες που προκύπτουν από τις στατιστικές επαφές δύο ομάδων με διαφορετικούς πολιτισμούς, που επιφέρουν μέσα από τις συνεχείς επαφές, αλλαγές στα πολιτιστικά πρότυπα συμπεριφοράς ενός από τους δύο πολιτισμούς⁽⁶⁴⁾.

Η προσαρμογή, από πολιτιστική άποψη, σημαίνει προσαρμογή ενός πολιτιστικού στοιχείου με άλλα πολιτιστικά στοιχεία ή με άλλο πολιτιστικό σύμπλεγμα⁽⁶⁵⁾.

Ο Radcliff Brown επιβεβαίωσε την ύπαρξη ενός προσαρμοστικού συστήματος που περιλαμβάνει 3 πτυχές: την οικο-

63. Duncan, Mitchell, 1967: A dictionary of sociology. University of Exeter, press, England, Translated by Al-Hassan, M. Ihsan p. 15.

64. Spicer Edward H: "Acculturation" in International Encyclopaedia of the social, Science Vol. I. p. 22.

65. Ake, Hultkrantz R. and Bagger, 1960: "International Dictionary of Regional European Ethnology and Folklore", Translated by Al. Johary, Mohammed, Cairo 1972, p. 129.

λογική προσαρμογή στην κοινωνική ζωή στο φυσικό περιβάλλον, β. την οργανωτική προσαρμογή: δηλαδή τις διαδικασίες εκείνες με τις οποίες γίνεται η διαφύλαξη της οργανωμένης κοινωνικής ζωής, γ. την πολιτιστική προσαρμογή: είναι οι κοινωνικές διαδικασίες με τις οποίες το άτομο αποκτά τα απαραίτητα ήθη και έθιμα που θα του επιτρέπουν να καταλάβει χρήσιμη θέση στην κοινωνική ζωή και να συμβάλλει στις διάφορες δραστηριότητές της. Αυτή η άποψη εκφράζει την κοινωνική ανθρωπολογία⁽⁶⁶⁾.

Γενικά, μπορεί να ειπωθεί ότι, η προσαρμογή δείχνει τον τρόπο εκείνο με τον οποίο οι διάφοροι πολιτισμοί, τα άτομα, οι ομάδες, οι μειονότητες, που κουβαλούν διαφορετικούς πολιτισμούς ενοποιούνται ή συγχωνεύονται.

Οι διαδικασίες προσαρμογής των μεταναστών στο νέο περιβάλλον έχει μεγάλη σημασία, ειδικά σε ότι αφορά την ένταξή τους στην κοινωνία που μετανάστευσαν, διότι οι μετανάστες κουβαλούν μαζί τους τα ήθη, τα έθιμα, τη γλώσσα, την σκέψη και το πιστεύω τους, αντιμετωπίζουν ένα νέο κοινωνικό περιβάλλον εντελώς διαφορετικό και με άλλη πολιτιστική παράδοση, που απέχει αρκετά από εκείνη της δικής τους κοινωνίας.⁽⁶⁷⁾

Κατα συνέχεια, η προσαρμογή των μεταναστών, δείχνει τις διαδικασίες και τους τρόπους εκείνους με τους οποίους ο μετανάστης εντάσσεται και προσαρμόζεται με την νοοτροπία και τις ανάγκες της νέας κοινωνίας που μετανάστευσε.

Διότι ο μετανάστης αλλάζει. Μαθαίνει τους νέους ρόλους, τα νέα ήθη και έθιμα, κατανοεί τα νέα πρότυπα συμπεριφοράς για να προσαρμοστεί στις ανάγκες και απαιτήσεις της νέας κοινωνίας⁽⁶⁸⁾.

66. Ibid p. 130.

67. Ali, Yunis H 1985: "Principles of Demography". Baghdad University, press p.222.

68. Ibid p. 83.

Επομένως, μπορεί να ορισθεί ο όρος προσαρμογής του μετανάστη ως η διαδικασία εκείνη που ο μετανάστης εναρμονίζεται και εντάσσεται κοινωνικά, πολιτιστικά και ψυχολογικά με το καινούργιο περιβάλλον.

2.2.2. Αφομοίωση

Όσον αφορά την αφομοίωση (assimilation), αυτή μπορεί να θεωρηθεί το τελευταίο στάδιο της προσαρμογής, διότι, όταν ο μετανάστης εντάσσεται στη νέα κοινωνία, αρχίζει η συμπεριφορά του να μοιάζει σταδιακά με τη συμπεριφορά που επικρατεί στη νέα κοινωνία.

Ετσι η αφομοίωση σημαίνει την ολοκληρωτική ένταξη νέων ατόμων στην κοινωνία⁽⁶⁹⁾.

Επομένως, για να φτάσουν οι μετανάστες στο στάδιο της αφομοίωσης πρέπει να αποβάλουν τη δική τους νοοτροπία για να μοιάσουν κοινωνικά και πολιτιστικά και να μην ξεχωρίζουν από τους ντόπιους κατοίκους της νέας κοινωνίας⁽⁷⁰⁾.

Η εξάπλωση του όρου αυτού στις κοινωνικές επιστήμες, ήταν αποτέλεσμα της εκτενούς μετανάστευσης που γνώρισαν πολλές χώρες και ειδικά οι ΗΠΑ, και χρησιμοποιούν αυτόν τον όρο για να δείξουν τη φύση των διαδικασιών που χρησιμοποίησαν μερικοί μετανάστες να αποβάλλουν τα πολιτιστικά στοιχεία των κοινωνιών τους και να αφομοιώσουν τον πολιτισμό της κοινωνίας όπου μετανάστευσαν⁽⁷¹⁾.

Χρησιμοποιείται ο όρος αυτός σχετικά με τους μετανάστες για να δείξει τις διαδικασίες της κοινωνικής απορρόφησής τους για τον πολιτισμό της νέας κοινωνίας του ζουν.

69. Unesco 1972: "Λεξικό κοινωνικών επιστημών", Ελληνική Έκδοση, Αθήνα σελ. 91-93.

70. Roab, Earl and others (1961): "Major social problems", Row Peterson and Co., New York, pp. 327-328.

71. UNESCO, 1972: "Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών op. cit. pp. 91-92.

Γενικά, πρέπει να γίνει χωρισμός μεταξύ της απορρόφησης και της βιολογικής απορρόφησης.

Διότι η αφομοίωση, όπως αναφέρθηκε, αποτελεί το τελευταίο στάδιο της προσαρμογής που περνάει ο μετανάστης ή η μειονότητα μέσω της αυξημένης πολυκλαδικής διείσδυσης και επαφής της στη νέα κοινωνία και της αφομοίωσης των αξιών στα ήθη και έθιμα της κοινωνίας αυτής, σε τέτοιο σημείο που να χάσει τα αρχικά χαρακτηριστικά που την διέκριναν και να γίνει ένα μέρος της κοινωνίας αυτής. Δηλαδή, αλλάζει τον τρόπο ζωής, τις σκέψεις και τα έθιμά της και αποκτά τον τρόπο ζωής, τις αξίες και τα έθιμα της κοινωνίας που διαμένει.⁽⁷²⁾

Οι ανθρωπολόγοι επιβεβαιώνουν ότι, ο όρος αφομοίωση δείχνει την προσαρμογή ενός πολιτιστικού στοιχείου ή ολόκληρου πολιτισμού με πολιτιστικό σύμπλεγμα ή ξένο πολιτισμό από μία μόνο πλευρά.

Επίσης πιστεύουν ότι η αφομοίωση εκφράζει μία σημαντική πλευρά της πολιτιστικής επαγωγής (Accutuzation). Ο Redfield επιβεβαίωσε την άποψη αυτή, όταν έδωσε εξήγηση γι' αυτό τον όρο, λέγοντας ότι η αφομοίωση θεωρείται μερικές φορές ένα στάδιο της πολιτιστικής επαγωγής.

Ο Banton όμως ισχυρίζεται ότι η πολιτιστική αφομοίωση είναι ένα είδος εγκεφαλικής σύγκρισης και σύμπτωσης στα πρότυπα αγωγής, σκέψης, αισθημάτων και της αφομοίωσης στα ήθη και έθιμα μεταξύ ατόμων και ομάδων.

Ενώ η προσαρμογή είναι οι διαδικασίες εκείνες στις οποίες τα άτομα και οι ομάδες αποκτούν τις απαραίτητες εσωτερικές προσαρμογές για να συμβαδίζουν με το κοινωνικό σύστημα που επικρατεί!

72 . Duncan, Mitchell, 1967; A dictionary of Sociology op. cit.p.25.

73 . Ake, Hultkrantz, 1960; "International Dictionary of Regional European Ethnology and Folklore" op.cit.p. 131.

74 . Faton, Simpson. G.:Assimilation In Internationalencyclopaedia of the Social Science, vol. I.1972.N.Y

Βάσει αυτών των απόψεων μπορεί να χρησιμοποιηθεί ο όρος "αφομοίωσις" για να διαφανούν οι διαδικασίες ένταξης των Αράβων μεταναστών στην Ελληνική κοινωνία. Δηλαδή η διαδικασία την οποία ακολουθούν για την απόκτηση των Ελληνικών Κοινωνικών και Πολιτιστικών προτύπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟΝ: ΟΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

3.1. Ορισμός της έννοιας της μετανάστευσης

Ο κοινωνιολόγος (W.S. Thompson) ισχυρίζεται ότι, παρ'όλο που η έννοια της μετανάστευσης θεωρείται από τις πλέον σημαντικές έννοιες της ανθρωπολογίας και της κοινωνιολογίας. Η μελέτη των εννοιών αυτών, άρχισε σχετικά πρόσφατα, και συγκεκριμένα μετά από την σημαντική αύξηση των αριθμών των μεταναστών που επιθυμούσαν να εγκαταλείπουν τις κοινωνίες τους για οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτικούς λόγους.⁽¹⁾

Για να μπορέσει κανείς να δώσει ένα ακριβό και ολοκληρωμένο ορισμό της έννοιας της μετανάστευσης, πρέπει να αναφερθεί στις απόψεις των ειδικών του τομέα αυτού, διότι οι ποικίλες μελέτες που αχολήθηκαν με την έννοια της μετανάστευσης είτε από τους κοινωνιολόγους είτε από τους πληθυσμιολόγους έδωσαν διαφορετικές ερμηνείες στην έννοια αυτή που μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

A. : Η κοινωνιολογική ερμηνεία.

Η κοινωνιολογική ερμηνεία στην έννοια της μετανάστευσης δόθηκε βάσει της κατάστασης, η οποία οδήγησε τα άτομα ή τις ομάδες να πάρουν την απόφαση της μετανάστευσης. Έτσι αν η απόφαση αυτή της ομάδας ή του ατόμου για την μετανάστευση πάρθηκε με πλήρη ελευθερία των ενδιαφερομένων και χωρίς εξαναγκαστικούς ή πιεστικούς λόγους, τότε έχουμε την περίπτωση της κατά βούληση και ελεύθερης μετανάστευσης, ενώ στην περίπτωση του εξαναγκασμού των ατόμων ή ομάδων στην εγκατάλειψη των κοινωνιών τους για οποιουσδήποτε λόγους, έχουμε την αναγκαστική μετανάστευση.

Η ερμηνεία της μετανάστευσης μ'αυτή την έννοια αναφέρθηκε από τον κοινωνιολόγο (Fairchild) που ισχυρίσθηκε ότι η μετανάστευση είναι η μετακίνηση των ατόμων από μία περιοχή σε άλλη κατά εξαναγκασμό ή κατά βούληση⁽²⁾.

1. Thompson, W.S. (1954): 'Population problems' N.Y., p.p. 273-275.

2. Fairchild, Henry-Pratt (1944): 'Dictionary of Sociology'. N.Y. p. 193.

Ο (Raiph. Thomlinson) έδωσε παρόμοια έρμηνεία για την μετανάστευση με τον συνάδελφό του (Fairchild) και πρόσθεσε ότι είναι η μόνη διέξοδος για το αδιέξοδό που ζεί μεγάλος αριθμός ατόμων και που δημιουργήθηκε από την έλλειψη εργασιακών ευκαιριών, και την επιθυμία μερικών εργαζομένων για την εύρεση καλύτερου βιοτικού επιπέδου ⁽³⁾.

Ο (Lowry Welson) ισχυρίστηκε ότι η μετανάστευση περιλαμβάνει την μόνιμη αλλαγή της διαμονής από μία χώρα σε άλλη ή από μία ομάδα σε δεύτερη με σκοπό την εύρεση εργασίας, που πραγματοποιείται κατά την βούληση των μεταναστών ⁽⁴⁾.

Ο ινδός ανθρωπολόγος (S.Chandra) διευκρίνησε ότι η μετανάστευση χαρακτηρίζεται ελεύθερη όταν περιλαμβάνει την επιθυμία των ατόμων στην βελτίωση της κοινωνικής και οικονομικής κατάστασής τους, ενώ αναγκαστική στην περίπτωση που πραγματοποιείται κάτω από τον φόβο μιας ανεπιθύμητης κατάστασης και φυλετική διάκριση, αφαίρεση των ατομικών δικαιωμάτων, ή εκείνη που πραγματοποιείται κάτω από συνθήκες πολέμου ⁽⁵⁾.

Β. Η χρονική έρμηνεία προσπαθεί να ορίζει την μετανάστευση από την χρονική πλευρά της, δηλαδή την χρονική περίοδο που εγκαταλείπει ο πολίτης την πατρίδα του, και την περίοδο διαμονής του στην χώρα προορισμού. Είχαν αποδοθεί δύο ερμηνείες για την μετανάστευση από χρονικής πλευράς. Η πρώτη είναι μια προσωρινή και η δεύτερη μόνιμη. Όπως αναφέρθηκε στην εγκυκλοπαίδεια : "Η μετανάστευση είναι μία ενέργεια που αναλαμβάνουν τα άτομα με σκοπό την μετακίνησή τους από τις πατρίδες τους σ' άλλες χώρες μόνιμα ή προσωρινά

3 Thomlinson, Ralph. (1965): Population Dynamics. N.Y. Random House p.p. 235 - 236.

4. Nelson, Lowry, (1952): Rural Sociology. N.Y. American Book Company p. p 122-123.

5. Schahar, S. Chandra (1954): Hungry people and Empty Lands. London p.p. 70-112.

αποσκοπώντας σε μια καλύτερη ζωή⁽⁶⁾.

Σ' αυτό το σημείο δεν πρέπει να ξεχαστούν οι προσπάθειες που καταβλήθηκαν από τους διεθνείς οργανισμούς για την ενοποίηση του ορισμού της μετανάστευσης, όπου η Στατιστική Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών σύστηνε σ' όλες τις χώρες να υιοθετήσουν ένα πρακτικό ορισμό για την μετανάστευση με τρόπο που να ξεχωρίζει τους μόνιμους μετανάστες από τους προσωρινούς.

Οι μόνιμοι μετανάστες είναι εκείνοι που διαμένουν στην χώρα προορισμού μια περίοδο, που ξεπερνά το ένα έτος, ενώ οι προσωρινοί είναι αυτοί που διαμένουν στην χώρα προορισμού για ένα χρόνο ή λιγότερο με σκοπό την εργασία⁽⁷⁾.

Επίσης η διεθνής οργάνωση εργασίας πρότεινε να περιλαμβάνει η στατιστική διαδικασία της μόνιμης μετανάστευσης κάθε άτομο που μεταφέρεται σ' άλλη χώρα για μια περίοδο που ξεπερνά το ένα έτος ανεξάρτητα από τους λόγους που τον οδήγησαν στην μετανάστευση ενώ η στατιστική διαδικασία της προσωρινής μετανάστευσης περιλαμβάνει όλα τα άτομα που μετακινούνται από μία χώρα σ' άλλη για χρονική περίοδο περισσότερο από ένα μήνα αλλά δεν ξεπερνά τον ένα χρόνο με σκοπό την εύρεση εργασίας στις χώρες προορισμού⁽⁸⁾.

Γ : Η αριθμητική ερμηνεία: Η ερμηνεία της μετανάστευσης εδώ γίνεται βάσει των αριθμών των μεταναστών όπου η μετανάστευση θεωρείται η ατομική μετακίνηση, η ομαδική, όπως αναφέρθηκαν οι κοινωνιολόγοι (Julius and Kolb) λέγοντας ότι η

6. Encyclopaedia of the Social Sciences p. 587.

7. United Nation, 1980: Department of International Economic and Social Affairs, Statistical Office. Recommendations on statistics of International Migration. Statistical Papers, Series M, no-58. N.Y.

8. UNESCO: (1972): Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών. "Ελληνική έκδοση". op. cit p. 555.

μετανάστευση είναι μία έννοια που χρησιμοποιείται στις κοινωνιολογικές επιστήμες για να δείξει τις γεωγραφικές μετακινήσεις των ατόμων ή των ομάδων από ένα χώρο σ'άλλο⁽⁹⁾.

Ο κοινωνιολόγος (G.Lundberg) αναφέρει ότι η μετανάστευση από άποψη κοινωνική χρησιμοποιείται για την ένδειξη των μόνιμων αλλαγών στον γεωγραφικό χώρο των ατόμων ή των ομάδων⁽¹⁰⁾.

Ο (J.A. Jackson) θεωρεί την μετανάστευση μετακινήσεις των ατόμων ή ομάδων από ένα χώρο σ'άλλο, σταδιακά συνοδευόμενο από μόνιμες αλλαγές στα στάδια της ανάπτυξης και διαμόρφωσης των μεταναστών, που οδηγούν με την σειρά τους στην αλλαγή των κοινωνικών σχέσεων στις χώρες προέλευσης και προορισμού⁽¹¹⁾.

Την ίδια άποψη συμπεριίζεται ο Ινδός κοινωνιολόγος (J.B.C. Chitambar) όπου αναφέρει ότι η μετανάστευση είναι μετακίνηση των ατόμων ή ομάδων από ένα μέρος σ'άλλο για οποιοδήποτε λόγο. Οι μετακινήσεις αυτές οδηγούν στην πληθυσμιακή αλληλοεπίδραση στις χώρες προέλευσης και προορισμού⁽¹²⁾.

Δ: Η πολιτική ερμηνεία:

Η πολιτική ερμηνεία της μετανάστευσης θεωρεί την μετανάστευση μετακινήσεις από ένα χώρο σ'άλλο μέσα στα όρια του κράτους που ονομάζεται εσωτερική μετανάστευση, ή μετακινήσεις έξω από τα πολιτικά σύνορα του κράτους και η εγκατάσταση σ'άλλη χώρα, που ονομάζεται εξωτερική μετανάστευση.

-
9. Gould, Julius and William L. Kolb, (1964):A dictionary of the Social Sciences. N.Y. Free press of Glenco, p. 428.
10. Lundberg, George. A. (1958):Foundation of Sociology. N.Y. p. 449.
11. Jackson, J.A. (1969):Migration Sociological Studies. Ed, Cambridge Univ. press pp. 1-2.
12. Chitambar, J.B. (1973):Introductory Rural Sociology. N. Delhi pp 165-166.

Μ'αυτή την έννοια ο μελετητής (John T.Z.) όρισε την μετανάστευση που επιβεβαιώνει ότι είναι μετακινήσεις από ένα μέρος σ'άλλο είτε μέσα στην ίδια κοινωνία όπου έχουμε εσωτερική μετανάστευση, είτε εκτός των ορίων αυτής της κοινωνίας όπου μετατρέπεται σε εξωτερική μετανάστευση⁽¹³⁾.

Στα ίδια πλαίσια κινήθηκε η TiLynn - Smith που αναφέρει ότι οι αλλαγές της διαμονής από μία χώρα σε άλλη μέσω των πολιτικών συνόρων ονομάζεται εξωτερική ή διεθνής μετανάστευση, ενώ η μετανάστευση που πραγματοποιείται εντός του ίδιου κράτους ονομάζεται εσωτερική μετανάστευση⁽¹⁴⁾ και πρόσθεσε ότι οι χώρες της προέλευσης χρησιμοποιούν τον όρο (μετανάστευση) (Emigration) για να περιγράψουν τις μετακινήσεις αυτές, ενώ οι χώρες προορισμού χρησιμοποιούν τον όρο (Immigration) (πρόσφυγες) για να περιγράψουν τα άτομα που εισέρχονται στις χώρες αυτές.

Ο (Warren S. Thompson) προσδιόρισε την μετανάστευση σαν μιά μετακίνηση των ατόμων ή των ομάδων από ένα μέρος σ'άλλο με σκοπό την μόνιμη ή προσωρινή διαμονή και σε περίπτωση που η μετακίνηση αυτή πραγματοποιείται εντός των ορίων ενός κράτους ονομάζεται εσωτερική μετανάστευση, ενώ εάν ξεπερνά τα όρια των πολιτικών συνόρων ονομάζεται Διεθνής ή εξωτερική μετανάστευση και πρόσθεσε ότι κάθε μετανάστευση ξεκινά από διαφορετικούς συγκεκριμένους λόγους και αιτίες⁽¹⁵⁾.

Βάσει της σύντομης αναφοράς αυτής στις διάφορες έννοιες που έδωσαν οι κοινωνιολόγοι για τον προσδιορισμό της μετανάστευσης, μπορεί να πει κανείς ότι ο όρος μετανάστευση χρησιμοποιείται

13. Zadrozny, John T., (1959):Dictionary of Social Science N.Y. p.207.

14. Smith, T. Lynn and Zopf, Paul E. (1970):Demography Principles and Methods N.Y. pp. 445-529.

15. Thompson, W.S. (1954):Population Problems. Op. cit.. p.p. 273 - 314.

για την ένδειξη της διαδικασίας των γεωγραφικών μετακινήσεων, που περιλαμβάνει τις αλλαγές των τόπων διαμονής των ατόμων ή των ομάδων, είτε, μέσα στα όρια του κράτους είτε έξω από αυτά, με σκοπό την μόνιμη ή προσωρινή διαμονή στο άλλο μέρος με τρόπο ελεύθερο ή αναγκαστικό και για διάφορους οικονομικούς, πολιτικούς κοινωνικούς,

ή άλλους λόγους.

Συνοψίζοντας όλες τις απόψεις γύρω από την έννοια της μετανάστευσης, μπορούμε να συντάξουμε ένα όρο που να βοηθήσει τους σκοπούς της μελέτης αυτής.

Ετσι, η μετανάστευση που μας ενδιαφέρει στην μελέτη αυτή είναι εκείνη η μετακίνηση των ατόμων από τον Αραβικό Κόσμο ειδικά από την Αίγυπτο προς την Ελλάδα. Με λίγα λόγια είναι μια διεθνής μετανάστευση με σκοπό την μόνιμη διαμονή για περισσότερο από ένα χρόνο για την εξεύρεση εργασίας και την βελτίωση του οικονομικού και βιοτικού επιπέδου.

3.2 Οι θεωρίες της Διεθνούς μετανάστευσης

Θα αναφερθούμε παρακάτω στις πιο σημαντικές θεωρίες και κατευθύνσεις της διεθνούς μετανάστευσης, μολονότι οι θεωρίες αυτές δεν είναι αποκρυσταλλωμένες διότι δεν έχω καταβληθεί μέχρι τώρα ολοκληρωμένες προσπάθειες, για την διαμόρφωση μίας γενικής αποδεκτής θεωρίας που να προσδιορίζει την μετανάστευση, παρόλο που οι ρίζες του φαινομένου αυτού βρίσκονται στα πρώτα στάδια της ανθρωπίνης ιστορίας.⁽¹⁶⁾

Οι δυσκολίες στην προσέγγιση της μετανάστευσης δεν υφίστανται μόνο στην έλλειψη μίας εννιαίας αποδεκτής θεωρίας αλλά και στις διαφορετικές ερμηνείες των βασικών εννοιών που απαιτούνται για την ανάπτυξη του θέματος αυτού.

Έτσι, στις επιστημονικές μελέτες του Δεκάτου ένατου αιώνα και των αρχών του εικοστού αιώνα, ο ορισμός του διεθνούς μετανάστη περιλάμβανε την διάθεση του μετανάστη για την μόνιμη διαμονή στην χώρα προορισμού,⁽¹⁷⁾ ενώ στις σύγχρονες μελέτες ο ορισμός αυτός διαφοροποιήθηκε εντελώς. Τώρα γίνεται βασική διάκριση μεταξύ της μακρόχρονης μετανάστευσης, που περιλαμβάνει τους μετανάστες που διαμένουν στην χώρα υποδοχής ή πάνω από ένα χρόνο, και την βραχυπρόθεσμη μετανάστευση που περιλαμβάνει τους μετανάστες που διαμένουν για ένα χρόνο ή λιγότερο με σκοπό την εργασία στην χώρα υποδοχής.⁽¹⁸⁾

Η έλλειψη μίας γενικής ολοκληρωμένης θεωρίας, και η συνέχιση των προβλημάτων γύρω από τις έννοιες της μετανάστευσης, δεν σημαίνει ότι οι εκτενείς μελέτες που έγιναν στον τομέα αυτό δεν έχουν θεωρητικό υπόβαθρο.

Σ' οποιαδήποτε ανάλυση χρειάζεται μία προσέγγιση των υποκειμενικών και αντικειμενικών φαινομένων των πτυχών της διεθνούς

16. Jackson, J.A. 1969. "Migration Sociological Studies" op.cit.pp.60-73

17. Taft, Donald R., and Robbins, Richard R. 1955. "International Migration". New York the Ronald press

18 U.N. 1980. "Department of International Economic and Social Affice." "Recommendations on statistics of International migration". Statistical Papers, Series M. no.58. New York.

μετανάστευσης, επίσης και της ανάλυσης των υπόλοιπων μεταβλητών που έχουν σχέση με το φαινόμενο αυτό και η προβολή της φύσης της σχέσης αυτής⁽¹⁹⁾.

Η μελέτη του Ravenstein γύρω από τις μετακινήσεις του πληθυσμού στην Βρετανία και σε μερικές ευρωπαϊκές χώρες, θεωρείται πρώτη σοβαρή προσπάθεια για τον προσδιορισμό μερικών υποθέσεων που ονόμασε κανόνες της μετανάστευσης και περιγράφουν τις πληθυσμιακές και οικονομικές αλλαγές, καθώς επίσης την σημασία της απόστασης που χωρίζει την χώρα προέλευσης από την χώρα προορισμού⁽²⁰⁾.

Οι κανόνες της μετανάστευσης συνοψίζονται ως εξής:

- Α- Καθαρή μετανάστευση (Net -Migration) αποτελεί μια μικρή αναλογία σε σύγκριση με την ακαθάριστη μετανάστευση (Gross-Migration) μεταξύ δύο χωρών ή περιοχών.
- Β. Κάθε μεταναστευτικό ρεύμα έχει ένα αντίστοιχο ρεύμα που ισοδυναμεί περίπου με αυτό από άποψη μεγέθους.
- Γ. Η επιθυμία του αστικού πληθυσμού για την μετανάστευση είναι μικρότερη από αυτή του αγροτικού πληθυσμού.
- Δ. Η μετανάστες προτιμούν συνήθως τις κοντινές αποστάσεις στην μετανάστευσή τους.
- Ε. Η μετανάστευση από την ύπαιθρο στις πόλεις και από τις πόλεις στην ύπαιθρο, γίνεται σταδιακά.
- ΣΤ. Η κατεύθυνση των κυριώτερων μεταναστευτικών ρευμάτων έχει την εξής σειρά: από την ύπαιθρο στις μικρές πόλεις και από αυτές στις μεγάλες πόλεις.
- Ζ. Οι μετανάστες προτιμούν συνήθως τα εμπορικά και βιομηχανικά κέντρα.
- Η. Η μετανάστευση των θηλέων είναι μεγαλύτερη από των αρρένων.

19. Donald. F. Heisel, 1985. "A theories of International migration" In international migration in the Arab world by U.N (ESCWA).pp. 147-171.

20. Jackson J-A, 1969. "Mjgration Sociological studies". Op.Cit.p.p. 1-10.

θ . Η τεχνολογική εξέλιξη αυξάνει τους ρυθμούς της μετανάστευσης.

I . Το οικονομικό κίνητρο είναι πρώτο ανάμεσα στα πολλά κίνητρα που ωθούν στην μετανάστευση⁽²¹⁾.

Ο (Zipf), υπέθεσε ότι ο αριθμός των μεταναστών ανάμεσα σε δύο ομάδες ισοδυναμεί με το αποτέλεσμα του πολλαπλασιασμού του πληθυσμού των δύο ομάδων διαιρούμενο με την πιο κοντινή απόσταση που τους χωρίζει⁽²²⁾.

Το 1940 ο (Stouffer) ανέπτυξε μια θεωρία που στηρίζεται στις "υποτιθέμενες ευκαιρίες" όπου ισχυρίζεται ότι ο αριθμός των μεταναστών σε μία περιοχή αναπτύσσεται ανάλογα με τον αριθμό των υποτιθέμενων εργασιακών ευκαιριών σ'αυτή την περιοχή και αντιστροφ ανάλογα με τον αριθμό των υποτιθέμενων εμποδίων⁽²³⁾. Με λίγα λόγια η θεωρία αυτή ισχυρίζεται ότι η μετανάστευση κοστίζει πολύ και ότι ο μετανάστης θα εγκατέλειπε την ιδέα εάν έβρισκε κατάλληλες ευκαιρίες στην χώρα του.

Η συμβολή του (Everett Lee) στον θεωρητικό προσδιορισμό της μετανάστευσης είναι μεγάλη, και άπλωσε διάχυτο φώς στην διαδικασία της μετανάστευσης και στην σχέση ανάμεσα στη μετανάστευση και άλλες μεταβλητές. Παρόλο που η θεωρία αυτή είναι γενική και δεν προσδιορίζει με ακρίβεια τις μεταβλητές και τις σχέσεις ανάμεσά τους, ωστόσο θεωρείται μία αξιόλογη συμβολή για την κατανόηση του προβλήματος.

Ο (Lee, E), πρότεινε να παρθούν υπόψη τέσσερεις ομάδες παραγόντων στην ανάλυση των μεταναστευτικών ρευμάτων,

21. Ibid, pp. 282 - 297.

22. Zipf, G.K. the $P_1 P_2$ 0 Hypothesis: In the intercity movements of persons, American Sociological Review II 1946, 677-688. In Ali, Yunis, 1985 op. cit.

23. Stouffer, Samuel. A. "Intervening opportunities: A theory Relating mobility and distance. "American Sociological Review, vol. V. No 6, 1940. pp:845-867. In Ali Yunis op. cit.

αυτά είναι:

Οι παράγοντες που συνδέονται με την χώρα προέλευσης, οι παράγοντες που συνδέονται με την χώρα προορισμού, οι έκτακτοι παράγοντες, και οι προσωπικοί παράγοντες⁽²⁴⁾.

Οι παράγοντες που συνδέονται με την χώρα διαμονής ή την χώρα προορισμού μπορεί να είναι θετικοί ή αρνητικοί που λειτουργούν στην προέλκυση ή απόθωση των μεταναστών και πρόσθεσε ότι υπάρχουν εμπόδια που παρεμβάλουν τον δρομο του μετανάστη. Τα εμπόδια αυτά μπορεί να είναι είτε φυσικά, είτε νομοθετικά, είτε οικονομικά λόγω του πολυδάπανου κόστους της διαδικασίας της μετανάστευσης. Με τον τέταρτο παράγοντα κατάφερε ο (Lee) να προσδιορίσει τις προσωπικές διαφοροποιήσεις στην κατανόηση και εκτίμηση των άλλων παραγόντων⁽²⁵⁾.

Φαίνεται πως υπάρχουν τρία βασικά εμπόδια που δυσκολεύουν την ανάπτυξη οποιασδήποτε αποκρυσταλλωμένης θεωρίας γύρω από την διεθνή μετανάστευση, τα ακόλουθα:

Πρώτον: Οι περιορισμένοι στατιστικοί πίνακες που αφορούν την διεθνή μετανάστευση πράγμα που δυσκολεύει την θεωρητική εξέλιξή της.

Είναι γνωστό ότι οι πληροφορίες γύρω από την διεθνή μετανάστευση είναι πενιχρές σε σύγκριση με όλες τις στατιστικές πληροφορίες του πληθυσμού.

Ακόμα και στις χώρες που κατέχουν εξελεγμένα στατιστικά συστήματα, αντιμετωπίζονται δυσκολίες στην ακριβή εκτίμηση των αποθεμάτων και των εισροών των μεταναστών μέσω των συνόρων τους, οι δυσκολίες αυτές αυξάνονται στην περίπτωση των λεπτομερειακών πληροφοριών γύρω από τις ιδιότητες των μεταναστών.

24. Lee E.S. 1969. " A theory of migration" In migration" edited by Jackson op. cit po. 282 - 297.

25. Ibid. pp. 282-297.

Δεύτερον: Ο περιορισμός στις εμπειρικές ενδείξεις.

Τρίτον: Πολλές κοινωνιολογικές μελέτες θεωρούν την μετανάστευση σημαντικό βοηθητικό στοιχείο για τους μελέτες τους όχι όμως κύριο ή βασικό στοιχείο, γι' αυτό μελέτησαν την μετανάστευση από μία συγκεκριμένη πλευρά της που έχει σχέση με την συγκεκριμένη μελέτη και όχι από όλες τις πλευρές της.

Βάσει των παραπάνω στοιχείων είναι χρήσιμο να αναφερθούμε στις θεωρητικές έρευνες που αναφέρθηκαν στην μετανάστευση στα πλαίσια των διάφορων επιστημονικών πλευρών:

3-2-1. Η Δημογραφική Πλευρά

Η θεωρητική εξέλιξη των δημογραφικών μελετών που αφορούν την διεθνή μετανάστευση, ήταν περιορισμένη και οι μεθοδικές δημογραφικές εφαρμογές που χρησιμοποιήθηκαν ως μέσον στην ανάλυση της διεθνούς μετανάστευσης και η σχέση της με τις υπόλοιπες μεταβλητές.

Η μελέτη της διεθνούς μετανάστευσης από δημογραφική πλευρά ασχολείται κυρίως στην καταμέτρηση ορισμένων μεταναστευτικών ρευμάτων και μελέτηση των αμέσων αποτελεσμάτων που έχουν σχέση με τη σύνθεση του πληθυσμού από πλευράς ηλικίας και φύλου. Επίσης και με τον βαθμό γεννητικότητας στις χώρες προέλευσης και υποδοχής.

Παράλληλα καταβλήθηκαν προσπάθειες για την εξεύρεση δημογραφικών θεωριών που να καλύπτουν όλο το φάσμα της μετανάστευσης.

Όπως οι θεωρητικές προσεγγίσεις που παρουσίασε ο (Kulischer) και ανάλυσε ο (Jeffe), βάσει της οποίας έβλεπαν την διεθνή μετανάστευση σαν φυσική συνέπεια της πληθυσμιακής ανάπτυξης λόγω των τεχνολογικών και πολιτικών μεταβλητών⁽²⁶⁾.

26 . Jeffe A.J. 1962. "Notes on the population Theory of Eugene M. Kuisch" In a theorieso international migration. 1985, by Donald H. op. cit p. 149.

3-2-2. Η Γεωγραφική πλευρά

Είναι περιορισμένες οι θεωρίες που στηρίχθηκαν στην γεωγραφική πλευρά στην εξήγηση της διεθνούς μετανάστευσης.

Ενα από τα θεωρητικά κίνητρα υπήρξε η προσπάθεια εφαρμογής των θεωρητικών προτοτύπων της εσωτερικής μετανάστευσης στις διεθνείς μετακινήσεις. Γι' αυτό υπέθεσαν ότι ο αριθμός των μεταναστών είναι ένδειξη του αριθμού ατόμων στις χώρες προέλευσης και προορισμού, και ένδειξη της απόστασης μεταξύ των πληθυσμιακών κέντρων ή εφαρμογή άλλου πολύπλοκου πρότυπου που βασίζεται στις πιθανότητες μετακίνησης μεταξύ των χωρών⁽²⁷⁾.

Οι θεωρητικές αυτές προσπάθειες δεν μπορούσαν να καρποφορίσουν διότι τα πρότυπα που χρησιμοποιοούν δίνουν πολύ περιορισμένες εξηγήσεις που τραβούν το ενδιαφέρον των οπαδών της φιλελεύθερης παραδοσιακής θεωρίας, οι οποίοι πιστεύουν ότι τα διεθνή σύνορα δεν αποτελούν εμπόδια στην διεθνή μετανάστευση.

Ομως, οι πραγματικές εμπειρίες δείχνουν ότι οι περιορισμοί της διεθνούς μετανάστευσης είναι αρκετά πολύπλοκες, και απαιτούν να παρθεί υπόψιν πολλές μεταβλητές για την προσέγγιση του φαινομένου αυτού.

Η ύπαρξη εθνικών συνόρων, μεταξύ των κρατών στον σύγχρονο κόσμο επηρεάζει τον αριθμό των διεθνών μεταναστών.

Μία άλλη θεωρητική κατεύθυνση στον γεωγραφικό τομέα δίνει σημασία στην άδικη κατανομή πλούτου που λειτουργεί πειστικό σαν κίνητρο πάνω σε μερικές ομάδες πληθυσμού για την μετανάστευση.

Είναι βέβαιο πως η σχετική ύπαρξη ή έλλειψη πηγών πλούτου είναι σημαντικός παράγοντας για την μετανάστευση, όμως οι περισσότερες αναλύσεις δείχνουν ότι ο παράγοντας αυτός λειτουργεί πάντα σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες.⁽²⁸⁾

Γενικά παρατηρείται, ότι οι έρευνες στον τομέα αυτό χαρακτηρίζονται μεθοδικές περισσότερο παρά θεωρητικές.

27. Speare, A., Jr. 1974. The Relevance of models of interval migration for the study of international migration". In 1985. "A theories" by Donald, H. op. cit p. 150.
28. Kosinski, L.A., and Prothero, R.M. 1970. "Migration and Population Pressures on Resources. In "A theories by Donald, H. 1985. op cit p. 151.

3 -2- 3. Η οικονομική πλευρά

Οι θεωρητικές έρευνες που ασχολούνται με την διεθνή μετανάστευση από οικονομική πλευρά είναι αρκετά πλούσιες.

Σ' αυτόν τον τομέα η διεθνής μετανάστευση μελετάται κυρίως σε σχέση με τις αλλαγές στο εργατικό δυναμικό, επίσης και σε σχέση με τις συνέπειες των οικονομικών αλλαγών στις χώρες προέλευσης και υποδοχής που δημιουργούνται από την εισροή των μεταναστών.

Για το σκοπό της εμπειρικής προσέγγισης των διαφόρων παραγόντων που συνδέονται με την εισροή και τα αποθέματα της μετανάστευσης και για την παρατήρηση των επιπτώσεών τους στους μετανάστες και στις κοινωνίες προέλευσης και υποδοχής καθιερώθηκε η υπόθεση των παραγόντων προσέλκυσης και απώθησης (29)

Ο Bohning ανέπτυξε ένα θεωρητικό πρότυπο για την εισροή και την μετανάστευση του εργατικού δυναμικού, ισχυρίζοντας ότι είναι μία διαδικασία που αυτοτροφοδοτείται μέχρι να φτάσει στο σημείο να αυτοπεριορίζεται, στηρίζοντας τον ισχυρισμό του αυτό στις εμπειρίες των χωρών της Βόρειας και δυτικής Ευρώπης που θεωρούνται χώρες υποδοχής των μεταναστών.

Ο (Bohning) στηρίζει την εξήγησή του αυτή στο γεγονός ότι στις αναφερθείσες χώρες υπάρχουν μερικές θέσεις εργασίας που απωθούν το ντόπιο εργατικό δυναμικό, για το λόγο αυτό χρησιμοποιούνται ξένα εργατικά χέρια για την κάλυψη των θέσεων αυτών και επειδή οι θέσεις αυτές βρίσκονται σε συνεχή αύξηση δημιουργούν με τη σειρά τους συνεχή ζήτηση στα ξένα εργατικά

29. Kindelberger, C.P. 1978. "Migration, Growth, and Development".
In "A theories by Donald, H op.cit.p.153.

χέρια δηλαδή αυξημένη μετανάστευση των ξένων εργατών.

Η αύξηση των ξένων ομάδων και η διαμονή της σ' αυτές τις χώρες δημιουργεί στο τέλος μιά αρνητική κοινωνική και πολιτική αντίδραση από την πλευρά του ντόπιου πληθυσμού πράγμα που οδηγεί με την σειρά του στον περιορισμό της εισροής πρόσθετων ξένων μεταναστών.⁽³⁰⁾

Ένα άλλο θεωρητικό πρότυπο που στηρίζεται στην οικονομική πλευρά για την εξήγηση της διεθνούς μετανάστευσης είναι το : περιφεριακό οικονομικό κέντρο (center-periphery modal).

Το πρότυπο αυτό ισχυρίζεται ότι η κατανομή των πλούτων και των κεφαλαίων ανάμεσα στις χώρες και τις περιοχές είναι άνισο και ότι όλες οι χώρες στην πραγματικότητα συνδεδεμένες με ένα δίκτυο εισροής κεφαλαίων, προϊόντων και πληθυσμών.

Η σχέση αυτή τείνει να διαμορφώσει ένα δομικό σύστημα.

Η χρησιμοποίηση του θεωρητικού πλαισίου αυτού βοηθά στην διαμόρφωση χρήσιμων μεθόδων για την κατανόηση των τρόπων επίδρασης του διεθνούς συστήματος στην εισροή των διεθνών μεταναστών, επίσης και στο τρόπο επίδρασης της διεθνούς μετανάστευσης στην λειτουργία του συστήματος αυτού.⁽³¹⁾

Η έμφαση που δόθηκε στους οικονομικούς παράγοντες της διεθνούς μετανάστευσης, πλούτισε την θεωρητική ανάπτυξη και απέδειξε ότι είναι αρκετά κατάλληλη για την θεωρητική εξέλιξη της διεθνούς μετανάστευσης του εργατικού δυναμικού ειδικά στην δυτική Ευρώπη και στην Βόρεια Αμερική.

3-2-4. Η Κοινωνική πλευρά

Οι περισσότερες έρευνες γύρω από την διεθνή μετανάστευση από κοινωνική και πολιτιστική άποψη, ήταν περιγραφικές παρά θεωρητικές και επικεντρώθηκαν στην ερεύνηση της μετανάστευσης από απόψεως καταγραφής και αντίληψης.

30. Donald, H. 1985. "A theory of International migration" op. cit. p. 154.

31. Ibid. p. 156.

Ο W.Petersen πρότεινε την μεθοδο των προτύπων το 1958 πο αποτελείται από έντεκα τύπους, στηριζόμενοι στις βασικές φιλοδοξίες των μεταναστών εάν είναι συντηρητικές ή ανανεωτικές, επίσης και για να προσδιορίσει κατα πόσον η πρωτοβουλία που οδήγησε στην μετανάστευση είναι εθελοντική ή εξαναγκαστική. Και στο 1978, επιβεβαίωσε ότι είναι χρήσιμο να θεωρηθούν μερικοί τύποι μετακινήσεων σαν κοινωνικές μετακινήσεις δίνοντας έμφαση στις επιδράσεις της "μετάδοσης" και πρόσθεσε ότι μέχρι τώρα δεν έχει ολοκληρωθεί μια κοινωνική θεωρία γύρω από τη μετανάστευση⁽³²⁾.

Ο Jansen έδωσε έμφαση στα σημαντικά στάδια της ατομικής μετακίνησης, τα στάδια αυτά είναι: το στάδιο της απόφασης στο να ακολουθήσει το άτομο το ρεύμα της μετανάστευσης ή όχι, έπειτα η απόφαση στην επιστροφή ή όχι και τέλος η σχετική απόφαση για εκείνους που διαμένουν μόνιμα στις χώρες υποδοχής και που αφορά τον τρόπο με τον οποίο θα αφομοιωθούν στην κοινωνία και σε κάθε στάδιο παραμβαίνουν άμεσα κοινωνικοί και πολιτιστικοί παράγοντες.⁽³³⁾

Ο (Jansen) εξήγησε την διαδικασία με την οποία μερικοί μετανάστες ακολουθούν το ρεύμα της μετανάστευσης και μερικοί όχι, βάσει μερικών συγκεκριμένων παραγόντων όπως: ο παράγοντας της ηλικίας, του φύλου της οικογενειακής κατάστασης, και της επιστημονικής και επαγγελματικής κατάρτισης.

Σε πολλές θεωρητικές έρευνες, η απόφαση για την μετανάστευση, θεωρήθηκε κατά κύριο λόγο προσωπικό θέμα.

Η τοποθέτηση αυτή όμως, επανεξετάσθηκε στις σύγχρονες έρευνες, οι οποίες άρχισαν να δίνουν μεγαλύτερη σημασία στο ρόλο που παίζει η οικογένεια στην διαδικασία για την απόφαση που παίρνεται στην μετανάστευση.

32. Petersen, W. 1978. "International Migration"
Annual Review of Sociology. vol. 4.

33. Jansen, C. 1969. "Sociological Aspects of Migration"
In Migration, edited by Jackson, J. op. cit.

Και παρόλο που δεν έχει εμφανισθεί μέχρι τώρα μία ολοκληρωμένη θεωρία που να εξηγεί τους τρόπους με τους οποίους η οικογένεια ή ο θεσμός της συγγένειας καταλήγει στην απόφαση της μετανάστευσης, υπάρχουν ωστόσο πολλές εμπειρικές ενδείξεις που μπορούν να αποτελέσουν την βάση για την θεωρητική ανάπτυξη σ' αυτόν τον τομέα.

Ο Ward ερεύνησε τον ρόλο που παίζει η οικογένεια στην διαδικασία διαμόρφωσης μίας απόφασης που να υποδείξει σ' ένα μέλος της οικογένειας την ανάγκη της μετανάστευσής του, ή όχι, αποδείχνοντας (ο Ward) ότι η απόφαση αυτή παίρνεται από μία συγκεκριμένη κατηγορία στην οικογένεια και όχι από το άτομο που σκοπεύει να μεταναστεύσει μόνο.⁽³⁴⁾

Πολλές έρευνες έδειξαν ότι η επιλογή μίας συγκεκριμένης χώρας ενός μετανάστη είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ύπαρξη ορισμένων συγγενών ή προσωπικών φίλων στην συγκεκριμένη χώρα.

Ένα άλλο στοιχείο που δείχνει την σημασία της οικογενειακής οργάνωσης είναι το θέμα της κατανάλωσης ή απορόφησης του χρηματικού συναλλάγματος που στέλνει ο μετανάστης στην οικογένειά του στην χώρα προέλευσης. Επίσης και οι αποφάσεις που συνδέονται με την παλυνόστηση στην χώρα προέλευσης του μετανάστη, και που επηρεάζονται άμεσα από την οικογενειακή απόφαση.⁽³⁵⁾

34 Ward, R.G. 1981 " Decision Makers in migration". Population Geography, July.

35 Donald, H. 1985. "A theories of international migration op. cit. p. 161

3-3 Οι παράγοντες που επηρεάζουν την μετανάστευση

Το φαινόμενο της μετανάστευσης θεωρείται από τα νόμιμα κοινωνικά φαινόμενα που γνώρισε η Ανθρωπότητα στις διάφορες φάσεις της ιστορίας της.

Επίσης θεωρείται μία από τις αρχαιότερες μεθόδους που ακολουθούσε ο άνθρωπος για την προσαρμογή του με τις οικολογικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες που αντιμετώπιζε στα διάφορα στάδια της ιστορίας.

Οι λόγοι που ώθησαν τον άνθρωπο στην μετανάστευση στους διάφορους αιώνες διαφοροποιούνται ελάχιστα στις γενικές ιδιότητες τους, όμως το βέβαιο είναι ότι ο οικονομικός παράγοντας έπαιξε σημαντικό ρόλο. Παρ'όλο που η σημασία του δεν ήταν πάντα ισότιμη στους διάφορους αιώνες, όπου άλλοι παράγοντες συνέβαλαν στην μετανάστευση όπως οι οικογενειακοί παράγοντες οι ατομικοί και οι πολιτικοί.

Παρ'όλα αυτά, η επιθυμία των ανθρώπων στην επίτευξη καλύτερης οικονομικής θέσης, και οι συνεχές προσπάθειες για την βελτίωση των οικονομικών συνθηκών και η επιθυμία ολοένα αυξανόμενου αριθμού εργατικού δυναμικού για καλύτερη ζωή από την μία και οι ελάχιστες θέσεις εργασίες στις χώρες τους από την άλλη, θεωρούνται από τους βασικούς παράγοντες στην πραγματοποίηση μεταναστευτικών διεθνών ρευμάτων στην σύγχρονη ιστορία⁽³⁶⁾. Γι'αυτό τα περισσότερα σύγχρονα διεθνή ρεύματα συνδέονται άμεσα με τον οικονομικό παράγοντα, παράλληλα με τις αναγκαστικές μετακινήσεις των πληθυσμών που πραγματοποιούνται εξαιτίας των πολέμων ή των φυσικών καταστροφών.

36. Thomlinson, Ralh. (1965). Population Dynamics. Op. Cit. pp. 235-236.

Οι μελέτες των διεθνών μεταναστεύσεων απόδειξαν ότι οι μετανάστες αποβλέπουν πάντα στην βελτίωση του βιωτικού επιπέδου, όταν μεταναστεύουν στις χώρες που χαρακτηρίζονται από καλύτερες οικονομικές ευκαιρίες και υψηλότερες αποδοχές⁽³⁷⁾.

Άλλες μελέτες απόδειξαν ότι το μέγεθος της μετανάστευσης σε μία χώρα φθάνει στο ζενίθ του στις συνθήκες της οικονομικής αποτελμάτωσης και σταματάει στις περιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης⁽³⁸⁾.

Όμως η υπερβολική σημασία που δώθηκε στον οικονομικό παράγοντα οδήγησε στην παραμέλιση των κοινωνικών και ψυχολογικών παραγόντων, που δεν βρήκαν το απαραίτητο ενδιαφέρον⁽³⁹⁾.

Για το λόγο αυτό, είναι αναγκαίο, όταν αναφέρονται οι παράγοντες που επηρεάζουν τις κινήσεις των διεθνών μεταναστευτικών ρευμάτων, να γίνει μια ανάλυση για την διαδικασία της μετανάστευσης από τις διάφορες πλευρές της, για να απλωθεί φώς στους διάφορους οικονομικούς, κοινωνικούς, πολιτιστικούς και ψυχολογικούς παράγοντες που προσδιορίζουν τα κίνητρα και τους λόγους που οδηγούν στην μετανάστευση⁽⁴⁰⁾.

Οι περισσότερες μελέτες που αφορούν τους παράγοντες που επηρεάζουν τα μεταναστευτικά ρεύματα, αρέστηκαν στην περιγραφή των σχέσεων μεταξύ του μεγέθους της μετανάστευσης

37 Appleyard, R.T. (1964). British Emigration to Australia. pp. 54-55.

38. Brinlery, Thomas. (1959). International Migration in Hauser. Ph. and Duncan. (eds) the study of Population, pp. 526-528.

39. Gugler, Josef and Flanagan, W.G. (1978). Urbanization and Social Change in West Africa. Cambridge University Press. p 52.

40. Ellemers, J.E.: "The determinants of Emigration" in U.N. 1973 the derminants and Cansequences of Population Trends. New Summary of Findings on Interaction of Demographic, Economic and Social Facial Factors, Vol.I. N.Y. p. 237.

από την μία και των οικονομικών, κοινωνικών πολιτικών και λοιπών συνθηκών που επικρατούν στις χώρες προέλευσης και προορισμού από την άλλη, με σκοπό την ανακάλυψη των προωθητικών παραγόντων της μετανάστευσης στις χώρες προέλευσης και των ελκυστικών παραγόντων, στις χώρες υποδοχής.

Γι' αυτό όλες οι κλασσικές αναλύσεις των παραγόντων που επηρεάζουν τα διεθνή μεταναστευτικά ρεύματα, χρησιμοποιούν την υπόθεση των προωθητικών και ελκυστικών παραγόντων στην εξήγηση των κατευθύνσεων των μεταναστευτικών ρευμάτων.

Η υπόθεση αυτή ισχυρίζεται ότι η μετανάστευση δημιουργείται λόγω έλλειψης οικονομικής και κοινωνικής ισορροπίας μεταξύ των χωρών, δηλαδή υπάρχουν παράγοντες που προωθούν τη μετακίνηση μερικών μακριά από την πατρίδα τους, ενώ άλλοι παράγοντες τους ελκύουν σ' άλλες χώρες⁽⁴¹⁾.

Οι δύο αυτοί παράγοντες συμμετέχουν στον προσδιορισμό των μεταναστευτικών ρευμάτων, γι' αυτό δεν μπορεί κανείς να υπαγάγει την μετανάστευση των πληθυσμών ολοκληρωτικά σε ένα μόνο παράγοντα, αλλά πρέπει να παρθούν και οι δύο υπ' όψη, στην διαδικασία προσδιορισμού της μετανάστευσης.

Οι μελέτες που διεξήγαγαν οι κοινωνιολόγοι και οι κοινωνικοί ψυχολόγοι για την εκτίμηση των διαφόρων παραγόντων που επηρεάζουν τις αποφάσεις των ατόμων στην μετανάστευση, απόδειξαν ότι οι κοινωνικοί και οι ψυχολογικοί παράγοντες δεν υστερούν σε σημασία από τους οικονομικούς παράγοντες στον επηρεασμό της μετανάστευσης.

41. Thomas, D.S. (1941): Sociol and Economic Aspects of Swedich Population Movements. In Principles of Demography. By Ali. Yunis. H. 1985, op. cit p. 229.

Άλλες μελέτες προσδιόρισαν μεταξύ άλλων τους εξής παράγοντες που επηρεάζουν τις διαδικασίες της μετανάστευσης.

- Ο βαθμός εξάρτησης με τα πολιτιστικά πρότυπα στη μητέρα πατρίδα.
- Η προγενέστερη διαμονή στο εξωτερικό.
- Η ύπαρξη συγγενών στις χώρες υποδοχής (42).

Επίσης προσδιόρισαν μερικές προσωπικές ιδιότητες που συνδέονται άμεσα με την τάση προς την μετανάστευση, όπως η επιβεβαίωση του εγώ, η αυτοπεποίθηση του ατόμου και η έντονη κινητικότητα⁽⁴³⁾. Διότι τα άτομα στο τέλος της εφηβικής περιόδου και στην ηλικία μεταξύ 20-30 χρόνων χαρακτηρίζονται από μία έντονη τάση προς την μετανάστευση. Σ' αυτό το σημείο αξίζει να αναφέρουμε τις προσπάθειες που κατέβαλε ο (Lee-E-S) για τον προσδιορισμό των παραγόντων που επηρεάζουν τις αποφάσεις των ατόμων προς την μετανάστευση, και που τις συγκέντρωσε σε τέσσερις ομάδες:

- Οι παράγοντες που συνδέονται με την χώρα προέλευσης.
- Οι παράγοντες που συνδέονται με την χώρα υποδοχή.
- Οι παρεμβατικοί παράγοντες και
- Οι προσωπικοί παράγοντες⁽⁴⁴⁾.

Σε γενικές γραμμές μπορεί να ειπωθεί ότι οι διαδικασίες μετανάστευσης, μεταξύ δύο μεριών δεν είναι ένας απλός μαθηματικός υπολογισμός μεταξύ πατρίδα και του τόπου

42. Richardson, Alan (1959). Some Psycho-Social Aspects of British Emigration to Australia. British Journal of Sociology. London pp 237-337.
43. United Nations. (1973): The Determinants and Consequences of Population Trends. New Summary of Findings on Interaction of Demographic, Economic and Social Factors, Vol. I. N.Y. p. 237.
44. Lee, Everet S. (1969): A theory of migration. In migration sociological studies. Edited by Jackson, op. cit. pp-282-297.

προορισμού, αλλά υπάρχουν τα άλλα εμπόδια που εμποδίζουν την μετανάστευση, όπως το εμπόδιο της απόστασης όπως αναφέρει ο (Lee E.S.).⁽⁴⁵⁾

Επιπλέον, η νομοθεσία και οι κανονισμοί που θεσπίζουν μερικές χώρες για τον περιορισμό της μετανάστευσης θεωρούνται από τα εμπόδια που παρεμβάλλουν την κίνηση των μεταναστών.

Οι λόγοι που έκαναν τις χώρες αυτές να υποβάλουν σκληρά μέτρα για να εμποδίζουν την εισροή, των μεταναστών στα εδάφη τους, υπάγονται σε: πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά, θρησκευτικά και φυλετικά αίτια⁽⁴⁶⁾.

Παρ'όλο που ο καταστατικός χάρτης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ορίζει ρητά "για το δικαίωμα κάθε ανθρώπου να εγκαταλείπει οποιαδήποτε χώρα συμπεριλαμβανομένης και της χώρας του, και να επιστρέψει σ'αυτή."⁽⁴⁷⁾ Πολλές χώρες του κόσμου δεν αναγνωρίζουν το δικαίωμα αυτό. Είτε ρητά στην νομοθεσία τους είτε έμμεσα στις νομικές εξηγήσεις τους⁽⁴⁸⁾.

Από την σύντομη αυτή αναφορά αποδεικνύεται ότι ο λόγος που ωθεί τα άτομα να μεταναστεύσουν σ'άλλη χώρα πηγάζει από την επιθυμία τους να πλουτίσουν ή τουλάχιστον για την βελτίωση του βιωτικού τους επιπέδου. Όμως ο οικονομικός παράγοντας μόνος του δεν καλύπτει όλα τα διεθνή μεταναστευτικά ρεύματα, διότι πολλές φορές τυχαίνει

45. Ibid.

46. International Labour Office (1959): International migration p. 212.

47. United Nations. (1963): Study of Discrimination in Respect of the Right pp. 4-5.

48. Ibid. pp. 13-14.

να μεταναστεύσει το άτομο λόγω της μη προσαρμογής του με το περιβάλλον του είτε κοινωνικά είτε πολιτικά, ή φυλετικά, ή θρησκευτικά.

Παρ'όλα αυτά παραμένει ο οικονομικός παράγοντας από τους κύριους παράγοντες που ωθούν τα άτομα προς την μετανάστευση.

3 -4 . Οι επιδράσεις της μετανάστευσης

Η μετανάστευση έχει διάφορες επιδράσεις είτε ως προς την χώρα προορισμού είτε στην χώρα προέλευσης, επίσης και στους ίδιους τους μετανάστες.

Οι επιδράσεις αυτές μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

3 -4-1 . Οι Δημογραφικές και Οικονομικές επιδράσεις

Οι μελετητές της μετανάστευσης έδωσαν μεγάλη σημασία στις επιδράσεις της μετανάστευσης στην αύξηση ή μείωση του πληθυσμού και στις αλλαγές των δημογραφικών ιδιοτήτων των περιοχών που εγκαταλείπουν οι μετανάστες και των περιοχών προορισμού τους.

Διότι η μετανάστευση έχει άμεση επίδραση στην ανάπτυξη του πληθυσμού και του εργατικού δυναμικού. Η επίδραση αυτή κυμαίνεται ανάλογα με το μέγεθος του μεταναστευόμενου πληθυσμού. Επίσης έχει άμεση σχέση με την πληθυσμιακή σύνθεση της κοινωνίας, από πλευράς φύλου και ηλικίας, οικογενειακής κατάστασης και επαγγελματικής ειδικότητας.⁽⁴⁹⁾

Η διεθνής μετανάστευση οδηγεί στην αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης του πληθυσμού λόγω της επιλεγμένης σύνθεσης των μεταναστών από πλευράς φύλου και ηλικίας και συγκεκριμένα έδειξαν οι μελέτες ότι η ηλικία των μεταναστών που διασχίζουν τα διεθνή σύνορα, που στην πλειοψηφία τους είναι άρρενες, κυμαίνεται μεταξύ 18-35 ετών⁽⁵⁰⁾.

49. Gist, Noel and Nalbert, L.A. (1956):Urban Society. N.Y. p. 494.

50. United Nations. (1973):The determinants and Consequences op. cit. p. 248.

Η αύξηση της αναλογίας των Αρρένων, στις χώρες προορισμού, οδήγησε στην αύξηση της αναλογίας των παντρεμένων θηλέων επομένως και στην αύξηση του ρυθμού της ανάπτυξης του πληθυσμού, στις χώρες προορισμού των μεταναστευτικών ρευμάτων, ενώ ο ρυθμός της ανάπτυξης των γάμων και της γεννητικότητας μειώθηκε στις χώρες προέλευσης. Για αυτό η εξωτερική μετανάστευση θεωρήθηκε ένας από τους κύριους λόγους που οδήγησαν στην πτώση του ρυθμού γεννητικότητας σε μερικές χώρες της νότιας Ευρώπης και της Ιρλανδίας (51).

Τα υπερπόντια Ευρωπαϊκά μεταναστευτικά ρεύματα είχαν βαθιές επιδράσεις στην ανάπτυξη του πληθυσμού και την κατανομή του ανά τον κόσμο κατά τους τρεις τελευταίους αιώνες.

Οι πρώτοι Ισπανοί μετανάστες στην Αμερική κατά τον 17ο, 18ο και 19ο αιώνα καθιέρωσαν την γενική πολιτιστική εξέλιξη, παρότι ο αριθμός τους ήταν μόνο μερικές εκατοντάδες χιλιάδες (52).

Από τα Βρετανικά νησιά μετανάστευσαν, αρχικά, περίπου 250 χιλιάδες άτομα. Ο αριθμός τους αυξήθηκε κατά τον 18ο αιώνα φτάνοντας τα 1,5 εκατομμύρια μεταναστών οι περισσότεροι από τους οποίους εγκαταστάθηκαν στη Βόρεια Αμερική (53). Ο αριθμός των μεταναστών στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής κατά την διάρκεια 1820-1961 υπολογίζεται γύρω στα 42 εκατομμύρια. Αν προστεθούν σ' αυτόν και οι μετανάστες που εγκαταστάθηκαν στα άλλα μέρη της Αμερικής, ο αριθμός αυτός μπορεί να φτάσει τα 64 εκατομμύρια, μεγαλύτερο μέρος των οποίων καταλαμβάνουν οι Ευρωπαίοι μετανάστες. Ας σημειωθεί ότι το μέγεθος της υπερπόντιας Ευρωπαϊκής μετανάστευσης, από την εποχή της αποκάλυψης μέχρι τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ανήλθε σε (60) εκατ. μετανάστες (54). Περίπου 75% απ' αυτούς εγκαταστάθηκαν μόνιμως εκτός Ευρώπης. Βέβαια δεν πρέπει να μας διαφύγει το ότι η Αμερική, η Αυστραλία, το ήμισυ της Ασίας και λοιπά μέρη της Αφρικής υπήρξαν για μεγάλο χρονικό διάστημα αποικίες των Ευρωπαίων (55).

Όσον αφορά τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής μετανάστευσης εντός Ευρώπης - παρότι δεν ήταν καινούργιο φαινόμενο - αυτές διευρύνθηκαν και διαμόρφωσαν διάφορα πρότυπα από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και συγκεκριμένα κατά την δεκαετία του '60 λόγω της ανοικοδόμησης της Ευρώπης, μετά τις καταστροφές που προξενήθηκαν από τον πόλεμο (56). Κατά την περίοδο του μεσοπολέμου, το μεταναστευτικό ρεύμα είχε κατεύθυνση προς την Δύση. Στις αρχές της δεκαετίας του '60 το ρεύμα αυτό άλλαξε κατεύθυνση, από τις νότιες Ευρωπαϊκές χώρες προς τον Βορρά, στις βιομηχανικά ανεπτυγμένες κοινωνίες της ΒΔ Ευρώπης. Ο καθαρός αριθμός των εργαζομένων μεταναστών υπολογίζεται σε 3,7 εκατομ. άτομα στις χώρες αυτές κατά την περίοδο 1950-60, σε 4,91 εκατομ. κατά την διάρκεια 1960-70 και σε 2,2 εκατομ. κατά την διάρκεια 1970-74. Σ' αυτές τις χρονικές περιόδους υπολογίζεται ότι μειώθηκε δ ι α δ ο χ ι κ ά ο πληθυσμός της Νότιας Ευρώπης από την καθαρή μετανάστευση κατά 3,5 , 3,7 και 1,1 εκατομμύρια (57).

Ο αυξημένος αριθμός μεταναστών που εισέρχονται στην Ευρώπη από την Τουρκία και την Βόρεια Αφρική, και η αύξηση του ρυθμού των παλινοστούντων στην Ευρώπη, οδήγησαν στην αύξηση της καθαρής μετανάστευσης (Gross migration) στην

51. International Labour Office . (1959), Op. cit. p.33.

52. Warrens S.Thompson and C.J. Lewis 1965. Population problems. p.p.482-483.

53. International Encyclopedia of the Social Science 1968. pp.280-271."Migration by David L.Sills (ed).

54. Encyclopedia Britannica, Inc.William B.Publisher,London 1968. Vol.15 pp 421-22

55. Ibid, pp. 421-422.

56. Κασσιμάτη Κούλα (1984). Μετανάστευση, Op. cit.

57. United Nation 1980 "World Population Trends 8 policies - Vol. I pp. 115.

Ευρώπη στην χρονική περίοδο 1970-1974, πριν αρχίσει η εισερχόμενη μετανάστευση στην υποχώρηση λόγω των επιδράσεων της ενεργειακής κρίσης⁽⁵⁸⁾.

Στην χρονική περίοδο 1850 - 1900 οι ΗΠΑ σημείωσαν καθαρή αύξηση του πληθυσμού μέσω της μετανάστευσης που κυμάνθηκε μεταξύ 20-40 για κάθε 100 άτομα και προστέθηκαν στην φυσική αύξηση του πληθυσμού.

Στην περίοδο που ακολούθησε το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, η Αυστραλία, οι Η.Π.Α. και ο Καναδάς, σημείωσαν υψηλά ποσοστά καθαρής μετανάστευσης, σε σύγκριση με την φυσική αύξηση του πληθυσμού⁽⁵⁹⁾, ενώ τα κύματα των μεταναστών που εγκατάλειψαν την Ιρλανδία οδήγησαν στην μείωση του ρυθμού αύξησης του πληθυσμού όπου έχασε η Μάλτα το 70% περίπου από την φυσική αύξηση του πληθυσμού της λόγω της μετανάστευσης, η Πορτογαλία 60%, η Ιταλία 30%, Ισπανία 25% και η Ελλάδα και η Γιουγκοσλαβία 20% περίπου στην χρονική περίοδο 1959-1989⁽⁶⁰⁾.

Παρ'όλου που δεν υπάρχουν ακριβή στατιστικοί πίνακες για την μετανάστευση στις περισσότερες χώρες της Αφρικής και της Ασίας, είναι πιθανόν όμως όττα μεταναστευτικά ρεύματα είχαν άμεση επίδραση στην ανάπτυξη του πληθυσμού σ'αυτές τις περιοχές πολύ λιγότερο από τις περιοχές που μετανάστευσαν σ'αυτές οι Ευρωπαίοι, και αυτό λόγω του μικρού μεγέθους των μεταναστευτικών ρευμάτων σε σύγκριση με το σύνολο του πληθυσμού στις χώρες προέλευσης και προορισμού των μεταναστών αυτών. Επιπλέον η μετανάστευση στις αναφερόμενες περιοχές πραγματοποιήθηκε από και σε χώρες που χαρακτηρίζονται από υψηλούς ρυθμούς φυσικής αύξησης του πληθυσμού,

58. United Nations, (1979): World Population Trends and Policies, Vol. I. pp. 94-95.

59. International Labour Office (1959): Op. Cit pp 13-14.

60. United Nations (1973). Op. Cit p. 246.

γι' αυτό δεν αποτελεί η μετανάστευση εδώ σημαντικό παράγοντα στην αύξηση του πληθυσμού.

Παρ' όλα αυτά υπάρχουν μερικές εξαιρέσεις όπου η μετανάστευση επηρέασε την ανάπτυξη του πληθυσμού όπως στην Γκάνα, στη Ροδεσία, στην Νότια Αφρική και στο Χόνγκ Κόνγκ⁽⁶¹⁾, ενώ η περίπτωση της παλαιστίνης θεωρείται μοναδική, και η μετανάστευση είχε άμεση επίδραση στην μεγάλη αύξηση του πληθυσμού, όπου η αύξηση του πληθυσμού του Ισραήλ εξ' αιτίας της εισερχομένης μετανάστευσης σ' αυτήν απ' όλο τον κόσμο ξεπέρασε δύο φορές περίπου την φυσική αύξηση του πληθυσμού της στην χρονική περίοδο 1948 - 1960⁽⁶²⁾.

Όσον αφορά τις οικονομικές επιδράσεις της μετανάστευσης αυτής επηρεάζουν άμεσα την οικονομική εξέλιξη και το βιοτικό επίπεδο στις χώρες προέλευσης και υποδοχής
συγχρό-
νως.

Στις χώρες προέλευσης, η μετανάστευση συμβάλλει στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, ενώ οι χώρες υποδοχής αποκτούν το απαραίτητο εργατικό δυναμικό για τις ανάγκες της στελέχωσης και της ανάπτυξης των οικονομικών δραστηριοτήτων και των βιομηχανικών κέντρων τους. Επίσης και για την κάλυψη μερικών θέσεων ή επαγγελματιών που δεν βρίσκουν ανταπόκριση από το ντόπιο εργατικό δυναμικό.

Οι οικονομικές επιδράσεις της μετανάστευσης είναι θετικές και αρνητικές. Οι θετικές επιδράσεις για τους μετανάστες υφίστανται στην αύξηση των εισοδημάτων, των αποταμιεύσεων και των καταναλώσεων τους επίσης και στην ανάπτυξη του επιπέδου του επαγγελματικού κατάρτισμού τους και της τεχνικής και επαγγελματικής πείρας τους. Επιπλέον τους οδηγεί στην εκμάθηση μίας ξένης γλώσσας, και νέας τεχνογνωσίας.

Οι αρνητικές επιδράσεις υφίστανται στο γεγονός ότι η μετανάστευση θεωρείται μια σκληρή διαδικασία που περνάει κάθε μετανάστης που οι συνθήκες του τον ανάγκαζαν να εγκαταλείψει

61 . Ibid.

62 . Israel. Central Bureau of statistical Abstract of a Israel) 1965.
p. 21 In Principles of Demography 1985, by Ali, Yunis H., op. cit.

την πατρίδα του και να ζήσει σχεδόν σε μια απομόνωση σε μία χώρα διαφορετική από την χώρα του, που απαιτεί την προσαρμογή του για να μπορέσει να ανταποκριθεί στις ανάγκες και τις συνθήκες της νέας κοινωνίας και περιβάλλοντος. Υπάρχουν ακόμη προβλήματα που αφορούν την δεύτερη γενιά των μεταναστών όταν επιστρέφουν στην πατρίδα τους, όπου αντιμετωπίζουν μία πολιτιστική και γλωσσική σύγχυση⁽⁶³⁾.

Όσον αφορά τις χώρες προέλευσης των μεταναστών, οι θετικές επιδράσεις υφίστανται στην μείωση της ανεργίας και η αύξηση του ξένου συναλλάγματος μέσω των συναλλαγματικών που στέλνουν οι μετανάστες στους συγγενείς τους, και αυτό συμβάλλει με την σειρά του στην αύξηση του εθνικού εισοδήματος στις χώρες προέλευσης επίσης και στην αύξηση του ρυθμού της αποταμίευσης, τις επενδύσεις και τις απασχολήσεις από μία πλευρά, και στην αύξηση του επιπέδου της κατανάλωσης των αγαθών και των υπηρεσιών και στην βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών από την άλλη, σαν την θετική σημασία της μεταναστευσης στην βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών για τις χώρες προέλευσης.

Ενώ οι αρνητικές επιπτώσεις βρίσκονται στις αρνητικές συνέπειες λόγω της απώλειας των ειδικευμένων εργατών και την πιθανή έλλειψη σε εργατικά χέρια. Αυτή η περίπτωση ισχύει για τα Αιγυπτιακά μεταναστευτικά ρεύματα προς το εξωτερικό όπου η Αίγυπτος υποφέρει στην σημερινή φάση αρκετά από οξυμένη έλλειψη σε μερικές κατηγορίες των ειδικευμένων εργατών⁽⁶⁴⁾.

Είναι γνωστό πιά ότι η προγραμματισμένη και οργανωμένη μετανάστευση μπορεί να συμβάλλει στην αύξηση της παραγωγής και στην βραχυπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη ανάπτυξη του βιοτικού επιπέδου των μεταναστών.

63. Κασιμάτη, Κούλας (1984): Op Cit p. 10.

64. Birks, J.S. and Sinclair C.A. (1980): International migration and Development in the Arab Region. (ILO) and U.N. (ESCWA) p. 51.

Επίσης οδηγεί στην αύξηση των αστικών και βιομηχανικών περιοχών, στην μείωση του πληθυσμού της υπαίθρου, συμβάλλοντας έτσι στην χρησιμοποίηση σύγχρονων τεχνικών μέσης παραγωγής στον τομέα της οικονομικής γεωργίας⁽⁶⁵⁾.

Γενικά η μετανάστευση θεωρείται από τους βασικούς παράγοντες της οικονομικής και Δημογραφικής ανάπτυξης.

Παρόλο που οι μεταβλητές της γονιμότητας θεωρείται βασικό στοιχείο στον προσδιορισμό του ρυθμού της ανάπτυξης και της δημογραφικής δομής, ωστόσο το στοιχείο της μετανάστευσης θεωρείται σε πολλές χώρες βασικός παράγοντας στην ανάπτυξη και αυτό γίνεται φανερό σε διάφορες χώρες όπως: Η Τυνησία, η Ελλάδα, η Γαλλία, επίσης και στις χώρες της δυτικής Ευρώπης, της Μεσογείου, της μέσης Ανατολής και στην Βόρεια Αμερική.⁽⁶⁶⁾

Η διεθνής μετανάστευση μπορεί να αποτελέσει μια βασική λήθο στις στρατηγικές της ανάπτυξης, όχι μόνο λόγω της άμεσης επίδρασης της στον τομέα αυτό, αλλά διότι οι αναπτυξιακές πολιτικές μπορούν να εφαρμοσθούν με επιτυχία εδώ.

Η ανάλυση της πορείας της αγοράς εργασίας εγγυάται στην δυνατότητα της εκτίμησης του ρόλου της εισερχόμενης μετανάστευσης στον προσδιορισμό της προσφοράς και ζήτησης εργατικού δυναμικού και την εκμετάλλευση της τεχνολογικής προόδου και την αύξηση της συσσώρευσης του κεφαλαίου.

Παρόμοιες επιδράσεις έχει η εξωτερική μετανάστευση από πλευράς της διπλής επίδρασης της στην χρησιμοποίηση και εφαρμογή της τεχνολογικής προόδου και στην επιτάχυνση της συσσώρευσης του κεφαλαίου. Όμως μπορεί να οδηγήσει σε αρνητικές επιδράσεις.

Γενικά το γεγονός της εισαγωγής μετανάστευσης είναι ενισχυτικός παράγοντας στην ανάπτυξη.

Η διεθνής μετανάστευση δεν έχει μόνο βέβαιη συμβολή στην ανάπτυξη του κατά κεφαλήν εισοδήματος αλλά επιδρά θετικά και στην Εθνική ανάπτυξη.

65. Beijer, G. "Modern Patterns of International Migration Movements."

In Jackson, J.A. (ed) Migration op. cit. p. 51.

66. Tapinos, G. 1985 "International Migration and Development" In Population and Development in Middle East by H. M. (ESCOM) p. 261

Το θέμα της εκτίμησης της σχέσης ανάμεσα στην μετανάστευση και την ανάπτυξη από την σκοπία των χωρών προέλευσης πέρασε από διάφορα στάδια.

Οι εν λόγω χώρες έβλεπαν την μετανάστευση σαν μία αποζημίωση για μια αδύνατη ανάπτυξη. Άλλες χώρες την θεώρησαν στοιχείο που πετρέπει την μεταφορά της ανάπτυξης ανάμεσα στα κράτη για να φτάσουν στο τέλος στην εκτίμηση ότι είναι ένα φαινόμενο που περιέχει αντιφατικές συνέπειες και ότι οι συνέπειες αυτές εξαρτώνται από το βαθμό της αρμονίας τους με την στρατηγική της εθνικής ανάπτυξης.

Οι θετικές επιδράσεις της μετανάστευσης συνοψίζονται στην ελάφρωση της πίεσης στην αγορά εργασίας, στην πραγματική αύξηση του εισοδήματος των μεταναστών, και στην βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών.

Όμως μακροπρόθεσμα η μετανάστευση μπορεί να προκαλέσει αρνητικές συνέπειες που βλάπτουν την οικονομική ανάπτυξη. Αυτό ισχύει στην περίπτωση της Αιγύπτου. Επίσης το θέμα της μεταφοράς τεχνολογίας που υποτίθεται ότι πραγματοποιείται μέσω της μετανάστευσης, μπορεί να συμβεί σε πολλές από τις χώρες προέλευσης.

Η Ελληνική εμπειρία είναι μία απόδειξη οδού όπου τα Ελληνικά μεταναστευτικά ρεύματα στον εξωτερικό δεν επέφεραν αισθητά οικονομικά οφέλη ούτε οι τεχνολογικές μεταφορές είχαν μεγάλη σημασία⁶⁷.

Γενικά όμως μπορεί κανείς να πεί ότι η διεθνής κινητικότητα του εργατικού δυναμικού θα συμβάλει θετικά στην οικονομική ισορροπία ανάμεσα στις χώρες του κόσμου μέσω της μεταφοράς τεχνολογίας και της ανακατανομής των εισοδημάτων επίσης, στην κατανομή του εργατικού δυναμικού στον κόσμο.

Οι θετικές και αρνητικές επιδράσεις της μετανάστευσης, μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

67 . Κ.Κασιμάτη 1984. *op. cit.* p. 9-10.

3.4.1.1. Οι θετικές επιδράσεις.

1- Για το άτομο:

A- Η αύξηση του εισοδήματος και η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου.

B- Η άνοδος της πολιτιστικής συνείδησης.

Γ- Η αύξηση της τεχνογνωσίας.

2- Για τις χώρες προέλευσης:

A- Η βελτίωση της αποτελεσματικότητας της χρησιμοποίησης του συνόλου του εργατικού δυναμικού της χώρας.

B- Η αύξηση του εθνικού εισοδήματος και βελτίωση του βιοτικού επιπέδου.

Γ- Η μείωση του ελλείματος του ισοζυγείου πληρωμών ή αύξηση του πλεονάσματος του μέσω της αποταμίευσης των μεταναστών.

Δ- Ο περιορισμός της πίεσης στις πηγές πλούτου των χωρών προέλευσης.

Ε- Πιθανότητα περιορισμού της αύξησης του πληθυσμού

Όσον αφορά τις χώρες προορισμού, αυτές αποκτούν τις απαραίτητες τεχνολογικές εμπειρίες, επίσης και το απαραίτητο εργατικό δυναμικό που το χρειάζεται για την υλοποίηση των αναπτυξιακών προγραμμάτων τους.

3.4.1.2. Οι αρνητικές επιδράσεις:

1- Για τις χώρες προέλευσης

A- Αποδυνάμωση της δομής του εργατικού δυναμικού, γιὰ τον λόγο ότι η εξωτερική ζήτηση στα εργατικά χέρια συγκεντρώνεται τις περισσότερες φορές στους ειδικευμένους εργάτες και στις σπάνιες ειδικότητες.

B- Η αύξηση του ρυθμού της κατανάλωσης και η αλλαγή των τύπων του.

Γ- Η αύξηση του πληθωρισμού.

2- Για τις χώρες προορισμού

Α- Η αύξηση των προβλημάτων της Δημόσιας Διοίκησης εξαιτίας των πολλών εθνικοτήτων των μεταναστών πράγμα που οδηγεί στην αύξηση των πιθανοτήτων της διατριβής και στην σύγκρουση των συμφερόντων ανάμεσα στους μετανάστες και τους πολίτες των χωρών προορισμού.

Β- Η αλοιώση της πληθυσμιακής σύνθεσης.

3- 4-2. Οι ψυχολογικές και κοινωνικές επιδράσεις

Οι κοινωνιολόγοι και οι ψυχολόγοι διεξήγαγαν αρκετές έρευνες για την μέλετη των αυξανόμενων κοινωνικών και ψυχολογικών προβλημάτων που πηγάζουν από την διεθνή μετανάστευση, ειδικά σ'ότι αφορά την ένταξη διάφορων πληθυσμιακών στοιχείων στην κοινωνία.

Διότι η μετανάστευση βάζει τον μετανάστη σε μία δύσκολη στάση που απαιτεί κοινωνική, ψυχολογική και πολιτιστική προσαρμογή με τις ανάγκες της κοινωνίας που μετανάστευσε.

Η κατάσταση αυτή τον οδηγεί είτε στην πλήρη προσαρμογή, είτε στο να του δημιουργήσει δυσκολίες λόγω των συγκεκριμένων συνθηκών που αντιμετωπίζει, όπως η μεγάλη διαφορά των πολιτιστικών και κοινωνικών προτύπων ανάμεσα στις δύο κοινωνίες, η δυσκολία του στο να εγκαταλείπει τον παλιό τρόπο ζωής που είχε συνηθίσει, και ακόμη λόγω των δυσκολιών που προκύπτουν από την έλλειψη της γνώσης της καινούργιας γλώσσας, πράγμα που του δημιουργεί συγχύσεις και σοβαρές διαταραχές στην προσωπικότητα που οδηγούν με την σειρά τους σε πολλές ψυχολογικές ασθένειες και στην περιθεροποίηση.

Πολλοί ερευνητές ενδιαφέρθηκαν για τη μελέτη των σχέσεων των μεταναστών και της κοινωνικής τους θέσης από τη μία πλευρά και από την άλλη για τη σχέση τους με τις διάφορες ψυχασθένειες, την περιθωριοποίηση, τη διάλυση της οικογένειας, την ανεργία. Γενικώς τα αποτελέσματα απέδειξαν ότι οι μετανάστες είναι εκτεθειμένοι σε τέτοια προβλήματα περισσότερο από τους ντόπιους κατοίκους⁽⁶⁸⁾.

Οι μελέτες που ασχολήθηκαν μ'αυτό το θέμα στις Η.Π.Α. και στον Καναδά έδειξαν ότι ο ρυθμός των πλημελειμάτων των ανηλίκων της δεύτερης γενιάς των μεταναστών είναι αρκετά υψηλός σε σύγκριση μ'αυτόν της πρώτης γενιάς,⁽⁶⁹⁾ δεδομένου ότι οι στατιστικοί πίνακες των Η.Π.Α. δείχνουν ότι ο ρυθμός της εγκληματικότητας

68 . Ali, Yunis, H. 1985. "Principles of Demography".

OP.Cit. p222.

69 . Ross, E.J. 1941. "Fundamental Sociology. In Ali, Yunis Demography.op.cit.

στους έγχρωμους μετανάστες είναι ίσο μ' αυτό των υπόλοιπων πολιτών. (70)

Ο Καθηγητής Β.Φίλιας αναφέρει βάσει της Ελληνικής εμπειρίας στην μετανάστευση στην Δ.Γερμανία ότι η παράνομη συμπεριφορά στα μέλη της δεύτερης γενιάς των μεταναστών είναι αρκετά υψηλή λόγω των εργασιακών και βιοτικών συνθηκών τους. Και αυτό είναι πιαστικό φαινόμενο παρ'όλο που μέχρι τώρα η αναλογία της εγκληματικότητας είναι υψηλότερη στους ανήλικους των ντόπιων κατοίκων, και αυτό κατά τη γνώμη του οφείλεται στο ότι τα παιδιά των μεταναστών που γεννήθηκαν στις χώρες υποδοχής δεν ξεπέρασαν ακόμη τα 15 χρόνια τους (71).

Είναι αναμφίβολο ότι οι δυσκολίες που περιλαμβάνουν οι διαδικασίες της προσαρμογής μπορούν να οδηγήσουν τους μετανάστες σε ένα προσωπικό και πολιτιστικό διχασμό, γι' αυτό το φαινόμενο της ένταξης των μεταναστών στην κοινωνία εγνώρισε μεγάλο ενδιαφέρον από τους κοινωνιολόγους, περισσότερο από τις άλλες πλευρές της μετανάστευσης.

Η μελέτη του (W.I. Thomas) και του (F.Znaniecki) που αφορούν την μετανάστευση των Πολωνών στην Η.Π.Α., θεωρείται η πρώτη προσπάθεια για την ανάλυση της διαδικασίας προσαρμογής των μεταναστών στο νέο περιβάλλον και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

Μελέτες αυτές επιβεβαιώνουν την απομόνωση των μεταναστών αυτών από τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας, και την απομάκρυνση τους από μερικές δραστηριότητες της κοινωνικής ζωής, και της αναδειξής τους σε συγκεκριμένους ρόλους.

Επίσης επιβεβαιώνουν τις δυσκολίες που συνδέονται με την προσαρμογή, και την εκμάθηση νέων ρόλων και συνηθειών και την κατανόηση νέων ρυθμών συμπεριφοράς. (72)

Η μελέτη του (SPIRO-M) που αφορά την διαδικασία της (πολιτιστικής επαγωγής) που περιλαμβάνει τα μεταναστευτικά ρεύματα

70. Ibid

71. Φίλιας Βασίλης. 1986. "Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις"

5 έκδοση. Αθήνα. Σελ. 111-112.

72. Ali, Yunis, H. 1985. Principles of Demography. op.cit. p. 222

που εισέρχονται στις Η.Π.Α, έφθασε στο συμπέρασμα ότι η καταπίεση και οι φυλετικές διακρίσεις εις βάρος των μεταναστών από τα μέλη της Αμερικάνικης Κοινωνίας, θεωρούνται από τους βασικούς παράγοντες που εμποδίζουν τις διαδικασίες της προσαρμογής.

Επίσης ανέφερε ότι υπάρχει σχέση ανάμεσα στους οικογενειακούς θεσμούς και στην θρησκεία από την μία και στην διαδικασία της προσαρμογής από την άλλη. (73)

Ο (Eisenstadt, S-N) ανέφερε τρεις ενδείξεις για την ολοκληρωμένη ένταξη των μεταναστών στην κοινωνία.

Α- Η πολιτιστική προσαρμογή, που εκφράζεται με την εκμάθηση, και την αφομοίωση των συνηθειών των νέων ρόλων και των νέων τύπων αγωγής.

Β- Η προσωπική προσαρμογή: δηλαδή όταν ελαττώνονται τα φαινόμενα των αναταραχών στην προσωπικότητα όπως: οι αυτοκτονίες, οι παρανομίες και οι ψυχολογικές ασθένειες.

Γ. Η σκορπισμένη διαμονή: επειδή οι μετανάστες δεν συγκεντρώνονται σε ένα συγκεκριμένο τομέα όπως είναι ο οικονομικός ή πολιτικός ή σε μία περιοχή, γι' αυτό δεν έχουν ανεξάρτητη ταυτότητα (74).

Ο Sauvy ανέφερε ότι υπάρχουν παράγοντες αφομοίωσης των μεταναστών. Υπάρχει όμως και αναλογική σχέση μεταξύ της ολοκληρωμένης αφομοίωσης των μεταναστών και των γεννιών τους. Η πολιτιστική αφομοίωση είναι περισσότερο εφαρμόσιμη στη δεύτερη ή τρίτη γεννιά τους.

Βλέπει ακόμη την οικολογική διαφορά της μητέρας-πατρίδας των μεταναστών με τη χώρα που τους "υποδέχθηκε", την εκπαίδευση-μόρφωση που διατελείται επιπλέον με την εθνική γλώσσα της χώρας-υποδοχής και όχι της μητέρας-πατρίδας, και τον γάμο των μεταναστών με υπηκόους της χώρας-υποδοχής. Όλοι αυτοί θεωρούνται βασικοί παράγοντες της ένταξης των μεταναστών στη νέα κοινωνία (75).

73. SPIRO, M: The Acculturation of American Groups. American Anthropologist, 1955, 57. pp. 1240-1252.

74. Eisenstadt, S. N. 1954. "The Absorption of Immigrants, In Ali, Yunis. 1985. op.cit.

75. Sauvy, Alfred. 1969. "General theory of population". George Weidenfeld and Nicolson Ltd, London pp-460-494.

ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ, ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΟΝ ΑΡΑΒΙΚΟ ΚΟΣΜΟ

4.1. Η δημογραφική σύνθεση του πληθυσμού

Το σύνολο του πληθυσμού στον Αραβικό Κόσμο που έφθασε στα 192 εκατ. το 1985, αποτελεί το 4% του συνόλου του πληθυσμού στον κόσμο, πράγμα που σημαίνει ότι ο αραβικός πληθυσμός θεωρείται πέμπτος πληθυσμιακός όγκος στον κόσμο, μετά από την Κίνα, την Ινδία, την Σοβιετική Ένωση και τις ΗΠΑ και προβλέπεται να φτάσει στα 257 εκατ. το 1995, δηλαδή να σημειώσει αύξηση κατά το 1/3 στα επόμενα δέκα χρόνια, λόγω του γοργού ρυθμού αύξησης του πληθυσμού που θεωρείται από τους πλέον επιτυχημένους στον κόσμο, όπου έφτασε στο 3,2% στην χρονική περίοδο μεταξύ 1980-1985, έναντι του 1,7% που είναι ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού στον κόσμο, 0,6% στις αναπτυγμένες βιομηχανικά χώρες και 2% στις αναπτυσσόμενες χώρες⁽¹⁾.

Ο πληθυσμός στον Αραβικό κόσμο κατανέμεται σε 22 αραβικές χώρες, 13 από αυτές βρίσκονται στην Ασιατική Ήπειρο, με πληθυσμό 60 εκατομμύρια κατοίκους και αποτελούν το 31% από το σύνολο του πληθυσμού στον Αραβικό κόσμο. Τα υπόλοιπα 132 εκατομμύρια κάτοικοι κατανέμονται σε 9 Αραβικές χώρες της Αφρικανικής ηπείρου, με αναλογία που φθάνει στο 69% από πλευράς κατανομής του πληθυσμού ανάμεσα στις δύο ηπείρους υπόψη της Αφρικάνικης.

Η Αίγυπτος που βρίσκεται στην πρώτη θέση από πλευράς πληθυσμού, ξεπέρασε τα 47 εκατομμύρια κατοίκους και αναλογεί το 25% του συνόλου του πληθυσμού στον Αραβικό κόσμο.

(1) : League of Arab States, 1986: The Economic Arabic Report, p. 81

Επίσης, υπάρχουν άλλες τρεις Αραβικές χώρες που ο πληθυσμός τους ξεπερνάει τα 20 εκατομ. κατοίκους. Όπως, το Μαρόκο 22 εκατομ., το Σουδάν επίσης 22 εκατομ. και η Αλγερία με 21 εκατομ. κατοίκους.

Η ομάδα αυτή αντιπροσωπεύει το 34% του συνόλου του Αραβικού πληθυσμού, ενώ ο πληθυσμός των πετρελαιο-παραγωγικών Αραβικών χωρών^{**} αποτελεί το 18% του συνόλου του Αραβικού πληθυσμού. Στην ομάδα αυτή, το Ιράκ κατέχει την πρώτη θέση, διότι ο πληθυσμός του έχει ξεπεράσει τα 15 εκατομ. που αντιπροσωπεύει το 44% από το σύνολο του πληθυσμού της ομάδας των πετρελαιοπαραγωγικών Αραβικών χωρών. Την δεύτερη θέση την κατέχει η Σαουδική Αραβία με 11 εκατ. κατοίκους, δηλ. 32% του συνολικού πληθυσμού της ομάδας των πετρελαιοπαραγωγικών χωρών.

Ο πληθυσμός των υπόλοιπων Αραβικών χωρών ξεπερνάει τα 43 εκατομ. κατοίκους και αντιπροσωπεύει το 23% του συνόλου του Αραβικού πληθυσμού. Την πρώτη θέση στην ομάδα αυτή την κατέχει η Συρία. Ο πληθυσμός της ξεπέρασε τα 10 εκατομ. κατοίκους, όπως δείχνει ο πίνακας (1).

Η Αραβική δημοκρατία της Αιγύπτου διαδραματίζει πρωτοποριακό ρόλο στον Αραβικό κόσμο, λόγω της πρώτης πληθυσμιακής θέσης που κατέχει στην Αραβική περιοχή, 25% στο σύνολο του Αραβικού πληθυσμού. Για τον λόγο αυτό, είναι χρήσιμο να αναφερθούμε στις πληθυσμιακές ιδιότητές της, για τον ενδεικτικό χαρακτήρα που παρουσιάζει.

Η πιο λεπτή πληθυσμιακή περίοδος στην ιστορία της Αιγύπτου, άρχισε στο τέλος της 10ετίας του '40. Έτσι, ο πληθυσμός της έφτασε από 18 εκατομ. το 1947, στα 26 εκατομ. το 1960. Στη συνέχεια ανέβηκε στα 30 εκατομ. το 1966 και στα 38 εκατομ. το 1976, για να ξεπεράσει τα 45 εκατ. το 1984. Σύμφωνα πάντοτε με τις εκτιμήσεις της ESCWA* είναι κοινά αποδεκτό ότι η αύξηση του πληθυσμού αποτελεί ένα πρόβλημα με επεκτεινόμενες διαστάσεις κινδύνων για την Αίγυπτο, επειδή

** : Economic and Social Commission for Western Asisa.

* : Οι πετρελαιοπαραγωγικές Αραβικές χώρες αποτελούνται από τις εξής Αραβικές χώρες: Ιράκ, Σαουδική Αραβία, Λιβύη, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Ουμάν, Μπαχρέιν, Κάταρ και Κουβέιτ (δεν συμπεριλαμβάνει αυτή η ομάδα την Αλγερία επειδή μπήκε στην προηγούμενη ομάδα).

1. Επειδή ο πληθυσμός της Αιγύπτου διπλασιάστηκε στην χρονική περίοδο μεταξύ 1897-1947, δηλαδή σε πενήντα χρόνια. Επίσης, ξαναδιπλασιάστηκε σε τριάντα χρόνια μόνο, μεταξύ της χρονικής περιόδου 1947-1976.

Αν πάρουμε υπόψη μας την έλλειψη ισορροπίας μεταξύ του γρήγορου ρυθμού αύξησης του πληθυσμού και του υπαρκτού πλούτου, καταλήγουμε στο συμπέρασμα, ότι η Αίγυπτος αντιμετωπίζει πρόβλημα κατανομής πληθυσμού⁽²⁾.

Κατά την απογραφή του 1976 που πραγματοποιήθηκε μεταξύ 22-23 Νοεμβρίου, ο πληθυσμός της Αιγύπτου ήταν 36.626.204 κάτοικοι (Πίνακας 2). Επίσης ο αριθμός των πολιτών που ζούσαν έξω από την χώρα εκείνη την περίοδο ήταν 1.425.000, συν τα 147.000 πολίτες που ζουν στις κατεχόμενες Αιγυπτιακές περιοχές από το Ισραήλ⁽³⁾.

Η έκταση της Αιγύπτου φθάνει στο 1 εκατομμύριο τετραγωνικά χιλιόμετρα περίπου. Η έκταση αυτή είναι επαρκής για να συμπεριλάβει μεγάλο αριθμό κατοίκων, όμως οι φυσικές συνθήκες της Αιγύπτου επιτρέπει την κατοίκηση σε μία πολύ μικρή έκταση που περιορίζεται στις εκτάσεις γύρω από το πέρασμα του ποταμού Νείλου και το Δέλτα του Νείλου και σε περιορισμένες άλλες περιοχές που το σύνολό τους φθάνει μόνο σε 52.651 τετραγ. χιλιόμετρα που αναλογεί στο 5,3% της συνολικής έκτασης της χώρας.

Η γενική πυκνότητα του πληθυσμού κατά την απογραφή του 1976 είναι 44 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, που οπωσδήποτε θεωρείται μικρή πυκνότητα σε σχέση με την πυκνότητα

(2) : United Nations: "ESCWA" 1986- Κατάσταση πληθυσμιακών εστιών στην Αίγυπτο, p.3.

(3) : U.N. (ESCWA) 1981- "Population condition in the Western Asia". A case-study of Egypt, p. 6.

του πληθυσμού στις γεωργικές και κατοικημένες περιοχές ξεπερνάει στους 1000 κατοίκους ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο το 1976⁽⁴⁾.

Ο πληθυσμός της Αιγύπτου κατανέμεται σε 25 νομούς, διαιρεμένους σε τρεις ομάδες: Η πρώτη περιλαμβάνει 17 νομούς και είναι γνωστοί σαν γεωργικοί νόμοι και βρίσκονται γύρω από τον ποταμό Νείλο στο νότο και στο Δέλτα του Νείλου στο Βορρά. Η αναλογία των κατοίκων σ'αυτούς τους νομούς φθάνει στο 77,9% από το σύνολο του πληθυσμού της Αιγύπτου.

Η δεύτερη ομάδα που αποτελείται από τους μεθοριακούς νομούς, περιλαμβάνει τέσσερεις νομούς που η έρημος αποτελεί τη μεγαλύτερη έκτασή τους, γι' αυτό και ονομάζονται ερημικοί νομοί, και είναι οι μεγαλύτεροι, νομοί από απόψεως ερήμου και λιγότεροι σε πληθυσμό, η αναλογία της κατοίκησης τους είναι η χαμηλότερη στην Αίγυπτο, 0,7% από το σύνολο του πληθυσμού.

Η τρίτη ομάδα αποτελείται από τους αστικούς νομούς και συγκεντρώνει τις μη γεωργικές οικονομικές δραστηριότητες, και περιλαμβάνει τους νομούς του Καΐρου, της Αλεξάνδρειας, του Μπορ Σάιντ και το Σουέζ. Η αναλογία της κατοίκησης σ'αυτούς τους νομούς φθάνει στο 21,4% περίπου από το σύνολο των κατοίκων στην Αίγυπτο. Η πυκνότητα των κατοίκων στην πόλη του Καΐρου έφθασε στο 23.688 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο.

Η αναλογία της αύξησης του Αστικού Αιγυπτιακού πληθυσμού, κατά την απογραφή του 1960, ήταν 37,4%, έφθασε στο 40,5% κατά την απογραφή του 1966 και στο 43,8% κατά την απογραφή του 1976 (Πίνακας 3), ενώ οι εκτιμήσεις της αρμόδιας υπηρεσίας των Ενωμένων Εθνών δείχνουν ότι η αναλογία του αστικού

(4) : Ibid.

πληθυσμού στην Αίγυπτο έφθασε στο 47,5% το 1984⁽⁵⁾.

4.1.1. Ρυθμός αύξησης του πληθυσμού

Ο μέσος όρος ρυθμού αύξησης του πληθυσμού στον Αραβικό κόσμο στη χρονική περίοδο μεταξύ 1960-1970 έφθασε στο 3,5%. Ο ρυθμός αυτός διαφέρει από μιά Αραβική χώρα στην άλλη. Έτσι, ενώ χαρακτηρίζεται από μεγάλη αύξηση στις πετρελαιοπαραγωγικές αραβικές χώρες που φθάνει στο 9,9% και 9,3% στα Αραβικά εμιράτα, στις υπόλοιπες Αραβικές χώρες είναι πιο χαμηλό, π.χ. στην Τυνησία ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού είναι 2,0%, στο Σουδάν 2,1%, στη Νότια Υεμένη 2,2%. Έτσι, ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού σ'αυτές τις χώρες χαρακτηρίζεται χαμηλότερος σε σύγκριση με το ρυθμό των υπόλοιπων Αραβικών χωρών.

Επίσης, στη χρονική περίοδο μεταξύ 1970-1980, ο μέσος όρος ρυθμού αύξησης του πληθυσμού στον Αραβικό κόσμο, αυξήθηκε σε σύγκριση με την προηγούμενη περίοδο και έφθασε στο 3,9%, ενώ ο ρυθμός αύξησης στις αραβικές χώρες κυμάνθηκε μεταξύ 16,6% και 0,6%.

Αντίθετα, οι εκτιμήσεις του ρυθμού αύξησης του πληθυσμού στον Αραβικό κόσμο για την περίοδο 1980-2000 προβλέπεται μιά σχετική πτωτική τάση. Κατά τις εκτιμήσεις αυτές, ο μέσος όρος ρυθμού αύξησης στην περίοδο αυτή θα είναι 3,0% ενώ οι ρυθμοί αύξησης στις Αραβικές χώρες θα κυμανθούν μεταξύ 4,1% και 2,0%, όπως δείχνει ο πίνακας(4).

Ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού παρουσίασε από το 1950 μιά ανοδική τάση που συνεχίζεται μέχρι σήμερα και οι περισσότερες πληθυσμιακές εκτιμήσεις δείχνουν ότι η ανοδική τάση του ρυθμού αύξησης του πληθυσμού θα συνεχισθεί μέχρι το τέλος του αιώνα μας. Όμως στις αρχές του εικοστού πρώτου αιώνα, θα αρχίσει να παρουσιάζει μιά πτωτική τάση⁽⁶⁾.

(5) U.N. ESCWA (1985): Demographic and related socio-economic data sheets, p. 39.

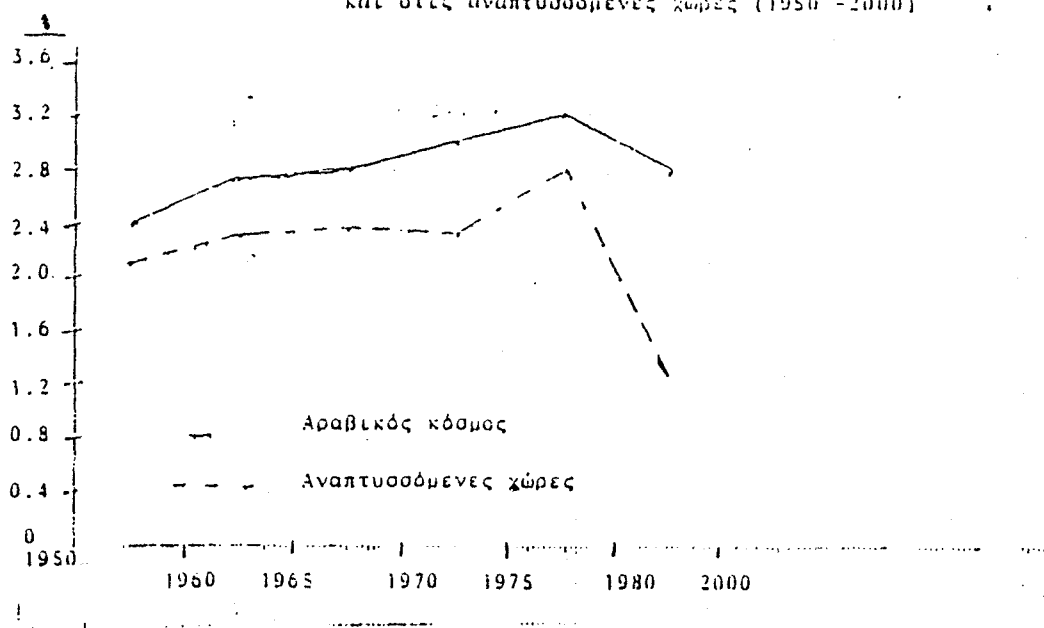
(6). Serageldin, Ismail: 1985 "Manpower and development in the Arab Countries", In Employment policy and Arab manpower migration

Ο μέσος όρος ρυθμού αύξησης του πληθυσμού στον Αραβικό κόσμο για την χρονική περίοδο 1950-1960 έφτασε στο 2,4%, ενώ ο ρυθμός αυτός στις αναπτυσσόμενες χώρες δεν ξεπέρασε το 2,1%.

Η ανοδική πορεία του ρυθμού αύξησης στον Αραβικό κόσμο συνεχίστηκε για να φτάσει στην επόμενη δεκαετία 1960-1970 στο 2,8% ενώ στις αναπτυσσόμενες χώρες ήταν 2,3%.

Στην χρονική περίοδο μεταξύ 1970-1975 ο ρυθμός αυτός στον Αραβικό κόσμο ανέβηκε περισσότερο κι'έφθασε στο 3%, ενώ στις αναπτυσσόμενες χώρες ήταν 2,3% στην ίδια χρονική περίοδο, όπως δείχνει το διάγραμμα (1).

ΣΧΗΜΑ (1) : Ρυθμός αύξησης του πληθυσμού στον Αραβικό κόσμο και στις αναπτυσσόμενες χώρες (1950 - 2000)

1) Πηγή : U.N. (1980); Demographic indicators of countries: Estimates and Projections as assessed in 1980.

Οι λόγοι της αύξησης του πληθυσμού στον Αραβικό κόσμο οφείλονται στην αύξηση του συντελεστή γεννήσεων σε σύγκριση μ'αυτούς της θνησιμότητας, δηλαδή αυτό που ονομάζεται η φυσική αύξηση του πληθυσμού. Λόγω της πτώσης του συντελεστή της θνησιμότητας εξ αιτίας της βελτίωσης της ιατρικής περίθαλψης και τη συνεχή ανοδική πορεία του συντελεστή των γεννήσεων που συνεχίζει να διατηρεί το ψηλό επίπεδο των γεννήσεων που ξεπέρασε το 40‰.

Οι στατιστικές καταστάσεις των Ενωμένων Εθνών δείχνουν ότι ο μέσος όρος ακαθάριστου συντελεστή της γεννητικότητας έφθασε στο 43,4‰ στη χρονική περίοδο μεταξύ 1975-1980. Ο υψηλός βαθμός του συντελεστή αυτού προκύπτει από τη σύγκρισή του μ' αυτό των αναπτυσσόμενων χωρών που είναι 33‰ και αυτού των αναπτυγμένων χωρών που είναι 16‰ στην ίδια χρονική περίοδο που αναφέραμε⁽⁷⁾.

Ο μέσος όρος ακαθάριστου συντελεστή θνησιμότητας στον αραβικό κόσμο στη χρονική περίοδο 1975-1980, ήταν 13,8‰, ενώ ο ίδιος συντελεστής στις αναπτυσσόμενες χώρες δεν ξεπέρασε το 12‰ και στις αναπτυγμένες χώρες-το 9,4‰ στην ίδια χρονική περίοδο.

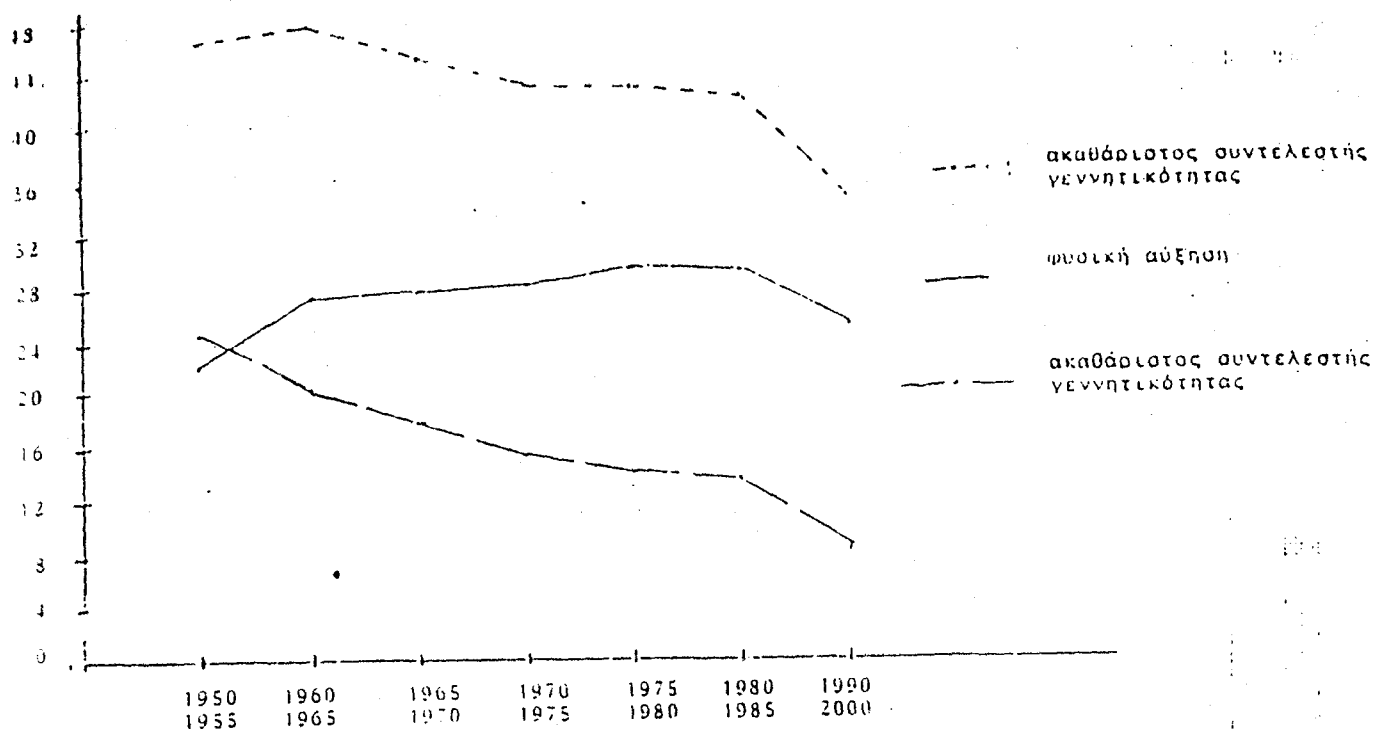
Όσον αφορά την φυσική αύξηση του πληθυσμού στον αραβικό κόσμο, ο ρυθμός αύξησής του ήταν 29,6‰, ενώ στις αναπτυσσόμενες χώρες ήταν 21‰ και στις αναπτυγμένες χώρες 6,6‰.

Ο συντελεστής θνησιμότητας στον Αραβικό κόσμο παρουσίασε πτωτική τάση στην χρονική περίοδο μεταξύ 1950-1975· η πτώση αυτή εκτιμάται γύρω στο 44%, την ώρα που η πτώση στον συντελεστή γεννητικότητας δεν ξεπερνάει το 8%.

Το διάγραμμα (2) δείχνει τον συντελεστή γεννητικότητας και θνησιμότητας στον Αραβικό κόσμο στη χρονική περίοδο μεταξύ 1950-2000.

(7): United Nations: Demographic indicators of countries, estimates and projection, as assessed in 1980, pp. 66-98.

ΣΧΗΜΑ (2) : Συντελεστής γεννητικότητας και συντελεστής θνησιμότητας και ρυθμός φυσικής αύξησης του πληθυσμού στον Αραβικό κόσμο (1950-2000)

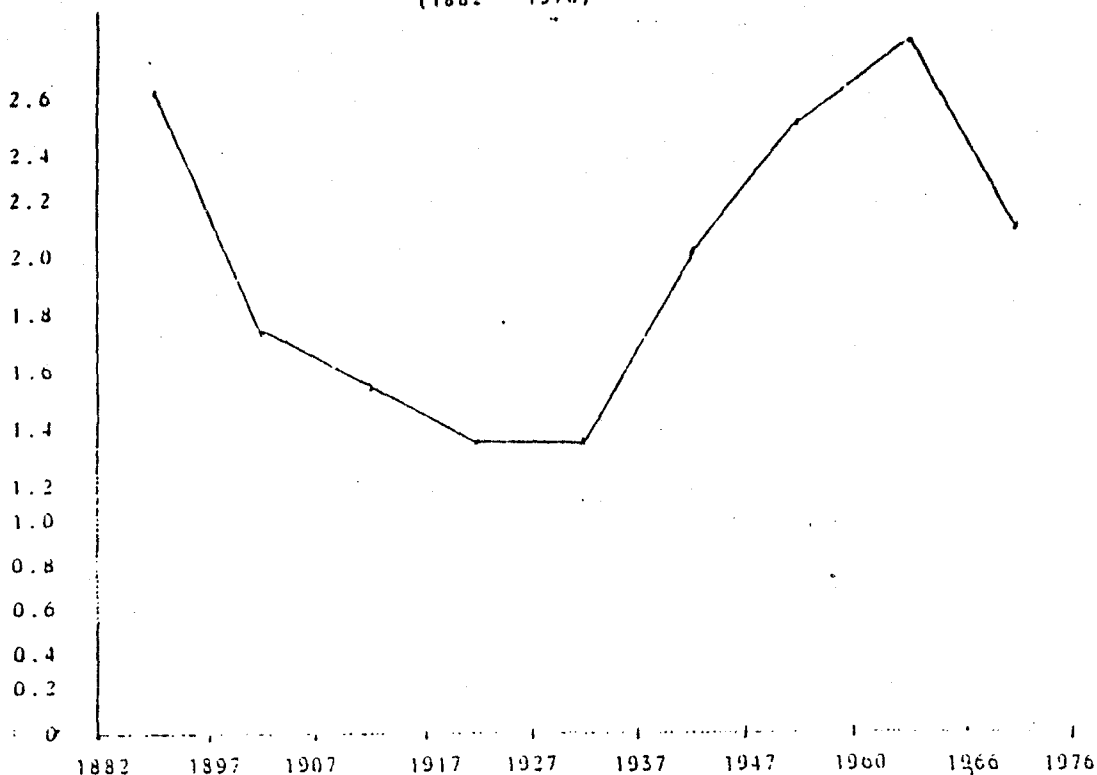

(Πηγή) : U.N. Demographic indicators of countries, 1980, op.cit.

Η Αίγυπτος είναι από τις πρώτες Αραβικές χώρες που κατέχουν δημογραφικές καταστάσεις που στηρίζονται σε τακτικές απογραφές του πληθυσμού. Η πρώτη εθνική απογραφή του πληθυσμού στην Αίγυπτο έγινε στα 1882· από τότε οι εθνικές απογραφές στη χώρα αυτή συνεχίστηκαν ανά μία απογραφή κάθε δέκα χρόνια.

Οι καταστάσεις των διαφόρων απογραφών δείχνουν ότι ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού στην χρονική περίοδο 1882-1897, ήταν 2,4%, στην επόμενη περίοδο 1897-1907 παρουσίασε μία πτωτική τάση για να φθάσει στο 1,5%. Η πτωτική αυτή τάση συνεχίστηκε στην περίοδο 1917-1927 για να φθάσει στο 1,1% (πίνακας 5). Από το 1947 παρουσιάζει μία ανοδική πορεία και φθάνει στο 2,5% στην περίοδο μεταξύ 1947-1960 και 2,4% μεταξύ 1960-1966, ενώ μεταξύ 1966-1976 ήταν 2,3%, όπως δείχνει το διάγραμμα (3).

ΣΧΗΜΑ (3): Ρυθμός αύξησης του πληθυσμού στην Αίγυπτο
(1882 - 1976)

2. Πηγή: Central Agency for public mobilisation and statistics (1978): Detailed results of the 1976 population and housing census, Cairo.

Ο συντελεστής της γονιμότητας ήταν υψηλός στην Αίγυπτο για μεγάλη χρονική περίοδο, όμως από το 1966 ο συντελεστής αυτός παρουσίασε πτωτική τάση. Έτσι, ενώ ο συντελεστής γονιμότητας μέχρι εκείνη τη χρονολογία κυμαινόταν μεταξύ 5,9% και 6,2% και το 1976 γύρω στο 5%⁽⁸⁾, στο 1984 έφτασε στα 5,4%⁽⁹⁾.

Όσον αφορά τον συντελεστή γονιμότητας κατά ηλικίες, αυτός παρουσιάζει ανοδική τάση στις κατηγορίες με ηλικία που κυμαίνεται μεταξύ 25-29 και 30-34.

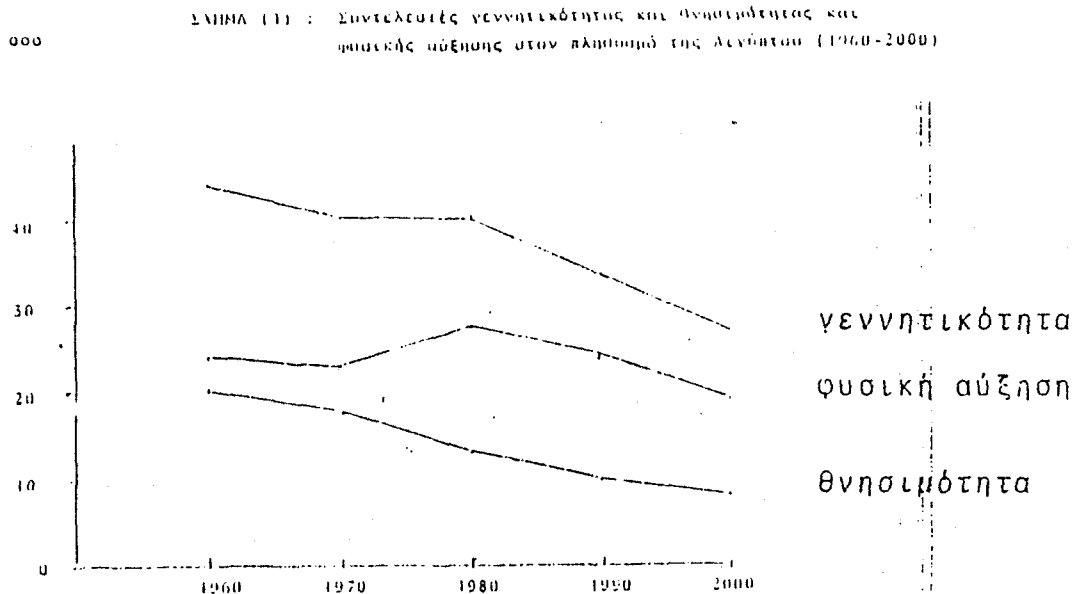
Έτσι, ο συντελεστής γονιμότητας της κατηγορίας 30-34 χρονών, έφθασε στο 290‰ το 1966 και 258,5‰ το 1969, ενώ ο συντελεστής γονιμότητας της κατηγορίας 45-49 σημείωσε την λιγότερη αναλογία όπου το 1966 και έφθασε στο 54,8‰ και το 1969 50,6‰ (Πίνακας 6).

(8): U.N.ESCWA (1981): Population condition in the Western Asia, op. cit. p. 11.

(9): U.N.ESCWA (1985): Demographic and related data sheets, op.cit. p. 36.

Ο ακαθάριστος συντελεστής γεννητικότητας έφθασε το 1960 στο 44‰ και ο ακαθάριστος συντελεστής θνησιμότητας 20‰. Έτσι η φυσική αύξηση του πληθυσμού ήταν 24‰. Το 1970, ο συντελεστής αυτός της γεννητικότητας έφθασε στο 40‰, ενώ ο ακαθάριστος συντελεστής θνησιμότητας παρουσίασε πτωτική τάση και κατέβηκε στο 17‰: έτσι η φυσική αύξηση του πληθυσμού έφθασε εδώ στο 23‰.

Το 1980 ο ακαθάριστος συντελεστής γονιμότητας κυμάνθηκε στα ίδια επίπεδα με το 1970, ενώ ο ακαθάριστος συντελεστής θνησιμότητας έπεσε στο 13‰, για να ανέβει η φυσική αύξηση του πληθυσμού στο 27‰, όπως δείχνει το διάγραμμα (4).

3. Πηγή : The World Bank, World Development Report (1984) Washington D.C.: The Bank.

Όσον αφορά τις επιδράσεις των διεθνών μεταναστευτικών ρευμάτων στον πληθυσμό των αραβικών χωρών, παρατηρείται ότι οι επιδράσεις αυτές στην αύξηση ή πτώση του πληθυσμού είναι ελάχιστες. Διότι, ναι μεν οι πετρελαιοπαραγωγικές αραβικές χώρες απορρόφησαν μεγάλο αριθμό εργαζομένων που προέρχονται από μη αραβικές χώρες, αλλά, παράλληλα, υπάρχει ένα αντίθετο μεταναστευτικό αραβικό εργατικό ρεύμα, προς τις Αραβικές χώρες κυρίως από την Αίγυπτο, την/το ^{Αλγερία} Μαρόκο, την Τυνησία, την Συρία και τον Λίβανο, που κατευθύνεται στις βιομηχανικές χώρες και κυρίως στη δυτική Ευρώπη και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το διεθνές μεταναστευτικό ρεύμα έχει διαφορετικές επιδράσεις στις αραβικές χώρες. Έτσι, ενώ οι επιδράσεις αυτές ήταν θετικές στην άνοδο του συντελεστή αύξησης του πληθυσμού, στις πετρελαιοπαραγωγικές αραβικές χώρες, όπου δέχθηκαν ένα εκτεταμένο διεθνές μεταναστευτικό ρεύμα, ειδικά μετά την άνοδο των επενδύσεων

των πετρελαϊκών πλούτων της στη δεκαετία του εβδομήντα, όπου έφθασε ο μέσος όρος συντελεστή αύξησης του πληθυσμού σε επτά πλούσιες αραβικές χώρες στην παραγωγή πετρελαίου (Κουβέιτ, Σαουδ. Αραβία, Αραβικά εμιράτα, Κατάρ, Μπαχρέιν, Ουμάν και Λιβύη) γύρω στο 6,1% στη χρονική περίοδο μεταξύ 1970-1980, την ώρα που ο συντελεστής αυτός δεν ξεπέρασε το 2,6% στην ίδια χρονική περίοδο σε 8 αραβικές χώρες που εξαγωγήν εργατικά χέρια*.

Είναι βέβαιο πως το εισερχόμενο εξωτερικό μεταναστευτικό ρεύμα που γνώρισαν οι πετρελαιοπαραγωγικές χώρες συνέβαλε θετικά στην άνοδο της αύξησης του πληθυσμού, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες χώρες που η φυσική αύξηση είναι αυτή που παίζει το σημαντικό ρόλο στην αύξηση του πληθυσμού. Τα διεθνή μεταναστευτικά ρεύματα που κατευθύνθηκαν στις πετρελαϊκές χώρες, συνέβαλαν κατά 49% στη σημειωμένη αύξηση του πληθυσμού, ενώ η φυσική αύξηση του πληθυσμού συνέβαλε κατά 51% στην αύξηση αυτή, στην χρονική περίοδο μεταξύ 1975-1980⁽¹⁰⁾, σε αντίθεση με τις μη πετρελαιοπαραγωγικές αραβικές χώρες που η φυσική αύξηση του πληθυσμού έπαιξε το κύριο ρόλο στην αύξηση του πληθυσμού. Επιπλέον, τα εξερχόμενα μεταναστευτικά ρεύματα από τις χώρες αυτές οδήγησαν στην πτώση της αύξησης του πληθυσμού τους. Έτσι, στο Λίβανο, τα μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα των Λιβανέζων στις αραβικές & μη χώρες επέδρασαν αρνητικά στον συντελεστή αύξησης του πληθυσμού της χώρας αυτής, όπου έπεσε στο 0,6% στην χρονική περίοδο 1970-1980, ενώ ήταν 2,9% στην περίοδο 1960-1970 (πίνακας 2).

Επίσης τα εξερχόμενα μεταναστευτικά ρεύματα από την Νότια και Βόρεια Υεμένη και την Αίγυπτο συνέβαλαν αρνητικά στον ρυθμό αύξησης του πληθυσμού σ' αυτές τις χώρες εξαιτίας της μετανάστευσης μεγάλου αριθμού από τους κατοίκους

* : Οι αραβικές αυτές χώρες είναι : Αίγυπτος, Βόρ.Υεμένη, Ιορδανία, Λίβανος, Συρία, Μαρόκο, Τυνησία και η Νότ.Υεμένη
(10): Kingsley, Davis : "International inequality and migration in the Middle East and North Africa: An analysis of trends and issues". Population Bulletin of ESCWA, No 21 (December 1981), p.13.

τους είτε στις αραβικές χώρες είτε στις άλλες χώρες του εξωτερικού⁽¹¹⁾

Η φυσική αύξηση του πληθυσμού στις αστικές αιγυπτιακές περιοχές στην χρονική περίοδο μεταξύ 1960-1976 συνέβαλε κατά τα 3/4 στην αύξηση του αστικού πληθυσμού. Η καθαρή μετανάστευση από τις αγροτικές περιοχές ήταν γύρω στα 768.000 άτομα, δηλαδή το 1/8 του συνόλου της αύξησης του αστικού πληθυσμού⁽¹²⁾.

Είναι γεγονός ότι οι αριθμοί που αφορούν τη μετανάστευση από την ύπαιθρο στις πόλεις, είναι λιγότεροι από τους πραγματικούς αριθμούς, λόγω της υπερβολής στην εκτίμηση της φυσικής αύξησης από τη μιά και την επίδραση της εξωτερικής μετανάστευσης που περιορίζει το σύνολο της αύξησης του αστικού πληθυσμού και την καθαρή μετανάστευση από την άλλη, γι' αυτό, η πραγματική συμβολή των αστικών περιοχών στην εξωτερική μετανάστευση ξεπερνάει το μισό εκατομμύριο, πράγμα που σημαίνει ότι οι ελάχιστες εκτιμήσεις της καθαρής μετανάστευσης από την ύπαιθρο στις πόλεις φθάνουν περίπου στο 1,25 εκατομμύρια άτομα στη χρονική περίοδο 1960-1976⁽¹³⁾.

Γενικά μπορούμε να πούμε πως ο ρυθμός ανάπτυξης του πληθυσμού στον Αραβικό κόσμο θεωρείται ως ο υψηλότερος στον κόσμο. Αυτό ερμηνεύεται με τη θετική εξέλιξη που σημειώθηκε στον οικονομικό τομέα και στον τομέα της Ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης που προηγήθηκε της εξέλιξης στον κοινωνικό τομέα. Ερμηνεύεται ακόμα στις κοινωνικές δεσμεύσεις που επιβάλλονται στην οργάνωση της οικογένειας και στην ενθάρρυνση των νέων για "πρόωρο" γάμο. Επίσης εδώ δεν μπορούμε να αγνοήσουμε τον θρησκευτικό παράγοντα. Μερικές μελέτες επιβεβαιώνουν ότι οι Μουσουλμάνοι, οι Ινδουϊστές και οι Βουδδιστές έχουν αυξημένη γονιμότητα (fertility)⁽¹⁴⁾.

Αυτό επιβεβαίωσε ακόμα ο HASSAN ALSAATI στη μελέτη του γύρω από τη βιομηχανοποίηση της Αιγυπτιακής πόλης Αλεξάνδρειας επισημαίνοντας τα αίτια της αποφυγής των αντισυλληπτικών μέτρων στους ερωτηθέντες. Αυτά είναι απόρροια των θρησκευτικών πεποιθήσεών τους ή την άγνοιά τους γύρω από τη χρήση των μέτρων αυτών⁽¹⁵⁾.

Η εξάπλωση του αναλφαβητισμού στις περισσότερες Αραβικές χώρες και ειδικά στο θηλυκό πληθυσμό, μπορεί να θεωρηθεί ως ένας σημαντικός παράγοντας της αύξησης του πληθυσμού στον Αραβικό κόσμο. Η εκπαίδευση-μόρφωση της γυναίκας πολλές φορές οδηγεί στη μείωση της επιθυμίας

11 . U.N.1980:Demographic indicators of countries:op.cit.pp.318-339.

12 . U.N. (ESCWA) 1986, op.cit.p. 8

13 . Seetharam K.S.: "A profile on labour force implications of population change and educational development in Egypt". Trends and Prospects. ILO, 1983, p.52.

14 . Thomlinson, Ralph. 1965: "Population Dynamics. N.Y. Random House p.178.

15 . Al-Saati, Hassan. 1963: *ibid*

για τεκνοποίηση, την καθιστά γνώστη της χρήσης των αντισυλληπτικών μέτρων και την προετοιμάζει για εργασία εκτός οικίας (16).

Η ESCWA αναφέρει ότι το ποσοστό των αναλφαβητών στην Αίγυπτο (στην ηλικία άνω των 15 ετών), φτάνει στο 54% στο σύνολο του πληθυσμού. Οι αναλφαβήτες Αιγύπτιες ανέρχονται στο 73% στο σύνολο των θηλέων, ενώ οι αναλφαβήτες γυναίκες στο ΙΡΑΚ φτάνουν στο 74%, στη Συρία στο 76% και στη Σαουδική Αραβία στο 67%⁽¹⁷⁾.

Βάσει των προηγούμενων στοιχείων διαφαίνεται ότι το μεγάλο ποσοστό των αναλφαβητών στον Αραβικό κόσμο διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στην αύξηση της γεννητικότητας.

Αξίζει να αναφερθεί ότι η έρευνα γύρω από το θέμα της αντισύλληψης που έλαβε χώρα στη Συρία επιβεβαίωσε το ότι η εξάπλωση της εκπαίδευσης-μόρφωσης της γυναίκας οδηγεί στον περιορισμό της γονιμότητας. Επίσης ότι η πολύ υψηλή γονιμότητα που γνωρίζει η Συρία, είναι απόρροια του υψηλού ποσοστού των αναλφαβητών του θηλυκού πληθυσμού της⁽¹⁸⁾.

Υπάρχουν όμως και άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν σημαντικά τη γεννητικότητα, όπως είναι και η εργασία της γυναίκας. Πολλές μελέτες απέδειξαν ότι ο αριθμός των παιδιών των εργαζομένων γυναικών σε διάφορους τομείς της οικονομίας είναι μικρότερος από τις άλλες παντρεμένες γυναίκες⁽¹⁹⁾.

Ας σημειωθεί ότι ο πληθυσμός στον Αραβικό κόσμο χαρακτηρίζεται από το χαμηλό ακαθάριστο ποσοστό των εργαζομένων γυναικών. Μάλιστα, το ποσοστό αυτό στην Αίγυπτο ήταν 3,5%, στην Ιορδανία 4,8%, στην Σαουδική Αραβία 1,6%, στη Συρία 5,1% και στο ΙΡΑΚ 8,2%⁽²⁰⁾. Αυτό σημαίνει ότι το μεγαλύτερο μέρος των παντρεμένων γυναικών στον Αραβικό κόσμο βρίσκεται εκτός αγοράς εργασίας γεγονός που τις οδηγεί στην τεκνοποίηση. Τέλος θα πρέπει να επισημάνουμε ότι το ποσοστό γεννητικότητας στον πληθυσμό της υπαίθρου είναι υψηλότερο εκείνου των πόλεων στις περισσότερες χώρες του κόσμου⁽²¹⁾. Ας ληφθεί υπόψη ότι το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού του Αραβικού κόσμου συγκεντρώνεται στις υπαίθριες περιοχές. Μάλιστα το 53% του πληθυσμού της Αιγύπτου κατοικεί σε υπαίθριες περιοχές ενώ στη Συρία το ποσοστό αυτό αντιστοιχεί στο 51% και στην Υεμένη στο 61% του πληθυσμού. Το ποσοστό αυτό αυξάνεται περισσότερο στο Σουδάν και τη Σομαλία⁽²²⁾. Η αύξηση αυτή στο ποσοστό του πληθυσμού της υπαίθρου στον Αραβικό κόσμο οδήγησε στην αύξηση του ποσοστού γονιμότητας.

4.1.2. Η σύνθεση του πληθυσμού κατά φύλο και ηλικία

Α: Η σύνθεση κατά φύλο

Η σύνθεση κατά φύλον στον πληθυσμό επηρεάζει άμεσα την γεννητικότητα, τη θνησιμότητα και τους γάμους. Επίσης τα ποσοστά της μετανάστευσης, της επαγγελματικής κατανομής, της εκπαιδευτικής σύνθεσης και όλες σχεδόν οι λοιπές δημογραφικές ιδιότητες επηρεάζονται λίγο ή πολύ από τη σύνθεση κατά φύλο στον πληθυσμό. Επιπλέον επηρεάζει τις διάφορες μορφές της κοινωνικής οργάνωσης. Ο αριθμός των αρρένων ξεπερνάει αυτό των θηλέων κατά

16. Cochrane, Susan H. 1979: "Fertility and Education: what do we Really know?" World Bank occasional Paper, No 26.

17. U.N. "ESCWA" 1985: Demographic and Related, op.cit. p. 47.

18. U.N. Publication Population Bulletin of (ESCWA), No 26. pp. 73-96.

19. Vostrova, A.M. 1965: "Female Fertility and methods of studying it in the Union of Soviet Socialist Republic" in U.N. proceedings of the world Population Conference. Belgrade, p. 243.

20. U.N. (ESCWA) 1985, Demographic op.cit. p.

21. Ali, Yunis, H. 1985 "Principles" op. cit. p. 122.

22. U.N. (ESCWA) 1985 "Demographic" op. cit.

3 εκατ. άτομα στις Αραβικές χώρες, γι' αυτό η αναλογία φύλου* ξεπέρασε τα 103, όπως δείχνει ο πίνακας (1).

Η αναλογία αυτή ξεπερνάει την παγκόσμια αναλογία φύλου που βρίσκεται λίγο παραπάνω από το 100 και διαφέρει από μια αραβική χώρα σε άλλη. Η διαφορά αυτή οφείλεται στα μεταναστευτικά ρεύματα.

Έτσι, ενώ η αναλογία φύλου είναι αρκετά μεγάλη στις πετρελαιοπαραγωγικές χώρες που θεωρούνται χώρες εισαγωγής ξένου εργατικού δυναμικού, όπου ο αριθμός των αρρένων είναι ανώτερος αυτού των θηλέων. Ο μέσος όρος αναλογίας φύλου σε πέντε αραβικές χώρες που εισάγουν ξένα εργατικά χέρια (το Κουβέϊτ, η Λιβύη, τα Αραβικά εμιράτα, το Μπαχρέϊν και ο Κατάρ), έφθασε στο 152. Στις αραβικές χώρες που εξαγούν εργατικά χέρια, όπως η Αλγερία, η Βόρεια Υεμένη, η Νότια Υεμένη, ο μέσος όρος αναλογίας φύλου ήταν κάτω των 100, όπως δείχνει ο πίνακας (1).

Στην Αίγυπτο, η αναλογία των αρρένων έφτασε στο 50,9% το 1976, ενώ η αναλογία των θηλέων ήταν 49,1% στο ίδιο έτος και η αναλογία φύλου (δηλαδή ο αριθμός αρρένων ανά 100 θήλεις) έφθασε στο 103,7 (πίνακας 3).

Σύμφωνα με τις καταστάσεις της απογραφής του 1976, η αναλογία φύλου στις αστικές περιοχές που έφτασε στο 105,4, είναι ανώτερη από αυτήν στις αγροτικές περιοχές που ήταν 102,5.

Η ανωτερότητα αυτή οφείλεται στην εσωτερική μετανάστευση των αρρένων από τις αγροτικές περιοχές στις αστικές. Επίσης, η αναλογία φύλου στην Αίγυπτο διαφοροποιήθηκε κατά τις διάφορες απογραφές που έγιναν.

Έτσι, στην απογραφή του 1882, η αναλογία των αρρένων ήταν 49,9% και στην απογραφή του 1927 49,8%. Ο αριθμός των

* :
$$\text{Αναλογία φύλου} = \frac{\text{αριθμό αρρένων}}{\text{αριθμό θηλέων}} \times 100$$

θηλέων ήταν μεγαλύτερος των αρρένων μέχρι το 1960, όμως ύστερα, ο αριθμός των αρρένων παρουσίασε αύξηση και έφτασε το ποσοστό των αρρένων έως το 50,3% του 1960.

Το ίδιο ισχύει για την απογραφή του 1966, όπου η αναλογία των αρρένων έφθασε στο 50,5% (Πίνακας 5).

B. Η σύνθεση του πληθυσμού κατά ηλικία

Η σύνθεση του πληθυσμού κατά ηλικία θεωρείται από τους βασικούς δημογραφικούς δείκτες στον προσδιορισμό των κοινωνικών, οικονομικών και δημογραφικών μεταβολών, διότι η σύνθεση κατά ηλικία αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην μέτρηση του πληθυσμού στην σχολική ηλικία και στην καταγραφή της εργατικής δύναμης και του προσδιορισμού της προσφερόμενης εργατικής δύναμης, επομένως και του προσδιορισμού του μεγέθους της δημογραφικής εξάρτησης. Οι καταστάσεις της σύνθεσης του πληθυσμού κατά ηλικίες χρησιμοποιούνται στην εκτίμηση και πρόβλεψη της σύνθεσης του πληθυσμού και της εργατικής δύναμης και στην εκτίμηση και πρόβλεψη των αναγκών της κοινωνίας από αγαθά, εκπαιδευτικές υπηρεσίες, ιατρική περίθαλψη, στεγαστικές υπηρεσίες, συγκοινωνία και μεταφορές και άλλες υπηρεσίες (23).

Η σύνθεση του πληθυσμού κατά ηλικία στον Αραβικό κόσμο χαρακτηρίζεται από την επικράτηση του παιδικού πληθυσμού στην πυραμίδα, διότι 44% από το σύνολο του πληθυσμού στις Αραβικές χώρες είναι κάτω της ηλικίας των 15 ετών. Εύκολα διαπιστώνει κανείς ότι το ποσοστό αυτό είναι αρκετά υψηλό, εάν συγκριθεί με το παρόμοιό του στον κόσμο που δεν ξεπερνάει το 24% στις αναπτυγμένες χώρες και 39% στις αναπτυσσόμενες (24).

-
23. Edward G. Stockwell. (ed)(1976): "The methods and material of demography", p. 113.
 24. International Labour Office (1977): "Labour force estimates and projections", 1950-2000, Geneva, vol. V, World Summary, Table 5, pp. 55-56.

Όσον αφορά την κατηγορία του παραγωγικού πληθυσμού (15-64) ετών, αυτή αποτελεί το 53,3% από το σύνολο του πληθυσμού (πίνακας 7).

Για την κατηγορία του γεροντικού πληθυσμού (65 και άνω) παρουσιάζει χαμηλή αναλογία στις αραβικές χώρες γύρω στο 3,2% ενώ είναι 11% στις αναπτυγμένες χώρες και 4% στις αναπτυσσόμενες.⁽²⁵⁾

Η αναλογία του νεαρού πληθυσμού διαφέρει από μία αραβική χώρα σε μία άλλη λόγω των δημογραφικών μεταβλητών. Αυτή επηρεάζεται από τους συντελεστές της θνησιμότητας και των γεννήσεων από την μία και από τα μεταναστευτικά ρεύματα που εισέρχονται και εξέρχονται από την άλλη. Οι χώρες αποστολής χαρακτηρίζονται από την μεγάλη αναλογία του πληθυσμού που είναι σε κατηγορία ηλικίας (0-14 ετών). Αυτή η κατηγορία ήταν στη Συρία 48% από το σύνολο του πληθυσμού το 1985, η αντίστοιχη αναλογία στην Ιορδανία ήταν 47,4% και στην Αλγερία 47,1%. Ενώ στις χώρες αποδοχής χαρακτηρίζονται από την χαμηλή αναλογία του πληθυσμού που βρίσκεται στην κατηγορία ηλικίας (15 ετών και κάτω), σε σύγκριση με τις άλλες αραβικές χώρες. Έτσι η αναλογία αυτής της κατηγορίας ήταν 31,8% στα εμιράτα, 32,8% στο Κατάρ, 38,3% στο Μπαχρέιν, όπως δείχνει ο πίνακας (8).

Η άνοδος της αναλογίας του νεαρού πληθυσμού στον αραβικό κόσμο έχει τις συνέπειές της, όσον αφορά την αναλογία εξάρτησης*, η οποία ανήλθε στο 88% το 1985 στον αραβικό κόσμο. Δηλαδή έχουμε (88) άτομα από τους εξαρτημένους μικρούς και ηλικιωμένους έναντι των 100 ατόμων από την παραγωγική κατηγορία (15-65).

Αυτή η αναλογία θεωρείται υψηλή σε σύγκριση με άλλες χώρες που είναι 38% στις αναπτυγμένες χώρες και 78% στις αναπτυσσόμενες χώρες⁽²⁶⁾ τη στιγμή που η ίδια αναλογία διαφέρει ταυτόχρονα από μία αραβική χώρα σε άλλη. Έτσι η αναλογία εξάρτησης ξεπέρασε τους 100 στις χώρες αποστολής,

25 : Ibid

26 : Ibid

* αναλογία εξάρτησης = $\frac{\text{σύνολο πληθυσμού (0-14)+(65 και άνω)}}{\text{σύνολο πληθυσμού (15 - 65)}} \times 100$

ενώ στα εμιράτα ήταν 51,8%, στο Κατάρ 53,5% και στο Μπαχρέιν 69,6%, που είναι χώρες αποδοχής (πίνακας 8).

Η αναλογία της μικράς ηλικίας κάτω των 15 ετών, στην Αίγυπτο ^{κατά} την απογραφή του 1976, έφθασε στο 39,9% ενώ η κατηγορία των 15-65 ετών 56,5%, και η κατηγορία άνω των 65 ετών δεν ξεπερνάει το 3,6% (πίνακας 9).

Η υψηλή αναλογία αυτή της μικράς ηλικίας οδηγεί στην άνοδο του βαθμού εξάρτησης: έτσι, στο 1976 για κάθε 100 άτομα που βρίσκονται στην παραγωγική ηλικία, δηλαδή μεταξύ 15-65 ετών, αντιστοιχούν 71 εξαρτώμενα παιδιά και το σύνολο της ίδιας αναλογίας στην αναφερθείσα απογραφή ήταν 77%. Το 1984 η αναλογία του πληθυσμού που βρίσκεται κάτω των 15 ετών έφτασε στο 39%, ενώ η αναλογία του πληθυσμού που βρίσκεται στην παραγωγική ηλικία (15-65) ετών έφθασε στο 57,2% και η αναλογία αυτών που είναι πάνω από 65 ετών ήταν 3,8%. Έτσι η αναλογία της συνολικής εξάρτησης στην Αίγυπτο φτάνει στο 74%, όπως δείχνει ο πίνακας (10).

4.2. Εργατικό δυναμικό και οικονομικές δραστηριότητες

Με τον όρο "εργατικό δυναμικό" εννοούμε όλα τα μέλη των δύο φύλων που εκφράζουν την διαθέσιμη προσφορά εργασίας για την παραγωγή αγαθών και οικονομικών υπηρεσιών. Με άλλα λόγια, εκείνο το μέρος του πληθυσμού που ήδη εργάζεται ή βρίσκεται σε αναζήτηση εργασίας στην αγορά εργασίας, δηλαδή το οικονομικώς ενεργό μέρος της κοινωνίας ενώ η ανθρώπινη ενέργεια είναι μιά πιο πλατιά έννοια από την εργατική δύναμη, διότι περιλαμβάνει συν την εργατική δύναμη που χρησιμοποιείται ήδη, όλα τα αποθέματα που βρίσκονται στην εργατική ηλικία,

τα οποία μπορούν να ενεργοποιηθούν στο μέλλον ανάλογα με τις πολιτικές, τις οικονομικές ή τις κοινωνικές σκοπιμότητες.

Κατά τις εκτιμήσεις του 1985 ο πληθυσμός που βρίσκεται στην εργατική ηλικία στον Αραβικό κόσμο έφθασε στα 102,4 εκατομ. άτομα, που αντιπροσωπεύουν το 53% από το σύνολο του πληθυσμού (πίνακας 7).

Όμως η αναλογία των εργαζομένων απ' αυτούς είναι χαμηλή, λόγω της αποχής των γυναικών από την εργασία, 6,4% από το σύνολο των γυναικών μόνο εργάζονται στον Αραβικό κόσμο²⁷ και το σύνολο των εργαζομένων για το έτος 1985 ήταν 55,2 εκατομ. μόνο.

Γι' αυτό ο ρυθμός των ακαθόριστων δραστηριοτήτων είναι χαμηλός, 28,5% το 1985, ενώ ο ρυθμός των επεξεργασμένων δραστηριοτήτων ήταν 54% στο ίδιο έτος. Επίσης οι ρυθμοί των δραστηριοτήτων διαφέρουν από μιά αραβική χώρα σε άλλη. Όπως δείχνει ο πίνακας (11), ο υψηλότερος ρυθμός ακαθάριστων δραστηριοτήτων σημειώθηκε στα Αραβικά εμιράτα, όπου ο ρυθμός αυτός των αρρένων έφθασε στο 73,9%, ενώ των θηλέων 8,8% μόνο και ο συνολικός ρυθμός ακαθάριστων δραστηριοτήτων για τα δύο φύλα έφτασε στα 31,3%. Στην Νότια Υεμένη σημειώθηκε ο χαμηλότερος ρυθμός δραστηριότητας ανάμεσα στις Αραβικές χώρες, όπου ο ακαθάριστος ρυθμός δραστηριότητας για τους άρρενες ήταν 35,4% ενώ για τις θήλειες 7,5% και το συνολικό 21,3%.

Όσον αφορά τον επεξεργασμένο ρυθμό δραστηριοτήτων, αυτός ήταν υψηλός στις πετρελαιοπαραγωγικές Αραβικές χώρες, όπου στα Αραβικά εμιράτα έφθασε στο 75%, 66% στο Κατάρ, 61% στο Κουβέιτ (πίνακας 11).

Βασικοί δημογραφικοί παράγοντες έχουν προκαλέσει την μείωση του Αραβικού εργατικού δυναμικού σε ακαθάριστο ποσοστό συμμετοχής. Αυτοί πηγάζουν από την ευρεία βάση της πυραμίδας των ηλικιών, γεγονός που περιορίζει το ποσοστό του πληθυσμού που αφορά την ηλικία της εργασίας, αφού τα άτομα κάτω των 15 ετών αντιπροσωπεύουν το ήμισυ περίπου του πληθυσμού του Αραβικού κόσμου. Βέβαια η περιορισμένη συμμετοχή των θηλέων στο εργατικό δυναμικό θεωρείται δεύτερος βασικός παράγοντας που επηρεάζει σημαντικά το ποσοστό συμμετοχής στο Αραβικό εργατικό δυναμικό.

Στην Αίγυπτο, ο πληθυσμός που ανήκει στην κατηγορία ηλικίας (15-65 ετών), δηλαδή στην ηλικία εργασίας, έφθασε στα 20,6 εκατομ. άτομα, δηλαδή 56,5% από το σύνολο του πληθυσμού κατά την απογραφή του 1976. Ο αριθμός των αρρένων στην κατηγορία

27 : Al-Halak, M.N.: Σύνθεση του πληθυσμού στον αραβικό κόσμο. United Nations Publication Bulletin of ESCWA, number 29, December 1986, p. 59.

αυτή ήταν 10,4 εκατομ. άτομα, σχηματίζοντας την αναλογία των 56,1% από το σύνολο των αρρένων στην αναφερθείσα απογραφή. Ο αριθμός των θηλέων στην ίδια κατηγορία ήταν 10,2 εκατομ. άτομα, που αντιπροσωπεύει το 56,9% από το σύνολο των θηλέων του πληθυσμού (πίνακας 9).

Η αναλογία συμμετοχής των αρρένων και θηλέων στο εργατικό δυναμικό παρουσιάζουν αρκετές διακυμάνσεις. Έτσι, ο ρυθμός της ακαθάριστης δραστηριότητας των θηλέων ήταν 3,9% ενώ ο ρυθμός αυτός των αρρένων ήταν 48% και το σύνολο της ακαθάριστης δραστηριότητας έφθασε στο 26,3%. Το σύνολο του ρυθμού της επεξεργασμένης δραστηριότητας ήταν 46,6% το 1976, ενώ ο συντελεστής της επεξεργασμένης δραστηριότητας των θηλέων ήταν μόνο 6,9%, ενώ των αρρένων 85,5%.

Εδώ μπορεί να παρατηρήσει κανείς, πως η αναλογία συμμετοχής των θηλέων στην οικονομική δραστηριότητα στην Αίγυπτο είναι αρκετά χαμηλή σε σχέση μ' αυτήν της παγκόσμιας, διότι η αναλογία της συμμετοχής των θηλέων στην ακαθάριστη δραστηριότητα στις αναπτυσσόμενες χώρες ήταν 26,4% και η παγκόσμια συμμετοχή 29,1%, στις αναπτυγμένες χώρες 35,4% και 14,1% στις χώρες της Λατινικής Αμερικής⁽²⁸⁾.

Το 1984, η αναλογία του πληθυσμού που είναι στην παραγωγική ηλικία (15-65 ετών) έφθασε στο 57,2% από το σύνολο του πληθυσμού στην Αίγυπτο. Η αναλογία των θηλέων στην κατηγορία αυτή ήταν 57,5% από το σύνολο των θηλέων του πληθυσμού, ενώ οι άρρενες έφθασαν στο 56,8% (πίνακας 10).

Η αναλογία συμμετοχής των αρρένων στην ακαθάριστη δραστηριότητα ήταν 44,8%, ενώ η αναλογία αυτή των θηλέων δεν ξεπέρασε το 3,5% και το σύνολο της συμμετοχής στην ακαθάριστη δραστηριότητα 24,5%, τη στιγμή που το σύνολο της συμ-

28 : U.N. (1977): Compendium of social statistics, 1980, Table I, 29, pp. 106-108.

μετοχής στην επεξεργασμένη δραστηριότητα ήταν 40,2%, 74,1% για τους άρρενες και 5,7% για τις θήλειες⁽²⁹⁾

A. ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ:

Οι επίσημες καταστάσεις που αφορούν την κατανομή του εργατικού δυναμικού στους διάφορους τομείς των οικονομικών δραστηριοτήτων στον αραβικό κόσμο, δείχνουν πως ο τομέας της γεωργίας επικρατεί στις περισσότερες αραβικές χώρες, παρόλη τη συνεχή πτώση του στην τροφοδότηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ), πράγμα που οδηγεί στην έλλειψη αναπτυξιακής ισορροπίας μεταξύ των αστικών κέντρων και της υπαίθρου.

Επί πλέον, ο τομέας αυτός χρησιμοποιεί μέχρι τώρα ασύγχρονα παραγωγικά μέσα, τις περισσότερες φορές που στηρίζονται αποφασιστικά στα εργατικά χέρια, πράγμα που οδηγεί στην πτώση της παραγωγικότητας των εργαζομένων σ' αυτόν και κατά συνέπεια, στη χειροτέρευση του βιοτικού επιπέδου του γεωργικού πληθυσμού· επίσης και στην ανικανότητα του τομέα αυτού στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Έτσι συμβάλλει, μ' αυτόν τον τρόπο, στην αύξηση της μετανάστευσης από την ύπαιθρο στις πόλεις.

Η συμμετοχή των εργαζομένων στον τομέα της γεωργίας διαφέρει από μιά Αραβική χώρα σε άλλη. Το ίδιο ισχύει για τη συμβολή του τομέα αυτού στον ΑΕΠ.

Έτσι, ενώ στην Συρία η αναλογία των εργαζομένων στη γεωργία έφθασε στο 33% και η συμβολή της ΑΕΠ ήταν 18,2% μόνο. Στη Τυνησία, η αναλογία αυτή ήταν 35%, ενώ η συμβολή της στον ΑΕΠ δεν ξεπέρασε το 14,6% όπως δείχνει ο (πίνακας 12).

Η αναλογία των απασχολούμενων στον γεωργικό τομέα στον Αραβικό κόσμο το 1975 ήταν 54,2%. Η αναλογία αυτή παρουσίασε μιά πτώση και κατέβηκε στο 47,3% το 1980 και συνε-

29 : U.N. ESCWA (1985): Demographic and related socio-economic data sheets. Baghdad, p. 43.

χίστηκε για να φτάσει το 1985 στο 42,0% (πίνακας 13)..

Η αναλογία των απασχολούμενων στον γεωργικό τομέα διακυμάνθηκε μεταξύ 80% στην Σομαλία και το κατώτερο 2% σημειώθηκε το 1975 στο Κουβέιτ.

Παρόλο που η βιομηχανία θεωρείται νέος κλάδος στον Αραβικό κόσμο, άρχισε τελευταία να αποτελεί βασική πηγή για την απασχόληση με υψηλή εισφορά, όπως δείχνει η αναλογία της συμμετοχής της βιομηχανίας στη σύνθεση του ακαθόριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ).

Η αναλογία των απασχολούμενων στη βιομηχανία στον Αραβικό κόσμο έφθασε στο 10,7% το 1975· η αναλογία αυτή παρουσίασε άνοδο και έφθασε το 1980 στο 20,9%. Η άνοδος αυτή συνεχίστηκε για να φτάσει το 1985 στο 24,1% (πίνακας 13).. Αξίζει να σημειωθεί ότι η αναλογία των απασχολούμενων στον τομέα αυτό διαφέρει από μιά αραβική χώρα σε άλλη. Έτσι η αναλογία των απασχολούμενων στον βιομηχανικό τομέα έφθασε στο 34% στο Κουβέιτ, 32% στη Τυνησία, 31% στη Συρία, 30% στην Αίγυπτο, 28% στη Λιβύη, 25% στην Αλγερία, 21% στο Μαρόκο, ενώ η αναλογία αυτή δεν ξεπέρασε το 8% στη Σομαλία και Μαυριτανία. Επίσης η συμβολή του τομέα αυτού στην σύνθεση του ΑΕΠ διαφέρει από μιά Αραβική χώρα σε άλλη.

Έτσι η αναλογία της συμβολής του βιομηχανικού τομέα στη σύνθεση του ΑΕΠ στην Σαουδική Αραβία, ήταν αρκετά υψηλή σε σύγκριση με τις άλλες Αραβικές χώρες, όπου έφθασε στο 74,5%. Τη δεύτερη θέση την κατέχουν τα αραβικά εμιράτα με αναλογία της τάξης των 68,5%, στη συνέχεια η Λιβύη 63,3%, το Κουβέιτ 61,4%, η Αλγερία 54,4% και το Ιράκ 39,7%.

Έτσι διαπιστώνει κανείς ότι η αναλογία αυτή ήταν υψηλή στις αραβικές πετρελαιοπαραγωγικές χώρες και χαμηλή στις άλλες χώρες, όπως ο Λίβανος (21,9%), η Βόρεια Υεμένη (19%), όπως δείχνει ο πίνακας (12).

Ο τομέας των υπηρεσιών θεωρείται τρίτος στη σειρά στην τροφοδότηση της απασχόλησης του Αραβικού κόσμου· η αναλογία των απασχολούμενων στον τομέα αυτό έφθασε στο 35,1% το 1975 και 31,8% το 1980, και 33,9% το 1985, όπως δείχνει ο πίνακας (13).

Παρόλο που ο τομέας αυτός παρουσιάζει αυξημένη σημασία, από πλευράς απορρόφησης εργατικού δυναμικού, αυτό δεν κατοπτρίζει αναγκαστικά μιά θετική εξέλιξη στην Αραβική οικονομική δομή λόγω της σύνθεσής του με μερικούς παρασιτικούς μη παραγωγικούς κλάδους.

Η αναλογία της απασχόλησης στον τομέα, αυτό σε σχέση με τους άλλους τομείς, στο Κουβέϊτ φθάνει στο 64%, στο Λίβανο 62%, στην Ιορδανία 60%, στη Λιβύη 53% και 50% στο Ιράκ και στην Αλγερία (πίνακας 12).

Όσον αφορά τη συμβολή του τομέα αυτού στη διαμόρφωση του (ΑΕΠ), αυτή διαφέρει από μιά Αραβική χώρα σε άλλη. Έτσι, η συμβολή του τομέα των υπηρεσιών στην διαμόρφωση του ΑΕΠ του Λιβάνου ήταν 79,6%, 65,1% στη Νότια Υεμένη, 64,3% στην Ιορδανία, 53,9% στην Τυνησία, 51,8% στο Μαρόκο και 50,3% στο Ιράκ, ενώ στη Μαυριτανία δεν ξεπέρασε το 20% και στη Σαουδική Αραβία το 24,1% (πίνακας 12).

Από τα υπάρχοντα στοιχεία αναφαίνεται ότι ο αγροτικός τομέας εξακολουθεί να είναι ο κυριότερος και απορροφάει το μεγαλύτερο ποσοστό του εργατικού δυναμικού στον Αραβικό κόσμο. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, ο αγροτικός τομέας παρουσιάζει μιά πτώση κατά τη δεκαετία του '80 ενώ η απασχόληση των εργαζομένων στον τομέα των υπηρεσιών διπλασιάστηκε. Βέβαια η αλλαγή αυτή στο πρότυπο απασχόλησης του Αραβικού εργατικού δυναμικού δεν μπορεί να θεωρηθεί ως θετική εξέλιξη από απόψεως οικονομικής δομής. Εξάλλου το ποσοστό συμμετοχής του αγροτικού τομέα στο Α.Ε.Π. συνεχίζει τη πτώση του σε παραλληλία ή ακόμη πιο μειωμένα από εκείνο του εργατικού δυναμικού που απασχολείται στον Αγροτικό τομέα. Ας σημειωθεί ωστόσο, πως παρότι το ποσοστό του εργατικού δυναμικού στον αγροτικό τομέα ξεπερνά το 43% του Αραβικού εργατικού δυναμικού, η συμμετοχή της αγροτικής παραγωγής φτάνει μόλις το 7% του Α.Ε.Π. Συγχρόνως όμως, ο τομέας αυτός θεωρείται υπεύθυνος για περισσότερο από 40% της ετήσιας αύξησης του συνόλου του εργατικού δυναμικού, ενώ η αύξηση του

ποσοστού του εργατικού δυναμικού που απασχολείται στον τομέα των υπηρεσιών δεν αντανakλά κατ'ανάγκην μία παράλληλη θετική εξέλιξη στην οικονομική και κοινωνική δομή, επειδή ο τομέας αυτός συσχετίζεται με μερικούς μή παραγωγικούς παρασιτικούς κλάδους.

Η διαφοροποίηση στην κατανομή του εργατικού δυναμικού στις διάφορες οικονομικές δραστηριότητες, επηρεάζει το επίπεδο του κατά κεφαλήν εισοδήματος στις διάφορες χώρες. Έτσι στις χώρες στις οποίες ο αγροτικός τομέας απορροφάει το μεγαλύτερο μέρος του εργατικού δυναμικού τους, παρατηρείται μείωση στο κατά κεφαλήν εισόδημα. Αυτό ισχύει και για τις Αραβικές χώρες. Ο μέσος όρος του κατά κεφαλήν εισοδήματος στην Σομαλία ήταν 137 δολάρια, στη Μαυριτανία 399 \$, στο Μαρόκο 798\$, στην Ιορδανία 834\$, στην Υεμένη 547\$, στη Συρία 1.177\$, στην Τυνησία 1.264\$, στο Ιράκ 2.507\$, στο Ομάν 6,275\$, στο Μπαχρέιν 7.322\$, στη Σαουδική Αραβία 10,076\$, στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα 16.211\$, στο Κατάρ 18.265\$.

Ας σημειωθεί ότι οι Αραβικές χώρες που έχουν μέσο όρο, στο κατά κεφαλήν εισόδημα, κάτω των 500 \$ αποτελούν από απόψεως πληθυσμού, το 44% περίπου του συνόλου του πληθυσμού, στο Αραβικό κόσμο. Ο πληθυσμός των χωρών που έχουν μεταξύ 500-1000\$ εισόδημα, αντιστοιχεί στο 18% του συνόλου του Αραβικού πληθυσμού, αυτών που έχουν μεταξύ 1000-2000\$, έχει αναλογία 21% και των υπολοίπων, των 2.000\$ και άνω εκπροσωπεί μόλις το 17% του συνόλου στον Αραβικό κόσμο⁽³⁰⁾.

Η κατά κλάδο κατανομή του εργατικού δυναμικού εμφανίζει αρνητικούς παράγοντες στην Αραβική αγορά εργασίας, οι κυριώτεροι των οποίων είναι η ανεργία και η μή ενασχόληση, του εργατικού δυναμικού σε διάφορους τομείς. Όχι, δηλαδή, μόνο η μερική ή η εποχιακή ανεργία που αντιμετωπίζει ο αγροτικός τομέας στις Αραβικές χώρες που έχουν σχετικά μεγάλο πληθυσμό, όπως είναι η Αίγυπτος, το Σουδάν, η Συρία και το Μαρόκο. Έτσι στο Μαρόκο και στην Τυνησία παρατηρείται ότι το ποσοστό των ανέργων φτάνει το 12% στο σύνολο των οικονομικά δραστήριων ατόμων του πληθυσμού. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχουν στις δύο αυτές χώρες πάνω από ένα (1) εκατομμύριο άνεργοι.

Στο Σουδάν παρατηρείται ότι η αγορά εργασίας δεν είναι ικανή

να απορροφήσει πάνω από 12% του συνόλου των ατόμων που αναζητούν ευκαιρίες εργασίας. Η αγορά εργασίας της Συρίας δεν απορροφά, σύμφωνα με εκτιμήσεις, πάνω από το 20% του συνόλου των ατόμων αυτών.

B. Η ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ

Οι καταστάσεις της επαγγελματικής κατανομής του εργατικού δυναμικού στον Αραβικό κόσμο για τη χρονική περίοδο 1980-1985, δείχνουν ότι η αναλογία των απασχολούμενων στα χειροτεχνικά επαγγέλματα, που συμπεριλαμβάνει τους κλάδους 5, 6, 7, 8 και 9 σύμφωνα με την ταξινόμηση του διεθνούς γραφείου εργασίας, έφθασε στο 81,4% το 1980. Η αναλογία αυτή παρουσίασε πτώση το 1985 και έπεσε στο 77,6%, ενώ η αναλογία των απασχολούμενων σε μη χειροτεχνικά επαγγέλματα έφθασε στο 18,6% το 1980 και στο 1985 παρουσίασε αύξηση για να φθάσει στο 22,4% και η Οργάνωση της Αραβικής Εργασίας προβλέπει να φτάσει η αναλογία τους στο 30% το 2.000 (39).³¹

Η αναλογία των απασχολούμενων στη γεωργία, στην αλιεία και στη δασολογία έφθασε στο ανώτερο της επίπεδο (45,7%) το 1980, για να παρουσιάσει πτώση το 1985 και να φθάσει το 40,5%. Οι προβλέψεις δείχνουν ότι η πτώση της αναλογίας αυτής θα συνεχιστεί μέχρι το 2000 και θα φτάσει στο 28%. Ενώ η αναλογία των απασχολούμενων στη συγκοινωνία και τις μεταφορές (μηχανολόγοι κλπ), έφτασε στο 24% το 1980 και στο 25,4% το 1985. Η ανοδική τάση που παρουσιάζει αυτή η αναλογία θα συνεχισθεί σύμφωνα με τις προβλέψεις και θα φτάσει στο 30,5% το 2000.

Η αναλογία των ειδικευμένων, των τεχνικών κλπ., έφτασε το 1980 στο 6,7%, στη συνέχεια θα παρουσιάσει άνοδο, για να φτάσει το 9% το 2000, όπως δείχνει ο πίνακας (14).

Τα στατιστικά δελτία της πραγματικής κατανομής του εργατικού δυναμικού στον Αραβικό κόσμο σύμφωνα με κύριες επαγγελματικές κατηγορίες δείχνουν την μείωση της αναλογίας στην κατηγορία "Επιστήμονες και Ελεύθεροι επαγγελματίες" καθώς επίσης τη σχετική μείωση της αναλογίας στις κατηγορίες "μή χειρονακτικών" εργασιών όπως π.χ. Διευθυντών, Ανωτάτων Στελεχών, Υπαλλήλων Γραφείου, Εμπόρων και πωλητών. Αυτό φανερώνει πως ο γενικός προσανατολισμός της εκπαίδευσης στον Αραβικό κόσμο έχει παραμελήσει σε μεγάλο βαθμό τη μέση και τεχνική εκπαίδευση. Σχετικά με τους εργαζόμενους σε χειρονακτικές εργασίες παρατηρείται ότι η πραγματική αναλογία τους αυξήθηκε στους τομείς της Γεωργίας της Κτηνοτροφίας, της Αλιείας και των δασών. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχουν μεγάλα αποθέματα του Αραβικού Εργατικού δυναμικού στον τομέα της Γεωργίας λόγω της οπισθοδρόμησης της Αγροτικής παραγωγής στον Αραβικό κόσμο όσον αφορά τη χρησιμοποίηση παλαιών μέσων παραγωγής που στηρίζονται στο μεγάλο αριθμό του εργατικού δυναμικού. Γεγονός που οδηγεί στη χαμηλή παραγωγή των εργαζομένων στον αγροτικό τομέα και επομένως στην υποβάθμιση-γενικότερα-του βιοτικού τους επιπέδου. Υπάρχουν βέβαια και άλλες αρνητικές επιπτώσεις, όπως είναι η μερική ή η εποχιακή ανεργία και η αδυναμία της Γεωργίας να δημιουργήσει νέες ευκαιρίες εργασίας. Όλα αυτά οδηγούν στην αύξηση του ποσοστού μετανάστευσης από την ύπαιθρο στις πόλεις των περισσότερων Αραβικών χωρών.

Οι καταστάσεις της πληθυσμιακής απογραφής του 1976 στην Αίγυπτο δείχνουν ότι, το σύνολο του αιγυπτιακού εργατικού δυναμικού έφτασε στα 9,6 εκατομ. άτομα. Οι άρρενες αποτελούν την πλειοψηφία, με αναλογία 92,7% από το σύνολο του εργατικού δυναμικού, ενώ η αναλογία των θηλέων δεν ξεπέρασε το 7,2% πράγμα που θεωρείται πολύ κάτω από την αντίστοιχη παγκόσμια αναλογία.

Οι ρυθμοί αύξησης του εργατικού πληθυσμού στην Αίγυπτο τη χρονική περίοδο μεταξύ 1950-85, δείχνουν ότι ο ρυθμός αύξησης του εργατικού δυναμικού παρουσιάζει ανοδική τάση από το 1950, της τάξης των 1,7% για τη χρονική περίοδο 1950-1955

³¹: Arab Labour Organization (1982): Οργάνωση Αραβικής εργασίας. Συμπόσιο στρατηγικής ανάπτυξης του εργατικού αραβικού δυναμικού. Βαγδάτη, σελ. 108.

και 2,4% για την περίοδο 1980-1985. Οι ρυθμοί αύξησης των αρρένων και θηλέων διακυμάνθηκαν μεταξύ 1,4% στις θήλεις μεταξύ 1950-55 και 1,8% για τους άρρενες στην ίδια περίοδο. Στη συνέχεια ο αριθμός αύξησης των θηλέων έφτασε στο 2,1%

στη χρονική περίοδο 1960-1965. Η άνοδος αυτή συνεχίστηκε για να φτάσει στο 3,5% μεταξύ 1980-1985, ενώ ο ρυθμός αύξησης των αρρένων στην ίδια περίοδο ήταν 2,4%, όπως δείχνει ο πίνακας (15).

Όσον αφορά την σύνθεση ηλικίας του εργατικού δυναμικού, οι διαθέσιμες καταστάσεις που τους αφορούν δείχνουν ότι η αναλογία συμμετοχής των νέων στο εργατικό δυναμικό είναι αρκετά υψηλή σε σύγκριση μ'αυτή των αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών.

Έτσι η αναλογία των εργαζόμενων κάτω των 30 ετών, φτάνει στο 40,2% από το σύνολο του εργατικού δυναμικού, ενώ η αναλογία αυτών που βρίσκονται στην ηλικία 30-44 ετών φτάνει στο 32,4% και η κατηγορία των 45-59 ετών στο 20,7%, την ώρα που η αναλογία των άνω των 60 ετών δεν ξεπερνά το 6,7%, κατά την απογραφή του 1976 (πίνακας 16).

Η σύνθεση του εργατικού δυναμικού των αρρένων και θηλέων διαφέρει μεταξύ τους. Έτσι, ενώ η αναλογία των θηλέων στην αγορά εργασίας που βρίσκονται κάτω των 30 ετών έφτασε στο 63% από το σύνολο του θηλυκού εργατικού δυναμικού του 1976, ενώ η αναλογία των αρρένων της ίδιας κατηγορίας δεν ξεπέρασε το 38,4% στην ίδια χρονική περίοδο (πίνακας 16).

Το 1984, το σύνολο του αιγυπτιακού εργατικού δυναμικού έφτασε στα 11,1 εκατομ. άτομα (10,3 εκατομ. άρρενες και 783 χιλιάδες θήλεις). Η αναλογία των νέων των δύο φύλων στο εργατικό δυναμικό, συνεχίζει να είναι υψηλή. Έτσι η αναλογία των νέων κάτω των 30 ετών, ήταν 38% περίπου, ενώ οι εργαζόμενοι που βρίσκονται μεταξύ 30-44 ετών 34% και η κατηγορία μεταξύ 45-59 ετών 22%, ενώ η αναλογία των εργαζομένων άνω των 60 ετών 6% περίπου (πίνακας 17).

Η αναλογία των θηλέων με ηλικία που κυμαίνεται μεταξύ 20-29 ετών ήταν 52% περίπου από το σύνολο του θήλεος εργατικού δυναμικού, ενώ η αναλογία των αρρένων της ίδιας

κατηγορίας δεν ξεπερνά το 31% από το σύνολο των αρρένων στην εργατική αγορά (πίνακας 17).

Οι καταστάσεις της απογραφής του 1976 που αφορούν την κατανομή του εργατικού δυναμικού στους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας, δείχνουν ότι, ο τομέας της γεωργίας καταλαμβάνει την πρώτη θέση, όπου απορρόφησε το 42% από τον οικονομικό ενεργό πληθυσμό, στη δεύτερη θέση έρχεται ο τομέας των υπηρεσιών, όπου απορρόφησε το 33% από την εργατική δύναμη, την τρίτη θέση την καταλαμβάνει ο τομέας της βιομηχανίας με 19%. Επίσης υπάρχει ένα μέρος του αιγυπτιακού εργατικού δυναμικού που ψάχνει για εργασία και φτάνει στο 4%, ενώ 2% από τους απασχολούμενους εργάζονται σε άδηλες εργασίες (πίνακας 18).

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο αριθμός των αρρένων που θεωρούνται οικονομικά ενεργός, συμπυκνώνεται στον τομέα της γεωργίας, όπου έφτασε η αναλογία τους στο 45% από το σύνολο του εργατικού δυναμικού των αρρένων. Ο τομέας των υπηρεσιών καταλαμβάνει την δεύτερη θέση (31%), ενώ ο βιομηχανικός τομέας απορροφά το 19% από το σύνολο των αρρένων του εργατικού δυναμικού (πίνακας 18).

Τώρα, από πλευράς θηλέων που θεωρούνται οικονομικά ενεργοί, ο τομέας των υπηρεσιών θεωρείται πρώτος στην απορρόφηση θηλέων, όπου η αναλογία των εργαζομένων θηλέων στον τομέα αυτό έφθασε στο 55% περίπου από το σύνολο του οικονομικά ενεργού θηλυκού πληθυσμού, ενώ η αναλογία των θηλέων εκείνων που ψάχνουν για εργασία έφτασε στο 15% περίπου. Ο τομέας της βιομηχανίας απορροφά το 14% περίπου, ενώ ο γεωργικός τομέας το 12% μόνο (πίνακας 18).

Οι εκτιμήσεις της οικονομικής κοινωνικής επιτροπής της Δυτ. Ασίας (ESCWA) που ανήκει στον ΟΗΕ, προβλέπουν πραγματοποίηση αλλαγών στο μέγεθος του αιγυπτιακού εργατικού δυναμικού, σε ό,τι αφορά την κατανομή του δυναμικού αυτού στους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας. Έτσι, ο

τομέας της γεωργίας άρχισε να παρουσιάζει πτωτική τάση από πλευράς απορρόφησης εργατικού δυναμικού, όπου η αναλογία απασχόλησης των εργαζομένων σ' αυτόν έπεσε στο 39,1% ενώ ο βιομηχανικός τομέας παρουσίασε άνοδο σε σχέση με το 1976. Έτσι και τα προηγούμενα χρόνια, η αναλογία των εργαζομένων στον τομέα αυτό έφτασε στα 22% από το σύνολο του εργατικού δυναμικού, ενώ η αναλογία αυτή στον τομέα των υπηρεσιών κυμάνθηκε γύρω στο 33% και η αναλογία εκείνων που ψάχνουν για εργασία έφτασε στο 5,3% . (πίνακας 19).

Η αναλογία των θηλέων που ψάχνουν για εργασία έφτασε στο 18,9% από το σύνολο των θηλέων στην εργατική αγορά. Ο τομέας των υπηρεσιών έφθασε στην πρώτη θέση από πλευράς απορρόφησης του θήλεος εργατικού δυναμικού, όπου η αναλογία των θηλέων που απασχολούνται στον τομέα αυτό έφθασε περίπου σε 56% από το σύνολο των εργαζομένων θηλέων, την ώρα που ο τομέας της γεωργίας καταλάμβανε την πρώτη θέση στην απασχόληση των αρρένων όπου απασχολεί 41,3% (πίνακας 19).

Ο ρυθμός αύξησης του εργατικού δυναμικού στην Αίγυπτο για τη χρονική περίοδο μεταξύ 1976-1984 έφτασε στο 1,80%, την ώρα που ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού που βρίσκεται στην εργατική ηλικία έφτασε στο 2,88% την ίδια χρονική περίοδο. Κατά συνέπεια, ο ρυθμός αύξησης του εργατικού δυναμικού που ήταν μικρότερος του αντίστοιχου ρυθμού της αύξησης του πληθυσμού που βρίσκεται στην εργατική ηλικία, οδήγησε στην δημιουργία πλεονάσματος στο εργατικό δυναμικό, παρόλο το τεράστιο μεταναστευτικό ρεύμα των αιγυπτίων εργατών στο εξωτερικό.

Οι καταστάσεις της απογραφής του πληθυσμού του 1976 δείχνουν ότι υπάρχουν 409.726 άνεργοι και 375.386 από αυτούς ψάχνουν για πρώτη φορά για εργασία, ενώ ο αριθμός των εργατών που απολύθηκαν από την εργασία τους έφθασε στο 34.345 εργάτες (πίνακας 20).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η πλειοψηφία των ανέργων βρίσκεται στη νεαρή ηλικία, όπου η αναλογία των απολυθέντων,

που η ηλικία τους κυμαίνεται μεταξύ 30-34 ετών, έφθασε στο 28% από το σύνολο των απολυθέντων, ενώ η αναλογία των απολυθέντων εκείνων που η ηλικία τους κυμαίνεται μεταξύ 35-39 ετών, έφθασε στο 15%.

Όσον αφορά τους νέους που ζητούν εργασία για πρώτη φορά, η ηλικία τους κυμάνθηκε μεταξύ 15-29 ετών μόνον, και πιο αναλυτικά, αυτοί που βρίσκονται σε ηλικία μεταξύ 20-24 ετών φτάνουν στο 55% από το σύνολο της κατηγορίας που αναφέραμε, δηλαδή 15-29 ετών(πίνακας 20).

Οι καταστάσεις που διαθέτει ο Αραβικός οργανισμός εργασίας σε θέματα ανεργίας, δείχνουν ότι ο αριθμός των ανέργων στην Αίγυπτο ανέρχεται στους 198 χιλιάδες ανέργους το 1970. Το φαινόμενο αυτό εντάθηκε για να ξεπεράσει αριθμός των ανέργων στις 200 χιλιάδες το 1974 και η ένταση αυτή συνεχίσθηκε για να ξεπεράσει το 1981 το μισό εκατομμύριο ανέργους (πίνακας 21).

Βάση των στοιχείων που αναφέρθηκαν, η Αίγυπτος εντάσσεται ανάμεσα στις χώρες που χαρακτηρίζονται από έντονο πλεόνασμα στην εργατική δύναμη είτε στον τομέα της ειδικευμένης εργασίας είτε της ανειδίκευτης. Επίσης υπάρχει τεράστιο πλεόνασμα στα εργατικά χέρια που εκφράζεται με μόνιμη ανεργία, κυρίως στα αστικά κέντρα, συν τη μόνιμη και εποχιακή ανεργία που σημειώνεται σταθερά στον τομέα της γεωργίας, ενώ οι οικονομικές δραστηριότητες που χαρακτηρίζονται από χαμηλή παραγωγικότητα απορροφούν ένα μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού.

Όλα αυτά οδήγησαν στο να θεωρηθεί η Αίγυπτος από τις βασικές Αραβικές χώρες που εξαγουν εργατικό δυναμικό είτε στον Αραβικό κόσμο, είτε στις άλλες χώρες.

4.3.-Τύποι και κατευθύνσεις των μεταναστευτικών

Κινήσεων στον Αραβικό κόσμο.

Η μόνιμη και προσωρινή μετανάστευση, δεν είναι πια καινούργιο φαινόμενο. Οι κινήσεις των διαφόρων πληθυσμών από ένα τόπο σε άλλο (εντός ή εκτός τα σύνορα ενός κράτους), έχουν σημειωθεί πολλές φορές σ'όλες τις εποχές και σ'όλο τον κόσμο, με διάφορες μορφές και για διαφορετικούς λόγους.

Η Αραβική περιοχή γνώρισε και γνωρίζει ακόμα ιδιαίτερες πληθυσμιακές κινήσεις, λόγω των αλληλεπάλληλων πληθυσμιακών μεταναστεύσεων, που άρχισαν με τις μεταναστεύσεις του πληθυσμού της Αραβικής Χερσονήσου στην μεγάλη Συρία* και στο Ιράκ (31)

Τα βασικά κίνητρα των μεταναστεύσεων εκείνων ήταν οι άσχημες οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν στην Αραβική Χερσόνησο εκείνη την εποχή, λόγω των σκληρών Κληματολογικών συνθηκών.

Ο χαρακτήρας των μεταναστεύσεων αυτών ήταν: αποικιοκρατικός, διότι οι μεταναστευόμενες φυλές αλλοτρίωσαν τις γεωργικές εκτάσεις από τους ντόπιους κατοίκους τους.

Παράλληλα με το μεταναστευτικό ρεύμα αυτό ένα άλλο ξεκίνησε από την ίδια περιοχή και κατευθύνθηκε προς τον Αραβικό κόλπο και εγκαταστάθηκε στις χώρες του Κατάρ και τα σημερινά Αραβικά εμιράτα, στις αρχές του δέκατου όγδοου αιώνα (32).

Στο τέλος του δέκατου ένατου αιώνα άρχισε το μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα των Σύριων και Λιβανέζων προς την Αμερικάνικη Ηπειρο.

* Η μεγάλη Συρία περιλάμβανε τότε: την σημερινή Συρία, το Λίβανο, την Παλαιστίνη και την Ιορδανία.

32 . Mohamed, Abbel Hakim S. (1971). Ο Αραβικό Κόσμος-γη και πληθυσμός, Κάιρο, Σελ. 121.

33 . Dodgeon H., (1978): International population Migration and the Arabian Peninsula, masters thesis, University of Durham, England p. 75.

Ο πρώτος σταθμός των μεταναστών αυτών ήταν η Αίγυπτος και από εκεί κατευθύνθηκαν προς τη / δυτική Αφρική και στην συνέχεια στην νότια Αμερική.

Ο αριθμός των μεταναστών από το 1860 μέχρι το 1939 υπολογίζεται γύρω στο 25.800 άτομα ⁽³⁴⁾.

Το 1953 ο αριθμός των Σύρων και Λιβανέζων μεταναστών προς την Αμερικάνικη ήπειρο, έφθασε στο 810.000 άτομα, 650.000 από αυτούς εγκαταστάθηκαν στην Βραζιλία και στην Αργεντινή ⁽³⁵⁾.

Οι κύριοι λόγοι που ώθησαν τους Σύριους και Λιβανέζους στην εγκατάλειψη της χώρας τους και αναζήτηση άλλων τόπων, ήταν καταπίεση η αδικία και η εκμετάλλευση που ασκούσαν οι Οθωμανοί εις βάρος των κατοίκων της Συρίας και του Λιβάνου εκείνη την εποχή. Αλλωστε, η ανευ προηγούμενου αύξηση των μεταναστών που σημειώθηκε εκείνη την περίοδο αποτελεί απόδειξη για αυτά που αναφέραμε. ⁽³⁶⁾ Ακόμα μερικές πηγές αναφέρουν ότι ο αριθμός των Σύριων και Λιβανέζων που μετανάστευσαν εκείνη την περίοδο ξεπερνά τα 1,5 εκατ. άτομα ⁽³⁷⁾.

Ο χώρος του Αραβικού Μάγρεπ (Αλγερία, Μαρόκι και Τυνησία) δέχτηκαν για ένα αιώνα περίπου μέχρι το 1962 ευρύ μεταναστευτικό ρεύμα από την Γαλλία, την Ιταλία, Ισπανία και την Μάλτα ενώ στην διάρκεια του πρώτου παγκοσμίου πολέμου η Γαλλία ανάγκασε 130 χιλιάδες άτομα από τις χώρες του Αραβικού Μαγρέπ να μεταναστεύσουν στην Γαλλία με σκοπό την χρησιμοποίηση τους στα εργοστάσια της πολεμικής Βιομηχανίας, 78 χιλιάδες από αυτούς ήταν Αλγερινοί, 35 χιλιάδες Μαροκινοί και 18 χιλιάδες Τυνησίνοι. ⁽³⁸⁾

Στην πρώτη πενήκονταετία του αιώνα μας άρχισαν οι αποικιοκρατικές μεταναστεύσεις των Εβραίων προς την Παλαιστίνη που οδήγησαν στις αλληλεπάλληλες αναγκαστικές εκδιώξεις των Παλαιστινίων και που κορυφώθηκαν με την Ισραηλινή Κατοχή της Παλαιστίνης το 1948. ⁽³⁹⁾

34. Samha, Moussa: Migration Trends and Patterns within in the ESCWA Region: in U.N. ESCWA 1985. International migration in the Arab World p. 10.

35. Clarke, J. 1971: "Population Geography and the Developing countries" Oxford: Pergamon Press. P.164

36. Wasfi, Atef. (1971): "Πολιτική Ανθρωπολογία" Op. cit. p.319.

37. Beaumont, P., et al (1976): The Middle East: A Geographical study. London: Wiley p. 182.

38. Arab Labor Organization (1987): Οι Αραβες μετανάστες στην Ευρώπη, σελ. 4.

39. Clarke, J. 1971. op. cit. p.164.

έφτασε το 1 εκατομμύριο περίπου, ⁽⁴⁰⁾ ενώ οι εγγεγραμμένοι Παλαιστίνιοι πρόσφυγες στο UNRWAC (οργανισμός αποκατάστασης και απασχόλησης παλαιστινίων προσφύγων) το 1980 ήταν 1.844.318 άτομα ⁽⁴¹⁾.

Οι αριθμοί που αφορούν τους Παλαιστίνιους πρόσφυγες και του εκδίδει ο (UNRWAC) δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα διότι υπάρχουν πηγές που ισχυρίζονται ότι ο αριθμός των Παλαιστινίων έφτασε τα 4 εκατομμύρια στο τέλος της δεκαετίας του εβδομήντα.

Η αύξηση αυτή στο αριθμό των Παλαιστινίων που οφείλεται στην φυσική αύξηση του λαού αυτού ⁽⁴²⁾.

Παράλληλα με την αναγκαστική μετανάστευση που γνώρισε ο Παλαιστινιακός λαός, οι Ισραηλινοί αποικιοκράτες άνοιξαν διάπλατα τις πόρτες στις εβραϊκές μεταναστεύσεις προ την Παλαιστίνη που έπαιξαν με την σειρά τους αποφασιστικό ρόλο στην δημιουργία και ανάπτυξη του Ισραηλινού Κράτους.

Έτσι ενώ ο αριθμός των εβραίων στην Παλαιστίνη δεν ξεπερνούσε τα 84 χιλιάδες άτομα μέχρι το 1918, απο τότε μέχρι το 1948 εισήλθαν στην Παλαιστίνη 540.000 Εβραίοι, οι περισσότεροι απο την Πολωνία. Απο το 1948 μέχρι το 1975 ο αριθμός των μεταναστών στην Παλαιστίνη έφτασε στα 1.569.875 μετανάστες ⁽⁴³⁾.

Στο τελευταίο τέταρτο του αιώνα μας, η Αραβική περιοχή εγγνώρισε για άλλη μια φορά ένα ρεύμα εξωτερικής μετανάστευσης διότι ο εμφύλιος πόλεμος του Λιβάνου που άρχισε το 1975 οδήγησε στην μετανάστευση μεγάλου αριθμού Λιβανέζων στις Αραβικές και μη χώρες. Εκτιμάται ότι ο αριθμός των Λιβανέζων μεταναστών λόγω πολέμου ανέρχεται στο μισό εκατομμύριο μετανάστες περίπου. Δηλαδή περίπου 1/4 του πληθυσμού ⁽⁴⁴⁾.

40. Clarke J. (1971):Op. Cit. p. 166.

41. United Nations (1980):Registration statistical Bulletin For the Second Quater. 1980, No 2/80 Beirut.

42. P.L.O, 1979, Στατιστικό Κεντρικό γραφείο, Στατιστική Δέσμη, πρώτο τεύχος.

43. Salah, Hussein 1980 "Η Εβραϊκή μετανάστευση στην Παλαιστίνη.

44. Tabbarah, Riad, (1978):Rural Development and Urbanization in Lebanon" in U.N Publication Population Bulletin of ESCWA. Number 14. 1978.(U.N. ESCWA . p. 121).

Η Αραβική περιοχή γνωρίζει τώρα μια σύγχρονη μετανάστευση που άρχισε με την εμφάνιση του πετρελαίου και εξελίχτηκε για να κορυφωθεί μετά απο την άνοδο της τιμής του πετρελαίου το 1973, που οδήγησε στην αύξηση των επενδύσεων σ' όλους τους τομείς της παραγωγής και των υπηρεσιών.

Με βάση τα αναφερθέντα μπορούμε να κατατάξουμε τις Αραβικές χώρες σε σχέση με την μετανάστευση ως εξής:

Α. Χώρος υποδοχής των μεταναστευτικών ρευμάτων: Είναι οι πετρελαιοπαραγωγικές χώρες που περιλαμβάνουν την Σαουδική Αραβία, το Κουβέιτ, τα Αραβικά εμιράτα, την Λιβύη, το Κατάρ, το Μπαχρέιν και το Ιράκ που προσαρτίστηκε στην ομάδα αυτή μετά το 1976, διότι μέχρι τότε ήταν απο τις χώρες που εξαγάγουν και υποδεχονται την μετανάστευση.

Β. Χώρες προελεύσεως των μεταναστευτικών ρευμάτων: είναι η ομάδα των Αραβικών χωρών που χαρακτηρίζονται με υψηλή πυκνότητα πληθυσμού και χαμηλό εθνικό εισόδημα. Πρώτη στη σειρά ανάμεσα στο χώρο αυτό έρχεται η Αίγυπτος στην συνέχεια η βόρεια Υεμένη το Σουδάν η Συρία, η Νότιο Υεμένη η Τυνησία, το Μαρόκο, η Σομαλία, ο Λίβανος και η Αλγερία.

Γ. Χώρες προέλευσης και υποδοχής μεταναστεύσεων: περιλαμβάνουν την Ιορδανία, το Ουμάν και την Βόρεια Υεμένη.

4.3.1. Μέγεθος της Αραβικής μετανάστευσης εντός του Αραβικού κόσμου.

Οι Αραβικές χώρες εγνώρισαν στο παρελθόν αρκετές διθνείς μεταναστευτικές κινήσεις που τις αναφέρομε.

Τώρα όμως γνωρίζει η περιοχή αυτή ένα σύγχρονο διεθνές μεταναστευτικό ρεύμα, που άρχισε μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και συγκεκριμένα στις αρχές του 50, και που κορυφώθηκε στην δεκαετία του εβδομήντα, όπου οι μετακινήσεις μεταξύ των Αραβικών χωρών πήραν νέες διαστάσεις, όχι μόνο απο πλευράς τεράστιου μεγέθους, αλλά και απο πλευράς σύνθεσης και επιδράσεων που προκύπτουν απο το φαινόμενο αυτό είτε σε σχέση με τις χώρες προορισμού είτε προελεύσεως των μεταναστών.

Η εμφάνιση του πετρελαίου οδήγησε σε ένα οικονομικό πραξικόπημα στην Αραβική περιοχή με άμεσες συνέπειες στην ανάπτυξη και στην μετανάστευση.

Οι Αραβικές Μεταναστευτικές κινήσεις ξεκινούσαν, μέχρι την εμφάνιση του πετρελαίου, απο τις άγονες περιοχές της ερήμου που χαρακτηρίζονται απο χαμηλούς δείκτες στην πυκνότητα του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές που χαρακτηρίζονται απο υψηλό δείκτη. Η κατάσταση αυτή άλλαξε με την εμφάνιση του πετρελαίου και αντιστράφηκαν οι κατευθύνσεις των μεταναστευτικών κινήσεων.

Γενικά μπορεί να λεχθεί ότι τα Αραβικά μεταναστευτικά ρεύματα ακολούθησαν νέες κατευθύνσεις με την ανακάλυψη του πετρελαίου. Από τις μή πετρελαιοπαραγωγικές χώρες στις πετρελαιοπαραγωγικές. Επιπλέον, λίγο αργότερα εμφανίστηκε νέος τύπος μετανάστευσης αφού άρχισαν χώρες μή πετρελαιοπαραγωγικές να υποδέχονται μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό σε αντικατάσταση του δικού τους που μετανάστευσε σε πετρελαιοπαραγωγικές Αραβικές χώρες.

Η μεγάλη άνοδος των οικονομικών εσόδων που σημειώθηκε στις Αραβικές χώρες - ως συνέπεια της αύξησης των τιμών του αργού πετρελαίου μετά το 1973 - οδήγησε στην εξασφάλιση και διάθεση κεφαλαίων για χρηματοδότηση φιλόδοξων αναπτυξιακών προγραμμάτων που στόχο έχουν τη διαφοροποίηση των παραγωγικών δομών και την ελαχιστοποίηση της στήριξης της οικονομίας τους αποκλειστικά και μόνο στο πετρέλαιο. Οι κοινωνίες όμως αυτές δεν πληρούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις όπως είναι η ποσότητα και η ποιότητα του πληθυσμού, για την εκτέλεση μεγάλων έργων υποδομής ή την διοίκηση παρόμοιων αναπτυξιακών προγραμμάτων σ' αυτές τις χώρες.

Από την άλλη πλευρά υπάρχει άφθονο εργατικό δυναμικό σε άλλες Αραβικές χώρες που έχουν χαμηλό οικονομικό επίπεδο, ανεργία κ.λ.π.-

Ο ακριβής προσδιορισμός των πραγματικών διαστάσεων των μεταναστευτικών κινήσεων ανάμεσα στις Αραβικές χώρες είναι

λίγο δύσκολο λόγω των αντιφάσεων των αριθμών που αφορούν το εν λόγω θέμα εξαιτίας της έλλειψης υπαρκτών επισήμων στατιστικών πληροφοριών για το φαινόμενο αυτό.

Έτσι θα αρκεστούμε να παρουσιάσουμε αριθμούς από διάφορες πηγές ώστε να μπορέσουμε να παρακολουθήσουμε το φαινόμενο χωρίς να ισχυριστούμε ότι είναι απόλυτα δεδομένα, Όμως κατά την γνώμη μας αποκαλύπτει τουλάχιστον τις διαστάσεις και τις εξελίξεις του φαινομένου κατά προσέγγιση σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Θα στηριχτούμε κατ' αρχάς στις καταστάσεις του γραφείου διεθνούς εργασίας που αφορούν τις μεταναστευτικές κινήσεις μεταξύ των Αραβικών χωρών⁽⁴⁵⁾, συν τις καταστάσεις της διεθνούς τράπεζας⁽⁴⁶⁾, γύρω από τους τύπους των μεταναστεύσεων στις Αραβικές χώρες και στις καταστάσεις της Οικονομικής και Κοινωνικής επιτροπής των χωρών της Δυτικής Ασίας που υπάγεται στον Ο.Η.Ε. και σε μερικές καταστάσεις από επίσημες στατιστικές που έγιναν σε Αραβικές χώρες.

Οι υπάρχουσες καταστάσεις για τις διαστάσεις της Αραβικής μετανάστευσης προς τις πετρελαιοπαραγωγικές Αραβικές χώρες, δείχνουν ότι το σύνολο των Αράβων εργατών που μετανάστευσαν στις χώρες αυτές, ανέρχεται στα 1,2 εκατ. το 1975, στην συνέχεια παρουσίασε αύξηση για να φτάσει το 1980 στο 1,7 εκατ. άτομα⁽⁴⁷⁾, δηλαδή με ρυθμό αύξησης κατά 6,4% μεταξύ 1975-1980 πίνακας (22).

Όσον αφορά τις Αραβικές χώρες που εξάγουν εργατική δύναμη οι καταστάσεις δείχνουν ότι η Αίγυπτος καταλαμβάνει την πρώτη θέση από πλευράς εξαγωγής εργατικού δυναμικού, σε αυτές Αραβικές χώρες διότι η αναλογία των εργατών στις πετρελαιοπαραγωγικές Αραβικές χώρες που προέρχονται από την Αίγυπτο έφτασε στο 35% από το σύνολο των Αραβικών εργατών στις εν λόγω χώρες το 1975, στην συνέχεια παρουσίασε αύξηση για να φτάσει το 1980 στο 39,4%, κατά συνέπεια ο ρυθμός αύξησης ήταν 9,2% μεταξύ του 1975-1980.

45. Birks, J.S. and Sinclair, C.A. (1980): International Migration and Development in the Arab Region (Geneva: International Labor Organization (ILO).

46. Serageldine, Iṣmatīl, et al (1981): Manpower and International Labor Migration in the Middle East and North Africa (Washington D.C.: World Bank, Technical Assistance and Special Studies Division. Final Report.

47. Birks, J.S. and Sinclair, C.A. (1980): Op. cit. pp. 134-137. Tables 10-13.

Οι δυο Υεμένες καταλαμβάνουν την δεύτερη θέση μετά την Αίγυπτο, όπου η αναλογία των Υεμενών εργατών στις πετρελαιοϊκές Αραβικές χώρες έφτασε ^{το 1985} στο 28% απο το σύνολο των Αράβων εργατών στην περιοχή, ενώ το 1980 η αναλογία αυτή κατέβηκε στο 24% με ρυθμό αύξησης κατά 3,5% ενώ η αναλογία των εργατών που προέρχονται απο την Ιορδανία και Παλαιστίνη ήταν 17% το 1975 και 14% το 1980, ρυθμός αύξησης 3,1%, την στιγμή που η αναλογία των εργατών που προέρχονται απο την Συρία και τον Λίβανο δεν ξεπερνούσε το 9,2% το 1975 και το 8,2% το 1980. Πίνακας (22).

Ο αριθμός των μεταναστών που προέρχονται απο το Σουδάν και την Σομαλία για την χρονική περίοδο 1975-1980 ήταν αρκετά υψηλοί, 24,6% για τους Σομαλούς και 14,2% για τους Σουδανούς. Πίνακας (22).

Οι Καταστάσεις της διεθνούς τράπεζας δείχνουν ότι ο αριθμός των Αράβων μεταναστών στην Σαουδική Αραβία, στο Κουβέιτ, στο Μπαχρέιν, στα Αραβικά εμιράτα, στο Κατάρ, στο Ουμάν, και στη Λιβύη ξεπέρασε τα 2,2 εκατομμύρια μετανάστες το 1975. Ένα εκατομμύριο απο αυτούς περίπου εργάτες (48).

Επι πλέον η οικονομική Αραβική έκθεση του 1984 που την ετοίμασε ο Σύνδεσμος των Αραβικών Κρατών δείχνει ότι ο αριθμός των Αράβων εργατών που μετανάστευσαν στις Αραβικές χώρες υποδοχής το 1980 έφτασε στα 3 εκατ. περίπου.

Επίσης οι πληροφορίες της μελέτης που ετοίμασε η γραμματεία του Αραβικού Συνδέσμου σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Αραβικού προγραμματισμού δείχνουν ότι ο αριθμός των Αράβων εργατών στις Αραβικές χώρες υποδοχής το 1983 έφτασε στα 4 εκατ. και οι χώρες προέλευσης των εργατών αυτών είναι:

2,7 εκατ. απο την Αίγυπτο

500 χιλιάδες απο την Ιορδανία και την Παλαιστίνη

500 χιλιάδες απο την Βόρεια Υεμένη

500 χιλιάδες απο το Σουδάν και τον Λίβανο

Σύν δεκάδες χιλιάδες απο την Συρία, την Σομαλία, την Τυνησία, και άλλες Αραβικές χώρες (49)

48 . Serageldine, Ismail, et al (1981):p. 135 Table 14-21.

49 . League of Arab States, (1984):The Economic Arabic Report p. 126.

Η μελέτη του (ISMIL SERAGELDEN)⁽⁵⁰⁾ δείχνει ότι ο συνολικός αριθμός των Αράβων εργατών μεταναστών που βρίσκονται στις πετρελαιϊκές χώρες έφτασε στα 4,4, εκατ. στις αρχές της δεκαετίας του ογδόντα. Ο πίνακας (23) δείχνει τις χώρες προελεύσεως και υποδοχής των Αράβων εργατών.

Η Σαουδική Αραβία θεωρείται η πρώτη χώρα απο πλευράς υποδοχής Αραβών μεταναστών σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής, όπου η αναλογία των Αράβων εργατών που υποδέχεται έφτασε στο 34% απο το σύνολο των εργατών που βρίσκονται στις πετρελαιϊκές Αραβικές χώρες στις αρχές της δεκαετίας του ογδόντα. Στην δεύτερη θέση έρχεται το Ιράκ με αναλογία που φτάνει στο 17%, στην συνέχεια τα Αραβικά εμιράτα 11% και η Λιβύη επίσης 11% Πίνακας (23)

Τα στοιχεία του αναφερθέντος πίνακα δείχνουν ότι η αναλογία των Αράβων εργατών που βρίσκονται στις χώρες υποδοχής και προέρχονται απο την Αίγυπτο έφτασε στο 45% απο το σύνολο των Αράβων εργατών εκεί, στην δεύτερη θέση η Βόρεια και η Νότια Υεμένη με αναλογία 15,3% στην συνέχεια η Αλγερία με αναλογία 14,6%.

Ο ρόλος της Αιγύπτου σαν εξαγωγέα εργατικής δύναμης εντός του Αραβικού κόσμου και κατά κάποιο τρόπο στην Αφρική που έγινε πια παράδοση, οφείλεται στο δημογραφικό πλεόνασμα και στην ανικανότητα της εθνικής της οικονομίας στην απορρόφηση του ντόπιου εργατικού δυναμικού γεγονός που οδήγησε σε έντονη ανεργία.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ένα μεγάλο ποσοστό των ανέργων είναι πτυχιούχοι πανεπιστημίων, και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι δεν υπάρχει προγραμματισμός και άμεση σύνδεση με την εκπαιδευτική πολιτική σε σχέση με τις εργασιακές ανάγκες της αγοράς.⁽⁵¹⁾

Παρ' όλα αυτά το φαινόμενο της Αιγυπτιακής μετανάστευσης στο εξωτερικό θεωρείται πρόσφατο, διότι άρχισε να εμφανίζεται

50. Serageldine, Ismail: Manpower and Development in the Arab Countries: U.N. (ESCWA) and the Arab planning Institute. 1985. pp. 5-51.

51. Birks, J.S. and Sinclair, C.A. (1978): International migration and Development in the Arab Region, Geneva International Labor Organization ILO p. 32.

σταδιακά στις αρχές της δεκαετίας του πενήντα και με περιορισμένο αριθμό μεταναστών.

Υπάρχουν όμως δυο χαρακτηριστικές περιόδους που η μετανάστευση στην Αίγυπτο εγνώρισε μεγάλη έξαρση.

Η πρώτη σημειώθηκε μετά τον πόλεμο του 1967 και κατευθύνθηκε προς τις Η.Π.Α, τον Καναδά, την Αυστραλία και την Δυτική Ευρώπη.

Η δεύτερη σημειώθηκε μετά την άνοδο των τιμών του πετρελαίου το 1973 και κατευθύνθηκε προς τις Αραβικές πετρελαιοπαραγωγικές χώρες. Αξιίζει εδώ να σημειωθεί ότι οι περισσότεροι μετανάστες στην πρώτη κατηγορία είναι πτυχιούχοι και ειδικευμένοι εργάτες, ενώ οι δεύτεροι που κατευθύνθηκαν στις πετρελαιοπαραγωγικές Αραβικές χώρες είναι ανειδίκευτοι και ειδικευμένοι εργάτες⁽⁵¹⁾.

Ο αριθμός των Αιγυπτίων μεταναστών παρουσίασε γενική αύξηση από το 1968, η αύξηση αυτή έγινε αισθητή από το 1973 και εφεξής και περιλάμβανε τους πλέον ειδικευμένους και ικανούς εργάτες συν τους ανειδίκευτους.

Η Αιγυπτιακή κυβέρνηση ενθάρυνε από την πλευρά της την μετανάστευση των πολιτών της μέσω της απλοποίησης των τελωνειακών διαδικασιών και της μείωσης των φορολογιών των εμβασμάτων των μεταναστών του εξωτερικού. Σκοπός της Αιγυπτιακής Κυβέρνησης μέσω της πολιτικής της αυτής είναι να απαλλαγεί από το πλεόνασμα του εργατικού της δυναμικού, τον περιορισμό της ανεργίας και την εξασφάλιση των ξένων συναλλαγμάτων από τα εμβάσματα των Αιγυπτίων εργατών από το εξωτερικό.

Επειδή οι στατιστικές καταστάσεις που αφορούν την Αιγυπτιακή μετανάστευση δεν είναι ακριβείς, συν τις στατιστικές αντιφάσεις γύρω από το μέγεθος της μετανάστευσης που προκύπτουν από τις διάφορες μελέτες που έγιναν γύρω από το θέμα

51. Ibrahim, I.A. (1982): Migration of Egyptian. In Proceedings of a Seminar Organized by the Natural Resources, Science and Technology Division of the U.N. Economic Commission for Western Asia, Beirut, Lebanon, 4-8 1980 edited by Center Research of the United Arab. 1982 p. 233.

αυτό, γι'αυτό θα αρκεστούμε στις καταστάσεις του Αιγυπτιακού κεντρικού Στατιστικού Ινστιτούτου, και στις Στατιστικές Καταστάσεις της οικονομικής και κοινωνικής επιτροπής της δυτικής Ασίας που υπάγεται στον Ο.Η.Ε. διότι είναι πιο ολοκληρωμένες από τις άλλες.

Οι εκτιμήσεις των Αιγύπτιων εργατών στο εξωτερικό δείχνουν ότι το 1974 ο αριθμός τους κυμαίνεται μεταξύ μισό έως ένα εκατομμύριο εργάτες⁽⁵²⁾ ενώ οι επίσημες Αιγυπτιακές εκτιμήσεις επιβεβαιώνουν ότι ο αριθμός των Αιγύπτιων μεταναστών στο εξωτερικό, είτε είναι εργάτες είτε συνοδοί των εργατών έφτασε στο 1,42 εκατ. μετανάστες κατά την απογραφή του 1976, 7,1 χιλιάδες από αυτούς είναι εργάτες.

Ενώ ο αριθμός των μεταναστών στο εξωτερικό το 1977 έφτασε στο 1,44 εκατ. μετανάστες, 7,2 χιλιάδες από αυτούς είναι εργάτες.

Το 1980 ο αριθμός αυτός έφτασε στο 1,57 εκατ. 7,8 χιλιάδες από αυτούς εργάτες.

Ο αριθμός των Αιγυπτίων μεταναστών στο εξωτερικό συνέχισε την ανοδική του πορεία για να φτάσει στο 1,7 εκατ. και 8,5 χιλιάδες εργάτες. Πίνακας (24).

Όσον αφορά τους μόνιμους Αιγύπτιους μετανάστες στο εξωτερικό (δηλαδή αυτοί που πήραν ξένη υπηκοότητα) ο αριθμός τους για την χρονική περίοδο μεταξύ 1962-1972 έφτασε στο 50.924 μετανάστες, και 1413 μετανάστες το 1973, ενώ στην χρονική περίοδο μεταξύ 1962-1983 έφτασε στο 57.557 μετανάστες όπως δείχνει ο πίνακας(25).

Οι στατιστικές καταστάσεις της οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της δυτικής Ασίας (ESCWA) δείχνουν ότι ο αριθμός των Αιγύπτιων εργατών στις Αραβικές χώρες υποδοχής της μετανάστευσης το 1984 έφτασε στα 2,1 εκατ. εργάτες, οι

52. Choucri, Nazli.: Migration and Employment in the Construction Sector, Critical Factors in Egyptian Development. Cairo University p. 127.

περισσότεροι στο Ιράκ, όπου έφτασαν στο 1,1 εκατ. εργάτες τον ίδιο χρόνο, δηλαδή με αναλογία κατά 54,2% απο το σύνολο των Αιγύπτιων εργατών που βρίσκονται στις χώρες υποδοχής ενώ η αναλογία αυτή έφτασε στα 23,3, στην Σαουδική Αραβία, 7,3% στην Ιορδανία, 6,4% στο Κουβέιτ, 3,7% στα Εμιράτα, και 3,6% στην Λιβύη. Το υπόλοιπο 1,3% κατανέμεται στο Κατάρ, το Μπαχρέϊν και το Ουμάν. Πίνακας (26).

Απο την άλλη πλευρά οι αναφερθείσες καταστάσεις που αφορούν την κατανομή των Αιγύπτιων εργατών μεταναστών κατά οικονομική δραστηριότητα δείχνουν ότι

στον τομέα της Βιομηχανίας η αναλογία απασχόλησης έφτασε στο 53,1% στην δεύτερη θέση έρχεται ο τομέας των υπηρεσιών με αναλογία 42,8% ενώ η αναλογία του Γεωργικού τομέα δεν ξεπέρασε το 4,1% απο το σύνολο των Αιγύπτιων μεταναστών το 1984. Αυτό αποδεικνύει ότι υπήρχε ένας κριτής επιλογής. Επίσης η αναλογία του τομέα των οικοδομήσεων ήταν αρκετά υψηλή 28,7%, ενώ η αναλογία απασχόλησης των εργατών αυτών στις μεταποιητικές δραστηριότητες έφτασε στο 21,6% και η αναλογία στον τομέα των κοινωνικών και προσωπικών υπηρεσιών έφτασε στο 20,3%, ενώ η αναλογία στον εμπορικό τομέα έφτασε στο 18,8%. Πίνακας (26).

Αν πάρουμε υπόψη τα αναφερθέντα στοιχεία, θα διαπιστώσουμε ότι οι τομείς των οικοδομών, των μεταποιήσεων και των κοινωνικών και προσωπικών υπηρεσιών, συγκεντρώνουν τις προτιμήσεις των Αιγύπτιων εργατών που μεταναστεύουν στις Αραβικές χώρες υποδοχής.

Και εάν πάρουμε το Ιράκ σαν παράδειγμα που συγκεντρώνει μεγάλο ποσοστό Αιγύπτιων εργατών θα διαπιστώσουμε απο τα διαθέσιμα στοιχεία ότι οι περισσότεροι Αιγύπτιοι εργάτες που βρίσκονται στο Ιράκ συγκεντρώνονται στο τομέα των μεταποιήσεων όπου η αναλογία τους φθάνει στο 33,2% το 1984. Στην δεύτερη θέση έρχεται ο εμπορικός τομέας που συγκεντρώνει το 27,6%

απο το σύνολο των Αιγύπτιων εργατών στο Ιράκ ενώ ο τομέας των οικοδομών συγκεντρώνει το 20,7% Πίνακας (26).

Όλες οι μελέτες του φαινομένου της εξωτερικής μετανάστευσης δίνουν έμφαση στο θέμα των συναλλαγών των εργατών απο το εξωτερικό διότι το συνάλλαγμα αυτό θεωρείται από τα βασικά ωφέλη των χωρών της προέλευσης γι' αυτό θεσπίζουν συνήθως κίνητρα για την ενθάρυνση των πολιτών τους στην μετανάστευση στο εξωτερικό και διότι το συνάλλαγμα είναι προτιμότερο απο την εσωτερική αποταμίευση και δεν απαιτούν στερήσεις και λιτότητες και πιο ασφαλείς απο τον εξωτερικό δανεισμό, έτσι η Αιγυπτιακή Κυβέρνηση ήτανε απο τις πρώτες χώρες της περιοχής που θέσπισαν ειδικά μέτρα για την ενθάρυνση της μετανάστευσης για τους λόγους που αναφέραμε. Έτσι τα εμβάσματα των Αιγύπτιων απο το εξωτερικό αποτελούν την μεγαλύτερη πηγή συναλλάγματος για την ενίσχυση της εθνικής οικονομίας και για την χρηματοδότηση των εισαγωγών, και κατά την άποψη της Αιγυπτιακής Κυβέρνησης ένα στήριγμα για την οικονομική ανάπτυξη της Αιγύπτου. Όμως παρόλα τα ενθαρυντικά μέτρα και τις διευκολύνσεις της Αιγυπτιακής Κυβέρνησης στην μετανάστευση δεν κατάφερε να επωφεληθεί απόλυτα απο τα θετικά της μετανάστευσης.

Ο όγκος των εμβασμάτων των Αιγυπτίων μεταναστών απο το εξωτερικό παρουσιάζει μια συνεχή ανοδική τάση, έτσι ενώ το 1971 το ύψος των εμβασμάτων αυτών ήταν γύρω στα 6,4 εκατ. Δολ. το 1972 έφτανε στα 81,4 εκατ. Δολάρια. το 1973⁵³ 86,2 εκατ. δολ και το 1974, 18,89 εκατ. Δολ (53)
Το ύψος των εμβασμάτων αυτών συνέχισε την ανοδική του πορεία για να φτάσει το 1975 στα 455 εκατ. Δολ. στην συνέχεια έφτασε στα 2792 εκατ. Δολ. το 1980
Όμως η ανοδική αυτή πορεία άρχισε να παρουσιάζει μαι πτωτική τάση που οφείλεται στην επιστροφή μεγάλου αριθμού μεταναστών απο τις πετρελαιοπαραγωγικές Αραβικές χώρες λόγω της πτώσης

53. Birks, j.s. and Sinclair, C.A. 1978. OP. cit. p 94. Table-7-

της τιμής του πετρελαίου, πράγμα που ανάγκασε τις εν λόγω χώρες να αναπροσαρμόσουν τα αναπτυξιακά τους προγράμματα και να αναβάλουν ή να ματαιώσουν αρκετά Αναπτυξιακά έργα που είχαν ξεκινήσει για να ισορροπήσουν το ισοζύγιο πληρομών τους με αποτέλεσμα να αναγκάζονται πολλοί ξένοι εργάτες να γυρίσουν στις πατρίδες τους.

Έτσι το ύψος των εμβασμάτων των Αιγύπτιων μεταναστών απο τοεξωτερικό έπεσε το 1985 στα 2116 εκατ. Δολ.

Αξιζει να σημειωθεί εδώ ότι στην χρονική περίοδο 1986-1987 ο αριθμός των Αιγύπτιων εργατών που επέστρεψαν στην πατρίδα τους προερχόμενοι απο την Σαουδική Αραβία έφτασαν τους 86.113 εργάτες απο το Κουβέιτ, 14.819 εργάτες απο τα Αραβικά εμιράτα 15.527 εργάτες, απο το Κατάρ το Ουμαν και το Μπαχρέϊν 10070 εργάτες ⁽⁵⁴⁾.

4.3.2 Όγκος των ξένων εργατικών μεταναστευτικών ρευμάτων στον Αραβικό Κόσμο

Ο Αραβικός κόσμος γενικά και οι πετρελαιοπαραγωγικές Αραβικές χώρες ειδικά, εγνώρισαν την ύπαρξη μεγάλου αριθμού ξένων εργατών απο διάφορες ξένες χώρες και ειδικά απο τις Ασιατικές χώρες και συγκεκριμένα απο το Ιράν, το Πακιστάν, και την Ινδία.

Ο αριθμός των εργατών αυτών αυξήθηκε αισθητά μετά την ανακάλυψη του πετρελαίου στις χώρες αυτές, πράγμα που φανερώνει το σημαντικό ρόλο του πετρελαίου στην εξήγηση της σύγχρονης εξέλιξης των μεταναστευτικών ρευμάτων στην περιοχή. Διότι μετά των δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο η παραγωγή πετρελαίου έπαιξε βασικό ρόλο στην οικονομική εξέλιξη των χωρών αυτών, παρόλο που η ανακάλυψη του πετρελαίου άρχισε στην δεκαετία του τριάντα, όμως η επίδρασή του στην οικονομική ανάπτυξη των πετρελαιοπαραγωγικών χωρών εμφανίστηκε μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο ⁽⁵⁵⁾.

54. U.N. (ESCWA) (1986): Effects of Migration Labor Returned p. 28 Table 10.

55. Tabbarah, Riad, (1985): Population and Humen Resources and Development in the Arab World. In U.N. ESCWA) 1985. Population and Development in the Middle East p. 46.

Η παραγωγή του πετρελαίου και οι Οικονομικές δραστηριότητες που τον συνόδευσαν δημιούργησαν τεράστια ζήτηση στα εργατικά χέρια και λόγω του ανύπαρκτου ντόπιου εργατικού δυναμικού οι χώρες αυτές στράφηκαν και στηρίχτηκαν στα ξένα εργατικά χέρια που κατάκλυσαν τις εν λόγω χώρες απο τα Αραβικά και τα ξένα κράτη.

Στις αρχές της δεκαετίας του εβδομήντα η πλειοψηφία των ξένων εργατών που εισήλθαν στην περιοχή ήταν Πακιστανοί, Ινδοί και Ιρανοί, το ρεύμα αυτό συνεχίστηκε μέχρι τη δεκαετία του ογδόντα με μεγαλύτερο ρυθμό.

Επιπλέον και λόγω της μεγάλης αύξησης των εσόδων του πετρελαίου εξαιτίας της ανόδου της τιμής του το 1973, εμφανίστηκε νέο μεταναστευτικό ρεύμα όπου εταιρείες απο την Νότια Κορέα, την Ινδονησία, τις Φιλιππίνες, την Μαλαισία το Μπαγκλαντές, και την Ταϊλάνδη υπόγραψαν μαρκοχρόνια συμβόλαια για την εκτέλεση των έργων των αναπτυξιακών προγραμμάτων των πετρελαιοπαραγωγικών χωρών.

Οι εταιρείες αυτές διαπίστωσαν μεγάλη έλλειψη ποιοτηκώς και ποσοτικώς εργατικά χέρια, έτσι αναγκάστηκαν να χρησιμοποιήσουν απαιτούμενο εργατικό δυναμικό από τις χώρες της προέλευσής τους που κατάκλυσαν τα Αραβικά εμιράτα, την Σαουδική Αραβία, το Κουβέϊτ το Μπαχρέϊν, το Κατάρ και το Ουμάν.

Αξίζει να σημειωθεί ότι υπάρχει ένας άλλος λόγος που οδήγησε στην χρησιμοποίηση Ασιατών εργατών, διότι οι οικονομικές δραστηριότητες στις χώρες αυτές βρίσκονται υπό τον έλεγχο του ιδιωτικού τομέα, που ενδιαφέρεται πρώτα απ'όλα στην μεγιστοποίηση του κέρδους του, και επειδή οι εργάτες με Ασιατική προέλευση δέχονται να εργαστούν με χαμηλότερους μισθούς από τους Αραβες και σε πιο σκληρές συνθήκες εργασίας.

Έτσι ο αριθμός των ξένων (μη Αράβων) εργατών στον Αραβικό Κόσμο αυξήθηκε από 466.199 εργάτες το 1975 στα 937.680 εργάτες το 1980, με ρυθμό αύξησης κατά 15% μεταξύ των δύο περιόδων.

Η αναλογία των Ασιατικών εργατών που μετανάστευσαν στην περιοχή ήταν 25,6% το 1975 στο σύνολο των μεταναστευομένων. Η αναλογία των Αράβων ήταν 71,2%, ενώ η αναλογία των υπόλοιπων μεταναστών ήταν 3,2%.

Τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι οι περισσότεροι ξένοι εργάτες που μετανάστευσαν στην περιοχή, προέρχονται από το Πακιστάν, την Ινδία, και το Ιράν.

Η αναλογία των Πακιστανών εργατών που μετανάστευσαν στην περιοχή φθάνει στο 36,4% από το σύνολο των ξένων εργατών το 1975 και 35,1% το 1980, δηλαδή με ρυθμό αύξηση κατά 14,27%.

Η αναλογία των ξένων εργατών που προέρχονται από την Ινδία φθάνει στο 29,5% από το σύνολο το 1975, και 26,5% το 1980, με ρυθμό αύξηση κατά 12,67%, ενώ η αναλογία των εργατών που προέρχονται από το Ιράν φθάνει στο 20,3% το 1975, και 11,1% το 1980, με ρυθμό αύξησης που φθάνει στο 1,95%.

Όσον αφορά την αναλογία των ξένων εργατών που προέρχονται από άλλα Ασιατικά Κράτη, και που αποτελούν το νέο μεταναστευτικό ρεύμα που εισέρχεται στην περιοχή, φθάνει στο 2,8% το 1975, στην συνέχεια σημείωσε αισθητό άλμα και έφτασε στο 15,9% το 1980, δηλαδή με ρυθμό αύξησης που φθάνει στα 62,69%.

Η αναλογία των ξένων εργατών που προέρχονται από την Τουρκία έφτασε στο 1,8% το 1975, και στο 2,9% το 1980, με ρυθμό αύξηση κατά 26,38%.

Η αναλογία των ξένων εργατών που προέρχονται από τις χώρες της Ευρώπης έφτασε στο 6,2% από το σύνολο των ξένων εργατών το 1975, και στο 7,4% το 1980, με ετήσιο ρυθμό αύξηση κατά 15,65%, όπως δείχνει ο πίνακας (27).

Τα Αραβικά Έμιράτα θεωρούνται από τις πρώτες Αραβικές χώρες στην χρησιμοποίηση ξένων εργατών, όπου η αναλογία των εν λόγω εργατών στα εμιράτα έφτασε στα 30,4% από το σύνολο των ξένων εργατών στην περιοχή το 1980, στην δεύτερη θέση βρίσκεται η Σαουδική Αραβία με αναλογία που φτάνει στα 19,2% αμέσως μετά τη Λιβύη 15,9%, στο Κουβέϊτ 12,8%, στο Ομάν 8% στο Κατάρ 5,7%, στο Μπαχρέϊν 5,5%, ενώ η αναλογία των ξένων εργατών στο Ιράκ δεν ξεπέρασε το 1,2% από το σύνολο των εργατών αυτών στην περιοχή το 1980. πίνακας (28).

Τα στοιχεία του πίνακα (28) δείχνουν ότι η πυκνότητα των Πακιστανών εργατών είναι αισθητά υψηλή στα Εμιράτα, στο Κουβέϊτ στην Λιβύη, στο Ομάν, στην Σαουδική Αραβία, στο Μπαχρέϊν, και στο Κατάρ, ενώ η πυκνότητα των Ινδών εργατών είναι υψηλή στα Εμιράτα, στο Κουβέϊτ, στο Ομάν, στην Λιβύη, και στην Σαουδική Αραβία. Η πυκνότητα των Ιρανών εργατών είναι υψηλή στα Εμιράτα και στο Κουβέϊτ. Η πυκνότητα των υπόλοιπων Ασιατών Εργατών είναι υψηλή στην Σαουδική Αραβία, στη Λιβύη, στα εμιράτα, στο Βουβέϊτ και στον Μπαχρέϊν ενώ αυτή των ευρωπαϊκών εργατών είναι υψηλή ειδικά στην Σαουδική Αραβία, στην Λιβύη και στα εμιράτα, και η πυκνότητα των Τούρκων εργατών είναι αισθητά υψηλή στην Λιβύη.

Η αναλογία των Ασιατών εργατών που μετανάστευσαν στην περιοχή το 1980 ήταν 33,2% από το σύνολο των ξένων εργατών, ενώ η αναλογία των Αράβων εργατών ήταν 62,8% και η αναλογία των υπόλοιπων εργατών από διάφορες χώρες δεν

ξεπερνούσε το 4% από το σύνολο των ξένων εργατών στην περιοχή, το 1980.

Όσον αφορά τα συναλλάγματα που στέλνουν οι Ασιάτες εργάτες στις χώρες τους, αυτά κυμάνθηκαν στα εξής επίπεδα το 1983. Οι Πακιστανοί 2.890 εκατ.δολ., οι Φιλιππινέζοι εργάτες 944 εκατ. δολάρια, οι Ταϊλανδέζοι εργάτες 650 εκατ.δολ., οι ΝοτιοΚορεάτες εργάτες 1490 εκατ.δολ. και οι εργάτες από το Μπαγκλαντές 629 εκ. δολάρια⁽⁵⁶⁾.

Βάσει των αναφερθέντων συμπεραίνει κανείς, ότι το μεταναστευτικό κύμα που κατευθύνθηκε στις πετρελαιο-παραγωγικές χώρες και που προέρχεται, είτε από Αραβικές ή μη χώρες θεωρείται από τα μεγαλύτερα μεταναστευτικά ρεύματα στην σύγχρονη εποχή και που επέφερε ριζικές αλλαγές στην δημογραφική σύνθεση του πληθυσμού και του εργατικού δυναμικού στις χώρες προορισμού, επίσης και στις χώρες προέλευσης, που περιλαμβάνουν πολλές Αραβικές χώρες.

Στις χώρες προορισμού, η αναλογία των μεταναστών που εγκαταστάθηκαν στις χώρες αυτές ήταν αρκετά μεγάλη σε σχέση με το μέγεθος του ντόπιου πληθυσμού των χωρών αυτών.

Ετσι στα εμιράτα, στο Κατάρ και στο Κουβέιτ η αναλογία των μεταναστών σε σχέση με το Όγκο του ντόπιου πληθυσμού ξεπέρασε το 50%. Η αναλογία αυτή στα εμιράτα το 1980 ήταν 76,1%, στο Κατάρ 73,3% και στο Κουβέιτ 58,6%.

Στο Μπαχρέϊν η αναλογία των ξένων μεταναστών σε σχέση με τον όγκο του ντόπιου πληθυσμού έφθασε στο 31,1%, στην Σαουδική Αραβία 23,3% στην Λιβύη 21,9%.

Παράλληλα, σαν πάρουμε την αναλογία του ξένου εργατικού δυναμικού στις εν λόγω χώρες και την συγκρίνουμε μ'αυτή

του ντόπιου εργατικού δυναμικού, θα διαπιστώσουμε ότι η πρώτη καλύπτει επικίνδυνα την δεύτερη, όπου η αναλογία του ξένου εργατικού δυναμικού σε σχέση με το ντόπιο στα εμιράτα έφτασε στα 90,6% το 1980, και στο 89,2% στο Κατάρ, στο Κουβέιτ 75,5%, στο Μπαχρέϊν 54,6% στην Σαουδική Αραβία 47,4% και 42,5% στην Λιβύη⁽⁵⁷⁾.

Όσον αφορά τώρα τις χώρες προέλευσης της μετανάστευσης, θεωρητικά η μετανάστευση των εργατών έπρεπε να οδηγήσει στην ελάττωση του εργατικού πλεονάσματος στις χώρες αυτές, επομένως και στον περιορισμό του φαινόμενου της Ανεργίας που έπρεπε να οδηγήσει με την σειρά του στη βελτίωση των οικονομικών συνθηκών στις χώρες αυτές. Όμως η όλο και πιο αυξημένη ζήτηση σε συνδυασμό με τα υψηλά μεροκάματα στις χώρες προορισμού της μετανάστευσης οδήγησε στην μετανάστευση των πιο ικανών και ειδικευμένων εργατών από τις χώρες προέλευσης, πράγμα που σημαίνει ότι η μετανάστευση δεν κατάφερε να πραγματοποιήσει τον αναμενόμενο περιορισμό της ανεργίας, αλλά οδήγησε στο να χάσουν οι χώρες αυτές τα πιο ικανά και ειδικευμένα στελέχη τους με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ανισορροπία στην Κατανομή του επαγγελματικού και του εθνικού εργατικού δυναμικού και στον εκπαιδευτικό καταρτισμό στις χώρες αυτές μ'όλες τις αρνητικές συνέπειες που προκύπτουν από την κατάσταση αυτή.

Έτσι η Συρία και η Ιορδανία που ανήκουν στις χώρες προελεύσεως, τροφοδότησαν την Σαουδική Αραβία και την Λιβύη με μεγάλους αριθμούς ειδικευμένων εργατών πράγμα που δημιούργησε μεγάλη έλλειψη στην κάλυψη των αναπτυξιακών αναγκών των χωρών αυτών όπου αναγκάστηκαν να εισαγάγουν ειδικευμένα εργάτικά χέρια από την Αίγυπτο στην προσπάθειά τους να καλύψουν το έλλειμμα στον τομέα αυτό.

57 . Ibid. p. 47.

Στην Αίγυπτο, η εξαγωγή εργατικού δυναμικού δεν οφέλησε την εθνική οικονομία της, διότι η μετανάστευση αυτή δημιούργησε μεγάλες ελλείψεις στις επαγγελματικές ειδικότητες που θα μπορούσαν να σημειώσουν το βάρος της οικονομικής ανάπτυξης στην Αίγυπτο, και το σημαντικότερο είναι ότι, η έλλειψη αυτή στα ειδικευμένα εργατικά χέρια δεν οδήγησε στην μείωση του επιπέδου της σημειωμένης ανεργίας, διότι η Αιγυπτιακή εργατική αγορά χαρακτηρίζεται από δυσκαμψία στην επαγγελματική κινητικότητα μεταξύ των κλάδων της, πράγμα που δεν επιτρέπει την αντικατάστασή της απώλειας των ειδικευμένων εργατών που εγκατέλειψαν την χώρα⁽⁵⁸⁾.

Τα μεταναστευτικά ρεύματα που εισήλθαν στον Αραβικό Κόσμο χαρακτηρίζονται από τις εξής ιδιότητες:

- A) Είναι μια διεθνής ατομική μετανάστευση, εργατών με εξαίρεση την ομαδική μετανάστευση που προκύπτει από τις ενέργειες που καταβάλουν οι ξένες εταιρείες στο να φέρουν το απαραίτητο προσωπικό τους από το εξωτερικό με ομαδικό τρόπο, ειδικά των Ασιατικών εργατών.
- Επίσης οι εργάτες που μεταναστεύουν στις πετρελαιο-παραγωγικές χώρες συνοδεύονται από τις οικογένειές τους ή τους ακολουθούν στην συνέχεια.
- B) Είναι Γενικό μεταναστευτικό ρεύμα που περιλαμβάνει εργάτες όλων των επαγγέλμάτων της οικονομικής δραστηριότητας.
- Επίσης η ηλικία των περισσότερων μεταναστών κυμαίνεται μεταξύ 18-35 ετών, και στην πλειοψηφία τους είναι Άρρενες.
- Γ.) Το βασικό κίνητρο στην μετανάστευση εργατών είναι η επιθυμία τους για εύρεση εργασίας που τους εξασφαλίζει ένα εισόδημα που δεν μπορούν να εξασφαλίσουν στις χώρες τους και που οδηγεί στην αλλαγή της ταξικής και κοινωνικής τους θέσης.

58. Birks J.S. and Sinclair, C.A. (1978):Op. Cit. p. 48.

Μερικές από τις Αραβικές χώρες εγγνώρισαν μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα προς τις Η.Π.Α. και την Ευρώπη, που έλαβαν χώρα σε δύο περιόδους, η πρώτη στις τελευταίες δεκαετίες του δέκατου ένατου αιώνα και αρχή του εικοστού αιώνα, όπου μεγάλος αριθμός Σύρων και Λιβανέζων που κατάγονταν από αγροτικές περιοχές⁽⁵⁹⁾, και λιγώτεροι Παλαιστίνιοι εγκατέλειψαν τις πατρίδες τους, και μετανάστευσαν κυρίως προς τις Η.Π.Α.

Το δεύτερο κύμα έγινε μετά το δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, και συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας, με την διαφορά ότι οι περισσότεροι μετανάστες στην περίοδο αυτή είναι ειδικευμένοι τεχνίτες και κατάγονται από την Αίγυπτο, το Ιράκ, το Λίβανο, την Συρία και την Ιορδανία⁽⁶⁰⁾. Ενώ το μεταναστευτικό Αραβικό ρεύμα που κατευθύνθηκε προς την Ευρώπη, άρχισε στην διάρκεια του δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά ο ρυθμός του αυξήθηκε μετά το πόλεμο.

Οι χώρες προέλευσης των μεταναστών που μετανάστευσαν στην περίοδο αυτή είναι οι χώρες του Αραβικού Μάγκρεπ, δηλαδή: η Αλγερία, το Μαρόκο και η Τυνισία. Βάσει της εισαγωγής αυτής, μπορούμε να διαιρέσουμε το Διεθνές Αραβικό μεταναστευτικό ρεύμα ως εξής:

Α. . Τα Αραβικά μεταναστευτικά ρεύματα προς τις Η.Π.Α και τον Καναδά.

Η Αραβική μετανάστευση προς τις Η.Π.Α., αποτελεί παραδοσιακό ρεύμα, που άρχισε το 1875 με την μετανάστευση των Σύρων και Λιβανέζων και που έφτασε στην κορυφή του μεταξύ 1900 - 1920⁽⁶¹⁾.

Το μεταναστευτικό ρεύμα από τις άλλες Αραβικές χώρες είναι σχετικά σύγχρονο, διότι άρχισε μετά το δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο. Πολλοί από τους μετανάστες αυτούς εγκαταστάθηκαν μόνιμα εκεί.

Ο αριθμός της Αραβικής παροικίας στις Η.Π.Α. το 1976 ήταν 1,7 εκατ. μετανάστες ο αριθμός αυτός περιλάμβανε τους Αμερικάνους Αραβικής καταγωγής και τους σύγχρονους μετανάστες, σύμφωνα με τις καταστάσεις που ετοίμασε ο σύλλογος Αμερικάνων

59. Farsoun, Samih. 1981: Arab American Professionals and the Brain Drain. In the United Arab Studies Center. 1982. Migration of the Arab Brain Drain-Beirut. p. 245.

60. Fishtar, Alan, 1982 "Arab Brain Drain in U.S.A." In: Migration of the Arab Brain Drain" by United Arab studies Center, Beirut p. 214 .

61. Wasfi, Atef. 1971. "Πολιτιστική Ανθρωπολογία" op. cit. p. 317.

Πτυχιούχων Αραβικής Καταγωγής, οι Άραβες στην Αμερική κατανέμονται κατά τις εξής Αμερικανικές Πολιτείες: 258 χιλιάδες Καλιφόρνια, 195 χιλιάδες στην Νέα Υόρκη, 117 χιλιάδες στην Οχάιο, 116 χιλιάδες στην Ιλλινόις, 115 χιλιάδες στην Πενσυλβάνια, 95 χιλιάδες στο Μίσιγκαν και 90 χιλιάδες στο Τέξας, και οι υπόλοιποι κατανέμονται στις υπόλοιπες πολιτείες (62).

Η Αραβική παροικία στην Αμερική ίδρυσε πολλούς πολιτιστικούς συλλόγους και εξέδιδε αρκετές εφημερίδες και περιοδικά (ημερήσιες, εβδομαδιαίες και μηνιαίες), στην Αραβική και Αγγλική γλώσσα.

Το σύνολο των εντύπων αυτών μεταξύ του 1897 μέχρι 1976 έφτασε στο 61 έντυπο (63).

Από τις διαθέσιμες στατιστικές των αρμοδίων Αμερικανικών υπηρεσιών, που αφορούν την Αραβική μετανάστευση προς τις Η.Π.Α. διαπιστώνει κανείς ότι οι Άραβες που μπήκαν στις Η.Π.Α. σαν μετανάστες στην χρονική περίοδο μεταξύ των ετών 1962-1967 ήσαν (23091), η πλειοψηφία των μεταναστών αυτών ήταν Αιγύπτιοι, όπου η αναλογία τους έφτασε στο 27,2% από το σύνολο των Αράβων μεταναστών, οι Παλαιστίνιοι και Ιορδανοί 25% οι Ιρακινοί 13,5%, οι Λιβανέζοι 12,9%, και η αναλογία των Σύριων 7% και οι μετανάστες από το Μαρόκο την Αλγερία και την Τυνησία 13,9%. Από τον παραπάνω συνολικό αριθμό των μεταναστών, (3587) από αυτούς ήταν ειδικευμένοι τεχνίτες και επιστήμονες (64).

Ο αριθμός των Αράβων που μπήκαν στις Η.Π.Α. στην χρονική περίοδο 1971-78 έφτασε στο (102 864) μετανάστη (65).

Οι Λιβανέζοι κατείχαν την υψηλότερη αναλογία ανάμεσα στους Άραβες μετανάστες, που έφτασε στο 22,7%, στην δεύτερη θέση οι Ιορδανοί οι Παλαιστίνιοι 19,9%, οι Αιγύπτιοι 18,4%, οι Ιρακινοί 16,8%, και οι υπόλοιποι από την Συρία την Υεμένη και το Μαρόκο, όπως δείχνει ο πίνακας (29).

62. Arab Labour organization 1980. "Arab Brain Drain" Baghdad. p.32.

63. Al. Kondali, A. Ibrahim, 1977 "Οι Άραβες μετανάστες στην Αμερική. Εκδ. Υπουργείου Πολιτισμού του Ιράκ σελ. 13-14.

64. Zahlan, Antoine. "The Arab Brain Drain" in U.N. (ESCAW). "The population and Development of Middle East. p. 324.

65. Zahlan, A. "The Arab Brain Drain: policy Reviews and proposals" in U.N. Economic Commission for western Asia. 1982 "International Migration in the Arab world p. 829.

Αξιζει να σημειωθεί ότι οι μετανάστες αυτοί δεν έφτασαν στις Η.Π.Α. κατευθείαν από τις χώρες τους, αλλά πέρασαν πρώτα από τρίτες χώρες ιδιαίτερα Ευρωπαϊκές, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας.

Το φαινόμενο της διεθνούς μετανάστευσης των ειδικοτήτων, αυτό που ονομάζεται (μετανάστευση εγκεφάλων) ή η αντίστροφη μεταφορά της Τεχνολογίας, τα τελευταία χρόνια, ειδικά στην δεκαετία του 60 αποτελεί μεγάλο ενδιαφέρον, για τις αναπτυσσόμενες χώρες, συνάμα και τις αναπτυγμένες λόγω τις επίδρασης του στην ανάπτυξη και την μεταφορά τεχνολογίας.

Το φαινόμενο αυτό ανησυχεί ιδιαίτερα τις αναπτυσσόμενες χώρες λόγω των απωλειών που προκαλεί η μετανάστευση αυτή στις απαραίτητες υψηλές ανθρώπινες ειδικότητες για την οικονομική ανάπτυξη και την πρόωθηση της διαδικασίας της ⁽⁶⁶⁾.

Αν πάρουμε το φαινόμενο της Αραβικής "μετανάστευσης εγκεφάλων", θα διαπιστώσουμε ότι οι διαθέσιμες στατιστικές της αρμόδιας Αμερικάνικης υπηρεσίας μετανάστευσης (INS) που αφορούν στην μετανάστευση αυτήν είναι αισθητά ελλειπής, διότι δείχνουν την τελευταία χώρα εγκατάστασης του μετανάστη και όχι την χώρα καταγωγής του, δεδομένου ότι πολλοί μετανάστες περνούν από μία ή και περισσότερες χώρες πριν φτάσουν στις Η.Π.Α. Επιπλέον υπάρχει ~~εγκυμμένη~~ Στατιστική συσχότηση από τις χώρες προορισμού της μετανάστευσης εγκεφάλων. Παρ'όλα αυτά όμως, οι χώρες αυτές αποτελούν την κύρια πηγή για τα θέματα αυτά, διότι δεν μπορεί κανείς να στηριχθεί στις στατιστικές των χωρών προέλευσης της μετανάστευσης εγκεφάλων λόγω του μη ακριβούς χαρακτήρα τους, ειδικά στις Στατιστικές του τρίτου κόσμου συμπεριλαμβανομένων και των Αραβικών χωρών.

Οι Στατιστικές του Εθνικού επιστημονικού ιδρύματος (National Science Foundation) που βασίζονται στις πληροφορίες της (INS) δείχνουν ότι το σύνολο των Αράβων επιστημόνων και μηχανικών που μετανάστευσαν στις Η.Π.Α. στην χρονική περίοδο 1966-1977, ανέρχεται σε (57981) μετανάστες, 67,9% από αυτούς Μηχανικοί 26,1% φυσικές επιστήμονες, 6% Κοινωνιολόγοι ⁽⁶⁷⁾.

66. Zahlan, Antoine. "1985 op. cit. p. 330

67. National science foundation 1977 "Review of Data on Science Resources. No 28 (Nsf 77-305) p.6.

Οι Αραβες επιστήμονες και μηχανικοί μετανάστες αποτελούν 5% από το σύνολο των ειδικευμένων μεταναστών που μπήκαν στις Η.Π.Α. στην ίδια περίοδο. ⁽⁶⁸⁾.

Η κύρια χώρα προέλευση που τροφοδοτεί τις Η.Π.Α. με επιστήμονες και μηχανικούς είναι η Αίγυπτος με ποσοστό που φτάνει στις 57,1% από το σύνολο των Αράβων μεταναστών στην ίδια περίοδο, στην δεύτερη θέση ο Λίβανος με ποσοστό 10,7%, το Ιράκ 10,6%, η Συρία 6,6%, η Ιορδανία 5,6% η Παλαιστίνη 4,7%, και το υπόλοιπο από τις διάφορες Αραβικές χώρες ⁽⁶⁹⁾. Όπως δείχνει ο πίνακας ⁽³⁰⁾ που αφορά την κατανομή της μετανάστευσης Αραβικών (εγκεφάλων) στις Η.Π.Α., κατά χώρα προέλευσης και ειδικότητα στην χρονική περίοδο μεταξύ 1966 -1977.

Όσον αφορά το σύνολο των Αράβων ιατρών που μετανάστευσαν στις Η.Π.Α. στην χρονική περίοδο 1962-1976, αυτό έφτασε στους 3250 μετανάστες στην πληοψηφία τους Αιγύπτιοι, Λιβανέζοι, Σύριοι, Ιορδανοί, Παλαιστίνιοι και Ιρακινοί ⁽⁷⁰⁾.

Η Αραβική μετανάστευση προς τον Καναδά είναι σχετικά σύγχρονη, σε σύγκριση μ'αυτή προς τις Η.Π.Α. και την Ευρώπη. Οι διαθέσιμες Στατιστικές για την Αραβική μετανάστευση προς τον Καναδά δείχνουν ότι το σύνολο των Αράβων μεταναστών στην χώρα αυτή στην χρονική περίοδο 1962-1967 ανέρχεται σε 15207 μετανάστες, 6287 από αυτούς κατέχοντες ειδικότητα ⁽⁷¹⁾.

Άλλες Στατιστικές το 1976 δείχνουν ότι 8860 Αραβες μετανάστεψαν στον Καναδά, 81% από αυτούς Λιβανέζοι. Ο αριθμός των Αιγύπτιων μεταναστών στην χώρα αυτή στην χρονική περίοδο μεταξύ 1962-1972, έφτασε στους 2251 μετανάστες, οι περισσότεροι επιστήμονες, Μηχανικοί, Χειρουργοί, και Οδοντίατροι ⁽⁷²⁾. Αξίζει να σημειωθεί ότι η μετανάστευση προς τον Καναδά, αποτελεί ενδιαμέσα σταθμό για την ολοκλήρωση της μετανάστευσης προς τις Η.Π.Α.

68. Fishar, Alan, 1982 op.cit.p.214.

69. National Science foundation op. cit. p.6

70. Zahlan Antoine 'The Arab Brain Drain' in U.N. ESCAW) 1985 op cit p 336

71. Arab Labour Organization 1980 op cit p. 34

72. Zahlan, Antoine. 1985 op. cit. p 331

Β. Μέγεθος και κατανομή της Αραβικής μετανάστευσης στην Ευρώπη.

Η Αραβική μετανάστευση προς την Ευρώπη, άρχισε στην πρώτη δεκαετία του αιώνα μας και έφτασε στην κορυφή της μετά το δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο, τότε αποτελούσε η Δυτική Ευρώπη πηγή Κέντρο απορρόφησης των ξένων μεταναστών, λόγω των αναγκών τους για τα απαραίτητα εργατικά χέρια για την αναδόμηση προς καταστραμένης Ευρώπης μετά το δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο⁽⁷³⁾.

Η Γαλλία αποτελούσε τον πρώτο σταθμό των Αραβικών μεταναστευτικών ρευμάτων, ιδιαίτερα, των ρευμάτων που προέρχονται από τις χώρες του Αραβικού Μάγκρεπ, δηλαδή την Αλγερία, το Μαρόκο και την Τυνησία, λόγω του ότι οι χώρες αυτές ήταν κάτω από την Κυριαρχία της Γαλλικής αποικιοκρατίας.

Οι Στατιστικές που αφορούν την Αραβική μετανάστευση στην Ευρώπη πασχουν από συγκρίσεις και αντιφάσεις ως προς την εκτίμηση του μεγέθους του φαινομένου αυτού. Οι ελλείψεις αυτές ίσως είναι εκούσιες από την πλευρά των χωρών προορισμού της μετανάστευσης. Οι χώρες αυτές αποφεύγουν την έκδοση των ακριβών στατιστικών που αφορούν την μετανάστευση, παρόλη την ύπαρξη πολλών στατιστικών και μελετών στις Ευρωπαϊκές χώρες γύρω από αυτό το φαινόμενο, αλλά αυτές που βλέπουν το φως της δημοσιότητας χαρακτηρίζονται από αντιφάσεις είτε από πλευράς υπερβολών στην οριοθέτηση των αριθμών είτε από πλευράς μείωσης του αριθμού των μεταναστών.

Από την άλλη πλευρά, δεν μπορεί κανείς να στηριχθεί στις στατιστικές των Αραβικών χωρών προέλευσης για τον μή ακριβή χαρακτήρα τους.

73. Κασσιμάτη, Κούλας, 1984 'Μετανάστευση παλινόστηση. Η προβληματική της δεύτερης γενιάς σελ. 9.

Για την όσο το δυνατόν αντικειμενική προσέγγιση του φαινομένου αυτού, είναι αναγκαίο να στηριχθεί κανείς στις στατιστικές που εκδίδουν οι διεθνείς οργανισμοί και ειδικευμένα κέντρα έρευνας της μετανάστευσης, μαζί με τις στατιστικές των χωρών προορισμού.

Οι Γαλλικές Στατιστικές δείχνουν ότι ο αριθμός των μεταναστών που βρίσκονται στην Γαλλία και προέρχονται από τις χώρες του Αραβικού Μάγκρεπ, ανέρχεται σε (40488) άτομα το 1946, και (227209) άτομα το 1956, με ρυθμό αύξησης κατά (8X%). Η αύξηση των μεταναστών από τις εν λόγω χώρες συνεχίσθηκε για να φτάσει το 1962 στα (410373) άτομα, με ρυθμό αύξησης κατά (4X%) και στα (619076) άτομα το 1975 ο αριθμός αυτός έφτασε στα (1110450) άτομα, με ρυθμό αύξησης κατά (3X%) όπως δείχνει ο πίνακας (31).

Πίνακας (31)

Κατανομή των μεταναστών που προέρχονται από τις χώρες του Αραβικού Μαγκρεπ στην Γαλλία, κατά χώρα προέλευσης, με βάση την Γαλλική απογραφή.

ΧΩΡΕΣ	1946		1956		1962		1968		1975	
	No	%	No	%	No	%	No	%	No	%
ΑΛΓΕΡΙΑ	22114		211675		350484		473812		710690	
ΜΑΡΟΚΟ	16458		10734		33320		84236		260025	
ΤΥΝΗΣΙΑ	1916		4800		26569		61028		139735	
ΣΥΝΟΛΟ	40488		227209		410373		619076		1110450	

Πηγή: Shakir H. and Karson, J-B. "Migration From Arabic al-Maghreb to the Gulf Countries: In U.N. (ESCWA) 1985. "International Migration in the Arab World p.p. 112-113.

X - Οι Στατιστικές είναι της: France Ministere du Travail 1977.

Από την άλλη πλευρά, οι Στατιστικές των Ενωμένων εθνών δείχνουν ότι ο αριθμός των Αράβων μεταναστών που προέρχονται από τις χώρες του Αραβικού Μάγκρεπ στην Ευρώπη το 1978 ανέρχεται σε 1,45 εκατ. μετανάστες στην Γαλλία, στο Βέλγιο, στην

δυτική Γερμανία, στην Ολλανδία και στην Σουηδία, 776 χιλιάδες από αυτούς είναι εργάτες και οι υπόλοιποι είναι, μέλη των οικογενειών τους.

Οι περισσότεροι μετανάστες που συγκεντρώθηκαν στην Γαλλία, προέρχονται από την Αλγερία ⁽⁷⁴⁾.

Ενώ η οργάνωση Αραβικής εργασίας, εκτιμάς ότι ο αριθμός των Αράβων μεταναστών που προέρχονται είτε από τις χώρες του Αραβικού Μάγκρεπ, είτε από τις άλλες Αραβικές χώρες το 1986 ανέρχεται σε 2,4 εκατομμύρια μετανάστες.

Ο αριθμός αυτός συμπεριλαμβάνει τους εργάτες με τοις οικογένειές τους ⁽⁷⁵⁾.

Οι περισσότεροι μετανάστες συγκεντρώθηκαν στην Γαλλία, όπου η αναλογία τους έφτασε στο 62,3% από το σύνολο των Αράβων μεταναστών. Η αναλογία των υπόλοιπων μεταναστών κατανέμεται ως εξής:

6,4 % στο Βέλγιο, 6,1% στην Δυτική Γερμανία, 6,1% στην Ολλανδία, 5,7% στην Αγγλία, 4,8% στην Ιταλία, 4,2% στην Ισπανία και 3,2% στην Ελλάδα. Και οι υπόλοιποι κατανέμονται στην Σουηδία και στην Αυστρία, όπως δείχνει ο πίνακας(32).

Από πλευράς καταγωγής των μεταναστών, οι Στατιστικές δείχνουν ότι οι περισσότεροι προέρχονται από το Μάρκο, με αναλογία που φτάνει στο 35,5%, από το σύνολο των μεταναστών, ενώ η αναλογία των μεταναστών που προέρχονται από την αλιεργία φτάνει στο 34,4%, οι Τυνησίλοι 12,6%, και η αναλογία των μεταναστών που προέρχονται από τις άλλες Αραβικές χώρες και κυρίως από την Αίγυπτο και το Λίβανο, ανέρχεται στο 17,5%.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι περισσότεροι 'Αραβες μετανάστες που συγκεντρώθηκαν στην Ελλάδα, προέρχονται από την Αίγυπτο και το Λίβανο, ενώ εκείνοι που συγκεντρώθηκαν στην Γερμανική Ομοσπονδία, προέρχονται από την Ιορδανία και την Παλαιστίνη, και οι 'Αραβες μετανάστες που συγκεντρώθηκαν στην Ιταλία, προέρχονται από την Αίγυπτο και την Σομαλία ⁽⁷⁶⁾ (Πίνακας 32).

74. U.N. 1981", World population Trends and Policies p. 143. Tables 56-57

75. Arab labour Organization 1987. op. cit. p. 9

76. Ibid p.9.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας Ι : Κατανομή του πληθυσμού του Αραβικού κόσμου κατά φύλο
και αναλογία των φύλων (1985)

0 0 0

Χώρες	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ
Ιορδανία *	1412	1287	2699	109,7
Η.Α. Εμιράτα	880	429	1309	205,1
Μπαχρέιν	248	169	417	146,7
Τυνησία	3634	3505	7139	103,7
Αλγερία	10595	10810	21405	98,0
Τσηποτι	218	212	430	102,8
Σαουδ. Αραβία	5770	5635	11405	102,4
Σουδάν	11255	10901	22156	103,2
Συρία	5252	5107	10359	102,8
Σουμαλία	2799	2789	5588	100,4
Ιράκ	8020	7554	15574	106,2
Ομάν	528	513	1041	102,9
Γαλλαιοστίνη**	684	690	1374	99,1
Κατάρ	184	112	296	164,3
Κουβέιτ	973	737	1710	132,0
Λίβανος	1505	1458	2963	103,2
Λιβύη	1927	1709	3636	112,7
Αίγυπτος	24330	23470	47800	103,7
Μαρόκο	11049	11005	22054	100,4
Μαυριτανία	924	922	1846	100,2
Α. Υαμάν	4372	4390	8762	99,6
Δ. Υαμάν	1071	1093	2164	98,0
Σύνολο :	97630	94497	192127	103,3

Πηγή : 1) League of Arab States(1987) Statistical Abstract for Arab countries, 1978-1983, (2) U.N. (1986) World Population Prospects:Estimates and Projections as assessed in 1984. N.Y.

* : East Bank

** : West Bank and Gaza

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Πληθυσμός της Αιγύπτου κατά φύλο και ομάδες ηλικιών.
Απογραφή 1976.

ΦΥΛΟ ΗΛΙΚΙΑ	ΑΡΡΕΝΕΣ		ΘΗΛΕΙΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΡΙΘΜΟΣ	%	ΑΡΙΘΜΟΣ	%	ΑΡΙΘΜΟΣ	%
0-4	2548265	13.7	2493905	13.9	5042170	13.8
5-9	2421813	13.0	2259889	12.6	4681702	12.8
10-14	2581979	13.8	2323544	12.9	4905523	13.4
15-19	2141854	11.5	1849952	10.3	3991806	10.9
20-24	1522279	8.2	1561698	8.7	3083977	8.4
25-29	1321665	7.1	1362916	7.6	2684581	7.3
30-34	1036480	5.6	1092173	6.1	2128653	5.8
35-39	1024782	5.5	1030090	5.7	2054872	5.6
40-44	935787	5.0	946904	5.3	1882691	5.1
45-49	789521	4.2	738203	4.1	1527724	4.2
50-54	719185	3.9	741914	4.1	1461099	4.0
55-59	481927	2.6	412093	2.3	894020	2.5
60-64	479943	2.5	490379	2.7	970322	2.6
65-69	268777	1.4	242404	1.3	511181	1.4
70-75	202422	1.1	234906	1.3	437328	1.2
75 +	167962	0.9	194769	1.1	362731	1.0
Μη δηλώ- σαντες	2578		3176		5754	
Σύνολο %	18647289	50,9	17978915	49,1	36626204	100,0

ΠΗΓΗ: Central Agency for Public Mobilisation and statistice, 1978,
Detailed Results of the 1976 Population and Housing Census. Cairo.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Κατανομή του πληθυσμού περιοχής της Αιγύπτου κατά Αστικές και Αγροτικές και ούλο. Απογραφή 1976.

ΦΥΛΟ	ΑΣΤΙΚΕΣ		ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΡΙΘΜΟΣ	%	ΑΡΙΘΜΟΣ	%	ΑΡΙΘΜΟΣ	%
Α %	8227787	44.1 51.3	10419502	55.9 50.6	18647289	100 50.9
Θ %	7808616	43.4 48.7	10170299	56.6 49.4	17978915	100 49.1
%		43.8		56.2		100
ΣΥΝΟΛΟ	16036403	100	20589801	100	36626204	100

ΠΗΓΗ: Central Agency for Public Mobilisation and Statistice, 1978.
Detailed Results of the 1976. Population and Housing Census-
Cairo.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4. Ετήσιος ρυθμός αύξησης του πληθυσμού στον Αραβικό κόσμο.

ΧΩΡΕΣ	ΕΤΗ	ΡΥΘΜΟΣ		ΑΥΞΗΣΗ
		1960 — 1970	1970 — 1980	1960 — 2000
ΙΟΡΔΑΝΙΑ		3.1	3.5	3.7
Η.Α.ΕΜΙΡΑΤΑ		9.3	16.6	2.0
ΜΠΑΧΡΕΙΝ			3.5	3.1
ΤΥΜΠΙΣΙΑ		2.0	2.3	2.4
ΑΛΓΕΡΙΑ		2.4	3.3	3.6
ΣΑΟΥΔΙΚΗ Α.		3.5	4.5	3.4
ΣΟΥΔΑΝ		2.1	3.1	3.0
ΣΥΡΙΑ		3.2	3.7	4.0
ΣΟΥΔΑΝΙΑ		2.8	2.8	2.5
ΙΡΑΚ		3.2	3.4	3.5
ΟΜΑΝ			3.1	3.3
ΚΑΤΑΡ			7.1	4.1
ΚΟΥΒΕΙΤ		9.9	6.3	2.6
ΛΙΒΑΝΟΣ		2.5	0.6	2.0
ΛΙΒΥΗ		3.9	4.1	3.7
ΜΑΡΟΚΟ		2.6	3.1	3.5
ΜΑΡΙΤΑΝΙΑ		2.3	2.3	2.7
Α. ΥΑΜΑΝ		2.3	3.0	2.9
Δ. ΥΑΜΑΝ		2.2	2.5	2.3
ΤΣΙΠΟΥΤΗ			2.3	
ΑΡ. ΕΘΝΟΣ		3.5	3.9	3.0

ΠΗΓΗ: World bank 1983, World development Report Washington,
D.C. the Bank pp-148-149, 184-185, 192.

Πίνακας 5 : Πληθυσμός της Αιγύπτου κατά φύλο, κατά την απογραφή
1882 - 1976

Ετος απογραφ.	ΑΡΡΕΝΕΣ		ΘΗΛΕΙΣ		ΣΥΝΟΛΟ		ΡΥΘΜΟΣ ΑΥΞΗΣΗΣ
	Αριθμός	%	Αριθμός	%	Αριθμός	%	
1882	3343325	49.9	3362500	50.1	6705825	100	
1897	4891012	50.8	4743740	49.2	9634752	100	2.4
1907	5616640	50.2	5573338	49.8	11189978	100	1.5
1917	6369517	50.1	6348738	49.7	12718255	100	1.3
1927	7058073	49.8	7119791	50.2	14177864	100	1.1
1937	7966675	49.9	7954019	50.1	15920694	100	1.2
1947	939728	49.5	9575039	50.5	18966767	100	1.8
1960	13068012	50.3	12916089	49.7	25984101	100	2.5
1966	15175554	50.5	14900304	49.5	30075858	100	2.4
1976	18647289	50.9	17978915	49.1	36626204	100	2.3
1986	24885000	50.9	24005000	49.1	48890000	100	2.3
1995*	30483000	50.9	29405000	49.1	59888000	100	2.3

* : Estimates of population in Egypt by league of Arab States, statistical abstract for Arab countries, years 1986 - 1995, based on 2-3% Annual Rate of Increase.

Πηγή: Central Agency for Public Mobilization and Statistics. 1970 - Op-Cit

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 : Κατανομή του ρυθμού γονιμότητας στην Αίγυπτο κατά ηλικιακές ομάδες 1966-69.

Ομάδες Ηλικιών	1966 %	1969 %
15-19	4.26	2.98
20-24	23.49	21.12
25-29	27.60	25.16
30-34	29.04	25.85
35-39	21.58	19.80
40-44	11.81	11.07
45-49	5.48	5.06

ΠΗΓΗ: Khalifa, Atef. 1973. "A proposed Explanation of the Fertility Gap Differential by Socio Economic status and modernity: the case of Egypt" Population studies (London). Vol-27. No 3, November pp. 431-442.

Πίνακας 7. Κατανομή του συνολικού πληθυσμού του Αραβικού κόσμου κατά μεγάλες ομάδες ηλικιών 1985.

Ομάδες ηλικιών	No	%
0-14	83575000	43,5
15-64	102404000	53,3
65 και άνω	6148000	3.2
Σύνολο	19212700	100

Πηγή : U.N. 1982:Demographic Indicator of Countries
Estimates and Projections as Assessed in 1980 N.Y.

Πίνακας 8 : Κατανομή του πληθυσμού του Αραβικού κόσμου κατά ομάδες ηλικιών και αναλογία εξαρτήσεως (έτος 1985)

Χώρες	Ομάδες Ηλικιών			Αναλογία εξαρτήσεως
	0 - 14	15 -64	65+	
Ιορδανία	47.4	50.0	2.6	100.3
Ν.Α. Εμιράτα	31.8	65.9	2.3	51.8
Μπαχρέιν	38.3	58.9	2.8	69.9
Τυνησία	39.0	57.0	4.0	75.5
Αλγερία	47.1	49.6	3.3	101.7
Σαουδ. Αραβία	43.7	53.5	2.8	85.9
Σουδάν	44.6	52.5	2.9	90.7
Συρία	48.0	49.1	2.9	103.5
Σουμαλία	43.9	52.1	4.0	91.8
Ιράκ	46.1	51.3	2.6	95.1
Ομάν	45.6	51.6	2.8	93.8
Κατάρ	32.5	65.1	2.4	53.5
Κουβέιτ	46.3	52.1	1.6	93.1
Λίβανος	35.6	59.1	5.3	69.2
Λιβύη	46.3	51.3	3.4	95.1
Αίγυπτος	38.8	57.5	3.7	74.1
Μαρόκο	45.5	51.5	3.0	94.3
Μαυριτανία	46.5	50.8	2.7	91.4
Δ. Υαμάν	45.1	52.1	2.8	91.7
Α. "	45.2	51.5	3.3	94.3
Αραβικό έθνος	43.5	53.3	3.2	87.6

Πηγή : 1. United Nations (1986): Publication population bulletin of ESCWA, No 29. 2. United Nations, 1982.

Πίνακας 9: Κατανομή του πληθυσμού της Αιγύπτου κατά φύλο και μεγάλες ομάδες ηλικιών. Απογραφή 1976.

Ομάδα Ηλικιών	ΑΡΡΕΝΕΣ		ΘΗΛΕΙΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΡΙΘΜΟΣ	%	ΑΡΙΘΜΟΣ	%	ΑΡΙΘΜΟΣ	%
0-14	7553101	40.5	7078588	39.4	14631689	39.9
15-64	10454938	56.1	10228129	56.9	20683067	56.5
65 +	639250	3.4	672198	3.7	1311448	3.6
ΣΥΝΟΛΟ	18647289	100	17978915	100	36626204	100

Πηγή: Central agency for public mobilisation and statistic, 1978.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10 Κατανομή του πληθυσμού της Αιγύπτου κατά φύλον και ηλικία (έτος 1984)

Ομάδα Ηλικιών	Αρρενες		Θήλειες		Σύνολο	
	Αριθμός	%	Αριθμός	%	Αριθμός	%
0-14	9132884	39,6	8601576	38,5	17724660	39,0
15-64	13124908	56,8	12829590	57,5	25954498	57,2
65+	838315	9,6	894387	4,0	1732702	3,8
Σύνολο	23086307	100	22325553	100	45411860	100

Πηγή : Estimated by U.N. (ESCHA) 1985. Demographic and Related Socio-Economic Data Sheets, Economic and Social Commission for western Asia Baghdad.

Πίνακας 11 : Ακαθάριστος και καθαρός συντελεστής δραστηριότητας (οικονομικής) του πληθυσμού στις αραβικές χώρες κατά την τελευταία απογραφή

Χώρες	Έτος	Ακαθάριστος συντελεστής			Καθαρός συντελεστής		
		Α	Θ	Σύν.	Α	Θ	Σύν.
Ιορδανία	1979	38.0	3.3	31.3	77.8	6.7	43.3
ΠΑ εμιράτα	1975	73.9	8.8	53.7	54.0	15.8	75.2
Μπαχρέιν	1983	61.9	13.2	41.7	86.6	21.8	63.1
Τυνησία	1980	46.4	11.0	29.0	82.8	19.5	51.5
Αλγερία	1977	32.7	2.3	17.4	63.7	4.3	32.9
Σουδάν	1977	-	-	31.4	-	-	38.2
Συρία	1979	42.1	5.3	24.2	66.1	8.3	37.7
Ιράκ	1977	41.8	9.3	26.1	65.5	14.6	40.8
Κατάρ	1975	64.4	9.7	43.7	89.5	17.2	66.3
Κουβέιτ	1980	55.1	10.9	36.2	85.8	20.2	60.5
Λίβανος	1975	43.8	9.5	26.9	62.3	13.4	38.2
Λιβύη		43.3	3.5	24.1	65.2	5.7	38.0
Μαρόκο	1971	47.9	11.6	29.6	85.6	19.7	51.5
Α. Υεμάν	1975	46.0	5.6	24.8	74.4	8.3	36.6
Α. Υεμάν	1978	35.4	7.5	21.3	48.1	9.9	28.7
Άλλες αραβ. χώρες		45.6	6.4	26.9	68.5	9.5	39.2

Πηγή : United Nations Publication Population bulletin of ESCWA, Number 29, December 1986, p. 71.

Πίνακας 12 : Η αναλογία του ΑΕΠ κατά παραγωγικούς τομείς και η αναλογία του εργατικού δυναμικού στις αραβικές χώρες (ΑΕΠ 1982)

Χώρες	Αναλογία του ΑΕΠ (1982)			Αναλογία του εργατ.δυναμικού (1980)		
	Γεωργία	Βιομηχανία	Υπηρεσ.	Γ.	Βιομ.	Υπηρε.
Ιορδανία	6.9	28.8	64.3	20	20	60
Η.Α. Εμιράτα	1.1	68.5	30.4	-	-	-
Τυνησία	14.6	37.5	53.9	35	32	33
Αλγερία	7.1	54.4	38.1	25	25	50
Σουδάν	37.6	13.5	48.9	72	10	18
Συρία	18.2	32.2	49.6	33	31	36
Σουμαλία	60.0	11.1	28.9	82	8	10
Ιράκ	10.0	39.7	50.3	32	18	50
Κουβέιτ	0.3	61.4	18.3	2	34	64
Αίθιοπία	8.5	21.9	79.6	11	27	62
Λιβύη	2.0	63.3	34.7	19	28	53
Σαουδ.Αραβία	1.4	74.5	24.1	61	14	25
Αίγυπτος	21.2	38.1	40.7	50	30	20
Μαρόκο	14.2	34.0	51.8	52	21	27
Μαυριτανία	60.6	19.4	20.0	69	8	23
Α. Υαμάν	32.6	19.0	48.4	75	11	14
Δ. Υαμάν	12.1	22.8	65.1	45	15	40

Πηγή : League of Arab States (1984), The Economic Arabic Report, Table 4/7, p. 336.

Πίνακας 13 : Κατανομή των εργαζομένων στον Αραβικό κόσμο κατά οικονομική δραστηριότητα 1975 -1985

Ετη Ομάδες κλάδων	1975		1980		1985	
	No	%	No	%	No	%
Γεωργία	17181100	54,2	21752000	47,3	23220300	42,0
Βιομηχανία	3396800	10,7	9565300	20,9	13331600	24,1
Υπηρεσίες	11126400	35,1	14642900	31,8	18722100	33,9
ΣΥΝΟΛΟ :	31704300	100 %	45970200	100%	55274000	100%

Πηγή : 1. Standard Arab Economical Report 1984-1985
2. Word Bank 1983. Development Report.

ΠΙΝΑΚΑΣ (14) Κατανομή των εργαζομένων στον Αραβικό Κόσμο κατά επάγγελμα (1980 - 2.000).

Μεγάλες ομάδες ατομικών επαγγελματιών	1980		1985		1990		1995		2000	
	No	%	No	%	No	%	No	%	No	%
0/1 Επιστ. και ελεύθ. επαγγελματίες	358400	6.7	3716000	7.0	4599800	7.5	5671400	8.0	7378600	9.0
2. Δ/ντες και ανωτ. στελέχη	505800	1.1	1221000	2.3	1594600	2.2	2197700	3.1	2951400	3.6
3. Υπάλληλοι γραφείου	2310700	5.0	3609800	6.8	4845100	7.9	6309500	8.9	7952400	9.7
4. Έμποροι και πωλητές	2687300	5.8	3344900	6.3	4047800	6.6	4891600	6.9	5902800	7.2
5. Απασχ. σε παροχή υπηρ.	5387600	11.7	6211100	11.7	7175700	11.7	8294500	11.7	9592100	11.7
6. Γεωργοί κτηνο-τρόφοι κλπ.	20991700	45.7	21521800	40.5	22065200	36.0	22622300	31.9	23193400	28.3
7/8/9 Τεχνίτες εργάτες	11028700	24.0	13461800	25.4	17002600	27.7	20905800	29.5	25013200	30.5
ΣΥΝΟΛΟ	45970200	100	53085900	100	61330800	100	70892800	100	81983900	100

ΠΗΓΗ: Arab Labra organization (1982) Op. Cit. Τ. 14.p. 107.

Πίνακας 15 : Ο ρυθμός αύξησης του εργατικού δυναμικού
στην Αίγυπτο κατά φύλο για τη χρονική περίοδο 1950-1985

Έτη	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ
1950 - 1955	1.67	1.36	1.65
1955 - 1960	1.76	1.35	1.73
1960 - 1965	2.13	2.04	2.12
1965 - 1970	2.33	2.24	2.32
1970 - 1975	2.37	2.44	2.45
1975 - 1980	2.37	3.31	2.44
1980 - 1985	2.34	3.52	2.43

Πηγή : International Labour Office (1977): Labour force estimates
and projections 1950-2000, vol. table 1-4, pp. 4.82.

ΠΙΝΑΚΑΣ: 16. Οικονομικός ενεργός πληθυσμός της Αιγύπτου κατά φύλον
και ομάδα ηλικιών. Απογραφή 1976.

ΦΥΛΟ ΗΛΙΚΙΑ	Α		Θ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΡΙΘΜΟΣ	%	ΑΡΙΘΜΟΣ	%	ΑΡΙΘΜΟΣ	%
15-19	1072301	12,0	94991	13,6	1167292	12,1
20-24	1125720	12,6	194094	27,8	1319814	13,7
25-29	1234254	13,8	147304	21,1	1381558	14,4
30-34	1004788	11,2	85334	12,2	1090122	11,3
35-39	1007009	11,3	56396	8,1	1063405	11,1
40-44	915088	10,3	41632	6,0	956720	10,0
45-49	775553	8,9	26110	3,7	801663	8,3
50-54	695511	7,8	23335	3,7	718846	7,5
55-59	457585	5,1	11330	1,6	468915	4,9
60-64	368035	4,1	10810	1,5	378845	3,9
65-+	259685	2,9	7904	1,0	266589	2,8
ΣΥΝΟΛΟ	8915529	100	698240	100	9613769	100

Including seeking work for the First Time.

ΠΗΓΗ: Central Agency for public Mobilisation and Statistics, Detailed
Results of the 1976 Population and Housing Census 1978 - Cairo.

Πίνακας 17 : Οικονομικός ενεργός πληθυσμός της Αιγύπτου
κατά φύλο και ομάδες ηλικιών (έτος 1984)

Ομάδα Ηλικιών	ΑΡΡΕΝΕΣ		ΘΗΛΕΙΣ		ΣΥΝΟΛΟ	
	Αριθμός	%	Αριθμός	%	Αριθμός	%
15 - 19 %	96.7		3.3		100	
	816663	7.9	27282	3.5	843945	7.6
20 - 24 %	87.5		12.5		100	
	1306588	12.6	185764	23.7	1492352	13.4
25 - 29 %	88.3		11.7		100	
	1700113	16.4	224207	28.6	1924320	17.3
30 - 34 %	90.8		9.2		100	
	1396576	13.5	140516	17.9	1537092	13.8
35 - 39 %	93.6		6.4		100	
	1145371	11.1	77068	9.8	1222439	11.0
40 - 44 %	95.7		4.3		100	
	979568	9.5	43636	5.7	1023204	9.2
45 - 49 %	96.7		3.3		100	
	905177	8.7	30811	3.9	935988	8.4
50 - 54 %	97.4		2.6		100	
	800325	7.7	21224	2.7	821549	7.4
55 - 59 %	97.3		2.7		100	
	655340	6.3	17653	2.2	672993	6.0
60 - 64 %	97.5		2.5		100	
	388305	3.8	9916	1.3	398221	3.6
65 + %	97.8		2.2		100	
	255345	2.5	5753	0.7	261098	2.3
Σύνολο %	93.0		7.0		100	
	10349371		783830		11133201	100.0

Πηγή : Estimated by U.N. (ESCWA) 1985: Demographic and Related Socio-Economic Data Sheets, by Economic and Social Commission for Western Asia, Baghdad.

ΠΙΝΑΚΑΣ : 18 Οικονομικός ενεργός πληθυσμός της Αιγύπτου κατά φύλον και κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Απογραφή 1976.
(15 ετών και άνω)

ΚΛΑΔΟΣ	Α		Θ		ΣΥΝΟΛΟ	
	Αριθμός	%	Αριθμός	%	Αριθμός	%
Γεωργία-κτηνοτροφ. κλπ.	4003136	44,7	86116	12,3	4089252	42,4
Χρυχεία	31123	0,3	1351	0,2	32474	0,3
Βιομηχανία-μιοτεχνία	1213409	13,7	83933	11,9	1297342	13,5
Ηλεκτρ. φωτ. - ύδρευση	56910	0,6	4577	0,7	61487	0,6
Οικοδομήσεις	402560	4,5	6318	0,9	408878	4,2
Εμπόριο-Εστιατ. Ξενοδοχ.	775054	8,7	46624	6,6	821678	8,5
Μεταφ., Αποθ. επικοινων.	457141	5,1	15653	2,2	472794	4,9
Οι δημοσιονομ. υπηρεσίες	70777	0,8	16340	2,3	87117	0,9
Κοινωνικές & προσωπ. υπηρεσ.	1507503	16,8	308648	44,0	1816151	18,8
Ηδη δηλώσαντες	126909	1,4	24301	3,5	151210	1,6
Εργάτες που αναζητούν εργασία για 1η φορά	301322	3,4	108404	15,4	409726	4,3
ΣΥΝΟΛΟ	8945844	100	702265	100	9648109	100

ΠΗ: Central Agency for Public Mobilisation and statistics, 1978
Detailed Results of the 1976, Population and Housing Census. Cairo.

ΠΙΝΑΚΑΣ 19. Οικονομικός ενεργός πληθυσμός της Αιγύπτου κατά κλάδον οικονομικής δραστηριότητας και φύλον 1984.
(15 ετών και άνω)

ΚΛΑΔΟΣ	Α		Θ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΡΙΘΜΟΣ	%	ΑΡΙΘΜΟΣ	%	ΑΡΙΘΜΟΣ	%
Γεωργία	4276077	41,3	71802	9,1	4347879	39,1
Μηχανεία	37768	0,3	1962	0,3	39730	0,3
Μηχανοκίνητα- Μηχανήματα	1593239	15,4	110716	14,1	1703955	15,3
Ηλεκτρ. φωτ. - Θέρμανση	70079	0,7	6671	0,9	76750	0,7
Κοινοδομήσεις	579113	5,6	9154	1,2	588267	5,3
Πόρτο-Εστιατ. Κοινοδοχ.	907223	8,8	46905	6,0	954128	8,6
Μεταφ.-αποθηκ. Ποικιλ.	594197	5,7	21816	2,8	616013	5,6
Εκπαιδευτικές Παρεχόμενες	100500	1,0	22789	2,9	123289	1,1
Μηχανικές & Μηχαν. υπηρεσ.	1754359	17,0	344242	43,9	2098601	18,8
Εργάτες που ανα- πτύσσουν εργασία από 1η φορά και αργότερα	436816	4,2	147773	18,9	584589	5,3
ΣΥΝΟΛΟ	10349371	100	783830	100	11133201	100

ΠΗΓΗ: Estimated by United Nations, Escwa, Demographic and Related Socio-Economic Data sheets by Economic and Social Commission for Western Asia, No 4. Baghdad 1985.

Πίνακας 20:

Κατανομή των Ανέργων και Αναζήτηση εργασίας της Αιγύπτου κατά φύλο και ομάδες ηλικιών.
Απογραφή 1976.

Ομάδα Ηλικιών	ΑΝΕΡΓΟΙ		Αναζητούν εργασία για πρώτη φορά.			ΣΥΝΟΛΟ	
	Α	Θ	Σ	Α	Θ	Σ	Σ
15-29	491	59	550	87254	27184	114438	87745 27243 114988
20-24	510	89	599	138776	65778	204554	139286 65867 205153
25-29	357	32	389	44977	11417	56394	45334 11449 56783
30-34	8397	1235	9632				8398 1235 9633
35-39	4520	634	5154				4521 634 5155
40-44	4033	578	4611				4034 578 4612
45-49	3413	362	3775				3413 362 3776
50-54	3818	459	4277				3819 459 4278
55-59	2802	281	3083				2801 281 3082
60+	1974	296	2270				1973 297 2269
ΣΥΝΟΛΟ	30315	4025	34340	271007	104397	375386	301322 108404 409726

ΠΗΓΗ: Central Agency for Public Mobilisation and statistic, 1978 Detailed Results of the 1976.
Population and Housing Censue. Cairo.

Πίνακας 21: Κατανομή των Ανέργων και αναζήτηση εργασίας κατά τα έτη 1971 - 1981 στην Αίγυπτο.

	Αναζητούν εργασία για πρώτη φορά	Ανεργοί	ΣΥΝΟΛΟ
	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ
1970			198.000
1971			153.100
1972			134.600
1973			145.100
1974	197.700	28.900	208.600
1975	209.800	23.600	233.400
1976	375.386	34.340	409.726 *
1977	264.600	31.500	296.100
1978	300.800	53.700	354.500
1979	424.500	33.700	458.200
1980	485.900	50.000	535.900
1981	537.700	34.500	572.200

ΠΗΓΗ: Arab Labor Organization, 1986, Statistical Abstract of the Arab Labour Force.

*: Central Agency for Public Mobilisation and statistice 1978.

Πίνακας 22 : Η Αραβική εργατική μετανάστευση ανάμεσα στις Αραβικές χώρες, κατά χώρα προέλευσης 1975 -1980

ΧΩΡΕΣ	1975		1980		Ο ρυθμός ανάπτυξης
	Αριθμός	%	Αριθμός	%	
Αίγυπτος	447545	34.5	695650	39.4	+ 9.22
Α. Υαμάν	290128	22.4	336145	19.0	+ 2.99
Ιορδανία και Παλαιστίνη	214717	16.6	250350	14.2	+ 3.12
Δ.Υαμάν	70630	5.5	83845	4.8	+ 3.49
Συρία	70415	5.4	83150	4.7	+ 3.38
Λίβανος	49661	3.8	61050	3.5	+ 4.21
Σουδάν	45873	3.5	89220	5.1	+14.23
Μαρόκο	41196	9.2	66520	3.8	+10.06
Ομάν	38413	3.0	33450	1.9	- 2.73
Ιράκ	20625	1.6	44760	2.5	+16.76
Σαυαλί	6547	0.5	19700	1.1	+24.64
Σύνολο	1295750	100	1763840	100	+ 6.36

Πηγή: Birks, J.S. and Sinclair, C.A. 1980 "International Migration and Development in the Arab Region. A world Employment Programme Study. Geneva: International Labour Office (ILO) table 10. and 13 pp. 134 - 137

Πίνακας (23).

Η Κατανομή της εργατικής μετανάστευσης ανάμεσα στις Αραβικές χώρες, κατά χώρα προέλευση και (υποδοχής) προορισμό 1983.

00

ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΧΩΡΑ	ΕΙΣΑΓΟΜΕΝΗ ΕΡΓ. ΔΥΝΑΜΗ		ΕΞΑΓΟΜΕΝΗ ΕΡΓΑΤ. ΔΥΝΑΜΗ	
	A	%	A	%
ΙΡΑΚ	75000	16,9		
ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ	1920000	43,2		
ΛΙΒΥΗ	46700	10,5		
Η.Α.ΕΜΙΡΑΤΑ	49100	11,0		
ΚΟΥΒΕΙΤ	37900	8,5		
ΚΑΤΑΡ	9400	2,1		
ΜΠΑΧΡΕΙΝ	8000	1,8		
ΟΜΑΝ	14500	3,3	5000	1,1
ΙΟΡΔΑΝΙΑ	12000	2,7	30000	6,7
ΑΙΓΥΠΤΟΣ			200000	45,0
ΑΛΓΕΡΙΑ			65000	14,6
Α ΥΑΜΑΝ			60000	13,5
ΜΑΡΟΚΟ			26600	6,0
ΣΟΥΔΑΝ			20000	4,5
ΤΥΝΗΣΙΑ			8000	1,8
ΣΥΡΙΑ			8000	1,8
Δ ΥΑΜΑΝ			8000	1,8
ΛΙΒΑΝΟΣ			14000	3,2
ΣΥΝΟΛΟ	4446000	100	4446000	100

ΠΗΓΗ: Seragldin, Ismail: "Manpowe and development in the Arab Countries". in U.N. (ESCWA) and the Arab Planning Institute Employment and Internatinal Labour Migration inthe Arab Countries. 1985. p36.

Πίνακας 24 : Η Αιγυπτιακή εξωτερική μετανά-
στευση 1976 - 1983

Ετών	Πληθυσμώδης	Εργατική δύναμη
	Αριθμός	Αριθμός
1976	1425000	712500
1977	1447000	723500
1978	1483000	741500
1979	1529000	764500
1980	1578000	789000
1981	1621000	810500
1982	1667000	833500
1983	1713000	856500

Πηγή: Estimates by Central Agency for Public Mo-
bilisation and Statistics. Cairo 1984.

Πίνακας 25. Η κατανομή των Αιγυπτίων μεταναστών που πήραν ξένη υπηκοότητα
1962 - 1983.

ΕΤΟΣ - ΑΡΙΘΜΟΣ												
1962-1972	'73	'74	'75	'76	'77	'78	'79	'80	'81	'82	'83	ΣΥΝΟΛΟ
50923	1413	966	591	553	542	612	368	780	329	165	315	57.557
Σ Υ Ν Ο Λ Ο : 57.557												

Πηγή: Central Agency for Public Mobilisation and Statistics
Cairo 1984.

Ε.	ΙΡΑΚ		ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ		ΙΟΡΔΑΝΙΑ		ΚΟΥΒΕΙΤ		Η.Α. ΕΜΙΡΑΤΑ		ΛΙΒΥΗ		ΚΑΤΑΡ		ΟΜΑΝ		ΗΠΑΧΡΕΙΝ		ΣΥΝΟΛΟ	
	№	%	№	%	№	%	№	%	№	%	№	%	№	%	№	%	№	%	№	%
ΒΔΩ	62729	5.4	15060	3.0			2804		1400		5900		200	1.2					80093	6.1
ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ ΚΑΙ ΛΟΙΠΗ	27197	2.3	502	0.1			901		1000		1150		400	2.4					31150	1.4
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ	386763	33.2	46688	9.3			14221		5800		9400		900	5.6					463772	21.6
ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΥΠΟΔ. ΥΔΡΕΥΣΕΩΣ	17038	1.5	8032	1.6	699	0.4	1001		1600		1000		100	0.6					29515	1.4
ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΕΙΣ	240606	20.7	211840	42.4	22360	14.2	50279		40400		40900		4600	28.2	2600	37.2	1500	37.5	615108	26.7
ΕΜΠΟΡΙΟ	321869	27.6	38654	7.8	21104	13.4	17626		900		1100		1200	7.4					402453	16.8
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	12681	1.1	16566	3.3	13075	8.3	4607		900		2700		400	2.4					50325	2.2
ΣΕ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜ. ΠΗΡΕΑΙΕΣ	2435	0.2	12048	2.4	7915	5.0	3505		700		150		-		400	5.7	200	5.0	27350	1.3
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΥΠΟΔ. ΥΠΗΡΕΣ.	92369	7.9	150602	30.1	92667	58.7	41561		30300		14400		8500	52.2		57.1	2300	57.5	436699	20.3
Σ	54.3		23.3		7.3		6.4		3.9		3.6		0.8		0.3		0.2			
ΣΑΟ	1163732		500000		157840		136500		83000		76700		16300		7000		4000		2145072	100

Οι επιυρήσεις της επιστροφής των μεταναστευμένων εργατών.
Προγνωστική, μελέτη σε μερικές Αραβικές χώρες που εξαγάγουν
Εργατικά κέρδη. Table - 2 - 10-17. 26-27 - pp20-104-105

Πίνακας (27). Η κατανομή της ζώνης εργατικής μετανάστευσης στις Αραβικές
χώρες κατά χώρα προέλευσης - 1975-1980.

Ετών Χώρες	1975		1980		Ο. Ρυθμός απόδοσης 1975-80	
	№	%	№	%		
Πακιστάν	190718	36.4	371630	35.1	3.5	14.27
Ιηδία	154418	29.5	280450	26.5	+11.3	12.67
Άλλες	14784	2.8	168500	15.9	+51.6	62.69
Ευρώπη	37816	7.2	78250	7.4	+15.0	15.65
Αφρική & Άλλες	10004	2.0	11200	1.1	+3.8	1.93
Τουρκία	9537	1.8	30750	2.9	26.3	26.38
Ιράν	106315	20.3	117109	11.1	+ 1.9	1.95
Σύνολο	524252	100	1057880	100	+18.6	15.7

Πηγή: J. A. Birks and Sinclair, C. A. 1980 - op - cit . Tables 10 and 13,
p p 134 - 137.

Πίνακας (28).

Η Κατανομή της ξένης εργατικής μετανάστευσης στις Αραβικές χώρες κατά χώρα, πρέλευση και προορισμό 1980.

	ΠΑΚΙΣΤΑΝ		ΙΝΔΙΑ		ΙΡΑΝ		ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ ΑΣΙΑΣ		ΕΥΡΩΠΗ		ΑΦΡΙΚΗ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ		ΤΟΥΡΚΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	No	No	No	No	No	No	No	No	No	No	No	No	No	No	No	%
A. YAMAN	3000		2000		-		300		1000		450		-		6750	0,6
H.A.EMIPATA	137000		109500		40900		20700		11600		1300		300		321300	30,4
ΙΟΡΔΑΝΙΑ	4000		500		-		1000		2000		-		-		7500	0,7
ΙΡΑΚ	7500		2000		-		1500		2000		-		-		13000	1,2
ΚΑΤΑΡ	20770		11850		20850		4500		1250		350		480		60050	5,7
KOYBEIT	34000		45000		40000		10000		5000		300		600		134900	12,8
ΛΙΒΥΗ	65000		32000		-		27000		15000		2200		27000		168200	15,9
ΜΙΑΧΡΕΙΝ	26160		12300		3150		10000		6500		400		200		58710	5,5
ΟΜΑΝ	44500		35600		400		-		3900		200		170		84770	8,0
ΣΑΟΥΔ.ΑΡΑΒΙΑ	29700		29700		11800		93500		30000		6000		2000		202700	19,2
ΣΥΝΟΛΟ	371630		280450		117100		168500		78250		11200		30750		1057880	

ΠΗΓΗ: Birlas g.v. S and Sinclair, C.A. "The Socio Economic Determinants of Intra-Regional Migration paper presented to "ECWA", Conference on International Migration in the Arab World, Nicosia- 11-16 May 1981 - p. 751

ΠΙΝΑΚΑΣ (29) Η κατανομή των Αράβων μεταναστών στις
ΗΠΑ κατά χώρα προέλευσης 1971-1978

ΕΤΩΝ ΧΩΡΕΣ	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	Σύνολο	
	No	No	No	No	No	No	No	No	No	%
Αιγύπτος	3643	2512	2274	1831	1707	1824	2328	2836	18955	18.4
Ιορδανία	2354	2437	2450	2838	2578	2248	2494	3116	20515	19.9
Ιράκ	1231	1491	1039	2281	2796	3432	2811	2188	17269	16.8
Συρία	951	1012	1128	1082	1222	1271	1676	1416	9758	9.5
Λίβανος	1867	1984	1977	2400	2075	2840	5685	4556	23384	22.7
Α. Υαιμάν	564	920	1219	561	227	549	376	258	4674	4.6
Μαρόκο	391	421	445	455	390	395	401	461	3359	3.3
Άλλες αρα- βικές χώρες	551	617	632	605	571	489	609	876	4950	4.8
Σύνολο	11552	11394	11164	12053	11566	13048	16380	15707	102864	100.0

Πηγή: ZAHLAN, ANTOINE. The Arab Brain Drain: policy reviews and proposals. U.N. Economic commission for western Asia. 1982.
International Migration in the Arab world p. 826

Πίνακας (30) Η μετανάστευση των Αραβικών εγκεφάλων στις ΗΠΑ κατά επάγγελμα και χώρα προέλευσης 1966-1977

1966 - 1977

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΧΩΡΕΣ	Μηχανολόγοι		Επιστήμονες των θετικών επιστημών		ΚΟΙΝΟΝΙΟ- ΛΟΓΟΙ		ΣΥΝΟΛΟ	
	No	%	No	%	No	%	No	%
Αίγυπτος	2113	53.6	1039	68.7	158	45.7	3310	57.1
Λίβανος	492	12.5	80	5.3	50	14.5	623	10.7
Ιρακ	432	11.0	150	9.9	33	9.5	615	10.6
Ιορδανία κ.ά.	425	10.8	125	8.3	38	11.0	588	10.1
Συρία	287	7.3	58	3.8	36	10.4	380	6.6
Άλλες χώρες	190	4.8	61	4.0	31	8.8	282	4.9
Σύνολο % 67.9	6789 3939	100	26.1 1513	100	6.0 346	100	5798	100

Πηγή : National Science soundation:Reviews of Data Science Resources. No 28 (NSF77-305). p.6.

Η κατανομή των Αράβων μεταναστών στην Ευρώπη κατά χώρα
προέλευση και προορισμό
1986.

00

	ΑΛΓΕΡΙΑ	ΜΑΡΟΚΟ	ΤΥΝΗΣΙΑ	Άλλες χώρες	ΣΥΝΟΛΟ	
					Αριθμ.	%
ΑΓΓΛΙΑ	-	5	2	130	1370	5,7
ΒΕΛΓΙΟ	9	135	5	5	154	6,4
ΓΑΛΛΙΑ	792	463	211	29	1495	62,3
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	7	53	19	67	146	6,1
ΕΛΛΑΔΑ	-	-	-	77	77	3,2
ΙΣΠΑΝΙΑ	3	48	-	7	58	2,4
ΙΤΑΛΙΑ	5	2	48	60	115	4,8
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	5	127	7	7	146	6,1
ΆΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ	5	19	10	38	72	3,0
%	34,4	35,5	12,6	17,5	100	
ΣΥΝΟΛΟ	826	852	302	420	2400	100

ΠΗΓΗ: Arab Labour Organization: 1987 Arab Labour in EUROPE Table 1.p.8

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΑΡΑΒΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

5.1 Η σύνθεση της Αραβικής μετανάστευσης στην Ελλάδα.

Είναι δύσκολο να προσδιορισθεί η χρονολογία με την οποία οι Αραβες μετανάστες άρχισαν να κατευθύνονται προς την Ελλάδα, διότι τα ελληνικά στατιστικά δελτία δεν προσδιορίζουν εκείνη την χρονική περίοδο που άρχισε η Αραβική μετανάστευση.

Η απογραφή του πληθυσμού του 1981, προσδιορίζει μόνο τον αριθμό των Αράβων που βρίσκονται στην Ελλάδα και που κυμαίνεται γύρω στα 10.116 άτομα. Ο αριθμός αυτός περιλαμβάνει τους μόνιμους και προσωρινούς μετανάστες συν τους φοιτητές, τους τουρίστες και τους εργάτες, επιπλέον και τις οικογένειες των Αραβικών διπλωματικών αποστολών.

Γενικά μπορεί να λεχθεί ότι η Αραβική μετανάστευση στην Ελλάδα άρχισε σταδιακά στις αρχές της δεκαετίας του εβδομήντα για να φτάσει στην κορυφή της στις μέρες μας.

Ετσι, το 1975, και λόγω του εμφύλιου πολέμου στο Λίβανο, μετανάστευσαν στην Ελλάδα 15 χιλιάδες Λιβανέζοι και ιδρύθηκαν γύρω στις 120 Λιβανέζικες εταιρείες στην Αθήνα⁽¹⁾.

1. Τα Νέα, 13-9-1984.

Από το 1976 μέχρι το 1982, η Κλωστοϋφαντουργία (Καριλή) του Λαυρίου, υπόγραψε εργασιακά συμβόλαια με 697 Αιγύπτιους εργάτες για να εργασθούν στο εργοστάσιο της εταιρείας, δεδομένου ότι τα συμβόλαια αυτά επέτρεπαν τους παντρεμένους εργάτες να συνοδεύουν την οικογένειά τους.

Αξιίζει να σημειωθεί ότι 250 Αιγύπτιοι εργάτες εργάζονται τώρα στο εργοστάσιο αυτό, κατόπιν μίας σύμβασης εργασίας που υπογράφηκε το 1988.

Η απογραφή του πληθυσμού του 1981 στην Ελλάδα, δείχνει ότι ο αριθμός της Αραβικής παροικίας στην Ελλάδα ανέρχεται στα 10.116 άτομα, από τους οποίους 73,3% είναι άρρενες όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας.

Η Αραβική Παροικία στην Ελλάδα, κατά φύλο και υπηκοότητα 1981.
Πίνακας 33. Αραβική παροικία στην Ελλάδα κατά φύλο και υπηκοότητα. 1981.

Φύλο	Άρρενες		Θήλεις		Σύνολο	
	No	%	No	%	No	%
Υπηκοότητα						
Λιβανική	1020	13,7	652	24,2	1672	16.5
Ιορδανική	1255	16,9	210	7,8	1465	14.5
Ιρακινή	1001	13,5	595	22,1	1596	15.8
Σαουδαραδική	200	11,4	114	4,2	314	3.1
Συριακή	655	8,8	164	6,1	819	8.1
Αιγυπτιακή	1835	24,7	580	21,5	2415	23.9
Λιβυκή	843	2,7	271	10,1	1114	11.0
Αλγερινή	52	0,7	24	0,9	76	0.8
Μαροκινή	26	0,4	4	0,1	30	0.3
Σουδανική	402	5,4	75	2,8	477	4.7
Τυνησιακή	131	1,8	7	0,2	138	1.3
Σύνολο	7420	100.0	2696	100	10116	100

Πηγή: Εθνική στατιστική υπηρεσία της Ελλάδος. Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού κατοικιών της 5ης Απριλίου 1981. Αθήνα. 1984, Σελ. 152.

Οι αριθμοί του παραπάνω πίνακα δείχνουν ότι οι Αιγύπτιοι μετανάστες στην Ελλάδα κατέχουν την πρώτη θέση ανάμεσα στους Αραβες μετανάστες, όπου η αναλογία τους έφτασε στο 24% από το σύνολο των Αράβων μεταναστών, την δεύτερη θέση την κατέχουν οι Λιβανέζοι με ποσοστό που φτάνει στο 17% από το σύνολο των Αράβων, στην τρίτη θέση έρχονται οι Ιρακινοί με ποσοστό 16%, οι Ιορδανοί 15%, οι Λίβυοι 11% και οι Σύριοι 8%. Όμως πρέπει να σημειωθεί ότι οι αριθμοί αυτοί δεν ανταποκρίνονται στην αλήθεια, διότι το πραγματικό μέγεθος των Αράβων μεταναστών στην Ελλάδα, ειδικά στις μέρες μας, είναι πολύ μεγαλύτερο από το μέγεθος που δείχνει η απογραφή του 1981.

Οι τωρινές εκτιμήσεις αναφέρουν ότι το μέγεθος των Αράβων μεταναστών στην Ελλάδα διπλασιάστηκε πολλές φορές σε σύγκριση με τον αριθμό που ανέφερε η απογραφή του 1981.

Οι εκτιμήσεις της Αραβικής οργάνωσης εργασίας δείχνουν ότι ο αριθμός της Αραβικής παροικίας στην Ελλάδα έφτασε στα 77 χιλιάδες άτομα το 1986 και ότι η πλειοψηφία των Αράβων μεταναστών είναι Αιγύπτιοι και Λιβανέζοι.

Οι Αιγυπτιακές εκτιμήσεις που αφορούν τους Αιγύπτιους μετανάστες στην Ελλάδα αναφέρουν ότι ο αριθμός τους έφτασε στα 24 χιλιάδες άτομα το 1986⁽²⁾.

Επιπλέον υπάρχουν και οι εκτιμήσεις του ελληνικού τύπου που δεν πρέπει να αγνοηθούν, όπου ανέφερε η εφημερίδα Τα Νέα στις 13/9/1984, ότι εκτός της οικογένειες των Αραβικών διπλωματικών αποστολών, 2000 Αραβικές οικογένειες ζουν μόνιμα στην περιοχή της Αττικής συν 600 ναυτιλιακές και εμπορικές Αραβικές εταιρείες που εργάζονται στην Αθήνα και στον Πειραιά, και ότι 70% από τους εργαζομένους στις εταιρείες αυτές είναι Αραβες. Επίσης ανέφερε ότι υπάρχει μεγάλος αριθμός Αραβικών οικογενειών που ζουν στην περιοχή του Ζωγράφου, στο Παγκράτι, στο Παλαιό Φάληρο και στους Αμπελόκηπους.

Μπροστά στις αντιφατικές αυτές εκτιμήσεις, δεν μπορούμε παρά να στηριχθούμε στις επίσημες Ελληνικές στατιστικές εκτιμήσεις, παρόλο το γεγονός ότι αυτές δεν εκφράζουν το πραγ-

2. Arab Labour Organization. 1987. op.cit. p.p. 8-9.

ματικό μέγεθος της Αραβικής μετανάστευσης στην Ελλάδα. Από την άλλη πλευρά όμως αποτελούν ένδειξη της παρουσίας της Αραβικής παροικίας στην Ελλάδα.

Η αρμόδια στατιστική υπηρεσία του Υπουργείου Εργασίας, αναφέρει ότι το 1987 εγκρίθηκε η ανανέωση και έκδοση 12.723 αδειών εργασίας, στους Αραβες εργαζόμενους στην Ελλάδα.

Πίνακας 34. Οι Αραβες εργαζόμενοι στην Ελλάδα, κατά υπηκοότητα και φύλο, με βάση την άδεια εργασίας του 1987.

Φύλο	Σύνολο		Άρρενες		Θήλεις	
	No	%	No	%	No	%
Υπηκοότητα						
Αιγυπτιακή	6620	52.0	93.9 6216	53.7	404	35.6
Λιβανική	3123	24.6	85.1 2658	22.9	14.9 465	41.0
Ιορδανική	970	7.6	90.3 876	1.6	9.7 94	8.3
Συριακή	837	6.6	90.7 759	6.5	9.3 78	6.9
Λιβυακή	299	2.3	98.2 293	2.5	2.0 6	0.5
Ιρακινή	250	2.0	91.6 229	2.0	8.4 21	1.8
Άλλες	316	2.5	87.0 275	2.4	13.0 41	3.6
Σύνολο	12723	100	11588	91.1	1135	8.9

Πηγή: Εθνική στατιστική υπηρεσία της Ελλάδος. Υπηρεσία στατιστική Υπουργείου Εργασίας 1987.

Οι αριθμοί του παραπάνω πίνακα δείχνουν ότι ο αριθμός των Αράβων εργατών που εργάζονται νόμιμα στην Ελλάδα έφτασε στους 12.723 εργάτες το 1987, και ότι 91% από αυτούς είναι άρρενες.

Η Αίγυπτος κατέχει την πρώτη θέση ανάμεσα στις Αραβικές χώρες που εξάγουν εργατικά χέρια στην Ελλάδα, όπου ο αριθμός του Αιγυπτιακού εργατικού δυναμικού που εργάζεται στην Ελλάδα έφτασε στους 6620 εργάτες το 1987, το 94% από το σύνολο του Αιγυπτιακού εργατικού δυναμικού είναι άρρενες και το εν λόγω εργατικό δυναμικό ξεπερνά το 50% του συνόλου του Αραβικού εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα (η ακριβής αναλογία τους είναι 52%) ενώ η αναλογία των αρρένων Αιγυπτίων είναι 54% από το σύνολο των αρρένων του Αραβικού εργατικού δυναμικού, και το ποσοστό

των θηλέων 36%.

Ο Λίβανος κατέχει την δεύτερη θέση μετά την Αίγυπτο, όπου η αναλογία των Λιβανέζων εργαζομένων στην Ελλάδα έφτασε στο 25% από το σύνολο των Αράβων εργαζομένων.

Το Λιβανέζικο εργατικό δυναμικό χαρακτηρίζεται από την επικράτηση του γυναικείου φύλου σε σύγκριση με αυτό το υπόλοιπο Αραβικό δυναμικό όπου η αναλογία των θηλέων Λιβανέζων έφτασε στο 41% από το σύνολο του γυναικείου Αραβικού δυναμικού, ενώ η αναλογία των Αρρένων εργαζόμενων Λιβανέζων δεν ξεπέρασε το 23% από το σύνολο των αρρένων του Αραβικού δυναμικού.

Η αναλογία του Ιορδανικού εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα έφτασε στο 8% από το σύνολο του Αραβικού εργατικού δυναμικού και η αναλογία των Συρίων 7%, των Σουδανών 2%, των Λίβυων 2%, και των Ιρακινών 2%, επίσης όπως δείχνει ο παραπάνω πίνακας.

Ο μέσος όρος ηλικίας του Αραβικού εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα κυμαίνεται γύρω στο 37,5 ετών, και το (Standar deviation) 9,7 έτη.

Πίνακας Η κατανομή των Αράβων εργατών στην Ελλάδα κατά ηλικία και υπηκοότητα, έτος 1987.

		Ομάδες Ηλικιών						
Ηλικία		26	25	30	35	40	45	55
Υπηκοότητα	Σύνολο	24	29	34	39	44	54	64
Αιγυπτιακή	6620	236	984	1595	1366	985	932	522
	%	100	3.6	14.8	24.1	20.6	14.9	14.1
Λιβανική	3123	301	508	571	424	397	586	336
	%	9.6	16.3	18.3	13.6	12.7	18.8	10.7
Ιορδανική	970	32	104	394	244	91	80	25
	%	3.3	10.7	40.6	25.2	9.4	8.2	2.6
Συριακή	837	63	195	259	147	46	86	41
	%	7.5	23.3	30.9	17.6	5.5	10.3	4.9
Άλλες	1173	71	174	251	242	162	200	73
	%	6.1	14.8	21.4	20.6	13.8	17.1	6.2
Σύνολο	12723	703	1965	3070	2423	1681	1884	997
	%	5.5	15.5	24.1	19.1	13.2	14.8	7.8

Πηγή: Εθνική στατιστική υπηρεσία της Ελλάδος. Υπηρεσία στατιστικής Υπουργείου Εργασίας 1987.

Τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα δείχνουν ότι η ηλικία των περισσότερων Αράβων εργατών που εργάζονται στην Ελλάδα είναι κάτω των 40 ετών, όπου η αναλογία της κατηγορίας αυτής φτάνει στο 64% από το σύνολο των Αράβων εργαζομένων στην Ελλάδα, ενώ η αναλογία των εργατών που η ηλικία τους κυμαίνεται μεταξύ 40-54 χρονών φτάνει στο 28%, και η αναλογία εκείνων που βρίσκονται πάνω από 54 ετών δεν ξεπέρασε το 8% από το σύνολο των Αράβων εργατών.

Βάση των παραπάνω αναλογιών διαπιστώνει κανείς ότι η επικρατέστερη κατηγορία είναι εκείνη που βρίσκεται στην νεαρά ηλικία δηλαδή κάτω των 40 χρονών, η οποία χαρακτηρίζεται από την ωριμότητα και βρίσκεται στο άνθος της οικονομικής απόδοσης.

Η ηλικία των Αράβων μεταναστών που εργάζονται στην Ελλάδα διαφέρει από μία χώρα σε άλλη, έτσι το Αιγυπτιακό εργατικό δυναμικό που εργάζεται στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από την υψηλή αναλογία της κατηγορίας που βρίσκεται κάτω των 40 ετών, 63%, ενώ η αναλογία της κατηγορίας που βρίσκεται μεταξύ 40-54 ετών φτάνει στο 29% και η αναλογία της κατηγορίας που βρίσκεται στην ηλικία επάνω των 54 ετών φτάνει στο 8%. Αντίθετα, το Λιβανέζικο εργατικό δυναμικό που εργάζεται στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από υψηλή αναλογία εκείνων των εργαζομένων που η ηλικία τους βρίσκεται επάνω από 44 ετών, σε σύγκριση με το υπόλοιπο Αραβικό εργατικό δυναμικό, ενώ η αναλογία των Λιβανέζων εργαζομένων που η ηλικία τους βρίσκεται κάτω των 40 ετών φτάνει στο 58%, η αναλογία της κατηγορίας των 40-54 ετών φτάνει στο 31% και η αναλογία των εργατών που η ηλικία τους ξεπερνά τα 54 έτη φτάνει στο 11%.

Για το Ιορδανικό εργατικό δυναμικό που εργάζεται στην Ελλάδα η αναλογία της κατηγορίας του κάτω των 40 ετών ανέρχεται στο 80%, και εκείνης των 40-54 ετών στο 17%, ενώ η αναλογία της κατηγορίας άνω των 54 ετών δεν ξεπέρασε το 3% όπως δείχνει ο πίνακας (β5).

Ο τομέας των υπηρεσιών που περιλαμβάνει το πέμπτο, έκτο, έβδομο και όγδο τμήμα, απορρόφησε τους περισσότερους Αραβες

εργάτες που εργάζονται στην Ελλάδα, όπου η αναλογία τους στον τομέα αυτό έφτασε στα 54% από το σύνολο των Αράβων εργατών. Ο τομέας της Βιομηχανίας που περιλαμβάνει το δεύτερο και τέταρτο τμήμα απορρόφησε το 34%, από το σύνολο των Αράβων εργατών και η αναλογία των εργαζομένων αυτών στον τομέα της γεωργίας δεν ξεπερνά το 12%.

Πίνακας 36. Κατανομή των Αράβων εργατών στους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας και κατά χώρα καταγωγής.

Υπηκοότητα	Σύνολο	Γεωργία Κτην. 0	Βιομ. Βιοτεχ. 2	Οικοδ. Δημ. έργ. 4	Εμπορ. Ξενοδ. 5	Μετ. επικ. 6	Τραπεζ. Ασφαλ. 7	Υπηρ. 8
%		22.6	33.1	4.1	17.8	4.5	1.0	16.8
Αιγυπτιακή	6620	1498	2191	273	1180	297	68	1113
%		0.2	11.8	24.6	36.7	14.7	4.5	7.5
Λιβανική	3123	5	369	769	1146	459	140	235
%								
Ιορδανική	970	4	54	193	170	58	29	462
%								
Συριακή	837	4	169	90	228	111	27	208
%								
Άλλες	1173	19	161	95	269	232	69	328
%		12.0	23.1	11.2	23.5	9.1	2.6	18.5
Σύνολο	12723	1530	2944	1420	2993	1157	333	2346

Πηγή: Εθνική στατιστική υπηρεσία της Ελλάδος. Υπηρεσία στατιστικής Υπουργείου Εργασίας, 1987.

Ο παραπάνω πίνακας δείχνει ότι το πέμπτο τμήμα (Εμπορ.-Ξενοδ) απορρόφησε 24% περίπου από το σύνολο των Αράβων εργαζομένων στην Ελλάδα, ενώ ο τομέας της Βιομηχανίας και της Βιοτεχνίας απορρόφησε το 23%. Ο τομέας των υπηρεσιών το 19%, της Γεωργίας 12%, των οικοδομών το 11%, των μεταφορών και επικοινωνιών 9%, ενώ ο Τραπεζικός κλάδος απορροφά το 2% από το σύνολο των Αράβων εργαζομένων στην Ελλάδα μόνο.

Οι αριθμοί του παραπάνω πίνακα δείχνουν μιά έντονη διαφοροποίηση σ'ότι αφορά την κατανομή ανάμεσα στους Αραβες εργαζόμενους στους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας.

Έτσι το τμήμα της Βιομηχανίας και Βιοτεχνίας απορροφά το 33% από το σύνολο του Αιγυπτιακού εργατικού δυναμικού που εργάζεται στην Ελλάδα, ο τομέας της Γεωργίας το 23% από το εν λόγω σύνολο το τμήμα Εμπορ.-Ξενοδ. το 18%, ο τομέας των υπηρεσιών το 17%, ο τομέας μεταφοράς επικοινωνίας το 4%, ο τομέας των οικοδομήσεων το 4%.

Επίσης, ενώ ο Τραπεζικός τομέας απορρόφησε το 1%, από το σύνολο των Αιγυπτίων εργαζομένων στην Ελλάδα μόνο.

Οι Αιγύπτιοι εργάτες κατέχουν την πρώτη θέση ανάμεσα στους Αραβες εργάτες στον τομέα της Γεωργίας, όπου η αναλογία τους στον τομέα αυτό ανέρχεται στο 98% από το σύνολο των Αράβων εργαζομένων, ενώ η αναλογία αυτή κατεβαίνει στο 75% στον τομέα της Βιομηχανίας-Βιοτεχνίας.

Οι Λιβανέζοι εργάτες στην Ελλάδα συγκεντρώνονται στους τομείς των Εμπορ.-Ξενοδ. στις οικοδομήσεις, όπου η αναλογία τους σ'αυτούς τους τομείς έφτασε στο 61% από το σύνολο των Λιβανέζων εργατών στην Ελλάδα.

Επίσης η αναλογία των εν λόγω εργατών ανέρχεται στο 54% από το σύνολο των Αράβων εργαζομένων στην Ελλάδα, και στον τομέα των Εμπορ.-Ξενοδ. ανέρχεται στο 38%, όπως δείχνει ο πίνακας (37).

Όσον αφορά την επαγγελματική κατανομή του Αραβικού εργατικού δυναμικού που εργάζεται στην Ελλάδα, τα στατιστικά δελτία του υπουργείου εργασίας αναφέρουν ότι τα 25% από το σύνολο του Αραβικού εργατικού δυναμικού είναι τεχνίτης και εργάτες, το 22% είναι υπάλληλοι γραφείου, το 17% είναι επιστήμονες και ελεύθεροι επαγγελματίες, το 16% απασχολούνται στον Γεωργικό τομέα. Το 9% εργάζονται στην παροχή υπηρεσιών, το 7% είναι έμποροι και πωλητές, και το 4% είναι διευθυντές και διοικητικά στελέχη εταιρείας.

πίν. 37. Η κατανομή του Αραβικού εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα κατά επάγγελμα και υπηκοότητα.

Υπηκοότητα	Σύνολο		Αιγυπτιακή		Λιβανική		Ιορδανική		Συριακή		Άλλοι Αραβες	
Επαγγέλματα	No	%	No	%	No	%	No	%	No	%	No	%
1. Πισιτήμ. και λεύθεροι	2160	17.0	450	6.8	553	17,7	580	59.8	239	28.5	338	28.8
2. Μευσ. και τσιω	497	3.9	106	1.6	206	6.6	49	5.0	36	4.3	100	8.5
3. Παλλήλοι γραφείου	2851	22.4	477	7.2	1640	52.5	188	12.4	208	24.9	338	28.8
4. Εμπόροι και πωλητές	904	7.1	238	3,6	368	11.8	82	8.4	84	10	132	11.3
5. Απασχόληση στη παροχή υπηρεσιών	1154	9.1	867	13.1	109	3.5	19	20	78	9.3	81	6.9
6. Απασχόληση στην Γεωρ-μεία.	1990	15.6	1973	29.8	-	-	-	-	3	0.4	14	1.2
7. Τεχνίτες κατεργάτες	3167	24.9	2509	37.9	247	7.9	52	5.4	189	22.4	170	14.5
Σύνολο	12723	100	6620	100	3123	100	970	100	837	100	1173	100

Πηγή: Υπηρεσία Στατιστική Υπουργείου εργασίας 1987.

Από τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα, διαπαισιώνεται ότι το 38% από το σύνολο του Αιγυπτιακού εργατικού δυναμικού που εργάζεται στην Ελλάδα απασχολούνται στον τομέα (7). Το 30% στον τομέα (6) ενώ το Λιβανέζικο εργατικό δυναμικό συγκεντρώθηκε στον τομέα (3) όπου η αναλογία των Λιβανέζων εργαζομένων στον τομέα αυτό ανέρχεται στο 53% από το σύνολο των εν λόγω εργαζομένων. Ενώ ο τομέας (1) απορρόφησε το 18% των Λιβανέζων εργαζομένων.

Τα 60% από το σύνολο του Ιορδανικού εργατικού δυναμικού συγκεντρώθηκαν στον τομέα(1), τα 20% στον τομέα (3). Επίσης το 29% από το σύνολο Συριακού εργατικού δυναμικού απασχολούνται στον τομέα (1), το 25% στον τομέα (3), το 23% στο τομέα (7) και το υπόλοιπο Αραβικό εργατικό δυναμικό συγκεντρώθηκε στον τομέα (1), με

αναλογία 29%, επίσης 29% στον τομέα (3) και 15% στον τομέα (7).

Από τα στοιχεία της επαγγελματικής κατανομής του Αραβικού εργατικού δυναμικού που εργάζεται στην Ελλάδα, διαπιστώνεται ότι οι Αραβες μετανάστες στην Ελλάδα, και ειδικά οι νόμιμοι εργάτες, ήρθαν για να καλύψουν απαραίτητες κενές θέσεις στην Ελληνική οικονομική ανάπτυξη.

Το επίπεδο της επαγγελματικής κατάρτισης που χαρακτηρίζει το Αραβικό εργατικό δυναμικό δείχνει το υψηλό επιστημονικό και επαγγελματικό επίπεδο του εν λόγω εργατικού δυναμικού.

Ετσι μπορεί να πεί κανείς ότι η Αραβική μετανάστευση στην Ελλάδα καλύπτει τις ανάγκες της Ελληνικής αγοράς για τα εργατικά χέρια.

Γενικά, μπορεί να πεί ότι οι περισσότεροι Αραβες εργάτες μετανάστες στην Ελλάδα προέρχονται από τις Αραβικές χώρες που εξάγουν την μετανάστευση και που χαρακτηρίζονται από ψηλό ρυθμό αύξησης του πληθυσμού όπως η Αίγυπτος. Επίσης χαρακτηρίζονται από πλεονάσματα στο εργατικό δυναμικό και αυξημένη ανεργία.

Οσον αφορά τον Λίβανο παρόλο που θεωρείται από τις χώρες που εξάγει μετανάστες, ο Εμφύλιος πόλεμος έκανε την μετανάστευση στην χώρα αυτή να πάρει εκρηκτικές διαστάσεις από το 1975 και εξής, όπου μεγάλος αριθμός Λιβανέζων εγκατέλειψαν την χώρα τους και εγκαταστάθηκαν στις γειτονικές χώρες.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το 1/4 του συνόλου του πληθυσμού της εν λόγω χώρας της εγκατέλειψαν εξαιτίας του πολέμου, πράγμα που σημαίνει ότι μισό εκατομμύριο περίπου του Λιβάνου έχει εγκαταλείψει την χώρα.

5.2. Πραγματική εικόνα της Αραβικής Παροικίας στην Ελλάδα.

Ζουν στην Ελλάδα στις μέρες μας-μόνιμα ή προσωρινά-πάνω από 50 χιλιάδες Αραβες, οι περισσότεροι κατάγονται από την Αίγυπτο ή το Λίβανο, που στην πλειοψηφία τους συγκεντρώνονται στην πόλη της Αθήνας. Τα μέλη της Αραβικής παροικίας κατανέμονται σ'όλες τις συνοικίες της Αθήνας περίπου παρά ταύτα όμως, σχετικές^{επιτόπιες}/έρευνες που έγιναν δείχνουν ότι λίγες είναι οι συνοικίες που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο μέρος της παροικίας αυτής, αυτό οφείλεται στην τάση που διακατέχει τους μετανάστες να διαμένουν στους ίδιους χώρους που βρίσκονται οι προγενέστεροι συγγενείς τους ή φίλοι τους ή τα άτομα που ανήκουν στην ίδια εθνικότητα, διότι αυτό διευκολύνει την διαδικασία προσαρμογής τους στο καινούργιο περιβάλλον και περιορίζει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν.

A. Οι περιοχές που κατοικούν οι Αραβες:

Πρώτη περιοχή: Παγκράτι, Ιλίσια, Ζωγράφου, Γουδί, Αμπελόκηποι. Σ'αυτές τις περιοχές μένει μεγάλος αριθμός της Αραβικής παροικίας, ιδίως οικογένειες. Μιά από τις ενδείξεις για την πυκνή ύπαρξη της Αραβικής παροικίας στις περιοχές αυτές, η ύπαρξη πέντε κέντρων (Video club) ειδικευμένα στις Αραβικές Video κασέτες, τρία στην περιοχή Ιλισίων, ένα στο Παγκράτι, και ένα στους Αμπελόκηπους. Το Video Club που βρίσκεται πίσω από το Χίλτον θεωρείται το μεγαλύτερο (ιδρύθηκε το 1984, περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό Αραβικές και ξένες Video κασέτες μεταφρασμένες στην Αραβική γλώσσα, τα μέλη του έχουν φτάσει στα 1500 άτομα). Ακόμα υπάρχει εκεί ένα Αραβικό νυχτερικό κέντρο. Επίσης στην περιοχή αυτή υπάρχουν τρία Αραβικά εστιατόρια, που σερβίρουν διάφορα Αραβικά εδέσματα, ένα Αραβικό ζαχαροπλαστείο, ένα ισλαμικό ναό (Τζαμί) στο Γουδί και μία Αραβική κασετέρια στο Παγκράτι. Δεύτερη περιοχή είναι ο Πειραιάς, όπου διαμένουν εδώ πολλοί Αραβες στην πλειοψηφία τους άγαμοι, άρρενες, η ηλικία τους

κυμαίνεται μεταξύ 22-38 ετών, οι περισσότεροι Αραβες μετανάστες που μένουν στην περιοχή αυτή είναι παράνομοι είτε από άποψη παραμονής είτε από εργασίας.

Στην περιοχή του λιμανιού του Πειραιά υπάρχουν δέκα Αραβικά εστιατόρια και πέντε Αραβικές καφετέριες, όπου όλοι οι εργαζόμενοι και οι θαμώνες των μαγαζιών αυτών είναι Αραβες.

Ο επισκέπτης της περιοχής αυτής αισθάνεται άμεσα την Αραβική ατμόσφαιρα στον χώρο αυτό μέσω της Αραβικής γλώσσας που ακούγεται έντονα στους δρόμους, τα Αραβικά ζαχαροπλαστεία, τα Αραβικά Video Club, συν το ισλαμικό Τζαμί που έκτισαν τα μέλη της παροικίας για τις ανάγκες των θρησκευτικών λειτουργιών τους.

Στο Παζάρι που γίνεται κάθε Κυριακή στον Πειραιά, παρατηρεί κανείς την έντονη ύπαρξη των Αραβικών εμπορευμάτων ειδικά των Συριακών και των Αιγυπτιακών, όπου τα μέλη της Αραβικής παροικίας κυρίως Σύριοι και Αιγύπτιοι πουλούν τα εμπορεύματά τους δίπλα στο κύριο παζάρι μαζί με τους Πολλωνούς όπου ονομάζεται ξένο παζάρι.

Τρίτη περιοχή: Ομόνοια, Πλατεία Αττικής, Κυψέλη, Πατησίων.

Διαμένει στην περιοχή αυτή μία ομάδα Αράβων ειδικά άρρενες, συν μερικές Αραβικές οικογένειες στην περιοχή Αττικής. Εδώ υπάρχουν δύο Video Club, ένα Τζαμί (AL RAHMAN) στην Ομόνοια, η έδρα του Αιγυπτιακού οίκου στην Ομόνοια, δύο Αραβικά εστιατόρια την Ομόνοια, δύο άλλα στην Κυψέλη και ένα ζαχαροπλαστείο στην Κυψέλη.

Τέταρτη περιοχή: Νέα Σμύρνη, Καλλιθέα, Θάληρο, Γλυφάδα.

Στις περιοχές αυτές διαμένουν αρκετοί Αραβες, ιδίως οικογένειες συγκεκριμένα πίσω από τον ιππόδρομο, όπου υπάρχουν αρκετές Αιγυπτιακές οικογένειες λόγω του ότι 150 Αιγύπτιοι

εργάζονται στον ιππόδρομο όπου έχτισαν ένα Ισλαμικό Τζαμί δίπλα στον τόπο εργασίας τους.

Στην περιοχή Καλλιθέα υπάρχει ένα Video Club, δύο στο Παλαιό Φάληρο, ένα στο Νέο Κόσμο, ένα στη Γλυφάδα κι ένα στο Καλαμάκι. Αξίζει να σημειωθεί ότι στις περιοχές παλαιό Φάληρο, Καλαμάκι και Γλυφάδα διαμένουν πλούσιες Αραβικές οικογένειες (ιδιοκτήτες Αραβικών εμπορικών εταιρειών στην Ελλάδα). Γι' αυτό υπάρχουν σ' αυτήν την περιοχή πέντε Αραβικά κέντρα με Αραβική μουσική και Αραβικό μενού, και άλλα 6 Αραβικά εστιατόρια πολυτελείας. ./..

Πέμπτη περιοχή: Η πόλη του Λαυρίου.

Ζουν στην πόλη αυτή 250 Αιγύπτιοι εργάτες, όλοι τους εργάζονται στην κλωστοϋφαντουργία του Λαυρίου, 200 από αυτούς ζουν μαζί με τις οικογένειές τους.

Ένα τμήμα από τους εν λόγω εργάτες κατοικεί δίπλα στο εργοστάσιο και το μεγαλύτερο τμήμα κατοικεί στις ειδικές κατοικίες των εργαζομένων του εργοστασίου (Έλληνες και Ξένοι) στο κέντρο του Λαυρίου.

Η Αιγυπτιακή παροικία της περιοχής έκτισε δύο Τζαμιά, και μία λέσχη για τις εθνικές και θρησκευτικές εκδηλώσεις της παροικίας.

Αξιίζει να σημειωθεί ότι υπάρχουν τρεις Αραβικοί φούρνοι στην Αθήνα όπου κατασκευάζουν Αραβικό ψωμί και διάφορες Αραβικές πίτες.

B. Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ:

Πρώτον Τα Αραβικά Σχολεία

1.- Το Αραβικό Λιβυκό Σχολείο ^{της} εβδομής Απριλίου: Το σχολείο αυτό ιδρύθηκε το 1979, εφαρμόζει Λιβυκό εκπαιδευτικό πρόγραμμα παρόμοιο μ' εκείνο που εφαρμόζεται στα Λιβυκά σχολεία, και φοίτηση σε αυτό είναι δωρεάν. Το εκπαιδευτικό προσωπικό στο σχολείο αυτό είναι Λιβυκό και μερικοί Αραβες από άλλες χώρες.

Ο αριθμός των μαθητών του σχολείου για το σχολικό έτος 1988-1989 έφτασε στους 284 μαθητές και μαθήτριες, η ηλικία τους κυμαίνεται μεταξύ 6-17 ετών, και ο παρακάτω πίνακας δείχνει την κατανομή τους κατά τάξη:

./...

Πίνακας 38. Η κατανομή των Αράβων μαθητών στο Λιβυκό σχολείο κατά φυλο και σχολική

		Α	Θ	Σ	τάξη
Δημοτικό	Τάξη 1η	17	14	31	
	Τάξη 2η	21	18	39	
	Τάξη 3η	19	18	37	
	Τάξη 4η	12	18	30	
	Τάξη 5η	13	15	28	
	Τάξη 6η	19	11	30	
Γυμνάσιο	Τάξη 1η	17	11	28	
	Τάξη 2η	12	4	16	
	Τάξη 3η	13	9	22	
Λύκειο	Τάξη 1η	4	8	12	
	Τάξη 2η	6	5	11	
Σύνολο		153	131	284	

Ο αριθμός του εκπαιδευτικού προσωπικού ανέρχεται σε 20 δασκάλους και δασκάλες που στην πλειοψηφία τους είναι Λίβυοι όπως αναφέρθηκε. Το σχολείο βρίσκεται στο Παλαιό Ψυχικό.

2. Το Λιβανέζικο σχολείο (GREEN HILL)

Το σχολείο αυτό ιδρύθηκε το 1987 στην περιοχή Κηφισσιάς, ο αριθμός των μαθητών του στο πρώτο έτος που ιδρύθηκε ήταν 80 μαθητές και μαθήτριες, ενώ στο σχολικό έτος 1988-1989 έφτασε στους 140 μαθητές και μαθήτριες που κατανέμονται στις τάξεις του δημοτικού του γυμνασίου και του Λυκείου, η ηλικία τους κυμαίνεται μεταξύ 6-17 ετών.

Ο αριθμός του εκπαιδευτικού προσωπικού στο σχολείο αυτό ανέρχεται στους 20 καθηγητές και δασκάλους, από τους οποίους 6 Έλληνες που ζούσαν στο Λίβανο, 9 Αραβες, και πέντε Αμερικανοί και Άγγλοι.

Τα διδάκτρα του σχολείου κυμαίνονται γύρω στα 3 χιλιάδες δολάρια ανά μαθητή περίπου.

Επιπλέον εκτός από αυτά τα δύο σχολεία, υπήρχε και ένα τρίτο Αραβικό σχολείο το οποίο ιδρύθηκε το 1978 και έκλεισε το 1984.

Δεύτερον: Οι Αραβικοί κοινωνικοί Σύλλογοι στην Ελλάδα

~~Ανω~~ Τα μέλη της Αραβικής παροικίας προέβησαν στην ίδρυση των εξής Συλλόγων:

1. Σύλλογος Αιγυπτιακού Οίκου: Ιδρύθηκε στην Αθήνα το 1977 από τα μέλη της Αιγυπτιακής παροικίας, τα μέλη της ανέρχονται στα 100 άτομα. Ο Πρόεδρος της διοικητικής επιτροπής της είναι ο κύριος Αλί Νουρ (Αιγύπτιος, διαμένει στην Ελλάδα πάνω από 20 χρόνια και κατοχος της Ελληνικής υπηκοότητας). Η έδρα της ένωσης βρίσκεται στην Ομόνοια και περιλαμβάνει λέσχη, εστιατόριο, και καφετέρια. Σκοπός της ένωσης είναι η προσφορά διαφόρων βοηθειών στα μέλη της Αιγυπτιακής παροικίας στην Ελλάδα όπως την εξεύρεση εργασίας, την εξεύρεση κατοικίας και άλλες διάφορες βοήθειες, επίσης οργανώνει γιορταστικές εκδηλώσεις, εκδρομές ... κτλ.
2. Ελληνο-Λιβανική πολιτιστική ένωση.
Ιδρύθηκε από τα μέλη της Λιβανικής παροικίας στην Ελλάδα, πρόεδρος της είναι ο Λιβανέζος επιχειρηματίας HANI ALHAKIM. Τα μέλη της ανέρχονται σε 200 άτομα. Η ένωση εκδίδει ένα τακτικό περιοδικό με θέματα που αφορούν τα μέλη της Λιβανικής παροικίας στην Ελλάδα.
3. Σύλλογος της Σουδανικής παροικίας:
Ιδρύθηκε το 1978, ασχολείται με τα προβλήματα της Σουδανικής παροικίας στην Ελλάδα, τα μέλη της ανέρχονται σε 100 άτομα, η έδρα της ένωσης βρίσκεται στο Παγκράτι.
4. Ένωση Συρίων Μεταναστών : Ιδρύθηκε από τα μέλη της Συριακής παροικίας στην Ελλάδα το 1989.

Γ. - Η θρησκευτική, πολιτική και οικονομική δραστηριότητα της Αραβικής παροικίας στην Ελλάδα.

Τα περισσότερα μέλη της Αραβικής παροικίας και ειδικά της Αιγυπτιακής παροικίας ασπάζονται την Μουσουλμανική θρησκεία.

Λόγω της έλλειψης θρησκευτικών χώρων για την πραγματοποίηση των θρησκευτικών λειτουργιών τους, ειδικά στην Αθήνα που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέρος της Αραβικής παροικίας, μερικά μέλη της, ιδίως εκείνοι που ενδιαφέρονται για την ενίσχυση της Μουσουλμανικής θρησκείας στους χώρους που διαμένουν οι μετανάστες προέβησαν στην ίδρυση Τζαμιών.

Μέσω των επανειλημμένων ερευνητικών επισκέψεων που έγιναν στους χώρους που κατοικούν τα μέλη της Αραβικής παροικίας, διαπιστώθηκε ότι η πιο σημαντική θρησκευτική δραστηριότητα που ασκεί η παροικία είναι η ίδρυση Τζαμιών, διότι το Τζαμί παίζει σημαντικό ρόλο στην ζωή των μελών της παροικίας, συνδυάζει την θρησκευτική και κοινωνική δραστηριότητα, διότι πέρα από το ότι αποτελεί ιερό χώρο για την τέλεση των θρησκευτικών λειτουργιών, διεξάγονται σ' αυτό οι τελετές του γάμου, των κηδειών και οι τελετές των θρησκευτικών γιορτών σύμφωνα με την Ισλαμική θρησκεία. Αποτελεί επίσης χώρο κοινωνικών συναντήσεων για την συζήτηση και επίλυση των γενικών προβλημάτων των μελλών της παροικίας. Θεωρείται επίσης χώρος για την συγκέντρωση των οβολών (Ζουκάτ) κατά την ισλαμική νομοθεσία (Σαρία) και την εκμάθηση των παιδιών της παροικίας των αρχών του Κορανιού και της Αραβικής γλώσσας. Επιπλέον αποτελεί χώρο προσωρινής κατοικίας για τους νέους μετανάστες μέχρι να βρουν μόνιμη κατοικία.

Οι εκθέσεις των επιτόπου επισκέψεων δείχνουν ότι τα μέλη της Αραβικής παροικίας ίδρυσαν αρκετά Τζαμιά στην Αθήνα, δεδομένο είναι ότι τα Τζαμιά αυτά βρίσκονται κοντά στις περιοχές που διαμένουν τα μέλη της Αραβικής παροικίας. Τα Τζαμιά αυτά είναι τα εξής:

1. Το Τζαμί της Αθήνας στο Γουδί.

Ιδρύθηκε το Τζαμί το 1985 στο Γουδί στην οδό Γ. Παπανδρέου από μία ομάδα που ανήκει στην Αραβική παροικία. Η επιλογή της θέσης αυτής έγινε διότι βρίσκεται στο κέντρο μιάς περιοχής που εμφανίζει έντονα το Αραβικό στοιχείο.

Επιπλέον στο θρησκευτικό χώρο, το Τζαμί περιλαμβάνει μιά βιβλιοθήκη η οποία περιέχει θρησκευτικά βιβλία στην Αραβική και Αγγλική γλώσσα.

Επίσης περιλαμβάνει μιά πτέρυγα για την προσωρινή διαμονή των νέων μεταναστών μέχρι αυτοί να βρουν μιά στέγη.

Στο Τζαμί διεξάγονται οι τελετές των γάμων και των κηδειών, και οι τελετές των περιτομών των αρρένων σύμφωνα με την ισλαμική θρησκεία, παραδίδονται θρησκευτικά μαθήματα, και μαθήματα Αραβικής γλώσσας για τα παιδιά της Αραβικής παροικίας.

Επίσης πωλούνται στο Τζαμί κρέατα σφαγιασμένα σύμφωνα με τις οδηγίες της ισλαμικής νομοθεσίας.

Επιπλέον, το Τζαμί θεωρείται χώρος για την συγκέντρωση των οβολών,

Απο τις επανηλειμμένες επιτόπου επισκέψεις στο Τζαμί παρατηρήθηκε ότι υπάρχει αξιοσέβαστο ποσοστό από τους Αραβες μετανάστες και τους μουσουλμάνους μετανάστες από άλλες εθνικότητες που επισκέπτονται τακτικά το Τζαμί με σκοπό την θρησκευτική λειτουργία, ειδικά την Παρασκευή και στις θρησκευτικές γιορτές. (Ραμαζάνι και Μπαϊράμι).

Σε γενικές γραμμές μπορεί να πει κανείς ότι το Τζαμί αυτό είναι το μεγαλύτερο και παλαιότερο σε σύγκριση με τα υπόλοιπα Τζαμιά και συνδυάζει την θρησκευτική και κοινωνική δραστηριότητα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι υπεύθυνοι του Τζαμιού καλύπτουν τα έξοδά του από τις δωρεές και οικονομικές ενισχύσεις που προσφέρουν τα μέλη της παροικίας.

Οι υπεύθυνοι του Τζαμιού από την πλευρά τους προβαίνουν σε μηνιαίες οικονομικές βοήθειες σε μερικές οικογένειες που χρειάζονται οικονομική βοήθεια. Οι βοήθειες αυτές καλυπτονται από το ταμείο των οβολών.

Λαμπρές γιορταστικές εκδηλώσεις γίνονται στο Τζαμί στις γιορτές του ραμαζανιού και του Μπαϊράμι (της θυσίας), ειδικά οι εκδηλώσεις κατά τις νύχτες του μήνα ραμαζανιού (δηλ. της νηστείας) γίνονται θρησκευτικές λειτουργίες και γεύματα μετά την καθημερινή νηστεία. Από τις έρευνες που έγιναν παρατηρήθηκε ότι υπάρχουν καλές σχέσεις ανάμεσα στις ελληνικές οικογένειες που διαμένουν

δίπλα στο Τζαμί και τα μέλη της Αραβικής παροικίας που συχνάζουν στο Τζαμί και δεν έχει σημειωθεί κανένα πρόβλημα από τότε που ιδρύθηκε μέχρι τώρα.

Όταν οι υπεύθυνοι και ιδρυτές του Τζαμιού ρωτήθηκαν για τα προβλήματα που συνάντησαν στην διαδικασία ίδρυσης του Τζαμιού, διαπιστώθηκε ότι ο σεβασμός των Ελλήνων προς άλλες θρησκείες και η αρχή της θρησκευτικής ελευθερίας που κατοχυρώνει το Σύνταγμα των Ελλήνων, είναι αυτό που τους ενθάρρυνε να ιδρυσουν το Τζαμί, και δεν υπήρξε καμιά αρνητική αντίδραση από την Ελληνική πλευρά.

2. Επιπλέον στο Τζαμί του Γουδιού, υπάρχουν άλλα πέντε Τζαμιά, ένα στον Πειραιά, ένα στην Ομόνοια, ένα στο Φάληρο και δύο στο Λαύριο.

Τα περισσότερα μέλη της Αραβικής παροικίας γιορτάζουν τις θρησκευτικές γιορτές σύμφωνα με την ισλαμική θρησκεία που είναι η γιορτή του ραμαζανιού και η γιορτή της θυσίας (Μπαϊράμι) στο μήνα του ραμαζανιού που είναι μήνας της νηστείας οργανώνουν γεύματα μετά τη νηστεία στα Τζαμιά, ειδικά του Γουδιού.

Παρατηρήθηκε επίσης ότι πολλές Αραβικές οικογένειες, ειδικά εκείνες που νηστεύουν, συγκεντρώνονται στην ώρα του φαγητού (μετά τη νηστεία) σε ένα φιλικό σπίτι.

Σε γενικές γραμμές όμως οι γιορταστικές εκδηλώσεις του ραμαζανιού που οργανώνουν τα μέλη της Αραβικής παροικίας διαφέρει αρκετά από εκείνες που γίνονται στις πατρίδες τους. Έτσι οι γιορταστικές γιορτές περιορίζονται στη λειτουργία στο Τζαμί. Γενικά, οι θρησκευτικές δραστηριότητες και ειδικά η θρησκευτική λειτουργία στο Τζαμί.

Γενικά, οι θρησκευτικές δραστηριότητες και ειδικά η θρησκευτική λειτουργία περιορίζονται στα μέλη της Αραβικής παροικίας που είναι πιστά στην ισλαμική πεποίθηση. Ο αριθμός των μελών αυτών είναι σχετικά περιορισμένος σε σύγκριση με το συνολικό αριθμό της Αραβικής παροικίας στην Ελλάδα ενώ τα περισσότερα μέλη της παροικίας γιορτάζουν τις θρησκευτικές γιορτές.

3. ΑΡΑΒΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ: Οι Αραβες χριστιανοί έχουν δημιουργήσει ένα χώρο δικό τους για τη τέλεση των θρησκευτικών καθηκόντων τους στην Αραβική γλώσσα. Από την Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία

παραχωρήθηκε σ' αυτούς η εκκλησία Αγ.Ολγας που βρίσκεται στο νοσοκομείο "NIMITΣ". Εκεί, κάθε Κυριακή, μεταξύ 10-12 π.μ., τελείται Θεία Λειτουργία στην Αραβική γλώσσα. Εκεί ακόμα οι Αραβες χριστιανοί τελούν τα μυστήρια της εκκλησίας όπως γάμους, βαπτίδια κ.λ.π., ή τις απαραίτητες προσευχές των εορτών.

Η εκκλησία αυτή έχει δύο Αραβες ιερείς. Σ' αυτήν, μαζεύονται κάθε Κυριακή γύρω στους 80 πιστούς. Διάφοροι Αραβες μετανάστες που κατάγονται κυρίως από τον Λίβανο, τη Συρία, την Παλαιστίνη, την Ιορδανία και την Αίγυπτο. Ας σημειωθεί ότι το κτίριο στο οποίο στεγάζονται ήταν παλιό και η επισκευή του πραγματοποιήθηκε κατόπιν δωρεών της Χριστιανικής Αραβικής Παροικίας των Αθηνών.

Στα πλαίσια της θρησκευτικής συγκέντρωσης των έχουν αναπτυχθεί οι κοινωνικές σχέσεις τους. Υπάρχει μία πενταμελής επιτροπή που φροντίζει για τις περαιτέρω κοινωνικές δραστηριότητές τους. Έτσι, εκτός απ' τον καφέ και τα βουτήματα που προσφέρει μετά τη Θεία Λειτουργία της Κυριακής στους εκκλησιαζόμενους, η επιτροπή αυτή διοργανώνει κατά καιρούς κοινωνικές και φιλανθρωπικές εκδηλώσεις σε διάφορα πολυτελή ξενοδοχεία της Αθήνας. Σ' αυτές τις εκδηλώσεις συγκεντρώνονται συνήθως δωρεές για την κάλυψη των αναγκών της εκκλησίας ή προς βοήθειαν φτωχών οικογενειών ή πληγέντων από τον πόλεμο του Λιβάνου κ.ο.κ.

Η επιτροπή αυτή έχει δημιουργήσει ακόμη, τον τελευταίο καιρό και ένα τμήμα διδασκαλίας της Χριστιανικής θρησκείας (διδάγματα, προσευχές και ψαλμοί) στην Αραβική γλώσσα, ειδικά για τα παιδιά των Χριστιανών Αράβων μεταναστών στην Ελλάδα.

Τα περισσότερα μέλη της Αραβικής παροικίας στην Ελλάδα ενδιαφέρονται για τις πολιτικές εξελίξεις που διαδραματίζονται στον Αραβικό κόσμο, και παρατηρήθηκε ότι οι περισσότερες συζητήσεις τους στρέφονται γύρω από τα επίκαιρα γεγονότα στις Αραβικές χώρες.

Αξίζει να σημειωθεί ότι μεγάλη μερίδα από τους Αραβες μετανάστες κατέχουν ραδιόφωνα παγκοσμίας λήψεως που τους

επιτρέπει να ακούσουν τους Αραβικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς. Επίσης τα περισσότερα Αραβικά έντυπα (εφημερίδες, περιοδικά, που εκδίδονται στις Αραβικές χώρες) κυκλοφορούν στην Ελλάδα.

Ενα μέρος από τους Αραβες μετανάστες είναι ενταγμένοι στα πολιτικά κόμματα που δρουν στις Αραβικές χώρες και ασχολούνται με την πολιτική μέσω των κομματικών παραρτημάτων που ίδρυσαν στις χώρες της διασποράς τους.

Πολλές φορές οργανώνουν πολιτικές εκδηλώσεις και συγκεντρώσεις, ειδικά για την υπεράσπιση της παλαιστινιακής υπόθεσης.

Η Αραβική παροικία στην Ελλάδα εκδίδει τις εξής Αραβικές εφημερίδες και περιοδικά:

1. Εφημερίδα (Αλχιουαρ) ιδρύθηκε το 1983 και κυκλοφόρησε μέχρι το 1985, ήταν καθημερινή πολιτική εφημερίδα.
2. Εφημερίδα (Αλχακασκ) ιδρύθηκε το 1985 και κυκλοφόρησε μέχρι το 1986 (εβδομαδιαία).
3. Εφημερίδα (Σιχάν) ιδρύθηκε το 1986 και κυκλοφόρησε από την Ελλάδα μέχρι το 1987, και ύστερα από την Ιορδανία (εβδομαδιαία).
4. Περιοδικό (Ντούνια Αλαραμπ) ιδρύθηκε το 1985 και κυκλοφορεί ακόμα (μηνιαίο)
5. Περιοδικό (Αχνάσρα) ιδρύθηκε το 1984 και κυκλοφορεί ακόμα. Είναι δεκαπενθήμερο περιοδικό που ασχολείται με τις υποθέσεις των αντιπολιτευτικών κομμάτων στις Αραβικές χώρες.
6. Περιοδικό (Συνεμά 2000) ιδρύθηκε το 1986 και κυκλοφορεί ακόμα. Είναι μηνιαίο περιοδικό.
7. Περιοδικό (Αλροναντ) 1988 μηνιαίο κυκλοφόρησε στην αρχή από την Ελλάδα, ύστερα από το Λίβανο.
8. Περιοδικό (Αλοϊφακ Αλ-αραπί) 1988.

9. Περιοδικό "ΕΛΛΗΝΟ-ΑΡΑΒΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ". Ιδρύθηκε το 1987 από το Αραβο-Ελληνικό Επιμελητήριο Εμπορίου και Αναπτύξεως. Είναι τριμηνιαίο, οικονομικό. Συνεχίζει να εκδίδεται μέχρι σήμερα στην Ελληνική και Αραβική γλώσσα.
10. Περιοδικό "GREEK TRADE & PRODUCTS (1986-88)", μηνιαίο-οικονομικό, στην Αραβική και Αγγλική γλώσσα.
11. Περιοδικό "ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ", μηνιαίο στην Αραβική και Ελληνική γλώσσα. Ιδρύθηκε το 1982. Μέχρι το 1988, εκδιδόταν απ' την Ελλάδα και μετά, από την Τυνησία.
12. "ΤΟ ΕΙΔΗΣΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟ ΔΕΛΤΙΟ", καθημερινή εφημερίδα (1986).
13. "ΤΑΚΡΙΡ-ΑΘΗΝΑ", δεκαπενθήμερο ειδησιογραφικό δελτίο. Ιδρύθηκε το 1986 και συνεχίζει να εκδίδεται μέχρι σήμερα.
14. "ΤΑ ΝΕΑ ΤΟΥ ΣΟΥΔΑΝ", μηνιαία εφημερίδα. Ιδρύθηκε το 1990 και εκδίδεται στην Αραβική και Αγγλική γλώσσα.
15. "ΑΛ-ΣΟΥΑΛ", μηνιαίο περιοδικό. Ιδρύθηκε στην Αθήνα το 1989. Η έδρα του μεταφέρθηκε αργότερα στον Λίβανο.
16. "ΑΛ-ΜΑΣΑΡ", μηνιαίο περιοδικό. Ιδρύθηκε το 1990.
17. "ΑΛ-ΑΦΑΚ", μηνιαίο περιοδικό. Ιδρύθηκε το 1990.
18. "ΣΑΟΥΤ ΑΛ-ΤΑΛΑΜΠΑ", μηνιαίο περιοδικό. Ιδρύθηκε το 1987. Απευθύνεται αποκλειστικά και μόνο στους φοιτητές που σπουδάζουν στην Ελλάδα.

Επιπλέον σ' αυτά τα περιοδικά και εφημερίδες, παρατηρείται ότι τα περισσότερα περιοδικά και εφημερίδες που εκδίδονται στις Αραβικές χώρες και στην Ευρώπη κυκλοφορούν στην Ελλάδα.

Σύμφωνα με ισχυρισμούς της Κουβετιανής εφημερίδας "ΑΛ-ΚΑΜΠΑΣ" μόνο κατά το έτος 1985, πωλούσε στην Ελλάδα 1.500 περίπου αντίτυπα. Αν λάβουμε, μάλιστα, υπόψη ότι η τιμή της ήταν τότε 250 δρχ. - καθιστώντας την ως ακριβότερη Αραβική εφημερίδα στην Ελλάδα - μπορούμε να σχηματίσουμε ανάλογη εικόνα και για το μέγεθος του αναγνωστικού κοινού του Αραβικού τύπου στην Ελλάδα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι Αιγυπτιακές εφημερίδες κυκλοφορούν στην Ελλάδα την ίδια μέρα της έκδοσής τους στην Αίγυπτο, και η τιμή τους είναι η πιο φθηνή (αγγίζει περίπου την τιμή των Ελληνικών εφημερίδων).

Τέλος, πρέπει να αναφέρουμε πως οι Αραβες φοιτητές στην Ελλάδα έχουν ιδρύσει φοιτητικές ενώσεις όπως η Γενική Ένωση Παλαιστινίων Φοιτητών - Παράρτημα Ελλάδος - η οποία έχει πάνω από 700 μέλη.

Όσον αφορά την οικονομική δραστηριότητα των Αράβων μεταναστών, είναι γνωστό ότι το νομοπλαίσιο 89/67 προσέφερε σ'αυτούς την δυνατότητα νομικής στέγασης πολλών γραφείων - παραρτημάτων μεγάλων Αραβικών Εταιρειών στην Ελλάδα των οποίων ο αριθμός εκτιμάται πως υπερβαίνει τα διακόσια (200). Αυτές είναι καθαρά Αραβικές εταιρείες ή ξένες με Αραβικά κεφάλαια και απασχολούν μεγάλο αριθμό Αράβων εργαζομένων. Αναφέρουμε, ως παράδειγμα, την Λιβανέζικη οικοδομική εταιρεία C.C.C. που εκτιμάται ότι απασχολεί περίπου 400 Αραβες εργαζομένους στα γραφεία της στην Αθήνα και τη Συριακή ναυτιλιακή εταιρεία "NAY-TOMAR" που απασχολεί γύρω στους 100 Αραβες.

Εκτός απ'αυτές τις εταιρείες υπάρχουν και οι αεροπορικές Αραβικές εταιρείες, δύο Αραβικές τράπεζες, η ARAB BANK L.T.D. και η ΕΛΛΗΝΟ-ΑΡΑΒΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ καθώς επίσης και το Αραβο-Ελληνικό Επιμελητήριο Εμπορίου και Αναπτύξεως κ.ά.

Τα μέλη της Αραβικής παροικίας και ειδικά οι Αράβες οικογένειες στην Ελλάδα, περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους βλέποντας Αραβικές κινηματογραφικές ταινίες και σειρές μέσω του Video, όπου υπάρχουν πολλά Αραβικά Video Club στην Αθήνα.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι οι Αραβες μετανάστες στην Ελλάδα κρατούν ακέραιες τις συνήθειές τους στα φαγητά, όπου παρατηρήθηκε ότι η νοικοκυρά ετοιμάζει μόνη τα φαγητά της οικογένειας τα οποία περιέχουν Αραβικά πιάτα (Αιγυπτιακά Λιβανέζικα Συριακά κ.λ.π).

Αυτό που τους επιτρέπει να κρατήσουν τις συνήθειές τους αυτές είναι η ύπαρξη στην ελληνική αγορά όλων απαραίτητων λαχανικών για την προετοιμασία των Αραβικών πιάτων. Επίση παρατηρήθηκε ότι στις λαϊκές αγορές της γειτονιάς υπάρχουν μερικά λαχανικά που τα αγοράζουν μόνο οι Αραβες όπως π.χ. η Μουλουχία που πωλείται στις αγορές μ'αυτό

το Αραβικό όνομα της και γιά τα Αραβικά εστιατόρια που βρίσκονται στον Πειραιά, στα Ιλίσια, στους Αμπελοκήπους, όπου προσφέρουν αραβικά πιάτα.

Βάσει αυτών που αναφέρθηκαν, μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι τα επίσημα ελληνικά Στατιστικά δεδομένα που αφορούν το μέγεθος της Αραβικής παροικίας στην Ελλάδα, δεν εκφράζουν με κανένα τρόπο το πραγματικό μέγεθος της παροικίας αυτής, διότι τα αποτελέσματα της απογραφής του πληθυσμού του 1981, δεν μπορούν να αποτελέσουν πια πηγή γιά τον προσδιορισμό του μεγέθους της πληθυσμιακής Αραβικής μετανάστευσης στην Ελλάδα λόγω της παρόδου του χρόνου.

Επίσης, το ίδιο ισχύει και γιά τα στατιστικά δελτία του Υπουργείου Εργασίας που περιλαμβάνουν μόνο τους Αραβες μετανάστες που εργάζονται με νόμιμο τρόπο στην Ελλάδα, διότι οι εμπειρικές μελέτες που έγιναν αποκάλυπταν την ύπαρξη μεγάλου αριθμού Αράβων μεταναστών που εργάζονται παράνομα στην Ελλάδα, που και ο αριθμός τους ξεπερνάει τον τριπλάσιο αριθμό εκείνων των Αράβων εργατών που εργάζονται με νόμιμο τρόπο.

Γιά τους λόγους αυτούς μπορεί να πει κανείς ότι οι εκτιμήσεις της οργανώσεως Αραβικής εργασίας, που ανήκει στο Σύνδεσμο των Αραβικών Κρατών, γύρω από την Αραβική παροικία στην Ελλάδα, εκφράζουν περισσότερο την πραγματικότητα, και μπορεί κανείς να στηριχθεί σ' αυτές στο θέμα που μας ενδιαφέρει.

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΟΙ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.

6.1. Οι Δημογραφικές και Κοινωνικές ιδιότητες των ερευνούμενων:

Οι περισσότεροι Ερευνητές της μετανάστευσης επισημαίνουν την ανάγκη και την σημασία της μελέτης των ιδιοτήτων των μεταναστών από πλευράς ηλικίας, φύλου, οικογενειακής κατάστασης, και μορφωτικού επιπέδου.⁽¹⁾

Οι περισσότεροι μελετητές της μετανάστευσης συμφωνούν ότι οι πλειοψηφία των μεταναστών είναι νέοι που η ηλικία τους κυμαίνεται μεταξύ 20-35 ετών. Έτσι η κατηγορία αυτή θεωρείται ότι κατέχεται από έντονη τάση την μετανάστευση περισσότερο από κάθε άλλη κατηγορία⁽²⁾.

Τα αποτελέσματα της μελέτης των κοινωνιολόγων SMITH T. is HITT HOMERS που αφορούν την μετανάστευση επιβεβαιώνουν το παραπάνω συμπέρασμα όπου έδειξαν ότι το στοιχείο που συγκλείνει σ'όλες τις μετανάστεύσεις είναι το στοιχείο της ηλικίας και του φύλλου (άρρενες μεταξύ 20-35 ετών⁽³⁾).

Επίσης οι γνωστές μελέτες του κοινωνιολόγου Davis που αφορούν τον πληθυσμό της Ινδίας και του Πακιστάν έδειξαν ότι οι κινήσεις των μεταναστεύσεων στηρίζονται βασικά

1. Thomposon, W.S. and Lewis, D.J. 1965 op.cit. pp. 482-483.

2. Abdel-Karem, Mohammed, G. 1982: Population sociology. op.cit. p161.

3. Smith, T. Lynn and Homer, -1952 The people of Louisiana, Louisiana. pp. 224-230.

στους ανύπαντρους νέους⁽⁴⁾. Το ίδιο παρατηρείται και στα ελληνικά μεταναστευτικά ρεύματα.
Α. Οι κατηγορίες της ηλικίας

Οι εποτόπιες έρευνες της μελέτης αυτής έδειξαν ότι ο μέσος όρος ηλικίας των ερευνούντων είναι 27,9 ετών και η ηλικία τους τον χρόνο της μετανάστευσης κυμαίνονταν μεταξύ 20-34 ετών και η πλειοψηφία τους είναι αρρένες.

Πίνακας (1)

Η ηλικία των ερευνόντων κατά το έτος της μετανάστευσης

Η ηλικία των ομάδων	Σύνολο	Νόμιμοι		Παρόνομοι	
	No	No	%	No	%
20-24	24	16	32	8	16
25-29	46	20	40	26	52
30-34	20	9	18	11	22
35-39	7	3	3	4	8
40-44	3	2	4	1	2
Σύνολο	100	50	100	50	100

Τα αποτελέσματα αυτά συμφωνούν με τα αποτελέσματα των αναφερθέντων μελετών της μετανάστευσης οι οποίοι δείχνουν ότι τα άτομα που βρίσκονται στο τέλος εφηβίας και εκείνοι που η ηλικία τους κυμαίνεται μεταξύ 20-30, διακατέχονται από έντονη τάση προς την μετανάστευση, πιο έντονη από τους άλλους.

Στην πραγματικότητα το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνει την υπόθεση της έρευνας που αναφέρει ότι οι περισσότεροι Αραβες μετανάστες στην Ελλάδα ανήκουν στην κατηγορία της "νεαρής ηλικίας" η οποία και θεωρείται ως η πλέον παραγωγική.

Τα δεδομένα του πίνακα δείχνουν ότι 75% των μεταναστών είναι από τους νέους που η ηλικία τους είναι κάτω των 30 ετών, 20% βρίσκονται μεταξύ 30-34 ετών και 10% από τους μετανάστες είναι πάνω από 35 ετών.

Η αναλογία αυτή μειώνεται σταδιακά σε αντίθεση με την πάροδο της ηλικίας⁽⁵⁾.

4. Davis, Kingsley. 1951. "The Population of India and Pakistan. N.Y. pp 109-114
5. Zacharich K.C. "Bombay Migration study; a Pilot Analysis of Migration to an Asian metropolis" Demography, (Chicago), 3 (2), 1966, 383.

Οι μετανάστες από την κατηγορία της νεαρής ηλικίας είναι πιο ευκίνητοι στην μεταφορά τους, κάτι φυσικά που απαιτούν οι συνθήκες της Διεθνούς μεταναστευσης⁽⁵⁾.

Από τα δεδομένα του ανωτέρου πίνακα παρατηρείται μία διαφορά στις ηλικίες των δύο ομάδων. Οι παράνομα εργαζόμενοι, σε αντίθεση με τους νόμιμα εργαζόμενους είναι στην πλειοψηφία τους νεαρής ηλικίας, βρίσκονται εγγ. στο στάδιο της ωρίμανσης και της αρχής της παραγωγικότητας. Η ηλικία ποσοστού 80% περίπου απ'αυτούς είναι μεταξύ 20-29 ετών και ποσοστού 18% μεταξύ 30-39 ετών. Οι νόμιμοι εργαζόμενοι, ηλικίας 20-29 ετών, καταλαμβάνουν περίπου ποσοστό 60% του συνόλου των Αράβων που εργάζονται νόμιμα στην Ελλάδα, ενώ ποσοστό 36% καταλαμβάνεται απ'αυτούς που η ηλικία τους είναι μεταξύ 30-39 ετών.

Η αιτία της διαφοράς αυτής "ανιχνεύεται" στο ότι οι νέοι στο τελευταίο στάδιο της ήβης τους έχουν την τάση για περιπέτεια την επιθυμία για μετανάστευση περισσότερο από άλλα άτομα σε άλλες ηλικίες. Διακρίνονται μάλιστα για την ανθεκτικότητα τους κάτω από τις πιο δύσκολες συνθήκες εργασίας και δεν διστάζουν να εργάζονται οπουδήποτε.

Το μεγάλο ποσοτό όμως των παράνομα εργαζομένων στη κατηγορία της νεαρής ηλικίας δημιουργεί διάφορα προβλήματα λόγω των αναγκών προσαρμογής τους στις συνθήκες του νέου, γι'αυτούς, περιβάλλοντος, της αστάθειας και των διακοπών της εργασίας τους, των μειωμένων αμοιβών, του επεκτεταμένου ωραρίου, των κακών συνθηκών εργασίας, της μή ασφάλισής τους στα κοινωνικά ταμεία και των συχνών επαγγελματικών μετακινήσεών τους. Αυτή η κατάσταση μπορεί να παρακινεί ορισμένους απ'αυτούς να αναπτύξουν παράνομες δραστηριότητες και να ακολουθήσουν πλάγιες οδούς για να αποκτήσουν εργασία και χρήμα. Είναι η αιτία, επομένης, της δημιουργίας εστιών που υποβοηθούν την εξάπλωση των εγκλημάτων, των ληστειών, της λαθρεμπορίας, άλλων μορφών της παράνομης συμπεριφοράς και των ψυχασθενών.

Όσον αφορά το φύλο των μεταναστών, υπάρχουν κάποιες διαφοροποιήσεις στα αποτελέσματα των μελετών. Όμως υπάρχει μια

σχεδόν ως προς την επικράτηση του αντρικού φύλου σε σχέση με το γυναικείο στις μακρινές μεταναστεύσεις, ενώ ισχύει το αντίθετο στις κοντινές μεταναστεύσεις.

Όμως επειδή οι περισσότερες μεταναστεύσεις είναι μακρινές, το αντρικό φύλο επικρατεί γενικώς⁽⁶⁾ και αυτό το επιβεβαίωσαν τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, που δείχνουν ότι η αναλογία των αρρένων μεταναστών στην Ελλάδα φτάνει στα 97%, ενώ η αναλογία των γυναικών δεν ξεπερνά το 3%.

Μπορεί κανείς να εξηγήσει το φαινόμενο αυτό βάση του γεγονότος ότι το ποσοστό των εργαζομένων γυναικών στον Αραβικό κόσμο είναι πολύ χαμηλό, όπου η αναλογία των εργαζομένων γυναικών δεν ξεπερνά το 6,8% στο σύνολο των εργαζομένων στον Αραβικό κόσμο⁽⁷⁾.

Οι περισσότερες μελέτες της διεθνούς Αραβικής μετανάστευσης επιβεβαιώνουν ότι η πλειοψηφία των Αράβων μεταναστών είτε μέσα στον Αραβικό κόσμο είτε έξω από αυτόν είναι από τους αρρένες που η ηλικία τους κυμαίνεται μεταξύ 15-45 ετών.⁽⁸⁾

Το συμπέρασμα αυτό συμπίπτει με την υπόθεση της έρευνας.

Β: Η οικογενειακή κατάσταση

Τα αποτελέσματα των μελετών που αφορούν την οικογενειακή κατάσταση των μεταναστών είναι αντιφατικά.

Μια από τις μελέτες αυτές αναφέρει ότι οι περισσότεροι μετανάστες στις πόλεις των Η.Π.Α. είναι ανύπανδροι, η διαπίστωση αυτή όμως δεν βρήκε ανταπόκριση στις άλλες χώρες⁽⁹⁾.

Ενώ τα αποτελέσματα της απογραφής του πληθυσμού των Η.Π.Α το 1960 δείχνουν το αντίθετο, δηλαδή η αναλογία των παντρεμένων είναι μεγαλύτερη από εκείνη των ανύπανδρων⁽¹⁰⁾.

Τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας της μελέτης αυτής δείχνουν ότι 72% από το σύνολο των μεταναστών ήταν ανύπανδροι πριν την μετανάστευση και το 27% ήταν παντρεμένοι, όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας.

6. Thomlinson, Ralph. 1965. Population Dynamics op.cit.p.227.

7. United Nations. ESCWA. 1986. Population Bulletin of (ESCWA), op.cit.p.52

8. U.N.(ESCWA) and the Arab Planning institute 1986. Emploment and Arab Labour Migration.p.187.

9. Thomlinson, Ralph 1965. Population Dynamics op.cit.p.229.

10. Bogue, Donald, 1969. Principles of Demograhya" N.Y.pp. 67-68.

πίνακας (2)

Η οικογενειακή κατάσταση των μεταναστών πριν την μετανάστευση

οικογενειακή κατάσταση	Σύνολο	νόμιμος		παράνομος	
		No	%	No	%
ανύπανδροι	72	31	62	41	82
παντρεμένοι	27	19	38	8	16
χωρισμένοι	1	-	0	1	2
Σύνολο	100	50	100	50	100

Από τα δεδομένα του ανωτέρω πίνακα παρατηρείται ότι 82% από τους παράνομα εργαζόμενους μετανάστες ανήκει στη κατηγορία των αγάμων έναντι 62% από τους νόμιμα εργαζόμενους. Το 38% από τους νόμιμα εργαζόμενους μετανάστες είναι παντρεμένοι ενώ το ποσοστό αυτό, στους παράνομα εργαζόμενους, περιορίζεται στο 16%. Αυτό εξηγείται επειδή οι παντρεμένοι είναι συνήθως περισσότερο αποκαταστημένοι στην πατρίδα τους από τους άγαμους. Γι'αυτό και οι παντρεμένοι δεν ριψοκινδυνεύουν στη μετανάστευση εκτός αν είναι εξασφαλισμένη εκ των προτέρων η εργασία τους σύμφωνα με την επαγγελματική ειδικότητά τους, η οποία θα τους εξασφαλίσει ένα εισόδημα μεγαλύτερο από εκείνου της πατρίδας τους.

Οι άγαμοι, όσοι δεν βαρύνονται με οικογενειακές ευθύνες, έχουν μεγαλύτερη έλξη στην περιπέτεια και ευκινησία τις μετακομίσεις ενώ οι οικογενειακές συνθήκες τους ωθούν στην μετανάστευση.

Το συμπέρασμα αυτό συγκλίνει με τα συμπεράσματα πολλών άλλων ερευνών που πραγματοποιήθηκαν γύρω από το θέμα της μετανάστευσης.

Η οικογενειακή αυτή κατάσταση αλλάζει μετά την μετανάστευση, και για την εγκατάσταση όπου οι αριθμοί της επιτόπιας έρευνας δείχνουν ότι η αναλογία των ανύπανδρων μεταναστών έπεσε, σε 51%, έναντι 46% των παντρεμένων και 3% των χωρισμένων, πίνακας (3).

πίνακας (3)

Η οικογενειακή κατάσταση των ερευνώντων μετά την μετανάστευση.

οικογενειακή κατάσταση	Σύνολο No	Νόμιμοι		Παράνομοι	
		No	%	No	%
ανύπανδρος	51	13	26	38	76
παντρεμένος	46	36	72	10	20
χωρισμένος	3	1	2	2	4
Σύνολο	100	50	100	50	100

Από τα στοιχεία του ανωτέρου πίνακα παρατηρείται ότι η οικογενειακή κατάσταση των μεταναστών άλλαξε μετά την μετανάστευση και την εγκατάστασή τους στη χώρα προορισμού. Ειδικά στους νόμιμα εργαζόμενους μετανάστες που διακρίνονται για την κοινωνική και επαγγελματική σταθερότητά τους και είναι ασφαλισμένοι σε κοινωνικά ταμεία, παρατηρούμε πως το 34% του συνόλου αυτής της κατηγορίας παντρεύτηκαν μετά την εγκατάστασή τους στην Ελλάδα. Το ποσοστό αυτό περιορίστηκε στο 4% στους παράνομα εργαζόμενους μετανάστες.

Το συμπέρασμα αυτό αποδεικνύει ότι οι νόμιμα εργαζόμενοι μετανάστες είναι περισσότερο σταθεροί, κοινωνικά και ψυχικά, από τους παράνομα εργαζόμενους μετανάστες, και ότι οι συνθήκες παραμονής τους, η εξασφάλιση εργασίας και το εισόδημά τους τους προετοιμάζουν για γάμο.

Η επιτόπια έρευνα δείχνει ότι το 70% από το σύνολο των μεταναστών στην Ελλάδα συνοδεύονται από τις οικογένειές τους, και 30% δεν έχουν τις οικογένειές τους μαζί τους προς το παρόν. Αυτά ως προς τους νόμιμους εργαζόμενους μετανάστες. Ενώ οι περισσότεροι παράνομοι εργαζόμενοι δεν συνοδεύονται από τις οικογένειές τους συνήθως.

Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνει την υπόθεση της έρευνας που αναφέρει ότι τα μεταναστευτικά Αραβικά ρεύματα στην Ελλάδα είναι ατομικά.

Γενικά μπορεί να λεχθεί πως οι συνθήκες των παράνομα εργαζομένων μεταναστών και ειδικά η αστάθεια της εργασίας τους και η παράνομη παραμονή τους που τους απειλούν με ανεργία και απέλαση, δημιουργούν και άλλες δυσκολίες. Όλα τα εμπόδια αυτά καθιστούν δυσκολότερη την πιθανότητα και προοπτική να συνοδεύεται αυτό ο μετανάστης με την οικογένειά του ή να τον ακολουθήσει η οικογένειά τους στη χώρα προορισμού.

πίνακας (4)

Οι ερευνόντες μετανάστες που συνοδεύονται από τις οικογένειές του και μή.

Νομιμότητα των μεταναστών	Σύνολο		Νόμιμοι		Παράνομοι	
	No	%	No	%	No	%
Συνοδεύεται από την οικογένεια	28	57,1	26	70,3	2	16,7
Δεν συνοδεύεται	21	42,9	11	29,7	10	83,3
Σύνολο	49	100	37	100	12	100

Μια μελέτη των Αραβικών μεταναστευτικών ρευμάτων, που αφορούσε τους Άραβες εργάτες μετανάστες από τις Αραβικές χώρες προελεύσεως στις Αραβικές χώρες προορισμού, επιβεβαίωσε ότι οι εν λόγω εργάτες μεταναστεύουν με σκοπό την εξεύριση εργασίας χωρίς να συνοδεύονται από τις οικογένειές τους την ώρα της μετανάστευσης τους αλλά μόλις τακτοποιούνται στις χώρες προορισμού⁽¹¹⁾.

Η κατάσταση αυτή παρατηρήθηκε επίσης και στους μετανάστες στην Ελλάδα, οι οποίοι έρχονται χωρίς τις οικογένειές τους, αλλά μόλις βρίσκουν εργασία και στέγη φέρνουν τις οικογένειές τους κοντά τους.

Όσον αφορά τον αριθμό των μελών της οικογένειας των παντρεμένων μεταναστών, τα αποτελέσματα της επιτόπιας μελέτης δείχνουν ότι 29% από το σύνολο των παντρεμένων μεταναστών έχουν από 3 έως 4 παιδιά και 27% από 1-2 παιδιά, και 20% από 5-6 παιδιά, ενώ η αναλογία εκείνων που δεν έχουν παιδιά φθάνει στο 24%, όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας.

πίνακας (5)

Ο αριθμός των παιδιών των παντρεμένων.

ο αριθμός των παιδιών	Σύνολο		Νομιμοί		Παράνομοι	
	No	%	No	%	No	%
	12	24.5	9	24.3	3	25
1	4	8.2	3	8.1	1	8.3
2	9	18.4	9	24.3	-	
3	8	16.3	7	19.0	1	8.3
4	6	12.2	3	8.1	3	25
5	7	14.3	4	10.8	3	25
6	3	6.1	2	5.4	1	8.3
Σ	49	100	37	100	12	99.9

Γ. Η εκπαιδευτική υποδομή

Οι μελέτες που αφορούν την εκπαιδευτική υποδομή των μεταναστών παρουσιάζουν διαφορές. Μία από αυτές τις μελέτες έδειχνε ότι οι μετανάστες στην πόλη (Πομπάϊ) της Ινδίας είχαν ανώτερο μορφωτικό επίπεδο από τους υπόλοιπους κατοίκους των πολιτιών που είχαν αφήσει. Το ίδιο ισχύει και για τους μετανάστες της πόλης καλκούτα⁽¹²⁾.

Επίσης στο ίδιο συμπέρασμα έφτασε ο κοινωνιολόγος (Herrick) όταν μελέτησε το μορφωτικό επίπεδο των μεταναστών στην πρωτεύουσα της Χιλής Σαντιάγο.

Η Καθηγήτρια κ.Κασιμάτη αναφέρει ότι το 70% από τους Έλληνες μετανάστες στο εξωτερικό έχουν τελειώσει το δημοτικό, 10% το γυμνάσιο, και 20% δεν έχουν εκπαιδευτική μόρφωση.⁽¹³⁾

Τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας δείχνουν ένα ψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο των Αιγυπτίων μεταναστών στην Ελλάδα, όπου διαπιστώθηκε ότι 42% από το σύνολο των ερευνηθέντων έχουν απολυτήριο λυκείου, 22% έχουν τελειώσει το γυμνάσιο, 16% είναι απόφοιτοι πανεπιστημίου, 7% έχουν τελειώσει το Δημοτικό, και 13% δεν έχουν καμία σχολική μόρφωση.

12. Ali, H.Yunis. 1985 "Prinsiples of Demograhcy. op.cit.p.201.

13. Κασιμάτη, Κούλας. 1984 op.cit. p28

πίνακας (6)

Το εκπαιδευτικό επίπεδο των ερευνηθέντων

Η παιδική εκπαιδευ- τική κατάσταση	Σύνολο	Νόμιμος		Παράνομος	
		Νο	%	Νο	%
Ξέρει ανάγνωση	13	11	22	2	4
Δημοτικά	7	3	6	4	8
Γυμνάσιο	22	9	18	13	26
Λύκειο	42	20	40	22	44
Πανεπιστήμιο	16	7	14	9	18
Σύνολο	100	50	100	50	100

Τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα δείχνουν ότι 44% από το σύνολο των παράνομων μεταναστών κατέχουν απολυτήριο λυκείου, ενώ το 40% από το σύνολο των νόμιμων μεταναστών κατέχουν το ίδιο απολυτήριο 26% από το σύνολο της πρώτης κατηγορίας έχουν τελειώσει το Γυμνάσιο έναντι το 18% της δεύτερης κατηγορίας.

Επίσης το 18% από το σύνολο των παράνομων μεταναστών είναι απόφοιτοι πανεπιστημίου έναντι 14% των νομίμων μεταναστών.

Το αξιοσημείωτο γεγονός στους μετανάστες που εργάζονται νόμιμα στην Ελλάδα είναι το ηψυλό ποσοστό των μη κατεχόντων καμία σχολική μόρφωση όπου η αναλογία τους ανέρχεται στο 22% από το σύνολο των νόμιμων μεταναστών που βρίσκονται στην Ελλάδα, ενώ η αναλογία αυτή στους μετανάστες που εργαζόνται παράνομα στην Ελλάδα είναι αρκετά χαμηλή και δεν ξεπερνά το 4% από το σύνολο των παράνομων μεταναστών.

Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι η σχολική μόρφωση των γυναικών μεταναστριών είναι πολύ χαμηλή. Τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας στις Αιγυπτιακές οικογένειες, αποκαλύπτουν την ύπαρξη ηψυλού ποσοστού γυναικών μεταναστριών που δεν έχουν καμία σχολική μόρφωση και αυτές που έχουν πάει σχολείο συνεχίζουν μέχρι το Γυμνάσιο μόνο.

Τα συμπεράσματα αυτά συμπίπτουν με τα συμπεράσματα που είχε φτάσει ο καθηγητής Β.Φίλιας στην μελέτη του για τα προβλήματα της δεύτερης γενιάς των μεταναστών⁽¹⁴⁾.

14. Φίλιας. Β. 1986. op.cit.p.108

6.2. - Τα κίνητρα της μετανάστευσης

Εάν κάνουμε μια αναδρομή στις κοινωνιολογικές μελέτες που αφορούν τις αιτίες και τα κίνητρα της μετανάστευσης θα διαπιστώσουμε ότι υπάρχουν ποικίλοι λόγοι που ωθούν προς την μετανάστευση⁽¹⁵⁾. Παρόλο που είναι πια γνωστό και αποδεκτό ότι οι προσπάθειες που καταβάλλονται για την βελτίωση του βιοτικού επιπέδου παίζουν το κύριο λόγο στις μετακινήσεις του εργατικού δυναμισμού, είτε εντός των ορίων της ίδιας χώρας είτε εκτός των εθνικών συνόρων.

Γενικά μπορεί να ειπωθεί ότι η μετανάστευση δημιουργείται από τις προσπάθειες που καταβάλουν τα άτομα για την βελτίωση των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών τους⁽¹⁶⁾.

Ο περιορισμός των εργασιακών ευκαιριών η αύξηση της ανεργίας και η επιθυμία όλο και περισσότερων αριθμού του οικονομικά ενεργού πληθυσμού στην εξασφάλιση εργασιακών ευκαιριών, αποτελούν κίνητρα που ωθούν προς την μετανάστευση⁽¹⁷⁾.

A. Οι λόγοι της μετανάστευσης των ερευνηθέντων στην Ελλάδα.

Τα στατιστικά δελτία της επιτόπιας έρευνας δείχνουν ότι το 59% από το σύνολο των ερευνηθέντων μετανάστευσαν στην Ελλάδα με σκοπό την εξεύριση εργασίας. Το 39% για την βελτίωση των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών τους και 2% για την εξασφάλιση καλύτερου μέλλοντος.

Στην πραγματικότητα το συμπέρασμα αυτό αναλύει συμπτωματικά τα κίνητρα ώθησης του πληθυσμού της Αιγύπτου στη μετανάστευση, όπως είναι η ανεργία, το μειωμένο κατά κεφαλήν εισόδημα και η μειωμένη συμμετοχή του ατόμου στην κατανάλωση. Η διαφορά που υπάρχει στην κατανομή του κατά κεφαλήν εισοδήματος και ο αυξανόμενος πληθωρισμός⁽¹⁸⁾.

Γενικά το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνει την υπόθεση της έρευνας που αναφέρει ότι η Αραβική μετανάστευση στην Ελλάδα είναι αποτέλεσμα οικονομικών κινήτρων και τους ισχυρισμούς ορισμένων ερευνητών όπως π.χ. του SHAWKEI ABDEL MONIM η έρευνα του οποίου επεσήμανε πως η ανεργία στην Αίγυπτο θεωρείται από τα κύρια κίνητρα μετανάστευσης⁽¹⁹⁾.

Επίσης η έρευνα του AL-SAATY HASSAN δείχνει ότι ο οικονομικός παράγων είχε τη μεγαλύτερη επίδραση στη μετανάστευση των κατοίκων της υπαίθρου στην Αλεξάνδρεια⁽²⁰⁾. Ακόμη επιβεβαιώνει τα συμπεράσματα από πολλές προαναφερθείσες έρευνες γύρω από την Διεθνή μετανάστευση.

15.Nelson, Lowry 1952 "Ruval Sociology" American Book Company. pp. 123-129

16.Sullenger, T.E.1977 "Sociology of Urbanization Astudy in Rural Society" N.Y.P.74

17. Thompson,Ralph.1965 "Population Dynamics" Randon House-N.Y.pp.235-236

18. Birks,J.S.and Sinclair 1978: International migration & Development in the Arab Region, Geneva:110.

19. SHAWKEI,ABDEL MONIM,1961,Αστική Κοινωνιολογία, Σύγχρονη Βιβλιοθήκη του Καΐρου, Γ'έκδοση, σελίδες 106-107.

20. AL-SAATY,HASSAN,1963: Βιομηχανία και Οικοδόμηση, Επιτόπια έρευνα στην Αλεξάνδρεια και τους εργαζομένους της. Εκδόσεις Νταρ Αλ-Μάρεφ-Κάιρο, σελ. 281-283.

πίνακας (7)

Η κατανομή των ερευνηθέντων με βάση τους λόγους που τους ώθησαν να μεταναστεύσουν στην Ελλάδα.

		είδος της εργασίας			
μετανάστες	Σύνολο	Νόμιμοι		Παράνομοι	
οι λόγοι		No	%	No	%
για εργασία	59	20	40	39	78
βελτίωση κοιν. & οικ. επιπέδου	39	29	58	10	20
εξασφάλιση του μελλοντός	2	1	2	1	2
Σύνολο	100	50	100	50	100

Από τα δεδομένα του πίνακα διαπιστώνεται ότι 78% από το σύνολο των παράνομα εργαζόμενων ήρθαν στην Ελλάδα με σκοπό την εξεύριση εργασίας, την ώρα που η αναλογία αυτή στους νόμιμους εργάτες δεν ξεπερνούσε το 40%.

Διαπιστώνεται επίσης ότι το 58% από το σύνολο των νομίμων εργαζομένων ήρθαν στην Ελλάδα για την βελτίωση του κοινωνικού και οικονομικού επιπέδου τους, ενώ το 20% από το σύνολο των παράνομα εργαζομένων ήρθαν για το ίδιο λόγο.

Πρέπει να σημειωθεί ότι το οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο των Αιγυπτίων εργαζομένων, ειδικά στους νόμιμα εργαζομένους μετανάστες είναι υψηλότερα εκείνων στην Αίγυπτο.

Συγγενείς τους σ' επιτόπιες επισκέψεις τους στην Ελλάδα, παρατήρησαν ότι οι οικογένειες Αιγυπτίων έχουν αρκετές ηλεκτρικές στα σπίτια τους, όπως είναι έγχρωμη τηλεόραση, βίντεο, ηλ.κουζίνα, πλυντήριο, ρούχων και άλλες ηλεκτ. συσκευές. Αυτές στην Αίγυπτο τις έχουν σχετικά λίγες οικογένειες που διακρίνονται για το υψηλό εισόδημά τους.

Εκτός απ' αυτά, η κοινωνία της Αιγύπτου αντιμετωπίζει σήμερα έντονο πρόβλημα στέγασης αφού υπάρχουν 4 εκατομμύρια άτομα που κατοικούν στα νεκροταφεία. Στο πρόβλημα της έλλειψης στέγασης προστίθεται βέβαια και το πρόβλημα της αύξησης του ενοικίου που σε συνδυασμό με τις χαμηλές αμοιβές των εργαζομένων οδηγεί στην αδυναμία των κατοίκων της Αιγύπτου να εξασφαλίσουν την κατάλληλη στέγη τους.

Επί πλέον οι τιμές των καταναλωτικών προϊόντων θεωρούνται υψηλές σε σύγκριση με τις αμοιβές της εργασίας.

Όλα αυτά οδήγησαν στην κατακόρυφη πτώση των οικονομικών στους εργαζομένους της Αιγύπτου. Αρκεί να επισημάνουμε εδώ ορισμένες ενδείξεις όπως είναι το μειωμένο επίπεδο των εγχωρίων αποταμιεύσεων ή το μειωμένο ρυθμό ανάπτυξης των εγχωρίων κεφαλαίων. Το αντίθετο συμβαίνει με τον Αιγύπτιο μετανάστη στην Ελλάδα, όπου - όπως γνωρίσαμε - αποταμιεύει άνω των 200 δολ. τον μήνα, δηλαδή, περισσότερο από 560 Λίρες Αιγύπτου, ποσό που δεν λαμβάνει ούτε καθηγητής Πανεπιστημίου που εργάζεται στην Αίγυπτο.

Γενικά, οι Αιγύπτιοι μετανάστες στην Ελλάδα, εκμεταλλεύονται τις συνθήκες εργασίας βελτιώνοντας τα οικονομικά και κοινωνικά επίπεδά τους.

Γι' αυτό μπορεί να λεχθεί ότι τα κίνητρα της Αραβικής μετανάστευσης στην Ελλάδα είναι περισσότερο οικονομικά και σχετίζονται με τις ευκαιρίες εργασίας και την επιθυμία των μεταναστών να βελτιώσουν την οικονομική και κοινωνική κατάστασή τους.

νάστευση.

Όσον αφορά τις προηγούμενες επισκέψεις των ερευνηθέντων για την Ελλάδα πριν την τελική μετανάστευση τους σ' αυτή, τα συμπεράσματα της επιτόπιας έρευνας δείχνουν ότι το 32% από το σύνολο των ερωτηθέντων είχαν επισκευθεί την Ελλάδα πριν την μετανάστευσή τους σ' αυτή. Ο σκοπός της επισκεψής τους ήταν ο τουρισμός.

πίνακας (8)

Η κατανομή των ερευνηθέντων βάση της επισκεψής τους στην Ελλάδα πριν την μετανάστευση.

Μετανάστες ή επισκεψή	Σύνολο	Είδος της εργασίας			
		Νόμιμοι		Παράνομοι	
		Νο	%	Νο	%
Ναι	32	10	20	22	44
Όχι	68	40	80	28	56
Σ	100	50	100	50	9

Τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα δείχνουν μια διαφοροποίηση ανάμεσα στις δύο ομάδες (τους νόμιμους και τους παράνομους εργάτες) σ' ότι αφορά τις επισκέψεις τους στην Ελλάδα πριν την μετανάστευση. Έτσι ενώ το 44% από το σύνολο των παράνομα εργατών είχαν επισκευθεί την Ελλάδα πριν την μετανάστευση, το 20% από το σύνολο των νομίμων εργατών μόνο είχαν προηγούμενα επισκευθεί την Ελλάδα.

Επίσης τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας δείχνουν ότι όλοι οι νόμιμοι εργάτες που μετανάστευσαν στην Ελλάδα είχαν έρθει κατευθείαν από την χώρα τους την Αίγυπτο, ενώ το 32% από το σύνολο των παράνομα Αιγυπτίων εργαζομένων στην Ελλάδα είχαν έρθει από άλλες χώρες και ειδικά από την Ιορδανία, το Ιράκ, την Συρία και το Κουβέϊτ.

Γ. Οι δυσκολίες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην αρχή της μετανάστευσής τους.

Στις περισσότερες φορές οι μετανάστες αντιμετωπίζουν πολλές δυσκολίες και προβλήματα στην αρχή της μετανάστευσής τους στις χώρες προορισμού. Οι δυσκολίες και τα προβλήματα αυτά θεωρούνται οι κύριοι παράγοντες που εμποδίζουν την διαδικασία της κοινωνικής και πολιτιστικής προσαρμογής των μεταναστών.

Αξίζει να σημειωθεί ότι 92% από το σύνολο των νομίμων εργατών όταν ρωτήθηκαν για τα προβλήματα που αντιμετώπισαν όταν ήρθαν στην Ελλάδα, απάντησαν ότι το σημαντικό πρόβλημα ήταν η άγνοια τους για την Ελληνική γλώσσα.

Και αυτό δεν είναι περίεργο, δεδομένου ότι όλοι οι ερευνητές όταν ήρθαν στην Ελλάδα δεν γνώριζαν καθόλου την Ελληνική γλώσσα, γλώσσα της κοινωνίας που πρόκειται να ζήσουν και η μόνη γλώσσα που ήξεραν ήταν η Αραβική, που την γνωρίζουν πολύ λίγοι Έλληνες δηλ. αυτοί που ζούσαν στις Αραβικές χώρες και ειδικά στην Αίγυπτο.

γλώσσας της χώρας προορισμού των μεταναστών, οδηγούν τους τελευταίους στην κοινωνική απομόνωση και στο να κλεισθούν στους εαυτούς τους, επίσης και στην αποδυνάμωση των κοινωνικών σχέσεων ανάμεσα στους μετανάστες και τον ντόπιο πληθυσμό.

Ο καθηγητής Β.Φίλιας στην μελέτη του για τα προβλήματα της δεύτερης γενιάς των μεταναστών επιβεβαίωσε ότι: "Η απομόνωση και η (γκετοποίηση) που ζούν οι οικογένειες των μεταναστών στις χώρες προορισμού αυξάνονται εξαιτίας του γλωσσικού εμποδίου που αντιμετωπίζουν"⁽²¹⁾.

Επίσης το 8% από το σύνολο των ερωτηθέντων νόμιμων εργατών απήντησαν ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν είναι η αγνοία τους για την Ελληνική γλώσσα και η διαφορά στα ήθη και τα έθιμα και στο θρήσκευμα.

Όσον αφορά τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι παράνομα εργαζόμενοι, διαπιστώθηκε ότι το 56% από το σύνολο των παράνομα εργαζομένων θεωρούν ότι τα κύριότερα προβλήματα που τους απασχολούν είναι η αγνοία τους για την Ελληνική γλώσσα και η εξασφάλιση της άδειας εργασίας, το 26% δήλωσαν ότι το πρόβλημα τους υφίσταται στις δυσκολίες ερεύρισης εργασίας και διαμονής, ενώ το 18% δήλωσαν ότι το πρόβλημα τους υφίσταται στις δυσκολίες της παραμονής.

Είναι γεγονός ότι οι παράνομοι εργάτες, υποφέρουν και υποφέρουν από το πρόβλημα της εξασφάλισης της άδειας παραμονής με λίγα λόγια ζύν και εργάζονται παράνομα. Θεωρητικά το πρόβλημα αυτό εμποδίζει τις διαδικασίες της προσαρμογής τους και τους οδηγεί στην απομόνωση. Όμως τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας δεν συγκλείνουν μ' αυτήν την θεωρητική διαπίστωση, αντίθετα μάλιστα, παρατηρήθηκε ότι οι παράνομοι εργάτες έχουν μεγαλύτερη ανάμιξη με τα μέλη της Ελληνικής Κοινωνίας. Το φαινόμενο αυτό μπορεί να εξηγηθεί με βάση το αίσθημα της ανασφαλείας που νιώθει η κατηγορία αυτή, που τους οδηγεί στην ανάμιξη με τους ντόπιους για την εξασφάλιση κάποιου είδους (προστασίας).

Μέσω των επιτόπιων παρατηρήσεων διαπιστώθηκε ότι οι παράνομοι εργάτες είναι περισσότερα δεκτικοί να συνάψουν γάμο με Ελληνίδες. Γι' αυτό έχουν δημιουργηθεί στενές κοινωνικές και προσωπικές σχέσεις μεταξύ των παρανόμων μεταναστών και τις Ελληνίδες με στόχο τον γάμο, διότι αυτό αποτελεί ένα μέσον με το οποίο οι μετανάστες αυτοί μπορούν να εξασφαλίσουν αδειά παραμονής και εργασίας όπως δήλωσαν πολλοί μετανάστες.

ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ

Η φύση των κοινωνικών σχέσεων στα πλαίσια των διάφορων εθνολογικών ομάδων παρουσιάζει διαφοροποιήσεις, που ξεκινάνε από γρήγορες και πρόσκαιρες σχέσεις, μέχρι σχέσεις πιο σταθερές όπως στις περιπτώσεις των σχέσεων φιλίας, γειτονίας, εργασίας και γάμου.

Χωρίς αμφιβολία, οι άμεσες σχέσεις αυτές που έχουν σχετικά συνεχή χαρακτήρα αποτελούν σημαντικό δείκτη της κοινωνικής αποδοχής, ακόμα μπορούν να οδηγήσουν σ'ένα είδος κοινωνικής και πολιτικής προσαρμογής. Διότι οι κοινωνικές σχέσεις είναι η άμεση συνέπεια των κοινωνικών αλληλενεργειών και διαδικασιών επειδή οι μετανάστες δεν ζούνε στην κοινωνία του προορισμού απομονωμένοι αλλά συνδέονται με ποικίλους δεσμούς και σχέσεις εξαιτίας των επαφών και αλληλενεργειών τους.

Οι αλληλενέργειες και επαφές αυτές είναι κοινωνικές διαδικασίες που δημιουργούνται ανάμεσα στα μέλη της κοινωνίας, που κάθε διαδικασία οδηγεί σε μία κατηγορία δεσμών και σχέσεων που συνδέει τα μέλη της.

Η μελέτη του φαινομένου των κοινωνικών σχέσεων μπορεί να φωτίζει τις διαχωριστικές κοινωνικές γραμμές που έχουν υποστεί οι μετανάστες. Παράγοντες που καθορίζουν τις διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα στους μετανάστες και την κοινωνία -υποδοχή όπως είναι η γειτονιά, ο γάμος κι'η συνύπαρξη⁽¹⁾.

Οι παράγοντες αυτοί μπορεί να αποτελούν βάση για στενές κοινωνικές σχέσεις όπως η φιλία που συνδέει τον μετανάστη με τα μέλη της κοινωνίας του προορισμού.

Η μελέτη και η επεξεργασία των θεμάτων αυτών στοχεύει στην διευκρίνιση και αποκάλυψη της επίδρασης της κοινής συμβίωσης ανάμεσα στις διάφορες εθνολογικές ομάδες, με σκοπό τον

1. Van Den Berghe, 1971: "Ethnicity" In International Journal of Social Science. Vol 23 No4.

προσδιορισμό του βαθμού της προσαρμογής που έχει κατορθώσει μετανάστης στην νέα κοινωνία.

Οι κοινωνικές σχέσεις ανάμεσα στους μετανάστες και τα μέλη της κοινωνίας προορισμού έχουν μεγάλη σημασία, διότι αποτελούν ένα δείκτη για το βαθμό προσαρμογής που πραγματοποιήσαν οι μετανάστες αυτοί, με τις απαιτήσεις και τα δεδομένα του κοινωνικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος της κοινωνίας που μετανάστευσαν σ' αυτήν.

Βάση μιας υπόθεσης της ερέυνας επιβεβαιώνει την σημασία της επίδρασης του χρόνου της διαμονής στην διαδικασία της προσαρμογής, διότι όσο παρατείνεται ο χρόνος αυτός, τόσο θα αυξάνονται οι πιθανότητες της προσαρμογής.

Ο χρόνος της διαμονής πρέπει να ληφθεί υπόψη σαν βασική προστιβή στην ανάλυση του φαινομένου της προσαρμογής. Γι' αυτό η μελέτη του βαθμού της προσαρμογής των μεταναστών πρέπει να διερευνηθεί βάσει των παρακάτω σημείων:

7.1. Ο χρόνος της διαμονής

Όταν το άτομο μεταναστεύει από μιά κοινωνία σε άλλη ζει μιά εσωτερική διαμάχη ή μπορεί να πει κανείς ένα (πολιτιστικό σοκ) που υφίσταται στην εξάρτηση του από τις προηγούμενες πολιτιστικές τους ρίζες οι οποίες δεν υπάρχουν στη νέα κοινωνία. Ταυτόχρονα απαιτείται να προσαρμοστεί με τα νέα πολιτιστικά στοιχεία που τις περισσότερες φορές είναι ξένα προς αυτό.

Ετσι είναι δύσκολο να αποφύγει το σοκ και τις συνέπειες του που εμποδίζουν και καθυστερούν την προσαρμογή με τα πολιτιστικά νέα πρότυπα για ένα χρονικό διάστημα.

Αυτό σημαίνει ότι οι διαδικασίες της προσαρμογής εξαρτώνται από τον παράγοντα του χρόνου και την διάρκεια της εγκατάστασης του μετανάστη στην νέα κοινωνία, είναι μιά διαδικασία χρονοβόρα και δύσκολη⁽²⁾.

Οι επιδράσεις των συνεπειών του σοκ αυτού ελ-
λατώνονται στην δεύτερη γενιά των μεταναστών, ενώ η τρίτη

2. United Nations, 1963: "International Social Service Review" No 9.
New York p.23

γενιά, δεν υφίσταται τις αρνητικές συνέπειες του, πολιτιστικού σοκ - λόγω της πλήρους απομάκρυνσή του από τις πολιτιστικές ρίζες των προγόνων της και λόγω της γαλούχησής τους με τα κοινωνικά ήθη και έθιμα της κοινωνίας που γεννήθηκαν ⁽³⁾.

Τα συμπεράσματα αυτά, τα επιβεβαιώνει ο (A-Sauvy) όταν αναφέρει ότι υπάρχει παράλληλος 'συσχετισμός' μεταξύ της προσαρμογής των μεταναστών και της γενιάς τους, όπου η προσαρμογή αυτή είναι εφικτή στην δεύτερη και τρίτη γενιά των μεταναστών ⁽³⁾.

Με βάση τις διαπιστώσεις αυτές, μπορεί να πει κανείς ότι όσο διαρκεί η διαμονή των μεταναστών στην κοινωνία προορισμού τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες προσαρμογής τους και ένταξής τους στην νέα κοινωνία.

Τα συμπεράσματα της επιτόπιας μελέτης δείχνουν ότι η διάρκεια της διαμονής των μεταναστών που ερευνήθηκαν κυμαίνεται μεταξύ 2-16 ετών και ο μέσος όρος διαμονής ανέρχεται στα 5,9 χρόνια.

Πίνακας 9. Η κατανομή των ερευνηθέντων βάσει της διάρκειας της διαμονής τους και της νομικής φύσης της εργασίας τους *

μετανάστες		είδος εργασίας			
Η διάρκεια της διαμονής (έτος)	Σύνολο	Νόμιμοι Α		Παράνομοι Β	
		No	%	N	%
2-4	42	7	14	35	70
5-7	31	19	38	12	24
8-10	17	14	28	3	6
11-13	8	8	16	0	-
14-16	2	2	4	0	-
Σύνολο	100	50		50	

* εννοούμε εάν ο μετανάστης αυτός έχει άδεια εργασίας ή όχι

3. Wasfi, Atef (1971). "Πολιτιστική Ανθρωπολογία" op.cit.p.435

4. Sauvy, Alfred (1969). "General theory of population" op.cit.pp.460-494.

Τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα δείχνουν ότι η διάρκεια της διαμονής του 38% από το σύνολο των νόμιμων εργατών κυμάνθηκε από 5 έως 7 ετών, ενώ εκείνων που η διάρκεια διαμονής τους κυμάνθηκε μεταξύ 8-10 ετών ανέρχονται στο 28% από το σύνολο των ερευνηθέντων και η διάρκεια της διαμονής των 16% κυμάνθηκε μεταξύ 11-13 ετών, 14% κυμάνθηκε μεταξύ 2 έως 4 ετών, ενώ 2% μόνο από το σύνολο των ερευνηθέντων, ξεπέρασε η διαμονή τους των 14 ετών.

Η διάρκεια της διαμονής της πλειοψηφίας των παράνομων εργατών κυμαίνεται μεταξύ 2-4 ετών όπου η αναλογία τους ανέρχεται στο 70% από το σύνολο των ερευνηθέντων ενώ εκείνων που η διαμονή τους ξεπερνά τα 5 χρόνια φτάνουν στο 30%.

Ζ.2. Οι κοινωνικές σχέσεις:

Α. Η δημιουργία φιλικών σχέσεων με τα μέλη της ελληνικής κοινωνίας

Οι κοινωνικές σχέσεις ανάμεσα στους μετανάστες και τα μέλη της κοινωνίας προορισμού, θεωρούνται ένας από τους βασικούς δείκτες του βαθμού αρμονίας και προσαρμογής των μεταναστών με το κοινωνικό περιβάλλον που ζουν.

Στην περίπτωση αυτή η διαμόρφωση των κοινωνικών σχέσεων μέσω της δημιουργίας φιλικών σχέσεων θεωρείται ένδειξη για την προσαρμογή, ενώ η απομόνωση και η ανικανότητα δημιουργίας κοινωνικών σχέσεων δείχνει τις δυσκολίες της προσαρμοστικότητας και της αρμονίας με το κοινωνικό περιβάλλον, διότι η φιλία μεταξύ των μεταναστών και τα μέλη της ντόπιας κοινωνίας θεωρείται σημαντικός δείκτης της κοινωνικής αποδοχής, και προετοιμάζει το έδαφος για την πολιτιστική αφομοίωση ανάμεσα στα μέλη που ανήκουν σε διαφορετικές εθνολογικές ομάδες.

Οι στατιστικοί πίνακες της επιτόπιας έρευνας δείχνουν ότι το 75% από το σύνολο των ερευνηθέντων συνδέονται με κοινωνικές θετικές σχέσεις που κατοπρίζονται στις φιλικές σχέσεις τους με τις ελληνικές οικογένειες, ενώ το 25% από τους εν λόγω ερωτηθέντες δήλωσαν ότι δεν έχουν τέτοιες σχέσεις.

Πίνακας 10. Η κατανομή των μελών του δείγματος κατά την διάρκειστης διαμόρφωσης, και το είδος της εργασίας, και των σχέσεών τους με τα μέλη της ελληνικής κοινωνίας.

μετανάστες πλάκεια διαίτησης	Σύνολο			Νόμιμοι			Παράνομοι		
	Σ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	Σ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	Σ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
2-4	42	30	12	7	4	3	35	26	9
5-7	31	24	7	19	13	6	12	11	1
8-10	17	13	4	14	10	4	3	3	0
11-13	8	6	2	8	6	2			
14-16	2	2	0	2	2	0			
Σύνολο	100	75	25	50	35	15	50	40	10

Τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα αποκαλύπτουν ότι η διαμόρφωση των κοινωνικών σχέσεων παρουσιάζει διαφοροποίηση ανάμεσα στους νομίμους εργάτες ερευνηθέντες και εκείνους τους παράνομους, όπου διαπιστώθηκε ότι οι παράνομοι εργάτες συνδέθηκαν με φιλικές σχέσεις με τις ελληνικές οικογένειες περισσότερο από τους νόμιμους εργάτες. Έτσι αποδείχθηκε ότι το 80% από τους παράνομους ερωτηθέντες συνδέονται με φιλικές σχέσεις με τα μέλη της ελληνικής κοινωνίας, έναντι 70% από τους νόμιμους εργάτες.

Το 20% από το σύνολο των παράνομων εργατών δεν έχουν τέτοιες φιλικές σχέσεις, έναντι του 30% από το σύνολο των νόμιμων εργατών.

Το φαινόμενο αυτό δεν πρέπει να μας δημιουργήσει κάποια έκπληξη, διότι η πλειοψηφία των ερευνηθέντων παράνομων εργατών είναι ανύπαντροι άρρενες, σε αντίθεση με τους νόμιμους εργάτες που οι περισσότεροι είναι παντρεμένοι.

Χωρίς αμφιβολία η οικογένεια θεωρείται ένα κοινωνικό φαινόμενο που αντιστέκεται στην διαδικασία της προσαρμογής. Γι' αυτό οι παντρεμένοι μετανάστες παρουσιάζουν δυσκαμψία και λιγότερη ικανότητα στην προσαρμογή από εκείνη των ανύπαντρων.

Αυτό το συμπέρασμα έρχεται σε πλήρη ταύτιση με την υποθεση της έρευνας που αναφέρει ότι η οικογένεια επηρεάζει την διαδικασία της προσαρμογής. Οι μετανάστες που συνοδεύονται από τις οικογένειές τους έχουν λιγότερη δυνατότητα προσαρμογής από εκείνους που δεν συνοδεύονται από τις οικογένειές τους.

5. SPIRO, M (1957) :The Acculturation of American groups. American Anthropologist. pp. 1240-1252.

που αφορά τους μετανάστες στις ΗΠΑ και της μελέτης του (Wasfi Atef.⁶⁷) για την Μουσουλμανική Λιβανέζικη παροικία στην Αμερική, και άλλες μελέτες που επιβεβαιώνουν την σχέση μεταξύ της οικογένειας με τις διαδικασίες της κοινωνικής προσαρμογής των μεταναστών.

Τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας, εμφανίζουν την επίδραση στη διάρκεια της διαμονής των μεταναστών στην διαμόρφωση φιλικών σχέσεων με τα μέλη της κοινωνίας, όπου αποδόθηκε ότι υπάρχει μία ανάλογη σχέση μεταξύ της διάρκειας της διαμονής των ερευνηθέντων και της δημιουργίας φιλικών σχέσεων με τις ελληνικές οικογένειες.

Ετσι οι ερευνηθέντες που η διαμονή τους στην Ελλάδα ξεπερνάσε τα 14 χρόνια είχαν όλοι δημιουργήσει φιλικές σχέσεις με ελληνικές οικογένειες.

Ενώ 75% από εκείνους που η διαμονή τους στην Ελλάδα κυμάνθηκε μεταξύ 11-13 χρόνια είχαν φιλικές σχέσεις, και 76% που η διαμονή τους κυμάνθηκε μεταξύ 8-10 χρόνων είχαν επίσης σχέσεις, και εκείνων που η διαμονή τους κυμάνθηκε μεταξύ 5-7 ετών και είχαν φιλικές σχέσεις με Έλληνες έφτασαν στο 77%, ενώ εκείνοι που η διαμονή τους δεν ξεπερνούσε τα 2-4 έτη και που είχαν φιλικές σχέσεις με Έλληνες έφτασαν στα 71% από το σύνολο των ερευνηθέντων. της κατηγορίας αυτής.

Αναμφισβήτητα η φιλία που αναπτύσσεται μεταξύ των μεταναστών και των μελών της κοινωνίας προορισμού, θεωρείται ένας σημαντικός δείκτης της κοινωνικής υποδοχής. Η φιλία και οι στενές προσωπικές σχέσεις διαδραματίζουν ένα είδος συνειδητής συμμετοχής μεταξύ των μεταναστών και των μελών της κοινωνίας προορισμού.

Αυτό το συμπέρασμα επιβεβαιώνει ότι οι μετανάστες δεν αντιμετωπίζουν φυλετικές διακρίσεις ή βιαιότητες εκ μέρους των μελών της κοινωνίας προορισμού. Και αυτό επιβεβαιώνει την υπόθεση της έρευνας που αναφέρει ότι τα όρια, οι διαχωρισμοί και ο βαθμός κοινωνικής υποδοχής επηρεάζουν την διαδικασία της προσαρμογής. Γ'αυτό, η μη προβολή ορίων ή διαχωρισμών εκ μέρους των μελών της Ελληνικής κοινωνίας στους μετανάστες οδήγησε στην ταχεία προσαρμογή τους στην κοινωνία προορισμού όπως και αποδεικνύει το συμπέρασμα της έρευνας.

Β. Η ανταλλαγή φιλικών επισκέψεων και δώρων:

Τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας έδειξαν ότι το 71% από το σύνολο των ερευνηθέντων έχουν θετικές κοινωνικές σχέσεις με τα μέλη της Ελληνικής κοινωνίας, που εκφράζονται μέσω ανταλλαγής των επισκέψεων και δώρων.

Αυτό δείχνει ότι η πλειοψηφία των ερευνηθέντων δημιούργησαν βαθιές και ισχυρές κοινωνικές σχέσεις με τα μέλη της κοινωνίας προορισμού.

Η κατάσταση αυτή δείχνει ένα υψηλό βαθμό προσαρμογής που εμβαθύνεται με την πάροδο του χρόνου.

Ενώ η αναλογία των ερευνηθέντων που δεν ανταλλάσσουν επισκέψεις με τα μέλη της ελληνικής κοινωνίας ανέρχεται στο 29%. Η ανικανότητα διαμόρφωσης θετικών κοινωνικών σχέσεων οδηγεί στην απομόνωση των μεταναστών από τα μέλη της νέας κοινωνίας και στην κοινωνική και πολιτιστική περιθωριοποίηση τους με όλα τα αρνητικά κοινωνικά και οικονομικά επακόλουθα, που δυσχερεύουν τις διαδικασίες της ένταξης και της προσαρμογής με τα νέα κοινωνικά και πολιτιστικά πρότυπα της κοινωνίας που ζουν.

Πίνακας. 11. Η κατανομή των μελών του δείγματος κατά: διάρκεια διαμονής, την φύση της εργασίας, και ανταλλαγή επισκέψεων και δώρων με τα μέλη της ελληνικής κοινωνίας.

μετανάστες Διάρκεια διαμονής	Σύνολο			Νόμιμοι			Παράνομοι		
	Σ	Ναι	Όχι	Σ	Ναι	Όχι	Σ	Ναι	Όχι
2-4	42	27	15	7	3	4	35	24	11
5-7	31	24	7	19	13	6	12	11	1
8-10	17	12	5	14	9	5	3	3	0
11-13	8	6	2	8	6	2	-	-	-
14-16	2	2	0	2	2	0	-	-	-
Σύνολο	100	71	29	50	33	17	50	38	12

Τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα δείχνουν μία αισθητή διαφοροποίηση ανάμεσα στις δύο ερευνηθείσες κατηγορίες, στο θέμα της ανταλλαγής επισκέψεων και δώρων όπου αποδείχθηκε ότι το 76% από το σύνολο των παράνομων εργατών ανταλλάσσουν τέτοιες επισκέψεις έναντι 66% από το σύνολο των νόμιμων εργατών.

Όσον αφορά την επίδραση της διάρκειας της διαμονής στον βαθμό της ανταλλαγής επισκέψεων και δώρων μεταξύ των μεταναστών και των μελών της κοινωνίας, διαπιστώθηκε ότι όσο μεγαλώνει η διάρκεια της διαμονής των μεταναστών τόσο αυξάνεται ο ρυθμός των ανταλλαγών επισκέψεων.

Ετσι τα συμπεράσματα της επιτόπιας έρευνας δείχνουν ότι η κατηγορία των μεταναστών που η διαμονή τους κυμαίνεται μεταξύ

Αυτό το συμπέρασμα επιβεβαιώνει την υπόθεση της έρευνας που αναφέρει ότι ο παράγων του χρόνου επηρεάζει την διαδικασία της προσαρμογής. Όσο αυξάνεται η διάρκεια παραμονής αυξάνεται και η δυνατότητα της προσαρμογής. Επίσης αυτό το συμπέρασμα συμπίπτει με συμπεράσματα άλλων ερευνών, όπως η έρευνα του A.Savvy και η έρευνα του ATEF WASEL που έχουμε αναφερθεί προηγουμένως και η έρευνα του HAMAD ABDELUSSEIN που συμπεραίνει ότι ο παράγων χρόνου επηρεάζει την διαδικασία της κοινωνικής προσαρμογής στους εργαζόμενους μετανάστες από την ύπαιθρο στην Βαγδάτη⁽⁷⁾. Το ίδιο αυτό συμπέρασμα το επιβεβαιώνει ακόμα η προαναφερθείσα έρευνα του H.SAATY και που αναφέρει ότι όσο μεγαλύτερη είναι η διάρκεια παραμονής του μετανάστη όσο μεγαλώνει η δυνατότητα προσαρμογής του. Η αφομοίωσή του δε στα ήθη της νέας κοινωνίας είναι περισσότερη από εκείνους τους μετανάστες που έχουν μικρή διάρκεια παραμονής.

7- ABDEL- HUSSEIN, HAMADA, 1983.ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΠΑΙΘΡΟ ΣΤΗΝ ΒΑΓΔΑΤΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ.

Εκδοση του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών και ποινικών ερευνών - Ιράκ, σελ. 44.

2-4 ετών και ανταλλάσσουν επισκέψεις με τα μέλη της Ελληνικής κοινωνίας, ανέρχονται στα 64% από το σύνολο των ερευνηθέντων έναντι 77% της κατηγορίας των 5-7 ετών, 71% της κατηγορίας 8-10 ετών, και 75% της κατηγορίας των 11-13%, ενώ εκείνος που η διαμονή τους ξεπερνά τα 14 χρόνια και ανταλλάσσουν επισκέψεις με τα μέλη της ελληνικής κοινωνίας φτάνει στα 100%, δεδομένου ότι η επίδραση του παράγοντα της διαμονής ήταν πιο αισθητός στην διαμόρφωση φιλικών σχέσεων στην κατηγορία των παρανόμων μεταναστών από ότι στους νόμιμους μετανάστες.

Το φαινόμενο αυτό μπορεί να εξηγηθεί με το γεγονός ότι η πλειοψηφία των νόμιμων μεταναστών είναι παντρεμένοι και συνοδεύονται από τις οικογένειες τους στην Ελλάδα, ενώ οι περισσότεροι παράνομοι εργάτες είναι ανύπαντροι, ακόμα και παντρεμένοι δεν συνοδεύονται από τις οικογένειες τους στην Ελλάδα.

Από τα δεδομένα του πίνακα (11) διαπιστώνεται ότι τα 69% από το σύνολο των παράνομων μεταναστών ερευνηθέντων που η διάρκεια της διαμονής τους κυμαίνεται μεταξύ 2-4 χρόνων ανταλλάσσουν τις επισκέψεις και τα δώρα με τα μέλη της ελληνικής κοινωνίας, η αναλογία αυτή αυξάνεται στους μετανάστες που η διαμονή τους κυμαίνεται μεταξύ 5 έως 7 χρόνων όπου ανέρχεται στο 92%, ενώ εκείνων που η διαμονή τους κυμαίνεται μεταξύ 8-10 χρόνων η αναλογία τους ανέρχεται στο 100%.

Όσον αφορά τους νόμιμους εργάτες που ανταλλάσσουν τις επισκέψεις με τα μέλη της ελληνικής κοινωνίας, η αναλογία τους βάσει της διάρκειας της διαμονής τους παρουσιάζει την εξής εικόνα: Η κατηγορία των 2-4 χρόνων 43%. Η κατηγορία των 5-7 χρόνων 68%, η κατηγορία των 8-10 χρόνων 64%. Η κατηγορία των 11-13 χρόνων 75%, ενώ η αναλογία των μεταναστών που η διαμονή τους ξεπερνά τα 14 χρόνια ανέρχεται στο 100%.

Βάσει των παραπάνω στοιχείων που έδειξαν τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας, διαπιστώνεται μία άμεση και στενή σχέση ανάμεσα στον βαθμό της προσαρμογής των μεταναστών και στην διάρκεια της διαμονής τους όπου όσο μεγαλώνει η διάρκεια της διαμονής τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες της προσαρμοστικότητας των μεταναστών, και ο βαθμός της ένταξής τους στην νέα κοινωνία θα είναι περισσότερο από εκείνων που έχουν λίγα χρόνια μόνο.

Γ. Ο Γάμος

Ο γάμος είναι ένας κοινωνικός θεσμός που περιλαμβάνει επι μέρους κοινωνικούς θεσμούς λιγώτερο πολύπλοκους οι οποίοι ο καθένας τους περιέχει με την σειρά του κοινωνικά στοιχεία και εθίμονα τα οποία περιπλέκονται μεταξύ τους, όπως η προίκα και ένα δίκτυο από κοινωνικές σχέσεις που δημιουργούνται ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας από την μία πλευρά, και ανάμεσα στις δύο ομάδες στις οποίες ανήκει το αντρόγυνο από την άλλη.

Αξίζει να αναφερθούμε εδώ στις διαφορές που υπάρχουν στο θέμα της προίκας στην Ελλάδα και στον Αραβικό κόσμο.

Το φαινόμενο της προίκας το ορίζει το έθιμο και το εφαρμόζει ο κόσμος όπως είναι τις περισσότερες φορές.

Στην Ελλάδα το έθιμο υποχρεώνει την οικογένεια της νύφης να την προικίσει. Ενώ στις Αραβικές χώρες η οικογένεια του γαμπρού είναι αυτή που αναλαμβάνει την υποχρέωση αυτή, με εξαίρεση την Αίγυπτο που παρουσιάζει κάποια διαφοροποίηση από τις υπόλοιπες Αραβικές χώρες στο θέμα αυτό, όπου αναλαμβάνει η οικογένεια της νύφης να επιπλώσει το μελλοντικό σπίτι των νιόπαντρων, ενώ η οικογένεια του γαμπρού είναι υποχρεωμένη να πληρώσει ένα χρηματικό ποσό και μία σειρά από χρυσαστικά κοσμήματα στην νύφη και στην οικογένειά της.

Φαίνεται πως το έθιμο της προίκας στην Αίγυπτο είναι ένα μίγμα ανάμεσα στο ισχύον Αραβικό και Ελληνικό έθιμο. Λόγω του σημαντικού ρόλου που παίζει ο θεσμός του γάμου στην επίτευξη της ένταξης ή της αποξένωσης των μεταναστών στην νέα κοινωνία, είναι απαραίτητη η μελέτη του θέματος αυτού, διότι αποτελεί ένα δείκτη της κοινωνικής αποδοχής μελών που ανήκουν σε διαφορετικές εθνολογικές ομάδες που οδηγεί με την σειρά του στην (κοινωνική κινητικότητα) και δείχνει τον βαθμό της κοινωνικής προσαρμογής και της πολιτιστικής αφομοίωσης επειδή ο γάμος των μεταναστών με τις γυναίκες της κοινωνίας του προορισμού οδηγεί στην επιτάχυνση της προσαρμογής των πρώτων στο νέο περιβάλλον.⁽⁸⁾

8.Sauvy,Alfred. "General theory of population". op.cit.pp 460-494.

Τα στατιστικά στοιχεία της επιτόπιας έρευνας δείχνουν ότι το 73% από το σύνολο των παντρεμένων ερευνηθέντων οι γυναίκες τους είναι συμπατριώτες τους, ενώ το 21% είναι παντρεμένοι με Ελληνίδες, και 6% είναι παντρεμένοι με Αραβίνες αλλά όχι από την Αίγυπτο.

Επίσης τα στατιστικά στοιχεία έδειξαν ότι το 68% από το σύνολο των ερευνηθέντων διαφωνούν με την ιδέα του να συνάπτουν γάμο με Ελληνίδες είτε οι ίδιοι είτε τα παιδιά τους είτε οποιοσδήποτε από τους συμπατριώτες τους, ενώ το 32% υποστηρίζουν την ιδέα του γάμου με Ελληνίδες και το ενθαρρύνουν και για τους συμπατριώτες τους.

Όμως τα στοιχεία της ίδιας έρευνας παρουσιάζουν διαφοροποίηση ανάμεσα στους παντρεμένους μετανάστες και μη ως προς το θέμα του γάμου με Ελληνίδες, όπου 40% από τους ανύπαντρους δείχνουν να υποστηρίζουν το γάμο με Ελληνίδες, ενώ το 25% από τους παντρεμένους υποστηρίζουν τον γάμο με Ελληνίδες.

Η τοποθέτηση αυτή ανάγεται στην διαφορά που παρουσιάζει ο θεσμός της Ελληνικής οικογένειας από αυτό της Αραβικής και διότι η οικογένεια αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο που αντιστέκεται στην διαδικασία της προσαρμογής. Και οι μετανάστες προσπαθούν να διαφυλάσσουν το οικογενειακό σύστημα για ένα μεγάλο διάστημα και η αλλαγή του συστήματος αυτό συμβαίνει συνήθως στην δεύτερη γενιά των μεταναστών. Για να διαφωτιστεί αυτό το θέμα πρέπει να γίνουν γνωστές οι αιτίες που οδηγούν τους μετανάστες να αντιδράσουν στο θέμα του γάμου από άλλη εθνολογική ομάδα.

Έτσι τα στοιχεία της επιτόπιας έρευνας έδειξαν ότι τα 59% από το σύνολο των αντιρρήσεων δήλωσαν ότι οι αντιρρήσεις τους στο θέμα του γάμου από ξένες οφείλεται στην διαφορά της θρησκείας ενώ το 29% δήλωσαν ότι οι αντιρρήσεις τους οφείλονται στην διαφορά στα ήθη και έθιμα ανάμεσα στους μετανάστες και στα μέλη της κοινωνίας του προορισμού και το 12% δήλωσαν ότι οι αντιρρήσεις τους οφείλονται στην διαφορά στην θρησκεία και στα ήθη και έθιμα. Αυτό αποδικνύει την επίδραση του παράγοντα της θρησκείας στην προσαρμογή των μεταναστών.

Το συμπέρασμα αυτό συμπύπτει με την υπόθεση της μελέτης που επιβεβαιώνει ότι το διαφορετικό θρήσκευμα του μετανάστη οδηγεί στην καθυστέρηση και εμπόδιση των διαδικασιών της προσαρμογής του στην νέα κοινωνία.

Επίσης το συμπέρασμα της μελέτης αυτής που αφορά τον παράγοντα της θρησκείας συμπύπτει με το συμπέρασμα της μελέτης του (SPIROM) 1955 που αφορά στις διαδικασίες της πολιτιστικής επαγωγής που υφίστανται οι ξένες παροικίες στις ΗΠΑ⁽⁹⁾ και συμπύπτει ακόμα με την μελέτη του (WASFI ATEF) 1971 γύρω από την Λιβανέζικη Παροικία στις ΗΠΑ.

Γενικά, μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι στην περίπτωση που η θρησκεία του μετανάστη συμπύπτει με την θρησκεία της κοινωνίας του προορισμού, τότε αυτό βοηθάει στην επιτάχυνση και στην επιτυχία της διαδικασίας της προσαρμογής, ενώ στην περίπτωση που το θρήσκευμα του μετανάστη είναι διαφορετικό απ' αυτό της κοινωνίας του προορισμού, όπως στην περίπτωση των Αράβων μεταναστών, και ειδικά των Αράβων Μουσουλμάνων, τότε αυτό οδηγεί στην εμπόδιση και καθυστέρηση της διαδικασίας της κοινωνικής και πολιτιστικής προσαρμογής.

9. WASFI ATEF 1975: "Πολιτιστική Ανθρωπολογία" με επιτόκια μελέτη για την Ισλαμική και την Λιβανέζικη παροικία στην πολιτεία NTITEPONET της Αμερικής, εκδ. NTAP AL NAXDA, Βηρυττός.

7.3. Η κοινωνία των μεταναστών:

Α. Οι συγγενείς και οί φίλοι

Ένα άλλο φαινόμενο που παίζει ρόλο στην ένταξη των μεταναστών στην νέα κοινωνία είναι οι συγγενείς και φίλοι και γενικά οι συμπατριώτες των μεταναστών που είχαν μεταναστεύσει προηγούμενα. ή η κοινότητα που δημιούργησαν οι προηγούμενοι μετανάστες. Ο ρόλος αυτός θεωρείται αρκετά σημαντικός δεδομένου ότι οι μετανάστες που μεταφέρονται απότομα σ'ένα ξένο περιβάλλον ίσως κινδυνεύουν από την κοινωνική αποσύνθεση.

Η ύπαρξη συγγενών συμπατριωτών και φίλων από την κοινωνία της προέλευσης διευκολύνει την διαδικασία της προσαρμογής με το νέο περιβάλλον και περιορίζει πολύ τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο μετανάστης. Διότι όταν ο μετανάστης φτάνει στην κοινωνία προορισμού του αντιμετωπίζει καινούργια προβλήματα που είναι ανίκανος από μόνος του να τα λύσει. Γ'αυτό παρατηρείται στο μετανάστη μια τάση προς την προσκόληση του με τους συγγενείς και φίλους που είχαν έρθει στην νέα κοινωνία πριν από αυτόν, όπου τους για την εξασφάλιση της ψυχολογικής και κοινωνικής ασφαλείας του.

Αυτό μας εξηγεί την τάση των μεταναστών στην εγκατάσταση στις ίδιες συνοικίες που διαμένουν οι προηγούμενοι μετανάστες συμπατριώτες τους, που αναπτύσσουν μαζί τους κοινωνικές σχέσεις που τον βοηθά να ξεπεράσουν τις πρώτες δυσκολίες της μετανάστευσης.

Το συμπέρασμα αυτό αποκαλύπτουν πολλές μελέτες που αφορούν τις διεθνείς και εσωτερικές μετανάστευσεις⁽¹⁰⁾.

Τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας έδειξαν ότι τα 74% από το σύνολο των ερευνηθέντων είχαν γνωστούς στην Ελλάδα πριν μεταναστεύσουν σ'αυτήν, ενώ το 26% δήλωσαν ότι δεν είχαν κανένα γνωστό πριν έρθουν στην Ελλάδα.

¹⁰ Abdel-Karen, Mohammed . G. 1977 . Internal migration: Egypt university

πίνακας (12)

Η κατονομή των ερευνηθέντων κατά το είδος της εργασίας, και με βάση την ύπαρξη συγγενών και φίλων πριν μεταναστεύσουν στην Ελλάδα.

μετανάστες		Νόμιμοι		Παράνομοι	
		No	%	No	%
ύπαρξη γνωστών	Σύνολο				
Ναι	74	34	68	40	80
Όχι	26	16	32	10	20
Σύνολο	100	50	100	50	100

Τα δεδομένα του πίνακα δείχνουν ότι τα 80% από το σύνολο των παράνομων εργατών είχαν γνωστούς από συγγενείς και φίλους συμπατριώτες στην Ελλάδα πριν μεταναστεύσουν στην Ελλάδα, ενώ τα 68% από το σύνολο των νόμιμων εργατών είχαν τέτοιες γνωριμίες με φίλους και συγγενείς στην Ελλάδα.

Η διαφορά αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι οι νόμιμοι εργάτες ήρθαν στην Ελλάδα με βάση εγγυημένες εργασιακές συμβάσεις, ενώ οι παράνομοι εργάτες ήρθαν στην Ελλάδα λόγω της ύπαρξης συγγενών και φίλων.

αφορά τον βαθμό συγγένειας που συνδέει τους νέους μετανάστες με τους παλιούς, διαπιστώθηκε ότι το 19% από τους νέους μετανάστες είχαν αδελφό ή αδελφή στην Ελλάδα, και το 38% δήλωσαν ότι είχαν πρώτα ξαδέλφια στην Ελλάδα, ενώ το 43% επιβεβαίωσαν την ύπαρξη φίλων από την πατρίδα τους την Αίγυπτο.

πίνακας (13')

Η κατονομή των μελών του δείγματος και το βαθμό συγγένειας που συνδέονται με προηγούμενους μετανάστες στην Ελλάδα.

μετανάστες	Σύνολο		Νόμιμοι		Παράνομοι	
	No	%	No	%	No	%
οι γνωστοί						
αδέλφια	14	18.9	7	20.5	7	17.5
συγγενείς	28	37.8	16	47.1	12	30.0
ξαδέλφια						
φίλοι από την πατρίδα τους	32	43.3	11	32.4	21	52.5
σύνολο	74		34	100	40	100

Βάσει των προαναφερθέντων μπορεί κανείς να ισχυρισθεί ότι το συμπέρασμα της έρευνας επιβεβαιώνει την υπόθεση της έρευνας που αναφέρεται στον ειδικό ρόλο που διαδραματίζουν οι φίλοι και οι συγγενείς των παλαιότερων μεταναστών στην διαδικασία προσαρμογής του νέου μετανάστη στο νέο περιβάλλον του. Επίσης κατά επιτόπιες επισκέψεις στις μεταναστευόμενες οικογένειες παρατηρήθηκαν οι στενοί δεσμοί μεταξύ αυτών των οικογενειών και πολλές φορές συγκεντρώνονται περισσότερο από δύο οικογένειες σε κάποιο σπίτι.

Ακόμα το τζαμί διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεσμών, ειδικά στους άγαμους μετανάστες όπου αποδείχθηκε ότι το τζαμί είναι από τους χώρους που προσελκύουν τους μετανάστες.

Γενικά τα συμπεράσματα αυτά συμπίπτουν με εκείνα που συμπεραίνουν πολλές έρευνες, σχετικές με την διεθνή μετανάστευση και την εσωτερική μετανάστευση.

B. . Η σύνδεση των μεταναστών με την μητέρα πατρίδα τους

Η μετανάστευση δεν σημαίνει διακοπή κάθε επαφής του μετανάστη με την κοινωνία η οποία μεγάλωσε και έζησε πολλά χρόνια.

Οι περισσότεροι μετανάστες διατηρούν τις επαφές τους με τις κοινωνίες προέλευσης τους μέσω της αλληλογραφίας ή της υλικής βοήθειας προς τους γονείς τους. ή προς τις οικογένειές τους.

Η μελέτη των (Thomas and Zmaniecki) που αφορά την μετανάστευση του Πολωνού αγρότη στην Ευρώπη και στην Αμερική, επιβεβαίωσε τον σημαντικό ρόλο των μέσω επικοινωνίας στην σύνδεση των εν λόγω μεταναστών με την πατρίδα τους μέσω της αλληλογραφίας των δώρων και της οικονομικής βοήθειας που στέλνουν προς τους δικούς τους στην πατρίδα τους.

Επίσης αποκάλυψε το σημαντικό ρόλο της αλληλογραφίας στην αποκρυσταλοποίηση των στάσεων και των τάσεων σ'ότι αφορά τις κοινωνικές αξίες⁽¹¹⁾.

Μιά άλλη μελέτη αποκάλυψε ότι ο μετανάστης που δεν συνδέεται με θετικό τρόπο με τους γονείς του στην πατρίδα του είναι πιο ευάλωτος στις ψυχολογικές και κοινωνικές ασθένειες, πράγμα που τον κάνει ανίκανο, να ζει ενεργά στην κοινωνία της μετανάστευσης επίσης και την κοινωνία προέλευσής του⁽¹²⁾.

Τα στοιχεία της επιτόπιας έρευνας έδειξαν ότι το 94% από το σύνολο των ερευνηθέντων αλληλογραφούν με τους δικούς τους στην πατρίδα τους και το 6% μόνο δεν ανταλλάσσουν γράμματα δεδομένου ότι αυτοί που δεν αλληλογραφούν, χρησιμοποιούν τα τηλεπικοινωνιακά μέσα για τις επαφές τους με τους δικούς τους.

Πίνακας 14. Η κατανομή των ερευνηθέντων βάσει της αλληλογραφίας τους.

μετανάστες αλληλογραφίας	Σ	Είδος εργασίας			
		Νόμιμοι		Παράνομοι	
		No	%	No	%
Ναί	94	49	98	45	90
Όχι	6	1	2	5	10
Σύνολο	100	50	100	50	100

11. Thomas W, and Zmaniecki, F: "The polish peasant: In population sociology" by Abdel. Kareem, Mohammed, 1982. p.204.

12. Basham, Richard. (1978). "Urban Anthropology". The Cross-Cultural study of complex Societies. Mayfield Publishing Company, California USA pp.63-66

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι περισσότεροι Αραβες μετανάστες στην Ελλάδα, έχουν συχνές επαφές με τους γονείς και τους συγγενείς τους στην πατρίδα τους μέσω των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων που θεωρείται πιο εύκολο και γρήγορο από το μέσο των ανταλλαγών των γραμμάτων, δεδομένου ότι οι περισσότερες Αραβικές χώρες συνδέονται με άμεσες αυτόματες τηλεπικοινωνιακές γραμμές με την Ελλάδα.

Ο ρόλος των τηλεπικοινωνιακών μέσων στην δημιουργία μόνιμων και άμεσων επαφών ανάμεσα στους μετανάστες και τις πατρίδες τους, παρατηρήθηκε μέσω των επιτόπιων επισκέψεων και επαφών με τα μέλη του δείγματος της έρευνας που στην προκειμένη περίπτωση είναι η Αραβική Αιγυπτιακή παροικία στην Ελλάδα.

Όμως παρά την εξάπλωση των τηλεπικοινωνιών δηλαδή το τηλέφωνο, ο ρόλος της αλληλογραφίας παραμένει σημαντικός και επηρεάζει αποφασιστικά την μονιμότητα των επαφών.

Τα στατιστικά της έρευνας δείχνουν ότι ο ρυθμός των γραμμάτων που στέλνουν οι μετανάστες στους συγγενείς και φίλους τους κυμαίνεται μεταξύ 1-4 γράμματα μηνιαίως, ενώ ο ρυθμός των γραμμάτων που λαμβάνουν οι μετανάστες από την πατρίδα τους κυμαίνεται μεταξύ 1-5 γράμματα μηνιαίως.

Πίνακας 15. Η κατανομή των ερευνηθέντων βάσει των γραμμάτων που λαμβάνουν από τους γονείς τους

μετανάστες αριθμός γραμ.	απόστολές			υποδοχές		
	Σ	Πόμιμοι ic	Παράνομοι Jso	Σ	Πόμιμοι ic	Παράνομοι Jso
1-2	73	37	36	70	32	38
3-4	21	12	9	19	14	5
5-6	-	-	-	5	3	2
Σ	94	49	45	94	49	45

Ο μέσος όρος των γραμμάτων που στέλνουν οι μετανάστες στις πατρίδες τους φτάνει στο 1,9 γράμματα ανά μήνα, ενώ ο μέσος όρος των γραμμάτων που λαμβάνουν φτάνει στο 2,1 γράμμα ανά μήνα.

Σ' ότι αφορά τις επισκέψεις των μεταναστών στις πατρίδες τους, τα στατιστικά έδειξαν ότι το 70% από το σύνολο των νόμιμων μεταναστών επισκέπτονται τακτικά τις πατρίδες τους, ενώ το 82% από το σύνολο των παράνομων εργατών δεν επισκέπτονται καθόλου τις πατρίδες τους. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι παράνομοι εργάτες διακατέχονται από το φόβο της μη επιστροφής, διότι σε περίπτωση που βγαίνουν από την Ελλάδα είναι πολύ δύσκολο να ξαναεξασφαλίσουν άδεια εισόδου στην Ελλάδα, ενώ οι νόμιμοι εργάτες δεν αντιμετωπίζουν τέτοια προβλήματα.

Πίνακας 16. Η κατανομή των ερευνηθέντων βάσει των επισκέψεων τους στις πατρίδες τους.

μετανάστες επισκέψεις	Σ	είδος εργασίας			
		Νόμιμοι		Παράνομοι	
		No	%	No	%
Ναι	44	35	70	9	18
Όχι	56	15	30	41	82
Σύνολο	100	50	100	50	100

ΟΡΓΑΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΣΤΕΓΗΣ ΚΑΙ Η
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

18.1. Οι συνθήκες της στέγης

Α. Οι κατοικίες των μεταναστών κατά την διάρκεια της
έρευνας.

Τα στατιστικά της επιτόπιας έρευνας έδειξαν ότι το 31% από
το σύνολο των ερευνηθέντων διαμένουν σε διαμέρισμα του ενός δω-
ματίου ενώ το 49% διαμένουν σε διαμέρισμα των δύο δωματίων (δυ-
άρι) και το 20% διαμένουν σε διαμέρισμα των τριών δωματίων (τρι-
άρι).

Πίνακας 17. Η κατανομή των ερευνηθέντων βάσει του αριθμού των
δωματίων που κατοικούν.

Μετανάστες, αριθμός δωματίων	Σ	Νόμιμοι		Παράνομοι	
		No	%	No	%
1	31	14	28	17	34
2	49	22	44	27	54
3	20	14	28	6	12
Σ	100	50	100	50	100

Τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα δείχνουν ότι το 28% από το σύνολο των νόμιμων εργατών διαμένουν σε διαμέρισμα του ενός δωματίου, έναντι 34% των παράνομα εργαζομένων. Επίσης το 44% από το σύνολο των νομίμων εργαζομένων διαμένουν σε διαμέρισμα των δύο δωματίων (δυάρι) έναντι 54% των παράνομα εργαζομένων.

Η αύξηση της τελευταίας αναλογίας μπορεί να εξηγηθεί βάσει του γεγονότος ότι ο παράνομα εργαζόμενος δεν κατοικεί μόνος του στο δυάρι αλλά συγκατοικεί με έναν συγγενή ή φίλο. Επίσης παρατηρήθηκε από τις επιτόπιες επισκέψεις στα μέλη του δείγματος και στα άλλα μέλη των διαφόρων παροικιών ότι πολλές φορές συγκατοικούν τέσσερα και περισσότερα άτομα σε διαμέρισμα των δύο δωματίων.

Β.2. Οι λόγοι της επιλογής της περιοχής της κατοικίας

Μέσω της προσπάθειας που κατέβαλα για τον προσδιορισμό των λόγων που οδηγούν τον μετανάστη στην επιλογή μίας συγκεκριμένης περιοχής για εγκατάσταση, διαπίστωσα ότι: ο κύριος λόγος για τα 34% από το σύνολο των ερευνηθέντων βρίσκεται στο ότι έχουν επιλέξει την συγκεκριμένη περιοχή λόγω της κοντινής απόστασής της από τον τόπο της εργασίας τους και τα 26% έχουν επιλέξει την περιοχή εξαιτίας του χαμηλού ενοικίου και την σχετική ησυχία που επικρατεί σ' αυτήν επίσης και λόγω της διαμονής πολλών συμπατριωτών τους εκεί τα 18% λόγω του κατάλληλου ενοικίου, και 16% λόγω της διαμονής των συγγενών και συμπατριωτών τους σ' αυτήν, ενώ τα 6% από το σύνολο των ερευνηθέντων δήλωσαν ότι ήταν αναγκασμένοι να διαμένουν στην συγκεκριμένη περιοχή της κατοικίας τους διότι η εργοδοσία τους την έχει επιλέξει.

Πίνακας 18. Η κατανομή των ερευνηθέντων με βάση τους λόγους της επιλογής τους για την συνοικία της διαμονής τους.

μετανάστες οι λόγοι της επιλογής	Σ	Νόμιμοι		Παράνομοι	
		No	%	No	%
ύπαρξη συγγενών, και φίλων	16	11	22	5	10
Η απόσταση από τον τόπο εργασίας	34	15	30	19	38
φτηνό ενοίκιο	18	4	8	14	28
Η καταλληλότητα της περιοχής	26	14	28	12	24
αναγκαστικά	6	6	12	-	-
Σύνολο		50	100	50	100

Τα 30% από τους νόμιμους εργαζόμενους ερευνηθέντες διευκρίνησαν ότι επέλεξαν την περιοχή της κατοικίας τους λόγω της κοντινής απόστασης της από τον τόπο εργασίας τους, έναντι 38% των παράνομα εργαζόμενων, επίσης το 28% από το σύνολο των νόμιμων εργαζόμενων δήλωσαν ότι επέλεξαν την περιοχή λόγω της καταλληλότητάς της από άποψη ενοικίου και ύπαρξη συγγενών και φίλων από την πατρίδα τους, έναντι 24% από το σύνολο των παράνομα εργαζομένων.

Τα 22% από το σύνολο των νόμιμων εργαζομένων δήλωσαν ότι επέλεξαν την περιοχή λόγω της ύπαρξης σ' αυτήν συγγενείς και συμπατριώτες, έναντι το 10% των παράνομα εργαζομένων. Το 28% από το σύνολο των παράνομα εργαζομένων δήλωσαν ότι το φθινό ενοίκιο ήταν πίσω από τον λόγο που τους οδήγησε στην επιλογή της συγκεκριμένης περιοχής, έναντι του 8% των νομίμων εργαζομένων που επέλεξαν την περιοχή για τον ίδιο λόγο.

Γ. Η αλλαγή της κατοικίας

Αξίζει να σημειωθεί ότι την πρώτη κατοικία του μετανάστη την επιβάλλουν οι συνθήκες οι οποίες σημάδεψαν τον μετανάστη στις πρώτες μέρες της μετανάστευσής του, που μπορούν να συνοψισθούν στα εξής:

1. Οι περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες τους που δεν τους επιτρέπουν να ξοδεύουν για μιά ανεξάρτητη κατοικία.
2. Η άγνοια τους για τα χαρακτηριστικά της πόλης που κατοικούν για πρώτη φορά, και ο φόβος τους από τις ξένες γι' αυτούς περιοχές, πράγμα που τους ωθεί στην συγκέντρωση και εγκατάσταση, δίπλα στους συγγενείς και γνωστούς συμπατριώτες τους.

Φυσικά οι περισσότεροι μετανάστες αλλάζουν την πρώτη κατοικία τους μόλις τακτοποιούνται.

Τα στοιχεία της έρευνας έδειξαν ότι τα 73% από το σύνολο των ερευνηθέντων άλλαξαν την πρώτη κατοικία τους, έναντι των 27% οι οποίοι παρέμειναν σ' αυτήν.

Πίνακας 19. Η κατανομή των ερευνηθέντων βάσει της αλλαγής της πρώτης κατοικίας.

μετανάστες αλλαγή	Σ	Νόμιμοι		Παράνομοι	
		No	%	No	%
Ναι	73	39	78	34	68
Όχι	27	11	22	16	32
	100	50	100	50	100

Τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα δείχνουν ότι τα 78% από το σύνολο των νόμιμων εργαζομένων άλλαξαν την πρώτη κατοικία τους, έναντι των 68% από το σύνολο των παράνομα εργαζομένων. Το 22% από το σύνολο των νόμιμα εργαζομένων δεν έχουν αλλάξει την πρώτη κατοικία τους, έναντι των 32% των παράνομα εργαζομένων.

Για να ολοκληρωθεί το αντικείμενο της μελέτης προσπάθησα να προσδιορίσω τους λόγους που οδήγησαν τους μετανάστες στην αλλαγή της πρώτης κατοικίας τους, όπου διαπίστωνα ότι το 26% από το σύνολο των μεταναστών άλλαξαν την πρώτη κατοικία τους λόγω του ότι ήταν μικρή και δεν τους χωρούσε και το 23% προέβησαν στην αλλαγή αυτή λόγω της ακαταλληλότητας της πρώτης κατοικίας στις απαιτήσεις τους. Τα 21% λόγω του ότι η πρώτη κατοικία τους ήταν κοινή με άλλους και λόγω της επιθυμίας τους να διαμένουν μόνοι τους. Το 15% άλλαξαν την πρώτη κατοικία τους λόγω της μακρινής απόσταση της από τον τόπο εργασίας τους και το 4% λόγω της απόστασης από τον τόπο κατοικίας των συγγενών και φίλων τους.

Πίνακας 20. Η κατανομή των ερευνηθέντων με βάση τους λόγους αλλαγής της πρώτης κατοικίας

οι λόγοι της αλλαγής	Σύνολο		Νόμιμοι		Παράνομοι	
	No	%	No	%	No	%
Η απόσταση από τον τόπο εργασ.	11	15.1	4	10.3	7	20.6
Ακριβό ενοίκιο	8	11	2	5.1	6	17.6
η καταλληλότητα της περιοχής	17	23.3	7	17.9	10	22.4
Μικρό σπίτι	19	26	14	35.9	5	14.7
Η απόσταση από συγγενείς & φίλ	3	4	1	2.6	2	5.9
Η συγκατοίκηση με άλλους	15	20.5	11	28.2	4	11.8
Σύνολο	73	100	39	100	34	100

Τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα δείχνουν ότι οι περισσότεροι νόμιμοι εργαζόμενοι άλλαξαν την πρώτη κατοικία τους εξαιτίας του ερχομού των οικογενειών τους στην Ελλάδα μετά από ένα διάστημα, δεδομένου ότι το 36% περίπου από τους εν λόγω εργάτες δήλωσαν ότι η αλλαγή της πρώτης κατοικίας οφείλεται στο ότι ήταν μικρή ή δεν τους αρκούσε ενώ το 28% δήλωσαν ότι άλλαξαν την πρώτη κατοικία διότι δεν ήταν ανεξάρτητη και συγκατοικούσαν μαζί τους άλλοι.

Οι δύο τελευταίοι λόγοι προέκυψαν από τον ερχομό των οικογενειών, πράγμα που απαιτούσε την εξασφάλιση κατάλληλης κατοικίας για την οικογένεια, που ήταν αδύνατο να την είχαν εξασφαλίσει στην αρχή της μετανάστευσής τους.

Επίσης 18% από το σύνολο των νόμιμων εργαζομένων δήλωσαν ότι άλλαξαν την πρώτη κατοικία τους διότι ήταν ακατάλληλη. Το 10% προέβησαν στην αλλαγή της πρώτης κατοικίας λόγω της απόστασής της από τον τόπο εργασίας τους και το 3% λόγω του ότι ήταν μακριά από τον τόπο κατοικίας των συγγενών και φίλων τους.

Όσον αφορά τους παράνομα εργαζόμενους, διαπιστώθηκε ότι: το 29% άλλαξαν την πρώτη κατοικία διότι ήταν ακατάλληλη. Το 21% λόγω της απόστασής της από τον τόπο εργασίας τους, το

15% λόγω του ότι η πρώτη κατοικία ήταν μικρή και στενόχωρη, το 12% διότι ήταν κοινή με άλλους, και 6% λόγω της απόστασής της από τον τόπο κατοικίας των συγγενών και φίλων τους, και 18% λόγω του ακριβού ενοικίου.

Δ. Το μηνιαίο ενοίκιο της κατοικίας

Στον τομέα αυτό παρατηρείται ότι το 52% από το σύνολο των ερευνηθέντων πληρώνουν ενοίκιο κάτω των 17.000 δρχ. και το 33% πάνω από 17.000 δρχ. ενώ το 15% δεν πληρώνουν ενοίκιο, διότι οι εταιρείες που έχουν υπογράψει εργασιακές συμβάσεις μαζί τους, τους πληρώνουν το ενοίκιο.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο μέσος όρος του ενοικίου ανέρχεται στο 16,6 χιλιάδες δρχ. μηνιαίως.

Πίνακας 21. Η κατανομή των ερευνηθέντων βάσει του μηνιαίου ενοικίου της κατοικίας

μετανάστες μηνιαίο ενοίκιο	Σ	Νόμιμοι		Παράνομοι	
		No	%	No	%
5-9	9	5	10	4	8
9-13	15	8	16	7	14
13-17	28	12	24	16	32
17-21	11	3	6	8	16
21-25	11	3	6	8	16
25-29	9	4	8	5	10
29-33	2	-		2	4
	15	15	30	-	
Σύνολο	100	50	100	50	100

Ετσι τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι το 30% από το σύνολο των νομίμων εργαζομένων μένουν σε κατοικίες της εταιρείας που εργάζονται χωρίς να πληρώσουν.

Το 50% των εν λόγω εργαζομένων, πληρώνουν ενοίκιο που κυμαίνεται μεταξύ 5-17 χιλιάδων δρχ. και το ύψος του ενοικίου για τους υπόλοιπους 20% κυμαίνεται μεταξύ 17-29 χιλιάδων δρχ. μηνιαίως.

Το 54% από το σύνολο των παράνομα εργαζομένων δήλωσαν ότι το ενοίκιο που πληρώνουν για τις κατοικίες που μένουν κυμαίνεται μεταξύ 5 έως 17 χιλιάδων δρχ. μηνιαίως. Το ύψος των 46% των εν λόγω εργαζομένων κυμαίνεται μεταξύ 17-33 χιλιάδων δρχ.

Η υφιστάμενη διαφορά στο ύψος του πληρωμένου ενοικίου ανάμεσα στους νόμιμους εργαζομένους και τους παράνομους, μπορεί να εξηγηθεί βάσει της ημερομηνίας της υπογραφής του συμβολαίου του ενοικιαστήριου. Διότι όπως είναι γνωστό τα συμβόλαια των νομίμων εργαζομένων είναι πιο παλαιά από αυτά των παράνομα εργαζόμενων, όπου τα ενοίκια τότε ήταν πιο φτηνά σε σύγκριση με τα τελευταία 3 χρόνια που σημείωσαν υπερβολική άνοδο.

Ε. Οι συνθήκες διαβίωσης στην κατοικία

Βάσει των στατιστικών στοιχείων, παρατηρείται ότι το 51% απο το σύνολο των ερευνηθέντων, διαμένουν μ' άλλα άτομα στο διαμέρισμα. Το 49% μένουν ή μόνοι τους ή με τις οικογένειές τους.

Πίνακας 22. Η κατανομή των ερευνηθέντων με βάση τις συνθήκες της κατοίκησης.

μετανάστες μόνοι τους	Σ	Νόμιμοι		Παράνομοι	
		No	%	No	%
Ναι	49	18	36	31	62
Όχι	51	32	64	19	38
Σύνολο	100	50	100	50	100

Τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα δείχνουν ότι το 64% από το σύνολο των νόμιμα εργαζομένων διαμένουν με τις οικογένειές τους χωρίς να συγκατοικεί μαζί τους άλλο άτομο, ενώ το 36% των εν λόγω εργαζομένων δήλωσαν ότι μοιράζονται το διαμέρισμα που μένουν με άλλα άτομα.

Την συγκατοίκησή τους επιβεβαίωσαν τα 62% από το σύνολο των παράνομα εργαζομένων, ενώ το 38% των εν λόγω εργαζομένων μένουν μόνοι τους στο ενοικιαζόμενο διαμέρισμα. Για να ολοκληρωθούν οι πτυχές του θέματος προσπαθήσαμε να προσδιορίσουμε την σχέση που συνδέει τον ερευνηθέντα με τον συγκατοικό τους, όπου διαπίστωσα ότι όλοι οι συγκατοικοί των νομίμων εργαζομένων είναι Αιγύπτιοι συγγενείς και φίλοι των ερευνηθέντων.

Ενώ το 68% από το σύνολο των παράνομα εργαζομένων δήλωσαν ότι οι συγκατοικοί τους είναι φίλοι και γνωστοί τους από την Αίγυπτο, το 29% δήλωσαν ότι είναι συγγενείς τους, και το 3% διαμένουν με άλλα άτομα.

Επίσης το 83% από το σύνολο των ερευνηθέντων δήλωσαν ότι το διαμέρισμά τους βρίσκεται στις περιοχές που διαμένουν οι συγγενείς και φίλοι Αιγύπτιοι, ενώ το 17% μένουν σε περιοχές μακρινές από εκείνες των συμπατριωτών τους.

Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνει την ορθότητα της άποψης που θέξαμε κατά την συζήτηση του ρόλου που διαδραματίζουν οι φίλοι και οι συγγενείς στην διευκόλυνση της διαδικασίας προσαρμογής. Ακόμα το συμπέρασμα αυτό φανερώνει την τάση να πηγαίνουν οι μετανάστες στους ίδιους χώρους που σύχναζαν οι μετανάστες. Έτσι η κοινωνία των μεταναστών αποτελεί την πρώτη θέση από την οποία ο μετανάστης ξεκινάει δυναμικά την δραστηριότητά του.

Πίνακας 23. Η κατανομή των ερευνηθέντων βάσει της αποστάσεως του τόπου διαμονής τους από τους συγγενείς και φίλους.

μετανάστες	Σ	Νομιμοί		Παράνομοι	
		Νο	%	Νο	%
Ναι	83	41	82	42	84
Όχι	17	9	18	8	16
Σ	100	50		50	100

Τα δεδομένα της επιτόπιας έρευνας έδειξαν ότι το 87% από το σύνολο των ερευνηθέντων δεν επιθυμούν να αλλάξουν τις τωρινές κατοικίες τους, ενώ αντίθετα, το 22%, δήλωσαν ότι επιθυμούν μιά τέτοια αλλαγή.

Έτσι, συμπεραίνει κανείς ότι η πλειοψηφία των ερευνηθέντων μεταναστών είναι ικανοποιημένοι από τις συνθήκες των κατοικιών τους, αυτό αντανάκλα την ικανοποίησή τους για τις κοινωνικές σχέσεις με τους γείτονες τους, πράγμα που οδηγεί με την σειρά του στην υπέρβαση των δυσκολιών της προσαρμογής που υφίστανται.

Αναμφισβήτητα η φύση της γειτονιάς θεωρείται ένας σημαντικός δείκτης για την κοινωνική υποδοχή και ανοίγει τον δρόμο στην πολιτιστική αφομοίωση. Γι αυτό η αποδεκτή γειτνίαση επιβεβαιώνει ότι αναφέραμε στο προηγούμενο κεφάλαιο σχετικά με τις κοινωνικές σχέσεις.

8.2. Οι οικονομικές ιδιότητες

Τα διεθνή μεταναστευτικά ρεύματα παρουσίασαν αισθητή αύξηση στις τελευταίες δεκαετίες. Οι λόγοι που οδήγησαν σε αυτή την αύξηση είναι ποικίλοι όπως η ανισότητα στα εισοδήματα και στις αμοιβές η διαφορά στις φυσικές πηγές και στην παραγωγή, η έλλειψη ισορροπίας μεταξύ του κεφαλαίου και της εργασίας...

Έτσι, οι εργάτες του τρίτου κόσμου που παρουσιάζουν φτηνά εργατικά χέρια, κατευθυνθήκαν στις χώρες που χαρακτηρίζονται από υψηλές εργασιακές αμοιβές, επίσης και από χώρες που παρουσιάζουν πλεόνασμα στα εργατικά χέρια, σε χώρες που παρουσιάζουν έλλειψη σ'αυτά.

Η μελέτη των οικονομικών ιδιοτήτων των μελών του δείγματος, περιλαμβάνει τα εξής θέματα:

A. Η οικονομική σύνθεση του εργατικού δυναμικού

Η μελέτη των μορφών των οικονομικών δραστηριοτήτων που απασχολούνται οι μετανάστες είναι αποραίτητα. Στην μελέτη αυτή διαιρέσαμε τις οικονομικές δραστηριότητες σε δύο κατηγορίες, με βάση την οικονομική δραστηριότητα δηλαδή τον κλάδο που εργάζεται ο μετανάστης, και το επάγγελμα ή το είδος της εργασίας του.

1. Η επαγγελματική κατανομή των ερευνηθέντων.

Τα στατιστικά στοιχεία της επιτόπιας έρευνας έδειξαν ότι το 56% από το σύνολο των ερευνηθέντων είναι τεχνίτες και εργάτες, το 31% απασχολούνται στον τομέα της παροχής υπηρεσιών και το 13% στην Γεωργία.

(πίνακας 24)

Η κατανομή των ερευνηθέντων με βάση το επάγγελμα και το είδος της εργασίας.

μετανάστες επάγγελμα	Σύνολο	είδος της εργασίας			
		Νόμιμοι		παράνομοι	
		No	%	No	%
εργάτες τεχνίτες	56	35	70	21	42
παροχές υπηρεσιών	31	8	16	23	46
Γεωργοί	13	7	14	6	12
Σύνολο	100	50	100	50	100

Από τα δεδομένα του πίνακα παρατηρείται ότι το 70% των νόμιμων ερευνηθέντων είναι τεχνίτες, το 16% απασχολούνται στον τομέα της παροχής υπηρεσιών, και το 14% στον τομέα της Γεωργίας.

Όσον αφορά τους παράνομα ερευνηθέντες εργάτες, τα στοιχεία δείχνουν ότι η πλειοψηφία τους εργάζεται στον τομέα των υπηρεσιών, όπου η αναλογία τους ανέρχεται στο 46% από το σύνολο των παράνομα εργαζομένων, και το 42% είναι εργάτες και το 12% εργάζονται στον τομέα της Γεωργίας.

Βάσει των παραπάνω στοιχείων παρατηρείται ότι οι νόμιμοι εργαζόμενοι μετανάστες ήρθαν στην Ελλάδα κατόπιν επιλογής για να απασχολούνται σε συγκεκριμένες εργασίες που χρειάζεται η Ελληνική αγορά. Ενώ οι παράνομα εργαζόμενοι ήρθαν τυχαία

με την ελπίδα να εξασφαλίσουν κάποια εργασία και δεν είναι ανάγκη να είναι ίδια εργασία με αυτή που δουλεύαν στην χώρα τους. Τα στατιστικά στοιχεία έδειξαν ότι το 60% από το σύνολο των ερευνηθέντων δεν άλλαξαν το επάγγελμά τους στην Ελλάδα και εργάζονται στο ίδιο επάγγελμα που εργαζόντουσαν στην χώρα τους ενώ το 40% δήλωσαν ότι εργάζονται σε διαφορετικό

επάγγελμα απ' αυτό που ασχούσαν στην χώρα τους.

(πίνακας 25)

Η κατανομή των ερευνηθέντων με βάση την αλλαγή της εργασίας και το είδος της παραμονής τους.

μετανάστες αλλαγή επάγγελμα	Σύνολο	είδος εργασίας			
		Νόμιμοι		παράνομοι	
		No	%	No	%
ίδιο επάγγελμα	60	35	70	25	50
άλλη	40	15	30	25	50
Σύνολο	100	50	100	50	100

Από τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα παρατηρείται ότι το 70% από του νόμιμα εργαζομένους εργαζόντουσαν στην χώρα τους στην ίδια εργασία που κάνουν στην Ελλάδα, ενώ το 30% από το σύνολο των εν λόγω εργαζόμενων εργαζόντουσαν σε άλλα επαγγέλματα.

Όσον αφορά του παράνομους εργάτες παρατηρήθηκε ότι το 50% απ' αυτούς δουλεύαν σε διαφορετικά επαγγέλματα απ' αυτά που ασκούν τώρα στην Ελλάδα.

Ετσι συμπεραίνουμε ότι οι παράνομοι εργαζόμενοι μετανάστες που ήρθαν στην Ελλάδα χωρίς συμβάσεις εργασίας, (σε αντίθεση στην περίπτωση των νομίμων εργαζόμενων μεταναστών, εργαζονται στην αρχή σ' όποια δουλειά βρίσκουν και στην συνέχεια ψάχνουν να βρούν δουλειά κατάλληλη με τα επαγγελματικά προσόντα τους. Ενώ η πλειψηφία των νόμιμων εργαζόμενων μεταναστών ήρθαν στην Ελλάδα βάσει εργασιακών συμβάσεων, γι' αυτό εργάζονται στις ίδιες εργασίες που ασκούσαν στην χώρα τους. Διότι τα στατιστικά στοιχεία της έρευνας αποκαλύψαν ότι το 45% από το σύνολο των νόμιμα εργαζόμενων μεταναστών εργάζονται στις ίδιες εργασίες

που εργαζόντουσαν στην χώρα τους, ενώ το 31% δήλωσαν ότι εργαζόνται σ'άλλα επαγγέλματα στην χώρα τους και το 15% δήλωσαν ότι ήταν άνεργοι πριν έρθουν στην Ελλάδα .

πίνακας (26)

Η κατανομή των ερευνθέντων με βάση το επάγγελμα που ασκούσαν στην χώρα τους και το είδος της παραμονής τους.

μετανάστες	Σύνολο	είδος εργασίας			
		Νόμιμοι		παράνομοι	
		No	%	No	%
ίδιο επάγ.	54	35	70	19	38
άλλη	31	11	22	20	40
άνεργοι	15	4	8	11	22
Σύνολο	100	50	100	50	100

Βάση των στοιχείων του παραπάνω πίνακα παρατηρείται ότι το 70% των νόμιμα εργαζομένων ασκούσαν το ίδιο επάγγελμα στην χώρα τους την Αίγυπτο μ'αυτή που ασκούν τώρα στην Ελλάδα ενώ το 38% μόνο από το σύνολο των παράνομα εργαζομένων ασκούσαν το ίδιο επάγγελμα στην χώρα τους μ'αυτή που ακούν τώρα.

Το 22% από το σύνολο των νόμιμα εργαζομένων μεταναστών δούλευαν σε διαφορετικά επαγγέλματα στην Αίγυπτο απ'αυτή που δουλεύουν τώρα στην Ελλάδα.

Όσον αφορά τους παράνομα εργαζομένους, παρατηρήθηκε ότι το 40% δουλεύαν σε διαφορετικά επαγγέλματα στην Αίγυπτο από αυτά που δουλεύουν τώρα στην Ελλάδα. Επίσης το 8% από τους νόμιμους εργάτες ήταν άνεργοι στην Αίγυπτο, έναντι το 22% των παράνομων εργαζομένων που ήταν επίσης άνεργοι στην Αίγυπτο. Βάσει των παραπάνω στοιχείων μπορούμε να ισχυριστούμε ότι οι παράνομα εργαζόμενοι μετανάστες εργάζονται σ'οποιαδήποτε εργασία βρίσκουν, είτε είναι κατάλληλη προς την ειδίκευσή τους, είτε όχι.

2. Οι τομείς των οικονομικών δραστηριοτήτων.

Το διεθνές γραφείο εργασίας διαιρεί την εθνική οικονομία σε τρεις τομείς. Ο πρωτογενής τομέας είναι της γεωργίας και πε-

ριλαμβάνει το τμήμα (0). Ο δεύτερος τομέας είναι της βιομηχανίας και περιλαμβάνει το πρώτο, δεύτερο, τρίτο και τέταρτο τμήμα (1-4). Ο τρίτος τομέας είναι ο τομέας των υπηρεσιών και περιλαμβάνει τον πέμπτο, έκτο, έβδομο και όγδοο τμήμα (1).

Τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας έδειξαν ότι το 63% από το σύνολο των ερευνηθέντων εργαζονται στον τομέα της Βιομηχανίας και 28% στον τομέα των υπηρεσιών, και το 9% στον τομέα της Γεωργίας.

πίνακας (27)

Η κατανομή των ερευνηθέντων με βάση τις απασχολήσεις τους στους τομείς των οικονομικών δραστηριοτήτων.

μετανάστες		Σύνολο	είδος εργασίας			
κλάδους			Νόμιμοι		Παράνομοι	
			No	%	No	%
Γεωργίας		9	3	6	6	12
Β Ι Ο Μ Η Χ Υ Π Η Ρ Ε Σ	Βιομηχανία					
	Βιοτεχνία	48	29	58	12	38
	οικοδομικά	15	8	16	7	14
	Σύνολο	63	37	74	26	52
	Ξένο-εμπορ.					
	εστιατόρια	14	3	6	11	22
	Υπηρεσίες	14	7	14	7	14
	Σύνολο	28	10	20	18	36
Σύνολο		100	50	100	50	100

Τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα δείχνουν ότι η πλειοψηφία των νόμιμων ερευνηθέντων εργαζομένων συγκεντρώθηκαν στον τομέα της βιομηχανίας-βιοτεχνίας, όπου η αναλογία τους ανέρχεται στο 58% από το σύνολο των ερευνηθέντων νόμιμων εργαζο-

1. International Labour office. (ILO) 1978 Year book of Labour statistics
p. 21.

αυτό.

Ο τομέας των οικοδομήσεων απορρόφησε το 16% από το σύνολο των νόμιμα εργαζομένων και το 14% των παράνομα εργαζομένων. Ενώ ο τομέας των ξενοδοχοϋπαλλήλων και εστιατορίων απορρόφησαν το 6% από το σύνολο των νόμιμα εργαζομένων και το 22% των παράνομα εργαζομένων.

Ο τομέας των προσωπικών και κοινωνικών υπηρεσιών απορρόφησε 14% των νόμιμα εργαζομένων και 14% των παράνομα εργαζομένων.

Βάσει των παραπάνω στοιχείων, παρατηρείται ότι ο τομέας της βιομηχανίας-βιοτεχνίας απορρόφησε την πλειονότητα των ερευνηθέντων, όπου η αναλογία τους έφτασε στο 48% από το σύνολο των ερευνηθέντων.

Βάσει των προαναφερθέντων συμπεραίνουμε ότι τα επαγγέλματα που ασκούν οι μετανάστες χαρακτηρίζονται από τις χαμηλές αμοιβές τους, τις κακές συνθήκες εργασίας, την αστάθεια ειδικά εκείνων που ασκούν οι παράνομα εργαζόμενοι, την έλλειψη κινήτρων προόδου και τις ελάχιστες απαιτήσεις από ένα μετανάστη. Ακόμα, η πλειοψηφία του Ελληνικού εργατικού δυναμικού δεν ενδιαφέρεται για αυτά τα επαγγέλματα. Το συμπέρασμα αυτό συμπίπτει με το συμπέρασμα της έρευνας του Bohning, το οποίο επιβεβαιώνει ότι η διεθνής μετανάστευση αυτού του είδους είναι κατά βάθος διπλή αγορά εργασίας. Τηνονόμασε μάλιστα "διπλή αγορά εργασίας" βάσει της Ευρωπαϊκής εμπειρίας⁽²⁾.

Τα 60% από το σύνολο των ερευνηθέντων δήλωσαν ότι όλοι οι εργαζόμενοι που εργάζονται μαζί τους είναι Έλληνες, ενώ το 33% δήλωσαν ότι συνεργαζόμενοί τους είναι Έλληνες και Άραβες, και το 7% δήλωσαν ότι εργάζονται με Ελλήνες και άλλους ξένους.

πίνακας(28)

Η κατανομή των ερευθέντων με βάση της υπηκοότητα των εργαζομένων που εργάζονται μαζί τους.

μεταναστές εργαζόμενοι	Σύνολο	είδος της εργασίας			
		Νόμιμοι		Παράνομοι	
		Νο	%	ΝΟ	%
Ελληνες	60	18	36	42	84
Ελληνες και Αραβες	33	25	50	8	16
Ελληνες και Αραβες, άλ- λοι ξένοι	7	7	14	-	-
Σύνολο	100	50	100	50	100

Βάσει των στοιχείων του παραπάνω πίνακα παρατηρείται ότι 84% το σύνολο των παράνομα εργαζομένων εργάζονται με Ελληνες

2. Bohning, W.R 1976 "Deferminants of Labour Immigration in Industrialized caintries of Westreern Europe" op.cit.

συναδέλφους αποκλειστικά, έναντι των 36% των νομίμων εργαζομένων.

Το 50% από το σύνολο των νομίμων εργαζομένων εργάζονται με Έλληνες και Άραβες.

Όσον αφορά την επαγγελματική κατάρτιση (εκπαίδευση) των εργαζομένων στο επάγγελμα που ασκούν τώρα στην Ελλάδα, παρατηρείται ότι το 57% από το σύνολο των ερευνηθέντων είχαν εκπαιδευθεί προηγούμενα στο επάγγελμα που ασκούν τώρα, έναντι των 43% που δεν είχαν περάσει από παρόμοια εκπαίδευση.

Τα αποτελέσματα της έρευνας αποκάλυψαν αισθητή διαφορά μεταξύ των νομίμων και παράνομων εργαζομένων στο θέμα της επαγγελματικής εκπαίδευσης, όπου αποδείχθηκε ότι το 74% από το σύνολο των νόμιμων εργαζομένων, που στην πλειοψηφία τους είναι βιομηχανικοί εργάτες, είχαν εκπαιδευθεί στο επάγγελμα που ασκούν τώρα. Ενώ η αναλογία των παράνομα εργαζομένων που είχαν επαγγελματική κατάρτιση δεν ξεπερνούσε το 40%.

Με βάση των παραπάνων στοιχείων παρατηρεί κανείς ότι οι νόμιμοι εργαζόμενοι μετανάστες είναι επαγγελματικά καταρτισμένοι. Όσον αφορά την προηγούμενη εργασία των ερευνηθέντων έξω από την πατρίδα τους την Αίγυπτο, διαπιστώθηκε ότι το 52% από το σύνολο των ερευνηθέντων είχαν εργασθεί και είχαν μείνει σε Αραβική χώρα πριν μεταναστεύσουν στην Ελλάδα επίσης διαπιστώθηκε ότι οι περισσότεροι μετανάστες είχαν εργασθεί σε Αραβική πετριοπαγωγική χώρα όπως το Ιράκ, την Σαουδική Αραβία, το Κουβέϊτ την Λιβυή και την Ιορδανία. Είναι γνωστό άλλωστε ότι η Αίγυπτος θεωρείται κατα εξοχήν χώρα εξαγωγής μεταναστών σφέαυτές τις Αραβικές χώρες.

β. Το Μηνιαίο εισόδημα.

Λόγω των δυσκολιών της εξασφάλιση επίσημα έγκυρα στατιστικά δελτία γύρω από το μηνιαίο εισόδημα των ερευνηθέντων, θεωρήσαμε αναγκαίο την συλλογή όλων των πληροφοριών γύρω απ' αυτό το θέμα με σκοπό την διαμόρφωση μίας σφαιρικής εικόνας

για το μηνιαίο εισόδημα των ερευνηθέντων.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες, το μέσο μηνιαίο εισόδημα των ερευνηθέντων ανέρχεται σε 105 χιλ. δρχ. μηνιαία όπου το 33% από το σύνολο των ερευνηθέντων δήλωσαν μηνιαίο εισόδημα μεταξύ 80-100 χιλιάδες Δρχ. το 24.% 100-120 χιλιάδες Δρχ.

πίνακας (29)

Η κατανομή των ερευνηθέντων με βάση το μηνιαίο εισόδημα.

μετανάστες ομάδες είσοδημα	Σύνολο	είδος της εργασίας			
		Νόμιμοι		Παράνομοι	
		No	%	No	%
60-80	20	11	32	9	18
80-100	33	13	26	20	40
100-120	24	12	24	12	24
120-140	4	4	8	-	-
140-160	12	6	12	6	13
160-180	7	4	8	3	6
Σύνολο	100	50	100	50	100

Η βάση τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα, διαπιστώνεται ότι το 48% από το σύνολο των νομίμων ερευνηθέντων εργατών παίρνουν μηνιαίο εισόδημα κάτω των 100 χιλιάδων Δρχ. ενώ το μηνιαίο εισόδημα των 58% των παράνομα ερευνηθέντων είναι κάτω των 100 χιλιάδων Δρχ.

Το μηνιαίο εισόδημα του 52% των νόμιμων ερευνηθέντων είναι ανώ των 100 χιλιάδων Δρχ. έναντι του 42% των παράνομα ερευνηθέντων εργαζομένων.

Ο μέσος όρος εισοδήματος των νόμιμα εργαζομένων ανέρχεται στις 107 χιλιάδες Δρχ. ενώ ο μέσος όρος εισοδήματος των παράνομα εργαζομένων δεν ξεπέρασε τις 103 χιλιάδες Δρχ μηνιαίως.

Γενικά μπορεί κανείς να πεί ότι ο μέσος όρος μηνιαίου εισοδήματος που απολαμβάνουν οι νόμιμοι και παράνομοι Αιγύπτιοι

μετανάστες στην Ελλάδα είναι πολύ ψηλότερο από το μέσο όρο μηνιαίου εισοδήματος που απολαμβάνουν οι Αιγύπτιοι εργαζομένοι στην χώρα τους που δεν τις 25.000 Δρχ. μηνιαίως.

Μέσω της επιτόπιας έρευνας διαπιστώθηκε ότι το υψηλό μηνιαίο εισόδημα που εξασφαλίζουν οι Αιγύπτιοι μετανάστες αποτελεί έναν από τους κυριότερους λόγους που ωθεί τους Αιγύπτιους μετανάστες να εγκατασταθούν στην Ελλάδα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι περισσότεροι ερευνηθέντες επιβεβαίωσαν ότι η αποταμίευσης 100 Δολ. μηνιαίως ισοδυναμεί με μηνιαίο μισθό ενός Αιγυπτίου εργάτη στην Αίγυπτο. Όσον αφορά το θέμα της κάλυψης του εισοδήματος των μεταναστών για τις ανάγκες τους, το 90% δήλωσαν ότι το εισόδημα τους καλύπτει τα εξοδά τους.

Ακόμα το 86% από το σύνολο των ερευνηθέντων δήλωσαν ότι αποταμιεύουν από το εισόδημα τους. Τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας παρουσιάζουν κάποια διαφορά στο θέμα της αποταμίευσης ανάμεσα στους νόμιμους και παράνομους μετανάστες όπου τα 90% από σύνολο των νομίμων μεταναστών δήλωσαν ότι καταφέρνουν να αποταμιεύσουν από το εισόδημα τους, έναντι των 82% των παράνομα μετανάστες.

Γενικά όλοι οι μετανάστες περίπου έδειξαν μια ικανοποίηση για το επίπεδο του εισοδήματος τους που μπορεί να θεωρηθεί μια σημαντική ένδειξη για το οικονομικό επίπεδο που πραγματοποίησαν στην Ελλάδα. Αυτό διευκολύνει σημαντικά τις διαδικασίες προσαρμογής τους και την ενταξής τους στην νέα κοινωνία.

Γ. Οι συνθήκες της εργασίας

Οι συνθήκες της εργασίας παίζουν σημαντικό ρόλο στην διαδικασία της προσαρμογής και της σταθερότητας στην εργασία.

Έστι το θέμα των συνθηκών εργασίας θεωρείται μία σημαντική ένδειξη στην διαδικασία της κοινωνικής προσαρμογής των μεταναστών. Στην επιτόπια έρευνα δήλωσαν έμφαση στα εξής σημεία:

8.2.1. Η επιθυμία στην αλλαγή εργασίας

Τα στατιστικά στοιχεία της επιτόπιας έρευνας έδειξαν ότι το 68% από το σύνολο των ερευνηθέντων δεν επιθυμούν να αλλάξουν την τωρινή εργασία τους, έναντι των 32% που επιθυμούν την αλλαγή.

πίνακας (30)

Η κατανομή των ερευνηθέντων με βάση την επιθυμία τους στην αλλαγή της τωρινής εργασίας τους.

μετανάστες	Επιθυμία αλλαγής	Σύνολο	είδος εργασίας			
			Νόμιμοι		παράνομοι	
			No	%	No	%
	Ναι	32	11	22	21	42
	Όχι	68	37	78	29	58
	Σύνολο	100	100	50	50	100

Τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα δείχνουν ότι τα 78% από το σύνολο των νόμιμων εργαζομένων δεν επιθυμούν την αλλαγή της τωρινής εργασίας τους, έναντι των 58% των παράνομων εργαζομένων.

Βάσει των παραπάνω στοιχείων μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι η πλειψηφία των νομίμων εργαζομένων μεταναστών είναι ικανοποιημένοι από τις συνθήκες εργασίας τους, πράγμα που αποτελεί σημαντική ένδειξη για την προσαρμογή τους και την εναρμόνιση τους με την κοινωνική ζωή μέσα στους τόπους εργασίας τους. Ενώ η κατηγορία εκείνη που επιθυμεί να αλλάξει την τωρινή εργασία της εκφράζει τους εργαζόμενους που διακατέχονται από αίσθημα δυσπροσαρμογής στις συνθήκες εργασίας τους στην Ελλάδα η πλειοψηφία των εργαζομένων που συνθέτουν την κατηγορία αυτή είναι από τους παράνομους εργάτες.

Όσον αφορά τους λόγους που βρίσκονται πίσω από την επιθυμία τους στην αλλαγή της εργασίας τους, διαπιστώθηκε ότι τα 44% από τα σύνολα των ερευνηθέντων επιθυμούν να αλλάξουν την

τωρινή εργασία τους διότι δεν συμβιβάζεται με τις επαγγελματικές ειδικότητες. Τα 31% δήλωσαν ότι επιθυμούν να αλλάξουν την τωρινή εργασία τους λόγω των πολλών ωρών εργασίας και των χαμηλών αμοιβών που απολαμβάνουν ενώ τα 25% διευκρίνησαν ότι η επιθυμία της αλλαγής της εργασίας οφείλεται στο ότι η τωρινή εργασία είναι βαρεία και κουραστική όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας.

πίνακας (31).

Η κατανομή των ερευνηθέντων με βάση τους λόγους για την αλλαγή της τωρινής εργασίας.

μετανάστες οι λόγοι της αλλαγής	Σύνολο		είδος εργασίας			
			Νόμιμοι παράνομοι			
	No	%	No	%	No	%
ακαταλληλότητα με την ειδικότητα	14	44	4	36	10	48
Βαρεία και κουραστική	8	25	1	9	7	33
χαμηλό μεροκάματο πολλές ώρες	10	31	6	55	4	19
Σύνολο	32	100	11	100	21	100

Τα 63% από τους ερευνητές που δεν επιθυμούν να αλλάξουν την εργασία τους, δήλωσαν ότι αυτό οφείλεται στο ότι η εργασία που ασκούν τώρα συμβιβάζεται με τις επαγγελματικές ειδικότητές τους. Τα 22% δεν επιθυμούν την αλλαγή λόγω των υψηλών ημερομισθίων που αποδίδει ενώ τα 15% δήλωσαν ότι η ικανοποίηση τους οφείλεται στο γεγονός ότι η τωρινή εργασία τους είναι σταθεροί και κερδοφόρα όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας.

πίνακας (32)

Η κατανομή των ερευνηθέντων με βάση τους λόγους της μη επιθυμίας τους για την αλλαγής της τωρινής εργασίας τους.

μετανάστες			είδος της εργασίας			
	Σύνολο		Νόμιμοι		Παράνομοι	
Οι λόγοι	No	%	No	%	No	%
Η σύμβιβαση με την ειδικότητα	43	63	30	77	13	45
υψηλά μεροκάματα	15	22	5	13	10	34
κερδοφόρα εργασία	10	15	4	10	6	21
Σύνολο	68	100	39	100	29	100

2. Τα μέσα μετακίνησης προς εργασία.

Τα στατιστικά στοιχεία της επιτόπιας έρευνας έδειξαν ότι τα 57% από το σύνολο των ερευνηθέντων δεν χρησιμοποιούν μέσα συγκοινωνίας για να πηγαίνουν στην εργασία τους λόγω της κοντινής απόστασης του τόπου εργασίας από τον τόπο διαμονής τους. Τα 32% χρησιμοποιούν τα αστικά λεωφορεία, και τα 11% χρησιμοποιούν τα λεωφορεία που διαθέτει η εργοδοσία τους για την μετακίνησή τους.

πίνακας (33)

Η κατανομή των ερευνηθέντων με βάση τα μέσα συγκοινωνίας που χρησιμοποιούν για την μετακίνηση τους προς τον τόπο εργασίας τους.

μετανάστες		είδος της εργασίας			
		Νόμιμοι		Παράνομοι	
μέσο	Σύνολο	No	%	No	%
με τα πόδια	57	16	32	41	82
Αστικά λεωφορ.	32	23	46	9	18
λεωφ. που εργαζ.	11	11	22	0	-
Σύνολο	100	50	100	50	100

8.2.2 . Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ερευνηθέντες στην εργασία τους.

Τα στατιστικά στοιχεία της επιτόπιας έρευνας έδειξαν , ότι τα 69% από το σύνολο των ερευνηθέντων αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα στην τωρινή εργασία τους, ενώ τα 31% των ερευνηθέντων δεν αντιμετωπίζουν τέτοια προβλήματα.

πίνακας (34)

Η κατανομή των ερευνηθέντων βάσει των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν.

μετανάστες Η υπαρξη προβλήμ.	Σύνολο	είδος εργασίας			
		Νόμιμοι		Παράνομοι	
		No	%	No	%
ΝΑΙ	69	20	40	49	98
ΟΧΙ	31	30	60	1	2
Σύνολο	100	50	100	50	100

Τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα δείχνουν ότι τα 98% από το σύνολο των παράνομα εργαζομένων αντιμετωπίζουν προβλήματα στην τωρινή εργασία τους, έναντι των 40% των νόμιμα εργαζομένων.

Μέσω των επιτόπιων συναντήσεων, διαπιστώθηκε ότι το πιο σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι ερευνηθέντες είναι η ανυπαρξία κοινωνικής ασφάλισης (ΙΚΑ), επίσης και στο αίσθημα της αδικίας που τους διακατέχει εξαιτίας των χαμηλών μεροκαμάτων που απολαμβάνουν σε σύγκριση μ'αυτά των Ελλήνων εργαζομένων για την ίδια εργασία, ακόμα και η ανασφάλεια που νιώθουν εξαιτίας της μη σταθερότητας τους στην εργασία, όπου ο εργοδότης του μπορεί να τους απολύσει όποτε θέλει. Ο μόνιμος φόβος που τους διακατέχει από την απέλαση τους από την Ελλάδα λόγω της παράνομης διανομής και εργασίας τους στην Ελλάδα.

Ενώ οι νόμιμοι εργαζόμενοι ερευνηθέντες δήλωσαν ότι το κυριώτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν είναι η διάκριση που

ασκούν οι εργοδότες ανάμεσα στον Έλληνα και τον ξένο εργάτη εις βάρος του δευτέρου, επίσης και οι αντιδράσεις των Ελλήνων συναδέλφων τους που τους βλέπουν με αντιπάθεια και με αίσθημα κατωτερότητας πράγμα που τους κάνει να αισθάνονται ότι υπάγονται στα συστήματα του γκέτο, επιβάλλουν σε αυτούς οι Έλληνες συνάδελφοι τους Γεγονός που έχει αρνητικό αντίκτυπο στην διαδικασία της προσαρμογής των μεταναστών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η μελέτη αυτή που φέρνει στο φως μερικά γενικά συμπεράσματα και που είναι ανάγκη να τοποθετηθούν σύμφωνα με τις απαιτήσεις της επιστημονικής έρευνας και που είναι τα εξής:

ΠΡΩΤΟΝ: ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού στις Αραβικές Χώρες θεωρείται από τους υψηλότερους ρυθμούς στον κόσμο. Γεγονός που οδήγησε στην διεύρυνση της πληθυσμιακής πυραμίδας στις Αραβικές χώρες. Γι' αυτό οι πληθυσμοί του χαρακτηρίζονται από το ότι είναι της "νεαρής ηλικίας", δηλαδή έχουν αύξηση στα άτομα που η ηλικία τους είναι κάτω των 15 ετών. Αυτό συνεπάγεται αύξηση στο ποσοστό των ατόμων που είναι ανήμπορα να συμμετέχουν στην παραγωγή. Το ποσοστό αυτό είναι πολύ υψηλό αν συγκριθεί με τα ποσοστά των άλλων αναπτυσσόμενων χωρών ή των αναπτυγμένων χωρών. Βάσει των προαναφερθέντων μπορεί να εκτιμηθεί το βάρος της παραγωγής του εθνικού προϊόντος και της ανάπτυξης αυτής. Αυτό βέβαια εξηγεί τις μεγάλες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι περισσότερες Αραβικές χώρες στην παροχή των εκπαιδευτικών, κοινωνικών, υγειονομικών υπηρεσιών στον Αραβα πολίτη.
2. Η εξάπλωση του αναλφαβητισμού στις περισσότερες Αραβικές χώρες, ειδικά στα θήλεα άτομα και στην ύπαιθρο. Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι το ποσοστό του πληθυσμού των πόλεων στις Αραβικές Χώρες είναι μειωμένο σε σύγκριση με εκείνο των αναπτυγμένων ή αναπτυσσόμενων χωρών.
3. Η ανισότητα στην κατανομή του Αραβικού πληθυσμού όπου οι χώρες που έχουν μεγάλο πληθυσμό έχουν περιορισμένους πόρους και ελάχιστα κεφάλαια για επενδύσεις γι' αυτό αυτές οι χώρες χαρακτηρίζονται από το χαμηλό κατακεφαλήν εισόδημα. Αυτό συνεπάγεται βέβαια το χαμηλό βιωτικό επίπεδο αλλά και τα άλλα επίπεδα το υγειονομικό, το κοινωνικό και της ψυχαγωγίας. Συγχρόνως οι πλούσιες Αραβικές Χώρες που διαθέτουν κεφάλαια επενδύσεων ειδικά εκείνες οι πετρελαιοπαραγωγικές έχουν μικρό πληθυσμό.

4. Ο παραδοσιακός τομέας της "γεωργίας" απορροφά το μεγαλύτερο μέρος του εργατικού δυναμικού. Οι εργαζόμενοι σ' αυτόν τον τομέα αποτελούν περίπου το ήμισυ του Αραβικού Εργατικού Δυναμικού. Εξακολουθείται όμως σ' αυτόν τον τομέα να χρησιμοποιούνται παλαιές μέθοδοι παραγωγής που τις περισσότερες φορές στηρίζονται στην χειρονακτική εργασία. Γεγονός που οδήγησε στην μείωση της παραγωγικότητας αυτών των εργαζομένων, αλλά και στην εξάπλωση της εποχιακής ανεργίας. Συνεπάγεται βέβαια, γενικά επιδείνωση του βιωτικού επιπέδου αυτών των εργαζομένων. Αξίζει να σημειωθεί ότι αυτός ο τομέας έχει μειωμένη δυνατότητα να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας γεγονός που οδηγεί στην αύξηση της μετανάστευσης από την ύπαιθρο στις πόλεις στον Αραβικό κόσμο.
5. Τα διάφορα ποσοστά συμμετοχής στο Αραβικό εργατικό δυναμικό είναι χαμηλό σαν αποτέλεσμα της διεύρυνσης της βάσεως της πληθυσμιακής πυραμίδας. Δηλαδή υπάρχει μείωση στο ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται σε ηλικία εργασίας εκτός από το χαμηλό ποσοστό συμμετοχής των θηλέων στο Αραβικό εργατικό δυναμικό.
6. Μέσα στην έρευνα αυτή κατά τη μελέτη των σκελετών της πραγματικής κατά επάγγελμα κατανομής του εργατικού δυναμικού σύμφωνα με τις κύριες επαγγελματικές ομάδες στον Αραβικό κόσμο φάνηκε μείωση του αναλογικού ποσοστού της ομάδας ειδικευμένων τεχνιτών και ότι σχετίζεται μ' αυτήν την ομάδα σε μερικές Αραβικές χώρες. Ενώ σε άλλες το ποσοστό αυτό ήταν αυξημένο. Παρατηρήθηκε επίσης μείωση του πραγματικού αναλογικού ποσοστού ορισμένων ομάδων όπως είναι μή χειρονακτικών εργασιών, των Δ/ντών και ανωτάτων στελεχών, των γραφέων και των υπαλλήλων που σχετίζονται μ' αυτούς και των πολιτών. Αυτό σημαίνει ότι ο εκπαιδευτικός προσανατολισμός στις Αραβικές χώρες έχει αμελήσει σε μεγάλο βαθμό τη μέση και τεχνική εκπαίδευση. Αυτή που εκπαιδεύει αυτούς τους εργαζόμενους. Σχετικά με τους χειρονακτικά εργαζομένους αυξήθηκε το πραγματικά αναλογικό ποσοστό της ομάδας των εργαζομένων στην γεωργία στην αλιεία, στα δάση και κτηνοτροφία και στην ομάδα των εργαζομένων στην παροχή υπηρεσιών. Γεγονός που

οδήγησε στην μείωση των πραγματικών αναλογικών ποσοστών των εργαζομένων στην ομάδα της παραγωγής και των μεταφορών.

7. Διαπιστώθηκε μέσω της μελέτης ένα ρεύμα πληθυσμιακών και εργατικών μετακινήσεων ανάμεσα στις Αραβικές χώρες και συγκεκριμένα εργατική μετανάστευση από τις Αραβικές χώρες που παρουσιάζουν πλεόνασμα στα εργατικά χέρια προς τις πλούσιες Αραβικές χώρες σε κεφάλαια.

Συγκεκριμένα, στην πρώτη ομάδα εντάσσονται οι παρακάτω χώρες: Η Αίγυπτος, ο Λίβανος, η Ιορδανία, η Συρία, το Σουδάν, η Υεμένη, η Σομαλία και η Μαυριτανία. Η δεύτερη ομάδα περιλαμβάνει τις πετρελαιοπαραγωγικές Αραβικές χώρες όπως: το Κουβέϊτ, την Σαουδική Αραβία, το Ιράκ, τη Λιβύη, το Κατάρ, το Μπαχρέϊν και τα Αραβικά εμιράτα. Εκτός από το Αραβικό μεταναστευτικό εργατικό ρεύμα, η δεύτερη ομάδα εγνώρισε ένα μεταναστευτικό ρεύμα από τις εξής χώρες: την Ινδία, το Πακιστάν, την Νότια Κορέα, τις Φιλιππίνες, την Ταϊλάνδη, την Μαλαισία και άλλες Ασιατικές χώρες.

8. Μερικές Αραβικές χώρες και ειδικά οι πετρελαιοπαραγωγικές (η Σαουδική Αραβία, το Κουβέϊτ, τα Εμιράτα, η Λιβύη, το Κατάρ, το Μπαχρέϊν και το Ομάν), χαρακτηρίζονται από το περιορισμένο μέγεθος του πληθυσμού τους, και συγχρόνως από τις αυξημένες διαθέσιμες οικονομικές και χρηματικές πηγές για επενδύσεις και εξαιτίας του περιορισμού του εργατικού δυναμικού ποσοτικώς και ποιοτικώς, αναγκάζονται να προσφεύγουν στην εισαγωγή ξένων εργατικών χεριών είτε από τις Αραβικές χώρες είτε από ξένες, γι' αυτό και αποτελούν την ομάδα των Αραβικών χωρών - υποδοχής της μετανάστευσης. Οι υπόλοιπες Αραβικές χώρες χαρακτηρίζονται από τον περιορισμό του φυσικού πλούτου τους, επομένως και τις χρηματικές πηγές τους. Η κατάσταση αυτή σε συνδυασμό με την πληθυσμιακή έκρηξη που αντιμετωπίζουν, οδηγεί στην δημιουργία εκτεταμένης ανεργίας λόγω της ανικανότητας τους να δημιουργήσουν καινούργιες επενδύσεις και νέες θέσεις εργασίας. Έτσι το φαινόμενο της μετανάστευσης που παρατηρείται από τις χώρες αυτές προς τις γειτονικές πετρελαιοπαραγωγικές Αραβικές χώρες ήταν αναπόφευκτο.

Οι κυριώτερες αιτίες που βρίσκονται πίσω από το φαινόμενο της μετανάστευσης από τις Αραβικές χώρες προέλευσης στις Αραβικές χώρες προορισμού, είναι οικονομικές και δημογραφικές. Εκτός από τις δύο Αραβικές αυτές ομάδες, υπάρχει και μία τρίτη ομάδα από Αραβικές χώρες που εξάγουν και εισάγουν ταυτοχρόνως την μετανάστευση, αυτό οφείλεται στην διαρροή του ντόπιου εργατικού δυναμικού τους εξαιτίας της μετανάστευσής τους στο εξωτερικό πράγμα που απαιτεί τη χρησιμοποίηση ξένων εργατικών χεριών για την κάλυψη του κενού που δημιουργήθηκε.

9. Υπάρχουν δύο μεταναστευτικά ρεύματα. Το πρώτο από τον Αραβικό κόσμο προς την Ευρώπη. Οι χώρες προέλευσης αυτού του ρεύματος είναι κυρίως η Αλγερία, το Μαρόκο και η Τυνησία, που εξάγουν το εργατικό δυναμικό ειδικά στη Γαλλία. Το δεύτερο, από τον Αραβικό κόσμο προς τις Η.Π.Α., Καναδά και Αυστραλία. Οι χώρες προέλευσης αυτού του ρεύματος είναι κυρίως ο Λίβανος, η Συρία, το Ιράκ, η Ιορδανία και η Αίγυπτος.
10. Από τις αρχές της δεκαετίας του ογδόντα, το ρεύμα της εισερχόμενης Αραβικής μετανάστευσης στην Ελλάδα παρουσίαζε μία αισθητή άνοδο σε σύγκριση με εκείνο της μέσα της δεκαετίας του εβδομήντα. Αυτό οφείλεται στον τερματισμό της "πετρελαϊκής ευημερίας" που γνώρισαν οι Αραβικές πετρελαιοπαραγωγικές χώρες εξαιτίας της ανόδου των τιμών του πετρελαίου. Πράγμα που οδήγησε τις περισσότερες χώρες να επανεξετάσουν τα αναπτυξιακά τους προγράμματα, και να αποσύρουν ή να αναβάλλουν πολλά από τα αναπτυξιακά αυτά προγράμματα, με αποτέλεσμα πολλοί από τους Αραβες εργάτες που δούλευαν σ' εκείνες τις χώρες να χάσουν τη δουλειά τους. Η οικονομική και κοινωνική επιτροπή της δυτικής Ασίας (ESCWA) ανέφερε ότι ο αριθμός των παλινοστούντων Αιγύπτιων εργατών έφθασε στα 1,3 εκατομμύρια εργάτες το 1986. Εξάλλου, η εξάπλωση της ανεργίας σε συνδυασμό με την πτώση του ρυθμού των οικονομικών δραστηριοτήτων στις χώρες της δυτικής Ευρώπης, ανάγκασαν τις χώρες αυτές να κλείσουν τις πόρτες τους προς τους ξένους εργάτες. Έτσι οι μετανάστες Αραβες εργάτες κατευθύνθηκαν προς την Ελλάδα που χαρακτηρίζεται από την ελαστικότητα των νόμων που αφορούν την υποδοχή των μεταναστών.

11. Οι Αραβες μετανάστες στην Ελλάδα προέρχονται από τις Αραβικές χώρες που εξάγουν την μετανάστευση και ειδικά από την Αίγυπτο, το Λίβανο, την Ιορδανία και τη Συρία. Η αναλογία των Αιγυπτίων μεταναστών στην Ελλάδα ανέρχεται στο 52% του συνόλου των Αράβων μεταναστών, ενώ η αναλογία των Λιβανέζων μεταναστών στο 25%.
12. Η Αραβική μετανάστευση στην Ελλάδα προσέλαβε δύο χαρακτηριστικά: Η νόμιμη από πλευράς εργασίας και διαμονής και η παράνομη. Ένα άλλο χαρακτηριστικό επίσης είναι ότι οι μετανάστες στην Ελλάδα συνοδεύονται και από τις οικογένειές τους.
13. Ο μέσος όρος ηλικίας των Αράβων μεταναστών στην Ελλάδα είναι 37,5 έτη, η πλειοψηφία τους είναι άρρενες, η αναλογία τους φθάνει το 91% στο σύνολο των Αράβων μεταναστών. Το γεγονός αυτό έρχεται να επιβεβαιώσει το θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης.
14. Ο τομέας των υπηρεσιών απορρόφησε το 54% από το σύνολο των Αράβων μεταναστών στην Ελλάδα, ενώ ο βιομηχανικός τομέας το 34%.
15. Οι Αραβες εργάτες στην Ελλάδα συγκεντρώθηκαν στην Αθήνα και στο Λαύριο. Παρατηρήθηκε όμως ότι η Αραβική παροικία στην Ελλάδα δεν συγκεντρώνεται σε μία συγκεκριμένη συνοικία, όπως συμβαίνει με τις ξένες παροικίες που ζουν στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και στις χώρες της δυτικής Ευρώπης.
Η Αραβική παροικία ίδρυσε 2 σχολεία στην Ελλάδα για την εκπαίδευση των παιδιών των μεταναστών. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στα σχολεία αυτά εκτελείται με βάση τα εκπαιδευτικά προγράμματα των Αραβικών χωρών που προέρχονται οι μετανάστες. Πράγμα που δημιούργησε γλωσσική σύγχυση στα παιδιά των μεταναστών.
16. Οι οικονομικοί παράγοντες διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην πραγματοποίηση της μετανάστευσης από τις Αραβικές χώρες προέλευσης προς την Ελλάδα. Στις χώρες αυτές και ειδικά στην Αίγυπτο υπήρχαν ισχυροί παράγοντες ώθησης των ατόμων για μετανάστευση όπως είναι η ανεργία, το χαμηλό επίπεδο αμοιβών, η επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου και ο

αυξανόμενος ρυθμός ανάπτυξης του πληθυσμού. Η προσπάθεια των Αράβων μεταναστών να βελτιώσουν την οικονομική και κοινωνική κατάστασή τους, αλλά και η επιθυμία τους να ζήσουν καλύτερα σε συνδυασμό με τον περιορισμό των θέσεων εργασίας στις χώρες τους και οι υψηλότερες αμοιβές στην Ελλάδα σε σύγκριση με εκείνες των χωρών τους, θεωρούνται από τους βασικότερους παράγοντες που προκάλεσαν την Αραβική μετανάστευση προς την Ελλάδα.

17. Εξαιτίας της εισροής των ξένων εργατών που γνώρισε η Ελλάδα στη μέση της δεκαετίας του '70, άρχισε να θεωρείται χώρα εισαγωγής και εξαγωγής της μετανάστευσης.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΣΤΟ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

1. Η πολιτιστική επαφή ανάμεσα στην Αραβική εθνολογική ομάδα και την Ελληνική κοινωνία, οδήγησε στις αλλαγές μερικών Αραβικών πολιτιστικών τύπων από τους οποίους εμφορούνται οι Αραβες μετανάστες, ενώ δεν παρατηρήθηκε καμμία επίδραση του Αραβικού πολιτισμού επάνω στον Ελληνικό πολιτισμό. Μπορεί να πει κανείς ότι η επίδραση ήταν μονόπλευρη, πιθανώς λόγω της μεγάλης διαφοράς μεταξύ του μεγέθους της Αραβικής παροικίας που γαλουχήθηκε με την Αραβική κουλτούρα και της Ελληνικής κοινωνίας που φιλοξενεί την παροικία αυτή. Έτσι παρατηρείται ότι η Αραβική κουλτούρα των Αράβων μεταναστών βρίσκεται σε μειωνεκτική θέση απέναντι στην επικρατέστερη Ελληνική κουλτούρα και η πολιτιστική ανάμιξη μεταξύ δύο διαφορετικών πολιτισμών δεν ήταν συμπαγής. Όμως η Αραβική κουλτούρα διατηρείται σε πολλούς τομείς έναντι της Ελληνικής κουλτούρας παρόλο που πολλοί Αραβικοί τύποι, πολιτιστικοί, δεν κατάφεραν να αντέξουν στην επιρροή των πολιτιστικών Ελληνικών στοιχείων.
2. Οι βοηθητικοί παράγοντες στην διαδικασία της προσαρμογής. Τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας έδειξαν ότι υπάρχουν βοηθητικοί παράγοντες που επηρεάζουν τις διαδικασίες προσαρμογής των Αράβων μεταναστών στην Ελλάδα. Αυτοί μπορούν να συνοψισθούν στα εξής:

A. Η διάρκεια της διαμονής.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι υπάρχει άμεση σχέση μεταξύ της διάρκειας της διαμονής και της προσαρμογής, όπου διαπιστώθηκε ότι όσο περισσότερα χρόνια διαμένουν οι μετανάστες τόσο πιο πολύ προσαρμόζονται στην κοινωνία που έχουν μεταναστεύσει. Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνει την υπόθεση της έρευνας.

B. Η ύπαρξη συγγενών και φίλων που είχαν μεταναστεύσει από πριν παίζει σημαντικό ρόλο στην διευκόλυνση της διαδικασίας της προσαρμογής με το καινούργιο περιβάλλον, και στον περιορισμό των αρχικών δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες και το συμπέρασμα αυτό συμπίπτει επίσης το θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης.

Γ. Η κοινή εργασία με Έλληνες δημιουργεί προσωπικές φιλικές σχέσεις που οδηγούν τους μετανάστες να γνωρίζουν τα στοιχεία της Ελληνικής κουλτούρας

Δ. Η έλλειψη φαινομένων φυλετικών διακρίσεων από τα περισσότερα μέλη της Ελληνικής κοινωνίας, δεν ευνοεί τη δημιουργία διαχωριστικών γραμμών ανάμεσα στους μετανάστες και τον ντόπιο πληθυσμό, πράγμα που βοηθάει τις επαφές επομένως και την προσαρμογή.

Ε. Η ικανοποίηση από την εργασία και τις απολαβές, βοήθησαν τους μετανάστες να εναρμονισθούν και να ενταχθούν στην κοινωνική ζωή.

3. Οι παρεμβατικοί παράγοντες της προσαρμογής

α. Η οικογένεια θεωρείται ένα από τα κοινωνικά φαινόμενα που αντιστέκονται στις διαδικασίες της προσαρμογής. Έτσι διαπιστώθηκε μέσω της επιτόπιας έρευνας ότι οι παντρεμένοι είναι περισσότερο δύσκαμπτοι στις διαδικασίες της προσαρμογής σε σύγκριση με τους ανύπανδρους. Το συμπέρασμα αυτό συμπίπτει με το θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης.

β. Ο θρησκευτικός παράγοντας επηρεάζει τις διαδικασίες της προσαρμογής. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι

το διαφορετικό θρήσκευμα των μεταναστών και ειδικά των Μουσουλμάνων, από το θρήσκευμα της κοινωνίας που ζουν εμποδίζει τις διαδικασίες της προσαρμογής, ενώ οι Αραβες Χριστιανοί μετανάστες ήταν περισσότερο δεκτικοί στην προσαρμογή από τους Μουσουλμάνους και το συμπέρασμα αυτό συμπίπτει με το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Δ α μ α ν ά κ η ς Ν ι χ ά λ η ς, 1987 "Μετανάστευση και Εκπαίδευση", Αθήνα.
2. Ε θ ν ι κ ή Σ τ α τ ι σ τ ι κ ή Υ π η ρ ε σ ί α της Ε λ λ ά δ ο ς, 1987, Υπηρεσία Στατιστική Υπουργείου Εργασίας, Τόμος XII-Τεύχος 1ο, 2ο, 3ο, 4ο, Πίν. 21.
3. Ε θ ν ι κ ή Σ τ α τ ι σ τ ι κ ή Υ π η ρ ε σ ί α της Ε λ λ ά δ ο ς, 1984. Αποτελέσματα Απογραφής πληθυσμού, κατοικιών της 5ης Απριλίου 1981, Αθήναι, Σελ. 152, πιν. 7.
4. Ε θ ν ι κ ή Σ τ α τ ι σ τ ι κ ή Υ π η ρ ε σ ί α της Ε λ λ ά δ ο ς, 1988, Υπηρεσία Στατιστική Υπουργείου Εργασίας, Τόμος XIII.
5. Ε Μ Κ Ε-Π ο υ λ ο π ο ύ λ ο υ Η ρ α, 1986. "Προβλήματα Μετανάστευσης Παλιννόστησης, Αθήνα.
6. Κ α σ ι μ ά τ η Κ ο ύ λ α, 1979. "Η μετανάστευση σύνδρομο του καπιταλισμού", Οικονομία και Κοινωνία, Τεύχος 2.
7. Κ α σ ι μ ά τ η Κ ο ύ λ α, 1980. Τάσεις κινητικότητας εργασίας στην Ελληνική Βιομηχανία, Copyright :ΕΚΚΕ. Αθήνα.
8. Κ α σ ι μ ά τ η Κ ο ύ λ α, 1984. Μετανάστευση παλιννόστηση. Η προβληματική της δεύτερης γενιάς. Copyright:ΕΚΚΕ.Αθήνα
9. Κ α σ ι μ ά τ η Κ ο ύ λ α, "Τάσεις της ενδοευρωπαϊκής μετανάστευσης μεταπολεμικά", Επιθεώρηση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1981, τεύχος 3ο.
10. Κ α σ ι μ ά τ η Κ ο ύ λ α, "Η πολιτισμική ταυτότητα της δεύτερης γενιάς των Ελλήνων Μεταναστών της Δυτικής Γερμανίας", στο Κ.Κασιμάτη, "Μετανάστευση-Παλιννόστηση. Η προβληματική της δεύτερης γενιάς" Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα, 1984,
11. Π α ν ο υ τ σ ο π ο ύ λ ο υ Κ α σ σ ι α ν ή, 1988 "Η Ελληνίδα στην μετανάστευση" Αθήνα.
12. Π α τ ι ν ι ώ τ η ς Ν ι κ ή τ α ς, 1990 "Εξάρτηση και μετανάστευση. Η περίπτωση της Ελλάδας. Αθήνα.
13. Σ ι α μ π ο ς Γ ε ώ ρ γ ι ο ς, 1985, "Δημογραφία" Β' έκδοση, Αθήνα.

14. Φίλιππος Βασιλίδης, (1986) "Κοινωνιολογία της Μετανάστευσης" στα Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου με θέμα: "Οι Κοινωνικές Υπηρεσίες και τα Προβλήματα της μετανάστευσης στην Ευρώπη". Ανωτέρα Σχολή Κοινωνικής Προνοίας Χ.Ε.Ν. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
15. Φίλιππος Βασιλίδης, 1974. "Προβλήματα Κοινωνικού μετασχηματισμού", Παπαζήση-Αθήνα.
16. Φίλιππος Βασιλίδης, 1986. "Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις", πέμπτη έκδοση, Αθήνα.
17. Φίλιππος Βασιλίδης, "Συμπεράσματα", Νέα Οικονομία, Απρίλιος, Μάιος 1966,
18. Φίλιππος Βασιλίδης, "Αστικοποίηση και εκβιομηχάνιση. Η Ελληνική εμπειρία" (1920-1967). "Όψεις της διατήρησης και της μεταβολής του κοινωνικού συστήματος", Νέα Σύνορα, Αθήνα, 1980.
19. Φίλιππος Βασιλίδης, "Η μετανάστευση στην Ελλάδα. Αίτια και επιπτώσεις.(1830-1967)", "Όψεις της διατήρησης και της μεταβολής του κοινωνικού συστήματος", Νέα Σύνορα, τόμος Β, Αθήνα, 1980.
20. Φίλιππος Βασιλίδης, "Κοινωνική ένταξη και συνείδηση", "Όψεις της διατήρησης και της μεταβολής του κοινωνικού συστήματος", Νέα Σύνορα, Αθήνα, 1980, Τόμος Β.
21. Φίλιππος Βασιλίδης, "Το πρόβλημα του μετανάστη της δεύτερης γενιάς", Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις. Σύγχρονη εποχή, Τρίτη Έκδοση, Αθήνα, 1984.
22. Filias Vassilis, "Emigration. Its causes and effects", Essays on Greek Migration, Social Sciences Centre, Athens, 1967.
23. Filias Vassilis, "Research in thw Province of Florina", Essays on Greek Migration, Social Sciences Centre, Athens, 1967.
24. Filias Vassilis, "Conclusions", Essays on Greek Migration, Social Sciences Centre, Athens, 1967.
25. Filias Vassilis, "The emigration of Greek Workers to Western Germany and its Consequences", Essays on Greek

26. Φ ρ ά γ κ ο υ Δ ι ο ν υ σ ί ο υ, 1981 "Οικονομικά ενεργός πλη-
θυσμός της Ελλάδος Σ.Κ.Κ.Ε., Αθήνα.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. A b d e l-K a r e m, M o h a m m e d G. 1982. "Population Sociology", Alexandria.
2. A b d e l-K a r e m, M o h a m m e d G. 1977. "Internal Migration in Egypt", University Ain Shams Press, Cairo.
3. A k e H u l t k r a n t z, R. and B a g g e r (1960): International Dictionary of Regional European Ethnology and Folklore Volume I. General Ethnological. Copenhagen.
4. A l i Y u n i s H. 1985: "Principles of Demography". Baghdad University Press.
5. A l J o h a r e M o h a m m e d. 1980 "Ανθρωπολογία-θεωρητικές βάσεις", Κάιρο.
6. A l J o h a r e M o h a m m e d. 1977, "Folcloric Science . Cultural Anthropology studies", Second Edition, Part.I Dar Al Marif Egypt.
7. A l K o n d a l h A. I b r a h i m, 1977 "Οι Άραβες μετανάστες στην Αμερική". Εκδ. Υπουργείου Πολιτισμού του Ιράκ.
8. A l-H a l a k M.N. Σύνθεση του πληθυσμού στον Αραβικό Κόσμο". United Nations Publication Bulletin of E.S.C.W.A., Number 29, December 1986.
9. Α μ π ο ύ Ζ έ ΰ ν τ Α χ μ έ ν τ, 1965: "Κοινωνική δομή. Εισαγωγή για τη μελέτη της κοινωνίας", Α' τόμος. Έκδοση: Γενική Επιτροπή το Βιβλίο, Αγγ. Κάιρο.
10. A p p l e y a r d R.T. (1964). British Emigration to Australia.
11. A l o. 1987. "Οι Άραβες μετανάστες στην Ευρώπη", Baghdad.
12. A l o. 1982. Οργάνωση -Αραβικές εργασίες. Συμπόσιο στρατηγικής ανάπτυξης του εργατικού Αραβικού Δυναμικού. Βαγδάτη.
13. A l o. 1980 "Arab Brain Drain", Baghdad.
14. A t t e r b y G e o r g e and others. 1945. "Introduction to Social Science. N.Y.

15. B e a l s R. and H o i j e r H., 1953. "An Introduction to Anthropology", The MacMillan Co., New York, of International Migration Movements .
16. B e a l s R. and H o i j e r H., 1972. "An Introduction to Anthropology". Fourth Edition, the MacMillan Co., N.Y.
17. B a r t h F r e d r i c k (ed) (1981): "Ethnic groups and Boundaries" Routledge and Kegan Paul. London.
18. B a s h a m R i c h a r d. 1978 "Urban Anthropology" the Cross, Cultural Study of Complex Societies. Mayfield Publishing Company, California.
19. B e a u m o n t P. et al (1976): The Middle East : A Geographical Study. London:Wiley.
20. B e i j e r, G. "Modern Patterns of International Migratory movements"
21. B e t e i l l e A n d r e e (1971): "Race caste and ethnic identity" in International Journal of Social Science, vol. 23, No 4.
22. B i d n e y D a v i d, 1953 : "Theoretical Anthropology". Columbia University press, New York.
23. B i r k s J.S. and S i n c l a i r C.A., (1978): International migration and Development in the Arab Region, Geneva International Labor Organization (I.L.O.)
24. B i r k s J.S. and S i n c l a i r C.A. (1980): International Migration and Development in the Arab Region (Geneva: International Labor Organization (I.L.O.)).
25. B i r k s J.S. and S i n c l a i r C.A. (1980): International migration and Development in the Arab Region.(I.L.O.) and U.N. (E.S.C.W.A.).
26. B r i n l e y T h o m a s (1959). International Migration in Hauser Ph. and Duncan (eds) the Study of Population.
27. B o h n i n g W.R. 1976: "Determinants of Labour Immigration in Industrialized Countries of Western Europe". In Basic Aspects of migration from poor to rich Countries: Facts, problems, policies , Edited by W.R. Bohning, Geneva: International Labour Office World Employment Programme.

28. B o n g u e D o n a l d, 1969. "Principles of Demography" New York.
29. B o t t o m o r e T.B., 1965. "Sociology. A guide to problems and literature". Unwin University Books, London
30. C h i t a m b a r J.B. (1973): Introductory Rural Sociology. N.Delhi
31. C l a r k e J. 1971 : "Population Geography and the Developing Countries", Oxford, Pergamon Press.
32. C h o u c r i H a z l i: Migration and Employment in the Construction Sector, Critical Factors in Egyptian Development. Cairo Un.
33. C o w e l l F. R i c h a r d, 1959 : "Culture in private public life Thames & Hudson, London p.p. 230-240.
34. Γ. Ο σ τ ο ύ φ; "Κοινωνιολογικές υποθέσεις" 1970 , Μετάφραση Σαμίρ Χατρ Αχμέντ, Εκδ. Dar Al Marif, Κάιρο.
35. D a v i s K i n g s l e y: "International inequality and migration in the Middle East and North Africa. An analysis of trends and issues". Population Bulletin of E.S.C.W.A. No 21 (December 1981).
36. D a v i s K i n g s l e y, 1966 : "Human Society" thw MacMillan Company. N.Y.
37. D e V o s G e o r g e and R o m a n u s s i- R o s s, L o l a. 1982 "Ethnic identity-cultural continuities and change. The University of Chicago . Press Chicago and London.
38. D o d g e o n H., (1978): International Population Migration and the Arabian Pensinsula masters thesis, University of Durhan, England.
39. D o n a l d H e i s e l, 1985. "A Theories of International Migration
40. D u n c a n M i t c h e l l, 1967: A dictionary of Sociology. University of Exeter press, England.
41. D u r a n J. J a m e s (1974): "The ecology of ethnic groups from aky-nian perspective", in Ethnicity, Vol. 1, No 1.
42. E d w a r d G. S t o c k w e l l (ed) (1976): "The Methods and Material of Demography", Academic Press N.Y.
43. E i s e n s t a d t, S.N. 1954. "The Absorption of Immigrants", London.

44. E l l m e r s J.E., : "The determinants of Emigration" in U.N.1973 the determinants and consequences of Population Trends. New Summary of Findings on International of Demographic, Economic and Social Facial Factors, Vol. 1, N.Y.
45. E n c y c l o p e d i a of the Social Sciences.
46. F a i r c h i l d H e n r y - P a t t (1944): Dictionary of Sociology N.Y.
47. F a r s o u n S a m i h, 1981 : Arab American Proffessionals and the Brain Drain. In the United Arab Studies Centre. 1982 Migration of the Arab Brain Drain - Beirut.
48. F a t o n S i m p s o n G., 1972: Assimitation in International Encyclopaedia of the Social Science, Vol. 1, N.Y.
49. F i s h t a r A l a n, "Arab Brain Drain in U.S.A.". In the migration of the Arab Brain Drain 1982 by U.S.A.C.
50. G a i t h M o h a m m e d A t e f, (1965): "Κοινωνική Αλλαγή στο Αιγυπτιακό χωριό", Κάιρο.
51. G o d f r e y L e i n h a r b t, 1969: "Social Anthropology", Oxford University Press, London, Oxford.
52. G i n s b e r g, 1961: "Essays in sociology and social philosophy", Vol. III, William Henseiman Ltd. London.
53. G i s t N o e l and N a l b e r t L.A. (1976): Urban Society N.Y.
54. G o u l d J u l i u s and W i l l i a m L. K o l b, (1964): A dictionary of the Social Sciences, N.Y. The Free Press of Glenco.
55. G u g l e r J o s e f and F l a n a g a n W.G. (1978). Urbanization and Social Change in West Africa. Cambridge University Press
56. H e i s s G e r a l d (1967): "Factors related to immigrant assimilation. In human organization Vol. 26, No 4.
57. H o e b l e E.A., 1960: "The nature of culture", in Shapiro H.L.(ed), "Man Culture and Society", New York, p.198.
58. I b r a h i m I.A. (1982): Migration of Egyptian. In proceedings of a Seminar Organized by Natural Resources, Science and Technology Division of the U.N. Economic Commission for Western

Asia, Beirut, Lebanon, 4-8-1980 edited by Center Research of the United Arab. 1982.

59. I b r a h i m M o h a m m e d A b b a s, 1985:"Sub-cultures", Alexandria University Press.
60. I n t e r n a t i o n a l L a b o u r O f f i c e (1959) , International migration p. 212.
61. I n t e r n a t i o n a l L a b o u r O f f i c e (1977) ,"Labour force estimates and projections", 1950-2000, Geneva, Vol. V, World Summary, Table 5.
62. I n t e r n a t i o n a l L a b o u r O f f i c e . (I.L.O.) 1978 Year Book of Labour statistics.
63. I s m a i l F a r o u k M o s t a f a (1975): "Ethnic Groups" - Ηελέτη στην προσαρμογή και αφομοίωση. Αλεξάνδρεια.
64. I s r a e l, Central Bureau of Statistical Abstract of a Israel, 1965.
65. J a c k s o n J.A. (1969): Migration Sociological Studies, El, Cambridge University Press.
66. H a n s e n C. 1969 . "Sociological Aspects of Migration". In Migration edited, by Jackson, J. London : Cambridge University Press.
67. J e f f e A.J., 1962. "Notes on population Theory of Eugene H.Kuisch' Milbank Memorial Fund Quarterly New York, Vol. XL, No 2.
68. K o n i s k i L.A. and P r o t h e r o R.M., 1970. "Migration and Population Pressures on Resources. N.Y. Oxford University Press.
69. K i n d e l b e r g e r C.P., 1978. "Migration, Growth and Development The O.E.C.D. Observer Paris, No 93, July.
70. K r o e b e r A.L. and K r u c h n o n C., "Culture, a critical review of concepts and definitions", in W.E. Cole and R.L.Cox (ed), "Social foundations of Education", American Book Company, New York, 1968, pp. 69-74.
71. L e a g u e o f A r a b S t a t e s, 1986: The Economic Arabic Report
72. L e e E v e r s t S.(1969); A theory of migration. In migration sociological studies. Edited by Jackson.

73. Levine Robert and Campbell Donald (1972):
"Ethocentrism", John Wiley and Sons, New York.
74. Linton Ralph, edited, 1945, The Science of Man in the
World Crisis: Columbia University Press, New York.
75. Lundberg George A. (1958): Foundation of Sociology N.Y.
76. Mahjob A. Mohammed, 1974, "Introduction Studies Community
Normadism", University Kuwait Press.
77. Mahjob A. Mohammed, 1981. "Anthropology and Urbanization
Problems", Alexandria.
78. Mbiti S. John, 1970, "African religions and philosophy",
Anchor Books, New York.
79. Mcleish John, 1972: "The theory of social Change". Four
views considered. London, Poutledge and Kegan.
80. Mohammed Abdel Hakin S. (1971). Ο Αραβικός κόσμος-
Γή και Πληθυσμός, Κάιρο.
81. Moore Wilbert E., 1965: "Social Change", Prentice-Hall
of India (private). Lit. New Delhi.
82. Morris M.S.: "Ethnic Groups" in Encyclopaedia of Social Sciences.
83. Moser C.A. (1967): "Survey methods in social Investigation".
Heinemann, London.
84. National Science Foundation 1977, "Review of
Data on Science Resources, No 28 (Nsf 77-305).
85. Nelson Lowry (1952) : Rural Sociology. N.Y. American Book
Company.
86. North Alfred, 1952. "Science and the modern world", the
MacMillan, Co., New York.
87. P.L.O., 1979, Στατιστικό Κεντρικό Γραφείο, Στατιστική Δέσμη, πρώτο
τεύχος.
88. Ralph L. Beals and Harry Hoijer, 1972: "An
introduction to Anthropology", 4th ed., The MacMillan
Company, New York, 2nd printing.
89. Richardson Alan (1959). Some Psycho-Social Aspects of
British Emigration to Australia. British Journal of Socio-
logy. London.

90. R o a b E a r l and others (1961): "Major social problems", Row Pe-
terson and Co., New York.
91. R o s e P e t e r (1946): "Theu and me", Social and Ethnic Relation,
Random House, Inc. New York.
92. R o s s E.J., 1941. "Fundamental Sociology".
93. S a l e h H u s s e i n , 1980. "Η εβραϊκή μετανάστευση στην πα-
λαιστίνη".
94. S a n h a M o u s s a , 1985 : "Migration Treds and Patterns within in
the E.S.C.W.A. Region : In International Migration in the
Arab World", by E.S.C.W.A.
95. S a u v y A i f r e d , 1969. "General Theory of Population".
George Weidenfeld and Nicolson Lit, London.
96. S c h a h a r S. C h a n d r a (1954): Hungry people and Empty
Lands. London.
97. S c h e r m e r h o r n R.A. (1974), "Ethnicity in the perspective
of the sociology of Knowledge" in Ethnicity, vol. 1, No 1.
98. S h r y o k H e n r y S. et al 1976. The Methods and materials
of Demography N.Y. Academic Press.
99. S e e t h a r a m K.S. : "A profile on labour force implications of
population change and educational development in Egypt".
Trend and Prospects. I.L.O., 1983, p.52.
100. S e l l t i z C. et al (1960): "Research methods in social relations"
Henry Holt. N.Y.
101. S e r a g e l d i n e I s m a i l , 1986: "Manpower and Development
in the Arab Countries". In Employment policy and Arab Man-
power Migration by (E.S.C.W.A.) and the Arab planing Institut
102. S e r a g e l d i n e et al., Manpower and International Labour
Migration in the Middle East and North Africa (Washington,
D.C. World Bank, Technical Assistance and special studies
Division, 1981).
103. S m i t h T. L y n n and H o m e r , 1952. "The people of Louisiana".
Louisiana.
104. S m i t h T. L y n n and Z o p f P a u l E. (1970): Demography
Principles and Methods N.Y.

105. S p e a r e A. Jr. 1974. The Relevance of medels of internal mi-
gration for the study of international migration". CICRED
Paris, CICRED.
106. S p i r o M., The acculturation of America Groups, American Anthro-
pologist, 1957.
107. S p i c e r E d w a r d H., 1972. "Acculturation" In International
Encyclopaedia of the Social Science Vol. I.
108. S t o u f e r S a m u e l A. "Intervering opportunities : A theory
Relating modility and distance", American Sociological
Review, vol. V. No 6, 1940.
109. S u l l e n g e r T.E. 1977. "Sociology of Urbanization a study in
Rular Society" N.Y.
110. T a f t D o n a l d R. and R o b b i n s R i c h a r d R.,
1955. "International Migration in a Theory of International
Migration" by Donald H.U.N. (E.S.C.W.A.) 1985. International
Migration in the Arab World pp. 147-171.
111. T a b b a r a h R i a d (1978): Rural Development and Urbanization
in Lebanon" in U.N. Publication Population Bulletin of
E.S.C.W.A. Number 15. 1978. (U.N. E.S.C.W.A. p. 121).
112. T a b b a r a h R i a d (1985): Population and Humen Resources and
Development in the Arab World. In U.N. (E.S.C.W.A.) 1985.
Population and Development in the Middle East.
113. T h o m a s W. and Z n a n i e c k i F. 1982. "The polish
peasant : In Population Sociology".
114. T h o m a s D.S. (1941): Social and Economic Aspects of Swedish
Population Movements. In Principles of Demography. The
MacMillan Co., N.Y.
115. T h o m a s E r i c J e a n , 1982 : "Immigrant Workers in Europe",
the Unesco Press.
116. T a p i n o s G., 1985 : "International Migration and Development".
117. T h o m p s o n W.S. and L e w i s D.J. (1965): Population Proble
118. T h o m l i n s o n R a l p h . (1965): Population Dynamics. Random N.
119. T h o m p s o n W.S. (1954): Population Problems, N.Y.

120. T y l o r E.B. 1913. "Primitive culture" Fifth Ed. London.
121. U N E S C O 1972: "Λεξικό κοινωνικών επιστημών", Ελληνική Έκδοση. Αθήνα.
122. U n i t e d N a t i o n s (1953): World Population Trends and Policies, Vol. I.
123. U n i t e d N a t i o n s, (1963): "Study of Discrimination in Respect of the Right".
124. U n i t e d N a t i o n s, 1963 "International Social Service Review", New York.
125. U n i t e d N a t i o n s, 1973 :The Determinants and Consequences of Population Trends. New Summary of Findings on International of Demographic, Economic and Social Factors, Vol. 1, New York.
126. U n i t e d N a t i o n s, 1977: Compendium of Social Statistics Table 1, 29.
127. U n i t e d N a t i o n s, 1979: World Population Trends and Policies, Vol. 1.
128. U n i t e d N a t i o n s, 1980: Department of International Economic and Social Affairs, Statistical Office. Recommendations on Statistics of International Migration. Statistical Papers, Series M., No 58, N.Y.
129. U n i t e d N a t i o n s, 1980. "Department of International Economic and Social Office. Recommendations on statistics of International migration". Statistical Papers, Series M. No 58, New York.
130. U n i t e d N a t i o n s, 1980: Registration Statistical Bulletin for the Second Quarter. 1980 No 2&80 Beirut.
131. U n i t e d N a t i o n s, : Demographic indicators of countries, estimates and projection, as assessed in 1980.
132. U n i t e d N a t i o n s 1980: "World population trends and policies".
133. U n i t e d N a t i o n s 1981. World population trends and policies.
134. U n i t e d N a t i o n s (E.S.C.W.A.) 1981- "Population condition in Western Asia". A case-study of Egypt.
135. U n i t e d N a t i o n s (E.S.C.W.A.) 1985. Demographic and related socio-economic data sheets, No 4 Baghdad.

136. United Nations, E.S.C.W.A. 1986. Publication Bulletin of E.S.C.W.A., op cit, p.52.
137. United Nations, E.S.C.W.A., and the Arab Planning Institut (1986) Employment policy and Arab Manpower. Migration.
138. Van Den Bergh e, 1971. "Ethnicity", In International Journal of Social Science. Vol. 23 No 4. U.N. 1986 (E.S.C.W.A.): Effects of Migration Labour
139. Walter L. Wallace, 1969 : "Sociological Theory", first published, London.
140. Ward P.G. 1981: "Decision Makers in migration". Population Geography July.
141. Inb. World Bank Labor Migration in the Middle East and North Africa (Washington, Technical Assistance and Special Studies Division. Final Report.
142. Wasfi Atef (1971): "Πολιτιστική Ανθρωπολογία" με επιτόπια μελέτη για την Ισλαμική και την Λιβανέζικη παροικία στην πολιτεία NTITEPONET της Αμερικής, εκδ. NTAP ΑΛ ΝΑΧΔΑ, Βηρυτιός.
143. Wasfi Atef 1975: "Πολιτιστική και προσωπικότητα", Dar Al-Marif Cairo.
144. Zacharish K.C., "Bonvay migration study: a Pilot Analysis of Migration to an Asian Metropolis" Demography, (Chicago) 3, (2), 1966.
145. Zadrozny John T., (1959): Dictionary of Social Science N.Y. p.207.
146. Zahan Antoine 1982, : "The Arab Brain Drain: Policy Review and Proposals" in U.N. Economic Commission for Western Asia. 1982. International Migration in the Arab World.
147. Zahan Antoine, 1985 : "The Arab Brain Drain",
148. AL-SAATY, HASSAN, 1963 Βιομηχανία και Οικοδόμηση, Επιτόκια έρευνα στην Αλεξάνδρεια και τους εργαζομένους της. Εκδόσεις Νταρ Αλ-Μάρεφ-Κάιρο, σελ.281-283.

260

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Ηλικία η/ο
2. Τόπος γέννησης:
- α. Επαρχία ()
- β. Πόλη () ☐
3. Γένος
- α. Άρρεν ()
- β. Θήλυ () ☐
4. Θρησκεία
- α. Μουσουλμάνος ()
- β. Χριστιανός ()
- γ. Άλλη, αναφέρετε () ☐
5. Η κοινωνική κατάσταση προ της αφίξεως στην Ελλάδα
- α. Άγαμος ()
- β. Έγγαμος ()
- γ. Διαζευγμένος ή χήρος () ☐
6. Η τωρινή κοινωνική κατάσταση
- α. Άγαμος ()
- β. Έγγαμος ()
- γ. Διαζευγμένος ή χήρος () ☐
7. Επίπεδο μορφώσεως
- α. Ξέρει ανάγνωση ()
- β. Απόφοιτος Δημοτικού ()
- γ. Απόφοιτος Γυμνασίου ()
- δ. Απόφοιτος Λυκείου ()
- ε. Πτυχιούχος Πανεπιστημίου () ☐

αρ.	θηλ.	Σύν.

8. Αν είναι έγγαμος πόσα παιδιά έχει

9 Χρόνος διαμονής στην Ελλάδα

"

"

--	--

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

1. Πόσα δωμάτια έχει το τωρινό σου σπίτι

()

--

2. Μήπως έχεις αλλάξει σπίτι

α. Ναι

--

β. Όχι

--

--

3. Στην περίπτωση ναι, ποιοί είναι οι λόγοι;

"

"

--

4. Γιατί διάλεξες την τωρινή περιοχή διαμονής σου

α. "

"

β. "

"

γ. "

"

δ. "

"

--

5. Μοιράζεσαι το σπίτι με κανέναν άλλον

α. Ναι

--

β. Όχι

--

--

6. Αν ναι ποιά σχέση έχεις μ' αυτόν

"

"

--

7. Μήπως μένει κοντά σου κανείς από τους συγγενείς σου, γνωστούς σου ή κάποιος συμπατριώτης σου

α. Ναι ☐

β. Όχι ☐

☐

8. Πόσο ενοίκιο πληρώνεις το μήνα σε δραχμές
" "

☐

9. Ποιά είναι η σχέση σου με τους γείτονες
" "

☐

10. Έχεις φιλικές σχέσεις με Ελληνικές οικογένειες

α. Ναι ☐

β. Όχι ☐

☐

11. Μήπως επιθυμείς να αλλάξεις τον τόπο διαμονής σου

α. Ναι ☐

β. Όχι ☐

☐

Ποιοί είναι οι λόγοι

12. Μήπως ανταλλάζεις επισκέψεις και δώρα με Ελληνικές οικογένειες

α. Ναι ☐

β. Όχι ☐

☐

13. Μήπως έχεις σχέσεις φιλίας ή γνωριμίας με Έλληνες που ήτανε στην Αίγυπτο

α. Ναι ☐

β. Όχι ☐

☐

14. Μήπως είχες επισκεφθεί την Ελλάδα πριν εγκατα-
σταθείς σ' αυτήν;
α. Ναι ☐ β. Όχι ☐ ☐
15. Αν είχες επισκεφθεί την Ελλάδα, ποιοί ήταν οι λόγοι;
" " ☐
16. Πού ήσουνα πριν έλθεις στην Ελλάδα;
() ☐
17. Τόπος διαμονής σου στην Αίγυπτο;
" " ☐
18. Γιατί ήλθες στην Ελλάδα;
" " ☐
19. Τον πρώτο καιρό που ήλθες στην Ελλάδα συνάντησες
δυσκολίες;
α. Ναι ☐ β. Όχι ☐ ☐
Αν υπήρχαν δυσκολίες, ποιές ήταν;
" " ☐
- 20.. Είχες γνωστούς στην Ελλάδα πριν έλθεις
α. Ναι ☐ β. Όχι ☐ ☐
21. Έχεις αλληλογραφία με την οικογένειά σου στην
Αίγυπτο;
α. Ναι ☐ β. Όχι ☐ ☐
Πόσα γράμματα γράφεις τον μήνα ☐
Πόσα γράμματα λαμβάνεις τον μήνα ☐

22. Κάθε πότε πηγαίνεις να επισκεφθείς τους δικούς σου στην Αίγυπτο

"

"

☐

23. Αν είσαι έγγαμος η σύζυγός σου είναι:

α. Αιγύπτια ε. ()

β. Ελληνίδα στ. ()

γ. () ζ. ()

δ. () η. ()

☐

24. Αν δεν είσαι έγγαμος, σκέφτεσαι να παντρευτείς Ελληνίδα

α. Ναι ☐

β. Όχι ☐

Οι λόγοι

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

1. Ποιά είναι η τωρινή εργασία σου;

"

"

☐

2. Ποιά ήταν η απασχόλησή σου πριν την τωρινή εργασία σου;

"

"

☐

2. Ποιά ήταν η απασχόλησή σου πριν την τωρινή εργασία σου;

"

"

☐

3. Ποιά ήταν η εργασία στους Αίγυπτο;

"

"

☐

4. Μήπως είχες εκπαιδευτεί για την τωρινή σου εργασία;

α. Ναι ☐

β. Όχι ☐

☐

5. Ποιές οι μηνιαίες σου αποδοχές;

"

"

☐

6. Έχεις εργαστεί εκτός Αιγύπτου άλλη φορά;

α. Ναι ☐

β. Όχι ☐

☐

7. Αν η απάντηση είναι ναι, πού;

"

"

☐

8. Πιστεύεις ότι οι μηνιαίες αποδοχές επαρκούν για να καλύψουν τα μηνιαία έξοδά σου;

α. Ναι ☐

β. Όχι ☐

☐

9. Μήπως επιθυμείς να αλλάξεις την τωρινή σου εργασία;

α. Ναι ☐

β. Όχι ☐

☐

10. Αν η απάντησή σου είναι ναι, γιατί;

"

"

☐

11. Πόσο καιρό ασχολείσαι με την τελευταία σου εργασία;

"

"

☐

12. Αποταμιεύεις τίποτα από το εισόδημά σου;

α. Ναι ☐

β. Όχι ☐

☐

13. Πώς πηγαίνεις στην εργασία σου;

"

"

☐

14. Τα άτομα που συναπασχολούνται στην εργασία σου

α. Όλοι είναι Έλληνες

☐

γύρω

☐

β. Αιγύπτιοι και Έλληνες

☐☐

γ. Ξένοι και Έλληνες

☐☐

15- Μήπως αντιμετώπισες κανένα πρόβλημα στην τωρινή σου εργασία;

α. Ναι

☐

β. Όχι

☐☐

Αν αντιμετώπισες κανένα πρόβλημα ποιο είναι
" "

☐